

operis, quo perverse suggestioni resistitur. Ipsa A caput illius conteret, si eum mens in ipso initio malæ suggestionis excludit; ille insidiatur calcaneo ejus, quia mentem quam prima suggestionem non decipit, decipere in fine tendit. Quidam autem hoc quod dicitur est: *Inimicitias ponam inter te et mulierem, de virgine desponsata, in qua Dominus natus est, intellexerunt, eo quod illo tempore ex ea Dominus nasciturus ad inimicum devincendum, et ad mortem cujus ille auctor erat, destruendam promittebatur, sicut in David scriptum est: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxii). Nam et illud quod subjunctum est: Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus, hoc de fructu ventris Mariæ, qui est Christus, intelligat, id est: Tu eum supplantabis ut moriatur: ille autem te victo resurget, et caput tuum conteret, quod est mors. Sicut et David dixerat ex persona Patris ad Filium: Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem (Psal. xc). Aspidem dixit mortem, basiliscum peccatum, leonem Antichristum, draconem diabolum.*

DE MALEDICTIONE MULIERIS.

Mulieri quoque dicit Deus: *Multiplacabo ærumnas tuas, et conceptus tuos; in dolore paries filios, et sub viri potestate eris, ipse dominabitur tui. De pœna autem mulieris quid significat quod ei dicitur: In dolore paries filios, nisi quia voluptas carnalis cum aliqua mala consuetudine vult vincere? Patitur in exordio dolores, atque per meliorem consuetudinem parit bonum opus quasi filios. Quod vero adjecit: Et conversio tua ad virum tuum, ipse dominabitur tui, hoc significat quod illa voluntas carnalis, quæ cum dolore reluctaverat, ut faceret consuetudinem bonam, jam ipsis erudita doloribus cautior fit, et, ne corrumpat, obtemperat rationi, et libenter servit quasi viro jubenti.*

DE MALEDICTIONE VIRI.

Adam vero dicit: *Quia audisti vocem mulieris tuæ, et comediasti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem revertaris. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ Evam, eo quod mater esset omnium viventium. Vocaturque debinc mater vivorum, id est, recte factorum, quibus contraria sunt peccata, quæ per nomen mortuorum significantur; jam vero per sententiam quæ in viro inferitur, ratio nostra arguitur, quæ et supra peccati concupiscentia seducta, habet maledictiones terrenæ operationis, habet et dolores temporalium curarum, quasi spinas et tribulos; si tamen dimittitur a paradiso beatitudinis, ut operetur terram, id est, ut in corpore isto laboret, et collocet sibi meritum redeundi ad vitam æternam, quæ paradisi nomine significatur.*

DE VESTE MORTALI.

Fecit quoque Dominus Deus Adam et uxori ejus

tunicas pellicenas, et induit eos, et ait: Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis, sciens bonum et malum. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitæ, et comedat, et vivat in æternum. Vox Trinitatis est Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ac si dixisset: Sicut nos scimus inter bonum obedientiæ, et malum inobedienciæ, ita nunc Adam intelligit, quia ille non solum non fuerat factus qualis fieri voluit, sed nec illud quod factus fuerat conservavit. Accepit etiam tunicam pelliceam divino judicio, quo nomine corporis mortalitas significatur in historia. In allegoria autem a carnalibus sensibus abstractis, voluptatesque carnaliter viventes, divina lege consequuntur et contingunt, quia si aliquando ad Deum converterit, possitque aliquando manum porrigere ad arborem vitæ, et vivere in æternum. Manus autem porrectio bene significat crucem vel cruciatum penitentia, per quam vita æterna recuperatur.

B DE EJECTIONE EORUM DE PARADISO, ET FLAMMEA FRAMEA VERSATILI.

Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram de qua sumptus erat. Ejecitque Adam, et collocavit ante paradysum voluptatis Cherubin, et flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ. Iste autem gladius ideo positus est, ut homo non introiret in paradysum, ne comederet de ligno vitæ, ne forte immortalis permanisset, et esset irreparabilis, sicut demones qui non possunt reparari; et propterea versatilis framea posita fuit, ut cum tempus misericordiæ per adventum Salvatoris nostri advenerit, potuisset iterum removeri. Quia omnes justi et electi ante adventum ipsius, claustra inferni penetraverunt; unæ autem omnes sancti, de corpore exeuntes, ad Christum pergunt, sicut Salvator in Evangelio ait: Si quis mihi ministrat, me sequatur; et ubi ego sum, illic C minister meus erit.

Et iterum hæc semita est redeuntibus.

Per flammeam frameam. Id est, per temporales tribulationes peccata sua agnoscendo et gemendo; et per cherubin, id est, per plenitudinem scientiæ, quod est charitas, perveniet ad arborem vitæ Christum, et vivet in æternum. Cherubin namque plenitudo scientiæ interpretatur; flammea vero framea versatilis, posita ad custodiendam viam ligni vitæ, temporales pœnæ intelliguntur. Nemo enim potest pervenire ad arborem vitæ, nisi per has duas res, tolerantiam videlicet molestiarum, et plenitudinem scientiæ, id est, per charitatem Dei et proximi: Plenitudo enim legis, charitas est (Rom. xiii), quæ est mater virtutum, quam sancti, Dei vestigia imitantes, tota virtute et in aliis adimplere conantur. Hanc sectemur charitatem, et operibus exercere studeamus, ut ad arborem vitæ pertingere valeamus, D quod est Christus, et de fructu ejus dulci et suavi reflecti ac satiati in æternum cum ipso et sanctis suis sine defectu gaudere mereamur. Amen.

QUÆSTIONUM SUPER GENESIM

EX DICTIS PATRUM

DIALOGUS.

DISCIPULUS.

Primo omnium, præceptor mi, inquiri mihi ne-
PATROL. XCIII.

cesse est quis hujus libri qui Genesis apud nos dicitur scriptor habeatur?

MAGI TER.

A

Sicut a majoribus nostris insinuatim atque traditum est, Moysen hujus operis scriptorem fuisse asserunt, id est, quinque librorum, qui juxta Græcos Pentateuchum nominantur; cum non dicat hoc titulus, sed quasi de alio ipse refert: *Dixit Dominus ad Moysen. Cujus exemplum in novo Testamento Joannes sequens apostolus, ubicunque de se aliquid referre voluit, nomen suum studiose siluit, aiendo: Conversus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Jesus sequentem, etc. (Joan. xxi.)*

DISCIPULUS.

Genesis, unde hoc nomen accepit?

MAGISTER.

Septuaginta etenim interpretes, Symmachus et Theodotus, in principio translulerunt, et in Hebræo scriptum est, *Bresith*: quod Aquila interpretatur in *capitulo*. Et ideo secundum sensum magis quam secundum verbi translationem de Christo accipi potest, qui tam in fronte ipsa Geneseos, quæ caput librorum omnium est, quam in principio Joannis evangelistæ, cæli et terræ conditor approbatur. Unde et in Psalterio de se ipse ait: *In capitulo libri scripturam est de me (Psal. xxxix)*, id est, in principio Geneseos. Et in Evangelio: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. 1)*. Ideo sciendum quod liber hic apud Hebræos *Bresith* vocetur, hanc habentes consuetudinem, ut voluminibus ex principiis eorum nomina imponant.

DISCIPULUS.

In libro Proœmiorum Geneseis, juxta fidem historię, quæ describitur?

MAGISTER.

Fabricam describit mundi, et hominis conditionem, cataclysmum, et divisionem terræ, confusionem quoque linguarum, gesta quoque omnium patriarcharum, usque ad ingressionem Israel in Ægyptum.

DISCIPULUS.

Hæc Scriptura quæ de præsentis sæculi loquens significet, nosse cupio.

MAGISTER.

Quinque: aut generationem ejus, id est creationem, aut gubernationem, aut accidentia naturis, aut eventientia voluntatibus, aut subsequencia voluntatis eventus.

DISCIPULUS.

Quibus modis generationem sæculi hæc Scriptura signavit?

MAGISTER.

Tribus. Aut enim sola Dei voluntate factum aliquid scribitur, ut est: *In principio creavit Deus cælum et terram (Gen. 1)*. Aut voluntate simul et voce, sive præceptiva, ut est: *Fiat lux*, et, *Fiat firmamentum (Ibid.)*. Sive deliberativa, ut est: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Ibid.)*. Aut voluntate, voce ac definitione, ut est: *Crescite et multiplicamini, et replete terram (Ibid.)*. Et iterum: *Germinet terra herbam virentem, ferentem semen juxta semen suum, et lignum fructiferum faciens fructus, cujus semen in se ipso sit, et cætera (Ibid.)*. Quæ post septimum diem usque in finem sæculi per partes operatur. Ex illa enim definitione proveniunt.

DISCIPULUS.

Est in his tribus aliqua differentia?

MAGISTER.

Est quia ea quæ sola voluntate, vel etiam voce sunt facta, noviter facta sunt; quæ vero definitione illis jam similia quæ facta noviter diximus. Et rursus illa quidem in sex primis diebus, hæc vero donec sæculum stabit.

DISCIPULUS.

Da ordinem per sex dies factarum rerum?

MAGISTER.

In ipso quidem principio conditionis facta sunt cælum, terra, angeli, aer, et aqua.

DISCIPULUS.

Proba angelos, et aquas, et aerem factum?

MAGISTER.

Facta quidem ex aliis Scripturæ locis ostenduntur, ut est: *Qui facit angelos suos spiritus (Hebr. 1)*. Et: *Laudate eum, omnes angeli ejus (Psal. cxlviii)*. Et: *Aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini, quoniam ipse dixit, et facta sunt (Ibid.)*. Et: *Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud (Psal. xciv)*. Et aer in Scripturis sanctis cæli nomine solet ostendi, ut est: *Volucres cæli (Luc. viii)*, cum certum sit aves in aerem devolare, cælum autem ostendimus factum. Quod vero præcesserint ista cæteras creaturas in angelis, ut Scriptura demonstrat, dum in laudibus et benedictionibus creaturis cæteris præponuntur, est ratio: oportuit enim ut terrenas cælestis creatura præcesserit. De aquis vero ipsa Scriptura dicit, quod Spiritus Dei terebatur super aquas.

DISCIPULUS.

Sequere ordinem generationis?

MAGISTER.

In principio diei primæ lux facta est; secunda vero factum firmamentum; tertia mare, et terræ nascentia; quarta, luminaria cæli; quinta, natantia et volatilia; sexta, reliqua animalia, et homo.

DISCIPULUS.

Quæ est in ipsarum creaturarum operatione distantia?

MAGISTER.

Quod quædam ex nihilo facta sunt, ut cælum, terra, et cætera quæ usque ad completum primum diem, ut diximus, facta; quædam vero ex jam factis primo die.

DISCIPULUS.

Da horum probationes?

MAGISTER.

Quoties Scriptura ex aliquo factas res capit ostendere, aut palam significat, ut est: *Producat terra, et, Producant aquæ (Gen. 1)*, et similia; aut certe ex subtili significatione verborum, ut cum dicit: *Fiat firmamentum (Ibid.)*, utique significat fuisse aliquid fluidum ac liquidum, id est, aquas, quæ ut solidatæ ostenderentur, firmamentum vocatum est, quod fiebat, et rursus luminaria derivate appellavit, quæ quarta die facta fuerunt, ut ex lumine primo die operato facta monstraret. In his autem quæ prima die facta sunt, neque aperte neque subtili verbo factum aliquid declaratur ex altero.

DISCIPULUS.

Nihil enim post primum diem ostenditur, ex non existentibus factum.

MAGISTER.

Sola hominis anima, in quo et hoc attendendum, quia cum aliqua aut ex nihilo aut ex jam factis facta sunt, solus homo ex utroque componitur.

DISCIPULUS.

Quas alias creaturis ascribimus differentias.

MAGISTER.

Quod ea quæ primis sex diebus facta sunt, non naturaliter, nec ex similitudine provenerunt; reliqua vero quæ fiunt naturaliter, ex divina definitione nascuntur, exceptis scilicet miraculis.

DISCIPULUS.

Da tertiam differentiam.

MAGISTER.

Quod creaturarum aliqua, id est, rationales propter se ipsas factæ sunt, ut angeli et homines; reliquæ vero non propter se, sed propter prædictos angelos aut homines factæ noscuntur. Homo vero principaliter secundum animam propter se intelligendus est factus, non secundum corpus consequenter.

DISCIPULUS.

Quid enim præter angelos et homines aliæ creaturæ se ipsis invicem non egebant?

MAGISTER.

Egebant quidem non ad utilitatem, sed ad ornamentum; utilia enim non sibi, sed angelis et hominibus sunt, pro quibus etiam facta esse noscuntur. Ornamentum vero etiam invicem præstant, quippe et cælum inornatum sine cœlestibus luminaribus fuit, et luminaria ipsa ne superflua factæ essent, videntium oculis indigebant; et mare inornatum, donec aut locum suum receperit, aut animalibus impleretur, et terra incomposita præter habitantium vel nascentium usum, et irrationalia animalia sine hominis regimine, ineptæ herbæ absente animalium usu superflua. Ita omnia egerunt invicem, vel his quæ quotidie fiunt. Sed, ut jam diximus, aliud est esse incompositum, aliud utile: incompositum enim aliquid per se utile alteri declaratur.

DISCIPULUS.

In ornamento ipso aliqua est differentia?

MAGISTER.

Est enim aliqua in sex diebus, quæ ornata sunt, ut cælum luminaribus, et terra herbis, et piscibus mare. Quædam donec mundus vivit, ornantur, ut mare navigiis, et terra ædificiis, et cæteris quæ humano construuntur ingenio, et homo ipse scientia. Quædam vero decorem suum in futuro recipient, ut corpus incorruptionem, et mortalia immortalitatem, et cœlestem regnum habitationem sanctorum. Notandum autem in ornamentis quod eorum quæ vel ingenio vel artibus fiunt in hominibus causa est, reliquorum autem in Deo

DISCIPULUS.

Da quartam differentiam.

MAGISTER.

Quod quædam simul et velut subito creata emergerunt, ut herbæ, luminaria, natantia, et volatilia, necnon terrena animalia et quadrupedia; quædam vero non simul, sed velut cum quadam mora, ut mare, terra, homo, et ipse enim paulatim factus scribitur sicut et cætera.

DISCIPULUS.

Da quintam creaturarum differentiam.

MAGISTER.

Quod quædam eorum ratione cæteris præsent, ut rationalia; quædam vero usui habentur, ut cœlestia luminaria. Quædam naturæ necessitate obsequuntur, ut aves et quadrupedes, et his similia.

DISCIPULUS.

Da sextam differentiam.

MAGISTER.

Quod ea quæ cæteris præsent, id est, rationalia, voluntate ac ratione moventur; quæ vero usu aut necessitate obsequuntur, natura moventur.

DISCIPULUS.

Ea quæ ex aliquo facta sunt, quot materias habuerunt?

A

Sex: terram, aquas, aerem, ignem, lumen, constantiam.

DISCIPULUS.

Da singulis origines suas.

MAGISTER.

Ex terra virentia, plantaria et animalia. Ex aquis firmamentum, mare, natantia et volatilia. Simul autem ex terra, aquis, igne et aere omnia quæ per successiones temporum renovantur. Ex lumine luminaria; ex costa, Eva.

DISCIPULUS.

Ignis quomodo probatur factus, aut unde, vel quando?

MAGISTER.

Factum quidem ex generali Scriptura possumus approbare, cum dicitur de Deo: *Qui fecit cælum et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt* (Psal. cxlv). Quia utique ignis etiam in eis est, et ex speciali prophetia innuitur, ubi dicitur: *Laudate Dominum dracones, et omnes abyssi, ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum* (Psal. cxlviii); de quibus ante dixerat: *Quoniam ipse dicit et facta sunt* (Psal. xxxii); et rursus: *Benedicite omnia opera Domini Domino* (Psal. cx); et subiunxit: *Benedicite ignis et æstus Domino* (Dan. iii). Utrum vero ex nihilo sicut et alia factus sit, an ex aliquo, dubitatur. Plures enim volunt cœlestium luminarium esse particulam. Quippe etiam nunc frequenter vidimus homines certo modo ignem ex solis radiis mutari, quod si ita est, primo die factus est. Sed sapientius hoc Scriptura lumen quam ignem vocavit, ut ex-meliore usu nomen acciperet.

DISCIPULUS.

Da septimam creaturarum differentiam.

MAGISTER.

Quod omnia quæ ex aliquo facta sunt, corpora sunt; incorporea autem neque ipsa ex aliquo, neque ex ipsis facta sunt aliqua. Hæc vero incorporea accipienda sunt, non sicut Deus incorporeus dicitur: ejus enim comparatione nihil corporeum est, sicut nec immortale, nec invisibile. Alius enim modus est, quo hæc verba soli Divinitati conveniunt: alius quo de creaturis loquimur, sicut de animalibus vel angelis.

DISCIPULUS.

Quomodo Deus mundum fecerit, possumus quaerere?

MAGISTER.

Hoc temerarie magis quam caute exquiritur. Nullius enim divinæ creaturæ modum homini licet agnoscere. Nam si sciret quis quomodo factæ sunt aliqua ex nihilo, Creatori utique scientia ac potentia par fuisset.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Si omnia in numero, et mensura, et pondere, Deus disposuit, ipsum numerum et mensuram et pondus ubi disposuit?

MAGISTER.

Numerus, et mensura, et pondus, ipse est Deus. Ipse est enim numerus sine numero, a quo est omnis numerus; ipse est mensura sine mensura, a quo est omnis mensura; ipse est pondus sine pondere, a quo est omne pondus. Non enim creaturarum extra se, ut alicubi videt, ut sicut hominis memoria retinet atque faceret. Omnis igitur cuncta creatura voluntas est Creatoris. Voluntas itaque Creatoris non est extra naturam Creatoris. hoc est, ubi voluntas, quo natura. Sic tamen æterna est natura, sicut æterna voluntas. Non enim accedit Deo aliqua nova cogitatio ad formandam creaturam, proinde omnis

in se Trinitas Deus disposuit, quia in se cuncta habuit quæ fecit. Intelligitur et aliter, Omnia in numero et mensura disposuit. Id est, omnia quæ fecit, numerum, et mensuram, et pondus habent.

Augustinus in libro contra Manichæos ita exorsus est. — More Manichæorum multi imperiti et rusticæ, et, ut ita dicam, præsumptiosi, percunctari solent, et obijciunt: Si in principio aliquo temporis fecit Deus cælum et terram, quid agebat antequam faceret cælum et terram? vel ubi erat, et quid ei placuit subito facere quod nunquam ante fecerat per tempora æterna? His respondemus:

Deus in principio creavit cælum et terram, non in principio temporis, sed in Christo, cum Verbum esset apud Patrem, per quod facta et in quo facta sunt omnia. Sed si in principio temporis Deum fecisse cælum et terram credamus, debemus utique intelligere quod ante principium temporis non erat tempus. Deus enim fecit et tempora, et ideo antequam faceret tempora, non erant tempora. Non ergo possumus dicere, fuisse aliquod tempus, quando Deus aliquid nondum fecerat. Quomodo enim erat tempus, quod Deus non fecerat, cum omnium temporum ipse sit fabricator? Et si tempus cum cælo et terra esse cepit, non potest inveniri tempus, quod Deus nondum fecerat cælum et terram. Cum autem dicitur, Quid ei subito placuit? sic dicitur quasi aliqua tempora transierint quibus Deus nihil operatus est. Non enim transire poterat tempus quod nondum fecerat Deus, quia non potest esse operator temporum, nisi qui est ante tempora. Certe et ipsi Manichæi legunt apostolum Paulum, et laudant et honorant, et ejus Epistolas male interpretando, multos decipiunt. Dicant ergo nobis quid dixerit apostolus Paulus agnitionem veritatis, quæ est secundum pietatem Dei, in spem vitæ æternæ, quam promisit non mendax Deus ante tempora æterna. Æterna enim tempora quid ante se habere poterint? Hoc ergo cogantur exponere, ut intelligant se non intelligere, cum temere volunt reprehendere quod diligenter querere debuerunt. Si autem non dicunt, Quid placuit Deo subito facere cælum et terram, sed tollunt, unde subito, et hoc tantum dicunt, Quid placuit Deo facere cælum et terram? Non enim cælum Deo mundum istum dicimus, quia non ejus æternitatis est hic mundus cujus æternitatis est Deus. Mundum quippe Deus fecit, etsi cum ipsa creatura, quam fecit Deus, tempora esse cœperunt. Et ideo dicuntur æterna tempora, non tamen sic sunt æterna quomodo æternus est Deus, quia Deus est ante tempora, qui fabricator est temporum: sicut omnia quæ fecit Deus bona sunt va de, sed non sic bona sunt quomodo bonus est Deus qui ita fecit. Hæc autem facta sunt, non ea genuit de se ipso, ut hoc essent quod ipse est. Sed ea fecit de nihilo, ut essent æqualia, nec ei a quo facta sunt, nec Filio ejus per quem facta sunt. Justus est enim. Si enim isti dixerint, Quid placuit Deo facere cælum et terram? respondendum est eis, ut prius vim discant voluntatis humanæ, qui voluntatem Dei nosse desiderant. Causas enim voluntatis Dei scire querunt, cum voluntas Dei omnium quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas Dei, est aliquid quod antecedit voluntatem Dei? Quod nefas est credere. Qui ergo dicit, Quare fecit Deus cælum et terram? respondendum est illi, Quia voluit: voluntas enim Dei causa est cæli et terræ; et ideo major est voluntas Dei quam cælum et terra. Qui autem dicit: Quare voluit facere cælum et terram? aut, Ubi erat, antequam fierent? majus aliquid querit quam est voluntas Dei. Nihil enim majus inveniri potest. Compescat ergo se humana temeritas, et id quod non est non querat, ne id quod est non inveniat. Et si voluntatem Dei nosse quisque desiderat, fiat amicus Deo. Certe si voluntatem hominis quis nosse vellet cujus amicus non est, omnes ejus impudentiam aut stultitiam deriderent. Non enim quisque efficitur amicus Dei, nisi purgatissimis moribus, et illo fine præcepti,

A de quo dicit Apostolus: *Finis autem præcepti est charitas, de corde puro, et conscientia bona, et fide non facta (I Tim. 1, 5)*; quod isti si haberent, non essent hæretici.

Recapitulatio. — Quod autem sequitur in libro Geneseos: *Terra autem erat invisibilis, et incomposita*, sic reprehendunt Manichæi, ut dicant: Quomodo in principio fecit Deus cælum et terram, si jam terra erat invisibilis et incomposita? Itaque cum volunt Scripturas divinas prius vituperare quam nosse, etiam res aperti-simas non intelligunt. Quid enim manifestius dici potuit quam hoc dictum est: In principio creavit Deus cælum et terram, terra autem erat invisibilis et incomposita, id est: In principio fecit Deus cælum et terram; terra autem ipsa, quam fecit Deus, invisibilis erat et incomposita, antequam Deus omnium rerum formas locis et sedibus suis ordinata distinctione disponderet, antequam diceret: *Fiat lux, et fiat firmamentum, et congregentur aquæ, et appareat arida, et cætera* quæ in eodem libro per ordinem sic exponuntur, quemadmodum ea parvuli possint capere: quæ omnia continent tam magna mysteria, ut quisquis ea didicerit, omnium hæreticorum vanitatem vel doleat, quia homines sunt, vel rideat, quia superbi sunt. Sequitur in illo libro:

Et tenebræ erant super abyssum. Quod Manichæi vel sectatores eorum reprehendunt, dicentes: In tenebris ergo erat Deus, antequam faceret lucem? Vere ipsi sunt in tenebris ignorantæ, et ideo non intelligunt lucem in qua Deus erat antequam faceret istam lucem. Non enim noverunt isti lucem, nisi quam carnis oculis vident; et ideo istum solem, quem pariter non solum cum bestiis majoribus, verum etiam cum mu-cis et vermiculis ceruimus, illi sic colunt, ut particulam dicunt esse lucis illius in qua habitat Deus. Sed nos intelligamus aliam esse lucem in qua habitat Deus. Unde est illud lumen, de quo in Evangelio legitur: *Erat lux vera que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Nam solis istius lumen illuminat hominem, sed corpus hominis et mortales oculos, quibus nos videntur aquilarum oculi, qui solem istum multo melius quam nos dicuntur aspicere. Illud autem lumen non irrationabilium avium oculos pascit, sed pura corda eorum qui Deo credunt, et ab amore visibilium rerum et temporalium se ad ejus præcepta complenda convertunt, quod omnes homines possunt, si velint: quia illud lumen omnem illuminat hominem venientem in hunc mundum. Ergo tenebræ erant super abyssum, antequam lux ista heret. De qua consequenter hoc loco dicitur: *Et dixit Deus, Fiat lux.* Quia ubi lux non est, tenebræ sunt; non quia aliquid sint tenebræ, sed ipsa lucis absentia tenebræ dicuntur. Sicut silentium non aliqua res est, sed ubi sonus non est, silentium dicitur; et nuditas non aliqua res est, sed in corpore ubi tegumentum non est, nuditas dicitur; et inanitas non est aliquid, sed locus ubi corpus non est, inanis dicitur. Sic tenebræ, ut jam diximus, non aliquid sunt, sed ubi lux non est, tenebræ dicuntur. Hæc ideo diximus, quia solent dicere: Unde erant ipsæ tenebræ super abyssum, antequam Deus faceret lucem, quis illas fecerat vel generat? aut si nemo fecerat vel generat eas, æternæ erant tenebræ, quasi aliquid sint tenebræ, sed, ut dictum est, lucis absentia hoc nomen accepit. Sed quia ipsi fabulis suis decepti crediderunt gentem esse tenebrarum, in qua et corpora, et formas et animas in illis corporibus fuisse arbitrantur, ideo putant quod tenebræ aliquid sint, et non intelligunt non sentiri tenebras, nisi quando non videmus: sicut non sentitur silentium, nisi quando non audimus. Sicut autem silentium nihil est, sic et tenebræ nihil sunt. Sicut autem isti dicunt gentem tenebrarum contra Dei lucem pugnassee, sicut potest et alius similiter vanus dicere gentem silentiorum contra Dei vocem pugnassee. Sed illas vanitates modo nos suscipimus retellere atque convincere. Nun: enim ea quæ reprehendunt in Veteri

Testamento, statuimus defendere quantum vires Dominus præstare dignatur, et in eis ostendere contra veritatem Dei nihil valere hominum cæcitatem. Sequitur :

Quod autem scriptum est : *Et spiritus Dei ferbatur super aquas*, sic solent Manichæi reprehendere, ut dicant : Aqua ergo erat habitaculum Spiritus Dei, et ipsa continebat Spiritum Dei. Totum conantur perversa mente pervertère, et excæcantur malitia sua. Cum enim dicimus, Sol superferatur super terram, nunquid hoc intelligi volumus quod in terra habitet, et terra solem contineat ? et tamen non sic Spiritus Dei superferbatur super aquam, sicut superferatur sol super terram, sed alio modo, quem pauci intelligunt. Non enim per spacia locorum superferretur aquæ iste Spiritus, sicut terræ sol superferatur, sed per potentiam invisibilis sublimitatis suæ. Dicant autem n. his isti quomodo his rebus quæ fabricandæ sunt, superferatur voluntas fabri. Quod si hæc humana et quotidiana non comprehendunt, timeant Deum, et simplici corde quæ non intelligunt, credant : ne cum volunt verbis sacrilegis concidere veritatem, quam videre non possunt, redeat illis securis in crura. Nam illa concidi non potest quæ incommutabilis manet, sed quæcunque plagæ in illam emissæ fuerint, repercutiuntur, et majori ictu redeunt in eos qui cædere audent quod credere debent, ut intelligere mereantur. Deinde quærunt, et insultando interrogant, unde erat ipsa aqua super quam ferebatur Spiritus Dei. Nunquid nimis superius scriptum est quod Deus aquam fecerit ? Hoc si pe quærerent, invenirent quemadmodum intelligendum esset. Non enim aqua sic appellata est hoc loco, ut hæc a nobis intelligatur quam videre jam et tangere possumus : quomodo nec terra, quæ invisibilis et incomposita dicta est, talis erat qualis ista quæ jam videri et tractari potest ; sed illud quod dictum est : *In principio creavit Deus cælum et terram*. Cæli et terræ nomine universa creatura significata est, quam fecit et condidit Deus. Ideo autem nominibus visibilium rerum hæc appellata sunt propter parvulorum infirmitatem, qui minus idonei sunt invisibilia comprehendere. Primo ergo materia facta est confusa et informis, unde omnia fierent, quæ distincta atque formata sunt, quod credo a Græcis chaos appellari. Sic enim et alio loco legimus dictum in laudibus Dei : *Qui fecisti mundum de materia informi*, etc. Quod aliqui codices habent de materia invisâ, et ideo Deus rectissime creditur omnia de nihilo fecisse, quia etsi omnia formata de ista materia facta sunt, hæc ipsa tamen materia omnino de nihilo facta est. Non enim debemus esse similes istis qui omnipotentem Deum non credunt aliquid de nihilo facere potuisse, cum considerant fabros et quoslibet opifices non posse aliquid fabricare, nisi habuerint unde fabricent : ligna enim et adjuvant fabrum, et argentum adjuvat argentarium, et aurum aurificem, et terra figulum adjuvat, ut possit perficere opera sua. Si enim non adjuventur ea materia, unde aliquid faciunt : nihil possent facere, cum materiam ipsam non ipsi faciunt. Non enim faber facit lignum, sed de ligno aliquid facit : sicut cæteri omnes opifices. Omnipotens autem Deus nulla re adjuvandus erat, quam ipse non fecerat, ut quod volebat efficeret. Si enim ad eas res quas facere volebat, adjuvabat eum aliqua res quam ipse non fecerat, non erat omnipotens, quod sacrilegum est credere. Informis ergo illa materia, quam de nihilo Deus fecit, appellata est primo cælum et terra, non quia hoc jam erat, sed quia hoc esse poterat. Nam et cælum postea scribitur factum, quemadmodum si semen arboris considerantes dicamus ibi esse radices et robur, ramos, fructus et folia : non quia jam sunt, sed quia inde futura sunt. Sic dictum est, *In principio fecit Deus cælum et terram*, quasi semen cæli et terræ, cum confusa adhuc esset cæli et terræ materia. Sed quia certum erat inde futurum esse cælum et terram, jam et ipsa materia

A cælum et terra appellata est isto genere locutionis, quo Dominus loquitur, cum dicit : *Jam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis* (Joan. xv, 15) : non quia factum erat, sed quia certissime futurum erat. Nam post paululum dicit : *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*. Ut quid ergo dixerat : *Omnia quæ audivi a Patre meo, nota vobis feci*, nisi quia se sciebat hoc esse facturum. Sic etiam cælum et terra potuit dici materia, unde nondum erat factum cælum et terra, sed tamen non aliunde faciendum erat. Innumerabiles tales locutiones in Scripturis divinis inveniuntur, sicut in consuetudine sermonis nostri, cum id quod certissime futurum speramus, dicimus : *Jam factum puta*. Hanc autem adhuc informem materiam, et jam terram invisibilem et incompositam vocit appellari, quia inter omnia elementa mundi, terra minus videtur speciosa quam cætera. Invisibilem autem dixit, propter obscuritatem ; et incompositam, propter informitatem eandem ipsam materiam etiam aquam appellavit, super quam ferebatur Spiritus Dei, sicut superferatur fabricandi voluntas artificis. Quod etsi paucorum intelligentia potest attingere, humanis tamen verbis nescio utrum vel a paucis hominibus possit exponi. Propterea enim non absurde etiam aqua dicta est ista materia, quia omnia quæ in terra nascuntur, sive animalia, sive herbæ, vel arbores, et his similia, ab humore incipiunt formari atque nutriri. Hæc ergo nomina omnia, sive cælum et terra, sive terra invisibilis et incomposita, et abyssus cum tenebris, sive aqua, super terram Spiritus ferebatur, nomina sunt informis materiæ, ut res ignorata notis vocabulis insinuaretur imperitiis, et non uno vocabulo, sed multis : ne si unum esset, hoc esse putaretur quod consueverant homines in illo vocabulo intelligere. Dicta est cælum et terra, quia inde futurum erat cælum et terra. Dicta est terra invisibilis et incomposita, et tenebræ super abyssum, quia informis erat, et nulla ; eicæ enim aut tractari poterat, etiamsi esset homo qui videret atque tractaret. Dicta est aqua, quia facilis et ductilis subiacebat operanti, ut de illa omnia formarentur. Sed sub his omnibus nominibus materia erat invisâ et informis, de qua Deus condidit mundum.

In principio creavit Deus cælum et terram. Istud capitulum librorum omnium caput est. Omnis namque Scriptura divina bipartita est, Vetus Testamentum et Novum. Alia quippe sunt, ubi æterna intumantur, ut est : *In principio erat Verbum*. Alia facta narrantur, ut est : *In principio creavit Deus cælum et terram*. Alia futura pronuntiantur, ut est : *Cum venerit Filius hominis in majestate sua* (Luc. ix, 26). Alia vero sunt quæ agenda præcipiuntur, cum dicitur : *Diliges proximum tuum sicut teipsum* (Matth. xix, 19), et reliqua. Bipartita vero est, quia sunt alia quæ secundum figuram dicta sunt, ut est Cantica canticorum, et ut est, *Audivit Adam vocem Domini Dei deambulantis in paradiso*. Et alia sunt secundum rerum gestarum fidem, ut est quod populus exiens de Ægypto, et quod mare pedibus ambulavit. Alia vero sunt quæ utroque modo dicta sunt, ut est transitus maris Rubri, et miracula illa quæ Dominus in Evangelio fecit.

DISCIPULUS.

In principio creavit Deus cælum et terram. Inquirendum summopere est in quo principio, utrum in principio temporis, an in principio, ut hoc esset initium creaturæ ejus, ex quo alia esse cœperunt. Non enim coæterna Deo semper fuerunt.

MAGISTER.

Dicamus quia in principio sibi coæterno fecit Deus cælum et terram, in unigenito Filio, qui est sapientia Patris, de quo dicit Apostolus, *Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam* (I Cor. i, 24), et in psalmo

dicit, *Omnia in sapientia fecisti* (Psal. ciii, 24), et A iterum dicit Apostolus : *Quia in ipso condita sunt omnia, quæ in cælo sunt, et quæ in terra, visibilia et invisibilia* (Coloss. 1, 16).

DISCIPULUS.

Genesis principium est. *In principio creavit Deus cælum et terram* : angeli postmodum facti sunt. Si angeli ante facti sunt, non primo omnium creavit Deus cælum et terram.

MAGISTER.

Quando facta sunt simul sidera, ait Scriptura : *Laudaverunt me angeli mei voce magna*. Quarta die facta sunt sidera, etiam erant angeli, neque enim die tertio neque secundo facti sunt. In his enim apparet quæ facta sunt. Tertia die scilicet terra ab aquis discreta est : secunda factum est firmamentum, ubi sol et luna discurrunt, et sidera. Porro primus dies ipse est angelica natura, quæ primo cæli nomine nuncupata est. Unde evidenter ostenditur, primum diem spiritalem factum, id est, angelicam naturam, et hoc cælum quod oculis cernimus. Nam quod ait, *In principio creavit Deus cælum et terram*, non primo omnium sicut ais, sed, in principio, id est, in Filio, imo per Filium fecit Deus omnem spiritalem corporalemque creaturam, quæ cæli et terræ nomine appellata est. Nam quod ipse ait principium, de se interrogantibus Judæis quis esset, respondit, *Principium qui et loquor vobis*. Primo igitur voluit cælum et terram, velut quamdam spiritalem corporalemque materiam dicere, et sic quemadmodum singillatim facta sunt, ordinem texere. Quod enim dixit, *cælum*, hoc mihi dixisse videtur aquarum abyssum, tenebrosam Adæ quodammodo fluitantem vitam, nisi convertatur ad Creatorem, et fiat lux, et contempletur Trinitatem Deum esse in Deum. Neque enim ita dicimus, ut ista materies præcedat formam suam, sicut præcedit lignum arcam, et sicut præcedit vox verbum : neque enim tempore, sed origine. Igitur prima creatura lux, non ista quæ quarta die facta est, sed spiritualis, id est, angelica natura. Ille tamen intelligendum quod simul creavit cælum, et terram et lucem. Quia nihil interest, nisi origo tantum. Sicut homo duas parabolas cognitæ simul non potest enarrare, ita et Dominus fecit, quia hoc prius enarravit quod originem habuit, et postea quod exinde factum fuit, quamvis utrumque simul fecisset; ut quod sola origine prior est in faciendo, prior sit ex tempore enarrando. Ergo dum oportebat ut Scriptura sancta utrumque enarrasset, tam res gestas quam res enarratas, quod exinde factum est. Ratio erat ut prius enarrasset unde aliquid factum erat quam illud quod exinde factum est, propter tardiores intellectu, ut capere potuissent. Quia res corporeæ ex aliquo fiebant : quia nihil interest inter creationem cæli, et terræ, et lucis, nisi hoc tantum quod est inter verbum et vocem.

DISCIPULUS.

Cur non dixit, *In principio fecit Deus cælum et terram, sed creavit?*

MAGISTER.

Propter informitatem materiæ.

DISCIPULUS.

Da sensum spiritalem.

MAGISTER.

Principium Christus est, sicut ipse in Evangelio ait : *Principium qui et loquor vobis*. In hoc igitur principio fecit Deus cælum, id est, qui cælestia meditantur et quærent. In ipso fecit et carnales, qui terrenum hominem necdum deposuerunt.

DISCIPULUS.

Terra autem erat inanis et vacua. Cur inanis et vacua?

MAGISTER.

Id est, quia non erat a mari distincta, vacua, inquit, quia littoribus non erat circumdata, vel vicibus suis ornata, id est arboribus et animalibus.

Item spiritualiter. — Terra scilicet carnis nostræ inanis et vacua erat, priusquam doctrinæ acceperit formam.

DISCIPULUS.

Quare tenebræ dicuntur super faciem fuisse abyssus?

MAGISTER.

Quia non erat lux quæ superfunderetur; quod si esset, utique superesset. Item quia erat spissus aer, carens luce diuturna. Aliter. Tenebræ erant super faciem abyssus, quia delictorum cæcitas, et ignorantie profunda obscuritas, corda nostra tegebat.

DISCIPULUS.

Hieronymus. — Quomodo Spiritus Dei ferebatur B super aquas, edissere.

MAGISTER.

Pro eo quod in nostris codicibus scriptum est, ferebatur, in Hebræo habet, *Merahefeth*, quod nos appellare possumus, *incubabat*, sive *confovebat*, in similitudinem volucris ova calore incubantis. Ex quo intelligimus non de spiritu mundi dici, ut nonnulli arbitrantur; sed de Spiritu sancto, qui et ipse vivificator omnium a principio dicitur. Si autem vivificator, quasi conditor et Deus : *Emittes*, ait, *Spiritum tuum et creabuntur*.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Spiritus Dei ferebatur super aquas : localiter ferebatur, sicut sol et sidera, an aliter?

MAGISTER.

Spiritus sanctus Deus est, quia in re non loco continetur et distenditur, nec temporum mutationibus subjacet, sed est ubique præsens totus. Quomodo sane nominavit creaturam, cui superferre diceretur Spiritus sanctus, non localiter, sed potentialiter Dominus, non ex indigentia fecit opera sua, sed ex beneficentia : neque horum indiget quæ fecit. Indigus quippe atque egenus amor subjicitur rebus quas diligit : ideo dictus est superferri creaturam Spiritus sanctus, quia non ex indigentia operatus est ipsam creaturam.

DISCIPULUS.

Ambrosius. — Quomodo Spiritus Dei ferebatur super aquas?

MAGISTER.

Sicut ait Apostolus : *Supereminentem*, inquit, *scientiam charitas Christi* (Ephes. iii, 19), et alibi ait : *Superexaltat autem omnem intellectum* (II Cor. x, 5), ergo inchoatum aliquid ostendit, super quod Spiritus Dei ferre diceretur, non loco, sed omnia superante atque præcellente potentia. Duo quippe sunt propter quæ amat Deus creaturam suam : ut sit, et ut maneat; ut sit formata, et maneat in præcepto sui conditoris. Ut esset ergo Spiritus Dei, superferebatur super aquam : ut autem maneret, *vidit Deus quia bonum est*, quamobrem prius res informata, et postea Spiritum sanctum nominavit, quia omnis exiguus amor rebus quas diligit subterponitur.

DISCIPULUS.

Item in Hexameron Augustinus. — De informitate materiæ, ut plenius et uberius exponas, posco.

MAGISTER.

Verum et manifestum est, omne mutabile ex aliqua informitate formari, simulque et manifestissima ratio docet, nullam naturarum materiam esse potuisse, nisi ex Deo, licet dicat Scriptura : *Qui fecisti mundum ex materia informi*. Non tamen informis materia formati rebus tempore prior est, cum sit

utrumque simul concreatum, et quod factum est et unde factum est. Sicut vox materia verborum est, verba vero formatam vocem indicant, ita creator Deus non prior tempore fecit informem materiam, et eam postea per ordinem quarumcunque naturarum quasi secunda consideratione formavit, et non potuit non dividere Scriptura loquendi temporibus quod Deus faciendo temporibus non divisit: et nos cum dicimus materiam et formam, utrumque simul intelligimus, nec utrumque simul possumus enuntiare. Quod si spiritalis lux facta est, cum dixit Deus, *Fiat lux*, non illa vera Patri coeterna intelligenda est per quam facta sunt omnia, sed illa de qua dici potuit, Prior omnium creata est sapientia, quia per sapientiam non creatam facta est lux. Quo autem modo simul fieri potuerit, et quod illuminaretur, et ipsa illuminatio ac diverso tempore narranda fuerunt, paulo ante diximus, cum de materia tractarem.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Dixit quoque Deus, *Fiat lux*. In die dixit, an ante omnem diem: si in die dixit, temporaliter dixit: si temporaliter dixit, per aliquam creaturam dixit. Igitur non est prima creatura lux.

MAGISTER.

Nec in die dixit, nec temporaliter dixit; sed ante omnem profecto creaturam Verbum suum genuit. Dictio itaque Dei verbum est. Sed divina Scriptura parvulis congruens et quodammodo eos lactans, ut proficiant et cibum spiritalem capiant, voluit semper per omnem creaturam [creaturarum] formationem, dictionem nuncupare: ut si, verbi causa, requiramus quomodo facta est lux, audies: In verbo Dei erat, ut fieret. Quomodo et cetera per ordinem si requiras, quomodo facta sunt: In verbo Dei erant ut fierent: hinc est enim: *Dixit Deus, Fiat lux*. Neque enim corporalibus modis loquitur divina natura, nec quoties dicitur, Dixit, toties verbum formavit. Unum enim Verbum genuit coeternum et consubstantivum sibi, in quo omnia ineffabiliter dixit.

DISCIPULUS.

Item. — Dixit quoque Deus, *Fiat lux*. Lux autem hæc est visibilis, an invisibilis?

MAGISTER.

Invisibilis enim dicitur, quia creatio angelica est, quam oculi nostri non valent prospicere. Ratio enim erat et die quarto sidera in coelo fabricasset, quæ oculi nostri potuissent prospicere.

DISCIPULUS.

Ista creatio angelica est temporalis an intemporalis?

MAGISTER.

Temporalis erat in angelis, intemporalis autem in Deo. Temporalis erat, quod dictum intelligimus ab æterno Deo expressum per Verbum coeternum in creatura spiritali, quam jam tunc fecerat cum dictum est: *In principio creavit Deus cælum et terram*. Sed ista locutio non tantum sine aliquo sono, sed etiam sine ullo corporali motu creaturæ spiritalis, ejus mente atque ratione quodam modo infixæ, per Verbum Patris coeternum. Sed multum atque difficultimum est capere, quomodo dicitur Deo non temporaliter jubenti, neque id temporaliter audiente creaturæ, qui contemplatione veritatis omnia excedit tempora: sed intellectualiter sibi met impressas cum Patri coeterna substantia, tanquam intelligibilis locutionis, ad ea quæ infra sunt transmittentis, ut fieret temporalis motus in rebus temporalibus, sive formandis, sive administrandis. *Item: Facta est, inquit, lux*: id est, creatio angelica, quia tunc cœperunt agnoscere vel intelligere creatorem suum.

DISCIPULUS.

Quare iterum non repetit, *Et fecit Deus lucem*,

A sicut creaturas cæteras repetit quas creavit, ut in firmamento dicit: *Fiat firmamentum*, et iterum: *Et fecit Deus firmamentum*?

MAGISTER.

Necesse namque erat ut dixisset, *Fecit Deus lucem*: quia intellectualis creatura erat, id est, angelica. Quando autem dicit, *Fiat firmamentum*, vel cætera in aliis creaturis, hoc in cognitione angelica dixit, quia nec mirum est, si Deus sanctis angelis suis in prima lucis conditione ad se conversis, prius voluit ostendere quid erat deinceps facturus. Quando vero dicit, *Et fecit Deus*, id est, in propria rerum natura, jam non erat hoc opus de angelis iterum repetere, quia illi tunc, sicut diximus, conversi fuerant ad cognoscendum creatorem suum. Cum enim æterna illa et immutabilis, quæ non est facta, sed genita sapientia in spiritalem atque rationalem creaturam se transfert, sicut in animas sanctas, ut illuminati lucere possint: sit in eis quædam luculenta rationis affectio, quæ potest accipi facta lux, cum dixerit Deus; *Fiat lux*. Jam enim erat spiritalis creatio, quod cæli nomine significata est, cum scriptum sit: *In principio creavit Deus cælum et terram*. Non cæli corporei, sed incorporei cæli, in qua natura intelliguntur omnes sancti angeli.

Gregorius. — Tales namque creati sunt angeli, ut si velint, in beatitudinis luce persisterent; si autem nolent, etiam labi potuissent. Unde et Satan cum sequacibus legionibus cecidit, sed post ejus lapsum ita confirmati sunt angeli, qui persisterunt, ut cadere omnino non possint. Quod bene in ipso exordio Geneseos præsentis libri historica descriptione signatum est: quia creavit Deus cælum, quod postmodum vocavit firmamentum. Cæli ergo fuerunt, ut diximus, hi qui prius bene suum conditi, sed postmodum firmamentum appellati sunt: quia ne omnino jam caderent, virtutem incommutabilitatis acceperunt.

Item Gregorius. — Dixit Deus, *Fiat lux et facta est lux*, et paulo post: *Factum est vespere*. Nequaquam vero in hac vita per exercitationem justitiæ peccatum deseritur, ut in eadem justitia inconcussa maneat: quia et suam cordis habitaculo culpæ rectitudo eliminat, ipsa tamen culpa, quæ repellitur, cogitationis nostræ foribus assidens, ut sibi aperiat, pulsatur. Quod Moyses spiritaliter innuit, cum facta corporaliter temporum momenta narravit: *Facta est lux*, atque paulo post subjiciens: *Factum est vespere*. Creator quippe omnium humanæ culpæ præsciens, tunc expressit in tempore quod nunc versatur in mente. Lux quippe ad vespere ducitur, quia nimirum lumen rectitudinis umbra sequitur tentationis. Sed quia electorum lux tentatione non exstinguitur, nequaquam nox, sed vespere facta perhibetur: quia nimirum sæpe tentatio in corde rectorum lumen justitiæ abscondit, sed non interimit, quia si ad pallorem trepidationis pertrahit, sed funditus non exstinguit.

Ambrosius. — Dixit quoque Deus, *Fiat lux*. Id est illuminatio credulitatis appareat. Prima enim die lucem fidei dedit, quia prima est in conversione fides. Unde et ipsum primum præcepti mandatum est: *Domine Deus tuus, Deus unus est*. Propter quam fidem ipse Dominus visibiliter in mundo apparere voluit. Jam tunc Deus juxta præscientiæ suæ gratiam, divisit justos, id est filios Dei et lucis, peccatoribus tanquam a tenebris: istos vocans diem, illos noctem. Nam quia in lucis nomine justii appellantur, audi Apostolum: *Fuistis, inquit, aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (Ephes. v, 8).

DISCIPULUS.

Augustinus. — *Et vidit Deus lucem quod esset bona*. Si subito vidit Deus lucem quod esset bona, an antea nescivit, et visio ei contulit scientiam?

MAGISTER.

Omne enim opus præcedit voluntas: nam dum

cogitamus quid operari debeamus, neque enim ignorans aliquid facit, dum cogitat qualiter fiant quæ facienda cogitando disposuit, et cum hoc in hominem cadere non possit, ut aliquid ignorans faciat: quanto magis in Deum, qui omnia æterno et stabili consilio suo, quomodo voluit, fecit. Nec aliter etenim facta, et aliter facienda vidit: eo itaque modo vidit facta quo viderat facienda.

DISCIPULUS.

Et vidit Deus lucem quod esset bona. Quare lucem tantum laudavit, et non noctem?

MAGISTER.

Id est, quia nox adhuc nec dies factæ erant, sed tantum lux angelica, quia indignum erat Deo rem informem laudare, quæ adhuc formata non erat; sed rem illam quæ formata erat, laudavit, id est lucem angelicam.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Et divisit lucem a tenebris. Divisit, inquit Scriptura, lucem a tenebris: omne enim quod dividitur, et esse potest. Sicut ergo est essentia lucis, ita essentia tenebrarum, et cur non dicit Scriptura, Vidit Deus tenebras quod essent bonæ, sicut de luce dictum est?

MAGISTER.

Deus bona et incommutabili voluntate creavit omnes angelos bonos, sed quia ex his quosdam per superbiam præciebat casuros, per incommutabilitatem præscientiæ suæ divisit inter bonos et malos. Malos igitur appellans tenebras, bonos appellans lucem: in his dicens quia boni sunt, in illis nullatenus dicens, ne peccata quæ erant tenebræ approbare videretur.

DISCIPULUS.

Item Alibi. — Divisit lucem a tenebris. Quid est lucem a tenebris dividere?

MAGISTER.

Id est, distinctio rei formatæ ab informi.

DISCIPULUS.

Appellavit lucem diem, et tenebras noctem (Gen. 1). Cur appellavit lucem diem, et tenebras noctem, quæ adhuc formata non erant?

MAGISTER.

Propterea enim appellavit lucem diem, quia dies circa speciem factæ rei appellatus est; et tenebras noctem, quia nox ista, quæ nobis notissima est, facit eam esse absentiam solis super terram, quia decedente sole vocamus vespere, inchoante mane, vocamus diem. Nox autem hic privatio operis est, aut nox ipsa possibilitas appellata est, quæ inest rebus factis, unde fieri potest, etiam non mutentur.

DISCIPULUS.

Factumque est vespere et mane dies unus (Ibid.). Quomodo hoc intelligendum est?

MAGISTER.

Quid, per vespere, nisi perfectio singulorum operum, et mane est inchoatio sequentium?

DISCIPULUS.

Augustinus. — Primum enim diem spiritalem astrues esse creaturam, et quomodo habuit vespere et mane?

MAGISTER.

Omnis namque creatura, antequam tempore suo fieret, in ipso verbo Dei erat prius ab angelis cognoscenda, et sic suo tempore facienda. Quapropter ipsa creaturæ cognitio in semetipsis vespera erat, in Deo autem mane, quia plus videtur ipsa creatura in Domino, quam in seipsa videtur creatura, plus scilicet

acet videtur in arte quæ facta sunt, quam in seipsa quæ facta est. Propterea ait evangelista Joannes: *Quod factum est, in ipso vita erat (Joan. 1)*. Omnia ergo quæ facta sunt, et vitam non habent, in ipso Verbo Dei vita sunt, in seipsa non sunt vita. Cœlum, terra, lapis, vitam non habent, et tamen in Domino vita sunt; vivunt igitur in Deo sine initio, atque commutabiliter omnes rationes creaturarum. Ac per hoc plus videntur ab angelis sanctis in Verbo Dei, ubi sunt vita, quam in seipsa, quia scientia angelorum in comparatione Dei quodammodo vespescit. Ergo primus in cognitione firmamenti; secundus in cognitione discretionis terræ ac maris; tertius in cognitione solis et lunæ vel stellarum; quartus in cognitione reptilium et animalium; quintus in cognitione jumentorum et ferarum, vel ipsius hominis; neque enim sextus diei unius quem intelligimus spiritalem creaturam, id est, angelicam sexies facta cognitio. Sexies fecit propter senarii numeri

perfectiorem. Sed de numero et de senarii numeri perfectione, aliquid tibi ex Scripturis sanctis colligam. Libens adesto, et te totum ad audiendum præpara, unus in numeris dividi non potest. Ab ipso enim surgit omnis numerus. Ergo dividi possunt, si pars ejus unus est. Igitur divisio duorum in unum, divisio trium in unum, quid aliud hic numerus ostendit, nisi Trinitatem quæ Deus est, quia quavis tres sint personæ, in una creduntur unitate natura. Quaternarius duas partes habet. Nam quarta ejus unum est, media ejus duo. Unum videlicet et duo, tria sunt. Ecce partes suas, nec ultra excresecit, nec complet, et ideo imperfectus est numerus. Quinarius non habet nisi unum, quod est quinta. Senarius igitur numerus perfectus est; quia partibus suis completur. Habet enim unum, quod est sexta; duo, quod est tertia; tria, quod est media; unum ergo, duo et tria, sex faciunt. Ideo propter hujus numeri perfectionem sex diebus operatus est omnem creaturam. Tres hæc partes senarii numeri, demonstrant nobis, Trinitatem Deum in trinitate numeri, et mensuræ et ponderis fecisse omnem creaturam. Plurimum valere senarii numeri perfectionem in Scripturis sanctis frequenter reperimus, præsertim in morte Domini simplam, et in resurrectione ejus simplam. Mors itaque Domini nostri Jesu Christi, non fuit in anima, sed in carne sola; mors vero nostra non solum in carne, sed etiam in anima. In anima, propter peccatum; in carne vero propter pœnam peccati. Ille vero, quia peccatum non habuit, in anima non est mortuus, nisi tantum in carne. Et hoc propter similitudinem carnis peccati, quod de Adam traxerat. Igitur simpla ejus mors fuit duplex, et simplex resurrectio. Resurrectio profuit, duplex est mors carnis ejus, et resurrectio ejus: mors animæ nostræ, et resurrectio ejus. Duas mortes nostras, et duas resurrectiones nostras. Duæ et duæ, quatuor sunt: una morte Domini, et una resurrectione ejus; adde et quatuor nostras, sex faciunt.

Igitur simplum Domini et duplum nostrum tres sunt, et tres partes habent. Secundum quod supra diximus senarius numerus. Nam et triginta sex horæ, quibus Dominus fuit in inferno, huic simpli et duplo congruunt, duodecim igitur fuerunt diurnæ, et viginti quatuor nocturnæ; igitur viginti quatuor ad duplum mortem nostram conjiciunt, et illæ duodecim horæ ad mortem Domini simplam. Revera enim et natiuitas ejus senarium numerum habet: quadraginta sex annis ædificatum est templum.

DISCIPULUS.

Astruunt Judæi in Evangelio, quod intelligitur de corpore Domini: quadraginta sex anni pro diebus positi sunt. Quadraginta sex diebus dicunt infantem formari in utero, et subinde usque in diem parturitionis augmentari. Quadragies quippe seni sunt cclxxvi, qui faciunt menses novem, et dies decem. Computa ergo ab octavo Kal. April. quando passus

est Dominus, tunc etiam creditur fuisse conceptus, usque in diem octavum Kalend. Jan., et reperies dies cclxxvi, qui constant per senarium numerum. Quid de illa muliere in Evangelio, quam octodecim annis cruciaverat Satanas, quam sanavit Dominus: dicimus, quia et ipsi anni senarium numerum habent, ter igitur seni octodecim. Illa igitur mulier intelligitur genus humanum, quam in sexta ætate sæculi, a diaboli captivitate liberavit. Prima ætas ab Adam usque ad Noë; secunda a Noë usque ad Abraham; tertia ab Abraham usque ad David; quarta a David usque ad transmigracionem Babylonis; quinta a transmigracione Babylonis usque ad Joannem Baptistam, et adventum Domini Salvatoris; sexta, quæ nunc agitur, donec excoelus veniat ad judicium. Sexto igitur sæculo reformatur genus humanum ad imaginem Dei. Perfecto enim anni octodecim non solum sex ætates, sed etiam tria tempora evidenter demonstrant: unum scilicet ante legem, alterum sub lege, tertium sub gratia. Igitur et ipse annus senario numero continetur; habet enim dies trecentos sexaginta quinque et quadrans. Sexies quippe sexageni, trecenti. Remanent profecto dies quinque et quadrans. Quinque dies sexti mensis, et tamen si illud quadrans pro die ponas, aperte totum sex faciunt. Ecce quantum me Dominus adjuvare dignatus est, de senarii numeri perfectione etsi non quantum volui, tamen quantum potui reddidi rationem.

Incipit de die secunda disputatio.

Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis (Gen. 1).

Augustinus. — Ordo elementorum et pondus non sinit ut sit aquarum substantia super cælos; aqua enim cedit terræ, et aer cedit aquæ, et ignis cedit aeri. Nullo modo enim potest esse, ut secundum elementum, quod est aqua, sit super quartum, quod est ignis, et quomodo dictum est: *Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis (Ibid.).*

MAGISTER.

Quomodo aut quales libri sint, aquæ illæ, quas Scriptura dicit super cælos esse, esse eas ibidem minime dubitemus. Sicut enim istæ nubes quæ utique sunt feruntur super aerem, ita fieri posse arbitror ut aquæ tenues atque subtiles ferantur super cælum. Nam ex hoc pondere elementorum multi philosophorum, resurrectionem carnis illudentes, non posse fieri inquit ut homo qui utique ex terra factus est sit in cælo. Sed hos Veritas convocat, quæ facit multa animalia terrena volitare in aërem, et ignem, quod est utique quartum elementum, esse in terra. Ergo Dei potentia, quæ hæc facere approbatur, facit ut homo et aqua sint super cælum. Sed talibus adversariorum disputationibus quidam cedens laudabiliter conatus est demonstrare aquas super cælos, ut ex ipsis visibilibus conspicuisque naturis assereret Scripturæ fidem: et prius quidem quod facillimum fuit, ostendit, et hunc aerem cælum appellari, propter quod dicimus serenum vel nubilum cælum, vel quod vocatur volatilia cæli. Cum ergo probasset hunc aerem cælum dici, nulla alia causa etiam firmamentum appellatum voluit existimari, nisi quia intervallum ejus dividit inter vapores aquarum, et istas aquas, quæ corpulentius in terris sinitant. Ergo ex aere qui est inter vapores humidos, unde superiora nubila conglobantur, et maria subterfusa, ostendere ille voluit esse cælum inter aquam et aquam, quanquam possit videri non impedire propria pondera elementorum, quomodo etiam super illud sublime cælum possint esse aquæ: per illas minutias, per aquas etiam super hoc spatium aeris esse potuerunt. Ipsi quippe subtilissima ratione persuadent nullum esse quodlibet exiguum corpusculum, in quo divisio liniatur; ac per hoc si potest aqua, sicut videmus, ad tantas guttarum minutias pervenire, ut super istum aerem vaporatiter ferantur, cur

A non possit et super illud levius cælum minutioribus guttis et levioribus imminere vaporibus. Quidam etiam nostri illos de ipsorum siderum qualitatibus et meatibus convincere moluntur, idem namque asserunt stellam, quam Saturni appellant, esse frigidissimam, eamque per annos triginta signiferum peragere circulum. Queritur igitur ab eis unde ista stella sit frigida, quæ tanto ardentior esse deberet, quanto sublimior e cælo rapitor. Nam procul dubio cum rotunda moles e reulari motu agitur, interiora ejus tardius eunt, exteriora celerius; quæ autem celerius, utique ferventius. Proinde memorata stella magis debuit calida esse quam frigida. Nimirum ergo eam frigidam facit aquarum super cælum constitutarum illi vicinitas. Quæri etiam solet quæ forma et figura cæli esse credenda sit, utrum cælum, sicut sphaera undique concludat terram in media mundi mole libratam, an eam eximia parte desuper velut discus cooperiat. Sed ait aliquis: Quomodo non est contrarium his qui figuram sphaeræ cælo tribuunt, quod scriptum est in litteris nostris: *Qui extendit cælum sicut pellem (Psal. ciii)*. Cui responderi potest, quod pellis non solum in planum, verum etiam in rotundum sinum extenditur: nam et uter et vesica pellis est.

Ambrosius. — De motu etiam cæli nonnulli fratres questionem movent, utrum stet, an moveatur. Quia si movetur, inquit, quomodo firmamentum hinc moverint nomen firmamenti non cogere, ut stare cælum putetur. Firmamentum enim non propter stationem, sed propter firmitatem, aut propter intransgressibilem terminum superiorum atque inferiorum aquarum vocatum intelligere licet. Hoc tamen intelligendum, quod sidera circumeunt, cælum autem firmum stat, ut poeta:

Nam cæli in ævum suum incontaminata materies.

Naturam tamen aquarum illic jam non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate pendere æstimamus, propter siderum naturas mitigandas, ne creaturas Dei subterpositas nimio ardore concrement. Dicimus ergo de ipsis aquis quod conglobatæ minime guttæ in unum, et faciunt collectionem unam, et propter gravitatem ponderis non eas suffert aer sustinere, sed ejus ponderis ad inum diffundendo dat locum, hæc est pluvia. Ergo aer, qui est inter vapores humidos, unde desuper nubila globantur, et maria subterfusa volunt intelligere, cælum esse inter aquam et aquam; secundum vero cælum, quod per spiritum cernimus, unde animalibus plenis discus ille ad Petrum missus, in extasi mentis descendit; tertium vero cælum, quod mente cognoscimus, ita secretum atque remotum, vel omnino mundatum, vel carnis sensibus abreptum, ut ea quæ in illo cælo sunt, ipsam Dei substantiam, Verbum per quod facta omnia sunt (*Joan. 1*), in claritate Spiritus sancti ineffabiliter videre valeant.

Isidorus — Tandem insanire desinant hæretici, atque confusi agnoscant quia qui cuncta potuit creare ex nihilo, potuit et illam aquarum naturam glaciali soliditate stabilire in cælo; nam cum et ipsi dicant volvi orbem stellis ardentibus refulgentem, nonne divina Providentia necessario prospexit ut intra orbem cæli, et supra orbem redundaret aqua, quæ illa ferventia saxis incendia temperaret. Item: Secunda, inquit, die disposuit Deus firmamentum, id est, solidamentum sanctarum Scripturarum; firmamentum enim in Ecclesia Scripturæ divina intelliguntur, quia cælum plicabitur sicut liber. Discere vitque super hoc firmamento aquas, id est, cælestes populos angelorum, qui non opus habent hoc suscipere firmamentum, ut legentes audiant verbum Dei. Vident enim semper eum, et diligunt. Sed superponit ipsum firmamentum legis suæ super inferiorum populorum infirmitatem, ut ubi suscipientes cognoscant, qualiter discernant inter carnalia et spiritualia, quasi inter aquas superiores et inferiores.

Factumque est vespere et mane dies secundus. De A
tertia oritur quæstio.

DISCIPULUS.

Dixit vero Deus : *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum, et appareat arida.*

Augustinus. — Hinc oritur quæstio : Si totam terram aqua tegebat, non erat locus ubi aqua congregarentur, dum totam terram tegebat aqua. Et quomodo Scriptura dicit : *Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt, in locum unum, et appareat arida.*

MAGISTER.

Totam terram tegebat aqua, sicut rarissima nebula, quæ postea in unum redacta atque collecta est, ut possit terræ species apparere, quanquam et terra longe lateque subsilens, potuit concavas partes præbere, quæ confluentes aquas suscipere, ut arida appareret.

Ambrosius. — Breviter tamen admonemus, ut quem forte non movet quærerere, quando species aquarum terrarumque creata sit, accipiat isto die non esse factum, nisi ut secererentur hæc duo. Nam illud quod dictum est ante dierum enumerationem : Terra erat invisibilis et incomposita, cum commendaret Scriptura cuiusmodi terram fecerat Deus, quia prædixerat : *In principio creavit Deus cælum et terram* (Gen. 1). Nihil aliud his verbis intellegendum est, quam materiæ corporalis informitatem insinuare voluisse; si tamen tardo intellectui non subrepat, ut materiam et speciem, quia verbis Scriptura separat, conetur hæc duo etiam tempore separare.

DISCIPULUS.

Item ubi supra. — *Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt, in locum unum, et appareat arida* (Gen. 1). Quid est ergo quod non ait : *Fiat arida visibilis, vel aqua congregata?*

MAGISTER.

Quia propinquiora sunt eidem informitati, quam cælestia corpora, aut de his per enumerationem dierum infirma rerum conduntur; ideo noluit interri, ut similiter cum superioribus fieri impetraret.

Unde supra spiritualiter. — *Tertia*, inquit, *die colligit in unum aquas inferiores salsas* (Ibid.), hoc est, homines infideles, qui cupiditatem tempestate, et tentationum carnalium fluctibus quatuntur, et in seipsis quasi amaritudo includuntur. Segregavitque ab eis aridam populum, scilicet fontem vitæ sitiientem, oblitxitque dehinc superborum limites, et coercuit eos, ne turbulentis iniquitatibus suarum fluctibus aridam, id est, animam scientem Deum conturbent, licetque ei germinare bonorum operum secundum genus suum, diligens proximum in subsidiis necessitatum carnalium, habens in se semen secundum similitudinem, ut ex sua infirmitate compatiantur ad subveniendum indigentibus. *Producens et lignum forti robore, et fructiferum* (Ibid.), id est, beneficium ad eripiendum eum qui injuriam patitur de manu potentis, præbendo protectionis umbraculum valido robore iusti iudicii. Sequitur :

Vocavitque Deus aridam terram, congregationesque aquarum appellavit maria (Ibid.).

Hieronymus in libro *Quæstionum Hebraicarum*. — Notandum quod omnis congregatio aquarum, sive salsæ sint, sive dulces, juxta idioma linguæ Hebraicæ maria nuncupentur. Frustra igitur Porphyrius miraculum eo quod Dominus super mare ambulaverit pro lacu Genesareth mare appellasse calumniatur, cum omnis lacus, et aquarum congregatio maria nuncupentur. Sequitur :

Et vidit Deus lucem quod esset bono, et ait : Germinet terra herbam virentem, usque, Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem et facientem semen juxta genus suum (Ibid.).

Gregorius. — Quid hoc loco per herbam, nisi

bona operatio ponitur, licet in conditione mundi ita historice factum teneamus, terram tamen Ecclesiam figurasse non inconvenienter accipimus, quæ in eo germinavit herbam virentem, in quo ad verbum Dei secunda misericordia opera protulit. Sequitur :

Lignumque faciens fructum juxta genus suum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam.

Gregorius. — Lignum speciem suam semen producit, cum mens nostra ex se considerationem in alterum colligit, et recti operis germen parit, hinc quidam sapiens dicit : *Quot tibi non vis fieri, alteri ne feceris* (Tob. 14). Hinc in Evangelio dicitur : *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos eandem facite illis* (Matth. vii), ac si aperte diceret : Speciem vestram in alterum respicite, atque ex vobismetipsis cognoscite, quid vos oporteat aliis exhibere; et sicut superius diximus terram significare Ecclesiam, quæ et verbi nos pabulo reficit, et patrocini umbraculo custodit, quæ et loquendo pascit, et opitulando protegit, ut non solum herbarum refectionis proferat, sed etiam cum fructu operis arborem protectionis.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Cum Deus dixerit : *Germinet terra herbam virentem, et afferentem semen et ligna fructifera* (Gen. 1), ligna infructuosa vel spinas et tribulos quando fecit?

MAGISTER.

Simul omnia Deus fecit dicente Scriptura : *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul* (Eccli. xv 11). Nullatenus igitur dicenda sunt infructuosa ligna, quæ aliquo modo hominibus afferunt adjumenta, quia et revera si non invenimus in iis aliquid ad edendum, invenimus aliquid ad medicamentum, invenimus ad adjutorium. Nam quantæ sint in iis utilitates, ipse considera : fructifera ligna a fruendo dicta sunt, et ab omni ligno possumus habere adjutorium. Jure nullum lignum dicimus infructuosum. Tribulos vero et spinas, quamvis post peccatum hominis nascantur ad laborem, dicente Scriptura : *Spinæ et tribulos pariet tibi* (Gen. 3); tamen non est dicendum tunc ea oboriri ex terra, quia jam erant utique ad pastus pecorum ac volatilium facta, non ad augendam hominis penam producta.

Viditque Deus quod esset bonum, et factum est vespere et mane dies tertius.

Quoties tibi hoc verbum occurrerit, memento sententiæ primi dici, quam posuimus, ita si sic subito vidit Deus lucem, quod esset bona, etc. (Gen. 1).

Incipit de die quarta.

DISCIPULUS.

Dixit etiam Deus : Fiant luminaria in firmamento cæli, et dividant diem ac noctem, et sint in signa et tempora et dies et annos, ut luceant in firmamento cæli, et illuminent terram, non antea tempora fuerunt (Gen. 1).

MAGISTER.

In *Hexamero*. — Quis non videat quam obscure positum sit quarto die cœpisse tempora, quasi superius triduum sine tempore præterire potuerit, qui sæx tamen creationis tempus habuerunt, siderum tamen distinctione illud triduum non habuerunt. Qualis etiam luna facta sit, utrum prima an plena, multi loquacissime inquirunt; sed plane dicam, sive primam sive plenam lucem Deus fecerit, fecisse perfectam. Omnes autem res, quidquid progressu naturali per tempora congrua quodammodo prodit atque explicat, etiam ante continebat occultum, et si non specie vel mole corporis, vi tamen et ratione naturæ : nisi forte arbor, quæ per hanc est pomis vacua foliisque nuda est, tunc imperfecta dicenda est. Nonnulli etiam multas stellas vel æquales soli, vel etiam

maiores audent dicere; sed longius positas parvas videri, et si ita est, cur istas per signa circumeuntes amplius venerantur, cur eas signorum dominas esse percipient? Etenim si regradationes illas siderum, vel fortasse tarditates novo sole fieri quisque contendant, sed aliis occultioribus causis soli tantum istos in suis deliramentis, quibus vim factorum a veritate devii suspicantur, præcipuam tribuere potestatem, ex libris eorum certe manifestum est. Quia vero terrenis et corporalibus illa corpora non ad ea quæ ipsi tractant potentiora sunt, vel hinc aliquando cognoscant, quia cum multa corpora diversorum generum vel animalium vel herbarum et arborum uno simul puncto temporis seminentur, unoque puncto temporis innumerabilia multa nascantur, non tantum diversis, sed etiam iisdem terrarum locis, tantæ sunt varietates in progressibus, in actibus et passionibus eorum, ut vere isti, sicut dicitur, perdant sidera, si ista considerent. Fatendum ergo est, quando ab eis vera dicuntur, instinctu quodam occultissimo dici, quem nescientes humanæ mentes patiuntur. Quod cum ad decipiendos homines sit, spirituum seductorum operatio est, quibus quædam vera de temporalibus rebus nosse permittitur partes subtilioris sensus acuminis. Quia corporibus subtilioribus vigent partim experientia callidior, propter tam magnam longitudinem vitæ, partim sanctis angelis, quod ipsi ab omnipotente Deo discunt etiam jussu ejus sibi revelantibus, qui merita humana occultissime justitiæ sinceritate distribuit, aliquando autem idem nefandi spiritus, etiam quæ ipsi facturi sunt velut divina prædicunt.

DISCIPULUS.

Sequitur: *Fecit quoque Deus duo magna luminaria: luminare majus, ut præset diei; et luminare minus, ut præset nocti; et stellas, et posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram, et præset diei ut nocti et dividerent lucem ut tenebras (Gen. 1).*

Quomodo ista secundum sensum spiritualem intelligenda sunt, quæso ut dicas?

MAGISTER.

Isidorus. — Quarta namque die emicuerunt luminaria firmamento legis infixa, id est, evangelistæ, doctores Scripturarum sanctarum, disputando coherentes, et omnibus inferioribus lumen sapientiæ demonstrantes. Prodiit etiam simul et cæterorum micantium siderum turba, id est, diversarum virtutum in Ecclesia numerositas, quæ in hujus vitæ obscuritate tanquam in nocte refulgentes dividant in hoc firmamento Scripturæ sensibilia et intelligibilia, quasi inter lucem perfectorum, et tenebras parvulorum. Et sunt in signis virtutum et miraculorum, sunt etiam in tempora et dies et annos, quia prædicatores propriis temporibus vivunt et transeunt, *verbum autem Domini stabit in æternum (I Petr. 1).*

DISCIPULUS.

Cur primo terra germinaverit, deinde facta sint luminaria?

MAGISTER.

Quia post opera bona venit illuminatio lucis, ad contemplantam speciem divinæ virtutis.

DISCIPULUS.

Et vidit Deus quod esset bonum, et factum est vespere et mane dies quartus (Gen. 1). Cur vespere vel mane nominavit, de nocte autem nihil indicavit?

MAGISTER.

Quid ergo aliud noctem dicamus, nisi absentiam lucis, quæ inter vesperam et mane restare videbatur? an quia prima lux angelicam significationem creationemque contemplantam creatorem suum, cum concordissima charitate sine cæcitatibus ignorantia Creatorem in perpetuum laudare non cessant? Sed tamen

A initio operis et sine lucide cognoverunt, quod vespere et mane vocatur.

Incipit de die quinta.

Dixit etiam Deus: *Producant aquæ reptile, animæ viventis et volatile super terram sub firmamento cæli (Ibid.).*

DISCIPULUS.

Quid ergo est quod prius ornavit aquas de reptilibus antequam terram de animalibus?

MAGISTER.

Ambrosius in Hexameron. — Ratio namque erat ut quæ prius visibilis apparuit, prius etiam ornatum suum reciperet; aut quia in principio cælum recepit ornamentum suum, id est, de angelis, quando creati fuerunt. Similiter autem et terra, quando eam de herbis vel de arboribus vestivit, ratio enim erat ut aquæ reciperent ornamentum suum de reptilibus, vel aer de volatilibus.

DISCIPULUS.

Quid est enim quod sæpe legimus de creatura cæli et terræ et maris similiter, quando creati sunt, vel quomodo, de aere autem nihil indicavit?

MAGISTER.

Non enim arbitrandum ut ullum elementum in hac Scriptura prætermisisset, nisi quia consuetudo est divinæ Scripturæ cælum et terram totum mundum appellari; et ideo æstimandum est aerem ad cælum et terram pertinere, et quidquid est humidum, vel vaporaliter extensum, hoc ad terram pertinet; quidquid vero tranquillum et quietum est, ad cælum pertinere dicitur. Et quod ita sit aer aquæ similis, et ex eis halationibus pinguescere probatur, ita ut spiritum procellæ faciat id nebulam, æther namque cælo in quo sunt luminaria ita vicinus est, ut et ipse cæli nomen accipiat. Nam cum dicitur in Psalmo, *Laudate eum cæli cælorum (Psal. cxlviii)*, satis apparet hunc aerem non solum cælum, sed etiam cælos dici, sicut dicuntur et terræ, cum una sit. Nos etiam aëros cælos quondam periisse diluio, in quadam earum quæ canonicæ nuncupantur Epistola legimus: quod nescio quemadmodum possit intelligi, nisi in aquarum naturam pinguioris hujus aeris qualitate conversam. Oportebat ergo ut in creandis habitatoribus inferioribus hujus mundi partes, quæ sæpe terræ nomine tota commemoratur, prius producerentur ex aquis animalia. Postea vero de terra, et quod ita, ut jam supra diximus, sit aer aquæ similis, ut ex ejus halationibus pinguescere probetur. Nam per hoc non scriptum est: *Producant aquæ reptilia animarum vivarum, et producat aer volatilia volantia super terram, sed utrumque hoc animalium genus ex aquis productum esse narratur. Quidquid ergo aquarum sive labitur, undosum et fluidum est, sive vaporaliter tenuatum atque suspensum, ut illud reptilibus, hoc volatilibus appareat distributum, utrumque tamen humidæ naturæ deputatur. Et ideo*

C sunt qui subtilissima consideratione quinque istos corporis sensus, secundum quatuor usitata elementa distinguunt, ut oculus ad ignem, aures ad aerem purum dicant pertinere, olfactum autem ad aerem humidum, gustum vero ad corpulentos humores, tactum ad elementum terrenum, ac per hoc elementa omnia in omnibus esse, sed unumquodque eorum ex eo quod amplius habet accepisse vocatum. Ideo autem caloris privatione, cum corpus nimie frigescit, obtundi sensum, quia motus pigrescit, qui ex calore inest corpori, dum ignis aerem, et aer humida, et humor terrena quæque afficit, subtilioribus, scilicet, crassiora penetrantibus. Quanto autem quidquid subtilius est, in natura corporali, tanto est vicinus naturæ spiritali; anima tamen, cui sentiendi vis inest, cum corporea non sit, per subtilius corpus agit vigorem sentiendi. In hoc itaque motum in omnibus sensibus per subtilitatem ignis, sed non in omnibus ad idem pervenit. In visu enim pervenit represso

calore usque ad ejus lucem, in auditu usque ad liquidiorē aerem, in olfactu transit aerem purum, et pervenit ad humidam exhalationem, unde crasior hanc aera subsistit; in gustatu et hanc transit et pervenit usque ad humorem corpulentiorē. Quo etiam penetrato atque trajecto, cum ad terrenam gravitatem pervenit, tangendi ultimum sensum agit. Non ergo ignorabat naturas elementorum, qui prius cœlestia luminaria, deinde aquarum animantia, terrarum autem postrema naravit, non quod aerem prætermiserit, sed quia puriorem partem ejus cœlo, pinguiorem vero terris nuncupavit. Quod enim et tactu aquas ventosque sentimus, hoc est, quod terræ soli dum omnibus admisceatur elementis. In cœlo ergo volant aves, sed isto quod psalmus et terræ nomine includit, non tamen in firmamento, sed secundum firmamentum. Nec ignoro quosdam philosophos sua cupisque elementi distribuisse animalia, ut terrena esse dicent, non tantum quæ in terra reperiunt, atque gradiuntur, sed aves etiam quod et ipsa in terra requiescunt, volando fatigata; aëria vero animalia dæmones esse, cœlestia deos, quorum quidem nos partim luminaria, partim angelos dicimus; aquas tamen pisces, et sui generis belluas tribuunt, ut nullum elementum suis animalibus vacet. Distribuantur enim elementa duo ad patiendum, humor et humor; ad faciendum autem alia duo, aer et ignis; aer namque a confinio luminosi cœli usque ad aquarum fluida et nuda terrarum pervenit; non tamen totum spatium ejus exhalationes humidæ infuscant, sed usque ad cum finem, unde incipit jam terra nominari, sicut in psalmo: *Laudate Dominum de terra (Psal. cxlviii)*, superior vero pars aeris propter puram tranquillitatem, cœlo cui colliniatur, communi pace conjungitur, et ejus vocabulo nuncupatur. In qua forsassis parte si fuerint ante transgressionem suam transgressores angeli cum principe suo nunc diabolo, tunc archangelo, nam nulli nostri non eos putant cœlestes vel supercœlestes angelos fuisse, non mirum si post peccatum in istam sunt detrusi caliginem, ubi tamen et aer sit, et humore tenui contextatur, qui commotos ventos, et vehementius concitatos etiam ignes et contractos nubila, et conspissatos pluvia, et congelantibus nubibus nivem et turbulentius congelantibus densioribus nubibus grandinem, et distentus serenum facit occultis imperiis et opere Dei, a summis ad infima universa quæ creavit administrantis. Sed, ut jam diximus, aer ex aqua fit: in aere enim volatilia cœli consistunt, unde aves cœli nominamus et dæmones habitare in aere dicuntur; et propterea eos suffert aer sustinere, quia aëria imagine utuntur, et exinde impugnant humanum genus, quia statim quando creati fuerunt, de conspectu Dei projecti sunt, unde Salvator in Evangelio ait: *Vidi Satum sicut fulgur cadentem de cœlo (Luc. x)*. Ubi justè quaeritur quomodo cadere dicitur, si non stetit. Sed sciendum quia non perseveravit in consortio sanctorum angelorum, sed statim quam cito se ipsum aspexit in claritate Dei, erexit se in superbiam, et dixit: *Ascendam in cœlum, et super astra cœli exaltabo solum meum, sedeo in monte Testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem cœli nubium, similis ero Altissimo (Isai. xiv)*, et statim projectus est de altitudine cœli in aerem cum omnibus satellitibus suis, quia non perstiterunt in divino amore, sicut illi qui firmati sunt, ut si velint peccare non possint, quia ipsi in principio proprium arbitrium habuerunt, sicut genus humanum videtur habere. Illi autem de proprio arbitrio lapsi sententiam Dei acceperunt, ut si velint reparari, non possint. Alterum dixit Dominus: *Ille ubi initio homicida fuit, et in veritate non stetit (Joan. viii)*.

DISCIPULUS.

Cur homicida?

MAGISTER.

Quia primum Adam jugulavit in paradiso, quando

A poma edere suavit, et de immortalitate factus est mortalis, et propterea humanum genus usque ad adventum Salvatoris jugulavit.

DISCIPULUS.

Quomodo in veritate non stetit?

MAGISTER.

Quia non meruit accipere quod ei promissum fuerat, ut cum creatore suo in perpetuum cum reliquis angelis permansisset; sed projectus est in terram cum suis, ubi sine dñio pœnam patiuntur, quia in aere ignis siterens eis dominatur, et sibi pro genere suo quasi quidam carcer deputatus est, quousque veniat tempus diei judicii, ut in ignem mittantur æternum. Sequitur:

Creavit Deus cete grandia, et omnem animam viventem atque mutabilem, quam produxerunt aquæ in species suas, et omne volatile juxta genus suum (Gen. i).

DISCIPULUS.

Nosse cupio quando minimi pisces, vel animalia, sive vermiculi, quos Scriptura non meminit, creati fuerunt. Et dum ratio inquirenda est, ab elephanto maximo usque ad vermiculum minimum, unde veniant, dum Scriptura hic nihil indicavit?

MAGISTER.

Intelligendum enim est quid quando Deus separavit aquas ab aquis, tunc minima anima ia quæ de aquis efficiuntur in ipsis aquis natura illorum consistebat, et illi vermes qui in corporibus mortuorum sunt in ipsis corporibus eorum habent vigorem nascendi; et pisces de aquis procreantur, dum dicit: *Producant aquæ reptilia animæ viventis (Ibid.)*.

DISCIPULUS.

Si aqua tegebat terram, an terra aquam, quæsc ut dicas?

MAGISTER.

Aqua tegebat terram, quia si aliqua pars terræ elapsa fuerit super aquam, statim erupta esset aqua, et in locum suum terra revertitur.

DISCIPULUS.

Quomodo in psalmo dicit: *Quia ipse super maria fundavit caeni et super flumina præparavit eam (Psal. xx.ii)*, si aqua terram tegebat?

MAGISTER.

De altiori terra hoc dicit, ubi montes esse videntur, aut de insulis illud dictum est, ubi terra altior est quam aqua; sed magis hoc secundum sensum intelligendum est, quia simplices in Ecclesia super prudentes fundati sunt: vivæ itaque aquæ dicuntur illi, quia sustentant eos quos inferiores vel infirmiores se esse conspiciunt, quia quantum est inter lunam et sidera cœli, tantum est inter sanctam rusticitatem et sanctam simplicitatem. Sequitur:

Benedixit eis dicens: Crescite et multiplicamini, et replete aquas maris (Gen. i).

DISCIPULUS.

Quare ista animalia benedictionem accipere meruerunt, sicut homo?

MAGISTER.

Idem intelligamus istam benedictionem in cæteris animalibus permanere, avesque multiplicentur super terram. *Et factum est vespere et mane dies quintus (Ib.)*

Quæstiones de die sexta.

Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta et reptilia et bestias terræ secundum species suas. Factumque est ita (Gen. i).

DISCIPULUS.

Ambrosius.—Quærendum nobis est si ista animalia venenosa in principio quando creata sunt venenum habuerunt sicut nunc?

MAGISTER.

Hoc procul dubio sciendum, quia sicut tunc creata fuerunt, ita permanent; sed tamen in principio nocendi non habuerunt potestatem, sicut probare possumus de serpentibus, quando vipera invasit manum Pauli, et nihil ei nocuit, quia potestatem habuit invadendi, nocendi autem non habuit potestatem. Similiter de bestiis, quando Daniel missus fuit in lacum leonum, tunc leones illi nihil nocuerunt, aut propterea ista animalia venenosa creata fuerunt ad terrendum hominem, quem Deus præsciebat peccatorem, ut intelligeret pœnas infernales, quia alibi dicit: *Vermes eorum non moriuntur, et ignis eorum non exstinguetur*. Quamobrem bestię in eis semetipsos nocent, dum de originali peccato non habent unde eis vindicta tribuatur.

De Creatione Hominis.

DISCIPULUS.

Ambrosius. — *Et vidit Deus quod esset bonum, et ait: Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram, et fecit Deus hominem ad imaginem Dei (Gen. 1).* Hoc primum breviter discimus, non indifferenter accipiendum quod in aliis operibus dicitur: dixit Deus, Fiat, hic autem dixit Deus: Faciamus.

MAGISTER.

Ad insinuandum, ut ita dicam, pluralitatem personarum, propter Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quam tamen Deitatis unitatem intelligendam statim admonuit dicens: *Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei (Ibid.)*, quod ita dictum est, tanquam diceret: Fecit Deus hominem ad imaginem suam. Hic etiam illud non est prætereundum, quia cum dixisset: *Ad imaginem nostram*, statim subjunxit: *Et habeat potestatem piscium maris et cæterorum animalium rationis experitum*, ut videlicet intelligamus hominem in eo ad imaginem Dei factum, in quo irrationabilibus animalibus antecellit. Id autem est ipsa ratio exorta, vel mens, vel intelligentia. Licet enim subtilissime dissecuratur ipsam mentem hominis, in qua factus est homo ad imaginem Dei, quamdam scilicet rationalem vitam distribui in æternæ contemplationis veritatem, et in rerum temporalium administrationem, atque ita fieri quasi masculum et feminam illa parte consulente, illa obtemperante: in hac tamen non recte dicitur imago Dei, nisi illud quod inhæret contemplandæ incommutabili Veritati, in cuius rei figura Paulus apostolus virum tantum dicit imaginem et gloriam Dei.

Isidorus. — *Et fecit Deus hominem ad imaginem suam (Ibid.)*, id est, ad æternitatem et immortalitatem; ad similitudinem vero ut intellectum mens habuisset, non ut animalia quæ nesciunt discernere inter bonum et malum.

DISCIPULUS

Augustinus. — Quid sibi vult intelligi, quod legitur in Genesi: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Ibid.)?*

MAGISTER.

In mente scilicet, id est, in ratione et intelligentia, ipsa itaque mens, dum cogitat ea quæ æterna sunt, imago Dei dicenda est: cogitando æterna, vir est, sicut dicit apostolus Paulus: *Vir non debet velare caput suum, cum sit imago gloria Dei (I Cor. vii)*, id est, quantumcumque se extendit in id quod æternum est. Tanto magis inde formatur ad imaginem Dei, et ideo non est colibenda ut se inde contineat ac temperet; quando vero ea agit vel cogitat quæ sunt temporalia, mulier appellatur, tunc non est dicenda imago Dei, et propterea debet velare caput suum, ne nimium sit ad inferiora progressio, ne cum licita agat, illicita concupiscat.

Et creavit Dominus Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos (Gen. 1).

A

DISCIPULUS.

Quid est enim quod feminam dicit creare cum masculo, quæ adhuc formata non erat?

MAGISTER.

Quia de Adam processura erat. Sic etenim in semine arboris multa occultantur. Primo igitur in radice ligatur, deinde in qualitate arboris, postea in effusione ramorum, et exinde in viriditate foliorum, et cætera. Ita et femina in corpore Adæ latebat, quia de costa ejus fabricata fuit. Sequitur:

Et benedixit eis dicens: Crescite et multiplicamini et replete terram; et subjicite eam et dominamini piscibus maris, et volutibus cæli, et universis animantibus quæ moventur in terra (Ibid.).

DISCIPULUS.

Quare homo istam benedictionem accipere meruit?

MAGISTER.

Ne inculpari videretur in procreandis filiis, ut declararet nullum exinde peccatum habere, si legitime nuberent.

DISCIPULUS.

Si ergo Adam talis est creatus, ut immortalis permaneret, cur eis dicitur: *Crescite et multiplicamini?*

MAGISTER.

Hoc namque intelligendum, quia non secundum concupiscentiam carnis, neque ulla mala voluntate debuerunt filios procreare; nec sicut nunc in dolore pariunt filios, sed sicut quisque imperat membra sua aliquid exercere, vel manum in operando, vel pedem in ambulando, ita et illi debuerunt in paradiso fetus procreare.

DISCIPULUS.

Si autem sic debuerunt procreare fetus, quid est quod in paradiso, antequam projecti fuissent, non coierunt simul ut filios procrearent?

MAGISTER.

Quia mox creata mulier transgressa est, et de alta immortalitate in ima profundi projecta est.

DISCIPULUS.

Quomodo igitur corpora illorum mutari debuerant, si illi immortales permanerent?

MAGISTER.

Id intelligendum, quia si non peccassent, mori omnino non potuissent; sed corpora illorum sine mortalitate, postquam numerus illi impletus fuisset, juxta numerum angelorum in melius commutari debuerunt.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Primus homo mortalis factus est an immortalis?

MAGISTER.

Mortalis secundum alia, et immortalis secundum alia. Tale ergo corpus habebat primus homo, quale et nos, sed sine peccato. *Non enim habebat legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ (Rom. vii)*, quod utique meruit post prævaricationem. Igitur animale corpus habuit Adam, sed ut non senesceret nec deficeret per illius ligni virtutem, quo sustentabatur, quod in paradiso vitæ nomen acceperat. Quapropter si Dei præceptum servasset, obedientiæ merito in illud corpus spiritale, quale sanctis in resurrectione promittitur postmodum commutandum; ac per hoc poterat non mori, si Dei piæ obedientiæ cohasisset; non enim sic factus fuerat, ut non possit mori, sicut et cæteræ naturæ, quæ omnino mori non possunt, sed ita, ut obedientia immortalis, inobedientia mortalem faceret.

DISCIPULUS.

Si Adam immortalis, aut mortalis fuit; et si mortalis, quomodo immortalis; et si animalis, quomodo spiritalis? aut quare cum cæteris animalibus in commune cibum sumpsit?

MAGISTER.

Mortalis erat, et immortalis. Mortalis erat, quia potuit mori; immortalis, quia potuit non mori. Quia si non peccasset, mori omnino non potuisset; postquam autem peccavit, mortalis factus est. Iterum. Mortalis erat, et immortalis: mortalis erat sua conditione; immortalis Dei beneficio, quod ei præstatur a ligno vitæ; a quo ligno cum peccasset, projectus est, ut potuisset mori.

DISCIPULUS.

Quid ergo est, quod nos qui per Christum renati sumus immortalitatem non accepimus, quam Adam habuit ante peccatum?

MAGISTER.

Non enim hoc accepimus, quod in Adam perdidimus, id est, corpus animale; sed tanto melius accepimus, quanto spiritalis corporali præponitur. Unde ait Apostolus: *Seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale (I Cor. xv)*. Non enim recepimus immortalitatem corporis spiritalis, sed recepimus iustitiam, de qua per peccatum lapsus est Adam. De qua etiam dicit Apostolus: *Renovamini igitur spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia et sanctitate veritatis (Ephes. iv)*. Renovabitur igitur a vetustate peccati non in pristinum corpus animale in quo fuit Adam, sed in melius, id est, in corpus spiritale, cum efficiamur æquales angelis Dei cælesti habitatione. Renovabimur etiam spiritu mentis nostræ secundum imaginem ejus qui creavit nos, quam peccando perdidit Adam. Renovamur etiam carne, cum hoc corruptibile induet incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem, ut sit spiritale corpus in quod nondum mutatus est Adam, sed mutandus erat quia in corpore portamus imaginem terreni hominis, in mente autem imaginem cælestis (*I Cor. xv*). Unde iterum ait Apostolus: *Si est corpus animale, et spiritale, sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. Sed non primum quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales et terreni (Ibid.)*. Induamus et imaginem ejus qui de cælo est, imaginem autem terreni hominis ab ipso exordio humani generis induimus; imaginem vero cælestis hominis nunc ex fide portamus, quam habere in resurrectione credimus.

DISCIPULUS.

Quare non benedixit arbores et herbas, sed hominem et animalia?

MAGISTER.

Ideo namque ista benedixit propter propagandi prolem, aut propter sexum masculini et feminini, aut quia arbores sensum non habent sentiendi vel intelligendi, animalia sentiunt, et non intelligunt, homo quidem sentit et intelligit: ideo arboribus non dixit: *Crescite et multiplicamini (Gen. i)*.

DISCIPULUS.

Dixitque eis Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, usque, Et factum est ita. Viditque Deus cuncta quæ fecit, et erant valde bona (Ibid.). Cum Deus omnia bona creaverit, nihilque sit quod non ab illo sit conditum, unde malum?

MAGISTER.

August. xus. — Malum natura non est, sed privatio

A honi hoc nomen accepit. Denique bonum potest esse sine malo, malum non potest esse sine bono. Non potest esse malum ubi non fuerit bonum; ac per hoc dicimus et angelum bonum, et angelum malum, et hominem bonum, et hominem malum. Sed bonum quod angelus, malum quod vitiosus. Bonum quod homo, malum quod vitiosus. Ideoque quando dicimus bonum, naturam laudamus; quando dicimus malum, non naturam, sed vitium quod est bonæ naturæ reprehendimus. Sequitur:

Factumque vespere et mane dies sextus. Igitur perfecti sunt cæli et terra et omnes ornatus eorum (Gen. i, ii).

Incipit de die septima.

Hieronymus. — *Et complevit Deus die sexta opera sua quæ fecit (Gen. ii)*. Pro die sexta in Hebræo diem septimam habet. Arctabimus igitur Judæos, qui de otio Sabbati gloriantur, quod jam tunc in principio Sabbatum dissolutum sit, dum Deus operatur in Sabbatho complevit opera sua in eo, et benedicens ipsi diei, quia in illo universa compleverit.

DISCIPULUS.

Benedixit, inquit, die septimo, et sanctificavit illum. Cur benedixit diem septimum, in quo nihil creavit?

MAGISTER.

Ne forte indigens apparere videretur, sicut homo post laborem levis dicit: Deo gratias, quia perfecti opus meum. Non enim Dominus ita fecit, sed benedixit diei, in quo nihil creavit, ut demonstraret, quod ei nullus fuit labor cuncta creare, quia tantum dixit Deus: *Fiat, et facta sunt (Psal. xxxii)*, et ideo ipse in die septimo requievit, ut nos in ipso faceret requiescere.

DISCIPULUS.

C *Augustinus.* — Cum requies non sit nisi post laborem, cur Deus requiescere dicitur? an et ipse opere fatigatus est ut requiescere diceretur?

MAGISTER.

Non in aliqua creatura tanquam ejus bona indigens requievit Deus, sed in seipso. Denique non in aliquo dierum, sed post sexti diei opera requiescere legitur. Unde liquido apparet nullam creaturam Deum per indigentiam, sed sola bona voluntate fecisse. Quod si in aliqua creatura requiesceret, aliquam creaturam indigens fecisset. Ergo quia nullam creaturam indigens fecit, in nulla requievit creatura. Nam quod dicit Scriptura, requievisse Deum in die septima ab omnibus operibus suis, quæ fecit, hoc intelligi posse arbitror, quod non ipsa bona indigens, quod sit beatorum, requieverit, sed ipsum diem septimum, id est, angelicam naturam adduxisse ad requiem suam, ut viderent scilicet in Deo, sicut omnem formandam creaturam, ita et illud videretur, quod nullam creaturam per indigentiam fecisset, sed sola bonitate, hoc enim arbitror posse intelligi requiem Dei. Intelligitur et aliter requies Dei, id est cum nos bona opera requiescere facit secundum illum modum quem Deus dicit ad Abraham: *Nunc cognovi quod timeas Deum (Gen. xxii)*, id est, cognoscere te feci, ita et hic intelligitur requiescere Deus, cum sanctis suis requiem præstat. Item aliter. Requiescere Deus dicitur a condendis novis creaturis, quia post editionem sex dierum operum, nullam deinceps condidit creaturam. Nam quod ait: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor. (Joan. v)*, non novam condens creaturam intelligitur, sed quam condidit administrandam, ut Junilius. Septimo die requievisse dicitur Deus non a creando, cum quotidie ex ejus dispositione ac providentia omnis creatura renovetur, ut constet; sed hoc significatum est, quod post illos sex dies nullam mundo incognitam substantialem speciem aut naturam novam.

inexpertamque creaverit. Dies namque iste est primus, ipse est secundus, ipse est novissimus, quia repetitio est septimi diei.

DISCIPULUS.

Quare non benedixit diem, in quo lucem angelicam creavit, vel illum in quo omnia perfectit?

MAGISTER.

Non enim sanctificans diem, in quo hoc facere inchoavit, neque eum in quo hoc perfecit, ne illis vel faciendis, vel factis, actio ejus gaudium fuisse videatur; sed enim in quo ab ipsis in semetipso requievit, et nobis eam per diem septimum ostendit. Ipse tamen illa requie nunquam caruit, sed significans non percipere requiem suam, nisi post perfectionem operis. Et ideo in hac die vesperam non successisse cognoscitur, quia requies nostra in perfectionem operis sine fine in gaudio erit. Sequitur:

Istae generationes caeli et terrae quando creatae sunt in die quo fecit Dominus Deus caelum et terram, et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret.

DISCIPULUS.

Inquirenda est ratio, si ista omnia in uno die facta fuerunt, aut per sex dies, sicut Scriptura commemorat; et si per sex dies facta fuerunt, quomodo ergo sancta Scriptura vera est quae dicit: *Qui vivit in aeternum creavit omnia simul (Eccli. xviii).*

MAGISTER.

Ille namque secundum substantiam rerum simul omnia creavit. Nam secundum speciem formae, non simul creavit omnia. Nam sicut mater infantem nutriens in gremio suo expectat ut convalescat, ita Dominus tarditatem humani ingenii expectavit. Nam in principio apud illum cuncta creata fuerunt, sed non statim in speciem venerunt. Quando vero dixit: *In principio creavit Deus caelum et terram (Gen. 1)*, tunc omnia, sicut diximus, apud ipsum facta sunt, quaecumque de caelo et terra oritura fuerunt, quamvis per sex dies secundum speciem dividerentur. Sicut dicit quarto die sidera in caelo posuisse, tamen primo die apud ipsum in caelo facta sunt, quae quarto in speciem venerunt. Quia sicut in grano sementis multa occultantur, radix, cortex, folia, fructus, vel multa alia quae de ipsa arbore veniunt, ita apud Deum ista omnia prius occultabantur, quae postea in speciem venerunt.

DISCIPULUS.

Ergo si simul omnia creavit, quomodo verum est, quod legitur: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor (Joan. v).*

MAGISTER.

Perspicat peritua tua, quia quamvis tunc creasset omnia simul, quotidie tamen gubernat in rigando, in plantando, in aedificando, vel in caeteris rebus. Nam sicut homo qui agrum exercet, si illum dimittit, incultus remanet, ita et mundus a Deo creatus, sine Dei gubernatione esse non potest, secundum Apostolum Paulum: *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed Deus qui incrementum dat (1 Cor. iii).* Alii enim istos septem dies septem dona gratiae Spiritus sancti intelligere volunt, id est, *Spiritum sapientiae et intellectus, Spiritum consilii et fortitudinis, Spiritum scientiae et pietatis, et Spiritum timoris Domini (Isai. xi).* Dicunt namque per Spiritum sapientiae fecisse Deum caelum et terram, per Spiritum intelligentiae fecisse firmamentum, et separare aquas ab aquis; per Spiritum consilii segregare aquas ab arida, et germinare terram fecisse; per Spiritum fortitudinis posuisse luminaria in firmamento caeli, ut dividerent diem ac noctem; per Spiritum scientiae ornare aquas de reptilibus, et aerem de volatilibus; per Spiritum pietatis vestire terram de animalibus, et hominem creare, et caetera quae nascuntur;

A per Spiritum timoris Domini die septimo opus suum sanctificasse. Ita et nos debemus ista septem dona sancti Spiritus in nobis imitari. Per Spiritum namque sapientiae caelum et terram facere, id est caelestia meditari, et terrena derelinquere, vel lucem a tenebris separare, id est, opera nostra perfecta a tenebris pravorum operum. Per Spiritum intelligentiae debemus facere firmamentum inter aquas inferiores et superiores, id est, disciplinam sanctam inter vitia et virtutes, ut non declinemus ad vitia. Per Spiritum consilii debemus aquas separare ab arida, id est, homines reprobos ab anima sitiendi verbum Dei. Per Spiritum fortitudinis debemus ponere luminaria in firmamento caeli, id est, dilectionem proximi, quia dixit sanctus Joannes: *Qui odit fratrem suum, in tenebris est (1 Joan. ii).* Per Spiritum scientiae debemus aquas ornare de reptilibus, etc., id est, de arcu cordis nostri vocem ad caelum mittere. Sicut pisces pinnulis suis in altum saltum tribuunt, et volucres caeli in aere volitant, ita et nos sensum nostrum ad superiora levare oportet. Per Spiritum pietatis debemus facere serpentes et pecora, et caetera, id est, ut simplicitatem ac prudentiam habeamus discernendi inter bonum et malum, et fructum honorum operum agentes, qualiter valeamus imitari exempla sanctorum, vel ipsam veritatem, ad cuius imaginem facti sumus. Per Spiritum timoris Domini debemus requiescere in requie vitae aeternae, quia initium sapientiae timor Domini est (Psal. cx).

DISCIPULUS.

Istae generationes caeli et terrae, quando creatae sunt in die quo fecit Dominus caelum et terram, superius septem dies numerati sunt, nunc unus dies dicitur, quo *fecit Deus caelum et terram, et omne virgultum agri, et omnem herbam regionis (Gen. 1)*

MAGISTER.

Hujus diei nomine secundum prophetiam omne tempus hujus vitae significatur, in quo caelum et terra factum est, id est, in quo creaturae visibiles disponuntur, administrantur atque existunt. Hinc est quod Moyses et distincte per dies singulos condita omnia retulit, et tamen simul omnia creata subjunxit, dicens: *Istae generationes caeli et terrae, quando creatae sunt, in die quo fecit Dominus Deus caelum et terram, et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis (Ibid.).* Qui enim diversis diebus creatum caelum et terram, virgultum herbanque narraverat, nunc uno die factum manifestat, ut liquido ostenderet quod creatura omnis simul per substantiam existit condita, quamvis non simul per speciem processit. Sequitur:

Non enim pluerat Dominus super terram; et homo non erat, qui operaretur terram; et fons ascendebat de terra, irrigans universam faciem terrae (Ibid.).

DISCIPULUS.

Augustinus. — Si universam terram rigabat, ergo et montes rigabat, quia montes utique terra sunt. Si montes rigabat, diluvium erat. Et quomodo terra germinaverat herbam virentem, et facientem semen, aut quomodo homo habitabat in terra, si universam terram aqua tegebat.

MAGISTER.

Fons positus est singularis pro plurali numero, hoc enim si sollicite requiras, in Scripturis sanctis frequenter reperies. Habes etiam in psalmo: *Misit in eos muscam caninam, et comedit eos, et ranam, et exterminavit eos (Psal. lxxvii),* dum utique nec una musca nec una rana fuerint. Et alibi: *Venit locusta (Psal. civ).* Non ait, Locustae, sed Locusta. En habet singularem numerum pro plurali, secundum illud quod ait nobilissimus poetarum: *Uterumque armato milite complent.* Porro autem propter unitatem naturae dictum est fons, ut in eo omnes fontes intelligamus, qui sunt in terra, quia quodammodo omnes

ex unius abyssus natura emanant. Nam quod ait: *Irrigabat universam faciem terræ*, non totam terram rigabat, sed partem, a toto enim partem significant, quemadmodum dicimus *Christus mortuus est*, *Christus resurrexit*, cum non mortuus fuerit et resurgeret nisi secundum carnem. Aut, ut Ambrosius ait: « fons appellatus est, qui, accepto humoris adjutorio, irrigabat universam superficiem terræ; » aut postquam paradisi plantatus, restagnata est illa abruptio aquarum. Et illo fons divisus est per rivulos ad irrigandam universam faciem terræ, sicut nunc vidimus ire aquas per alveos fluminis, alveosque rivorum et ex eorum excessu vicina perfundere loca; sic et tunc quasi de uno fonte multi processerunt, aut unus fons appellatus est, et in quodam sinu terræ occulatur, et inde omnes fontes parvi et magni progrediuntur.

DISCIPULUS.

Quid est enim quod fons iste manifeste non invenitur, qui irrigare videatur universam faciem terræ?

MAGISTER.

Forstian pro peccato primi hominis parentis nostri Adam iste fons abstractus est, ut auferret ubertatem a terra, et majorem laborem exerceret humanum genus.

Item alibi Isidorus. — *Fons ascendebat de terra irrigans universam faciem terræ* (Gen. 11). Terra mater Domini, virgo Maria rectissime appellatur, de qua scriptum est: *Aperiat terra, et germinet Salvatorem* (Isai. xlv). Quam terram irrigavit Spiritus sanctus, qui fontis et aquæ nomine in Evangelii signifiatur. De inspiratione hominis.

DISCIPULUS.

Formavit igitur Dominus hominem de limo terræ (Gen. 11). Primo enim quod de limo terræ Deus hominem finxit, solet habere quæstionem qualis ille limus fuerit, vel qua materia nomine limi significata sit, quod quæso mihi quoque aperias.

MAGISTER.

Solent enim inimici veterum Librorum omnia carnaliter intuentes, et propterea semper errantes, etiam hoc mordaciter reprehendere, quod de limo Deus hominem finxit. Dicunt enim: Quare de limo fecit Deus hominem? an defuerat ei melior et cælestis materia unde hominem faceret, ut de labo terre naturam fragilem mortalemque formaret? Non intelligentes primo, quam multis significationibus vel terra vel aqua in Scripturis ponatur. Limus enim aquæ et terræ commistio est. Diximus enim tabidum et fragile, et morti destinatum, corpus humanum, post peccatum, esse cõpisse. Non enim in nostro corpore isti exhorrescunt, nisi mortalitatem quam damnatione meruimus. Quid autem mirum aut difficile Deo, etiam si de limo istius terræ hominem fecit; tale tamen corpus ejus efficere, quod corruptioni non subjaceret, si homo præceptum Domini custodiens peccare nolisset? Si enim speciem cæli ipsius de nihilo, vel de informi materia dicimus factam, qui omnipotentem artificem credimus, quid mirum si corpus quod de limo qualicumque factum est, potuit ab omnipotenti artifice tale fieri, ut nulla molestia, nulla indigentia cruciaret hominem ante peccatum, et nulla corruptione tabesceret? Itaque superflue quæritur unde homini corpus Deus lecerit, si tamen nunc de corporis formatione dicitur. Sic enim nonnullos nostros intelligere accepi, qui dicunt: Postquam dictum est: *Finxit Deus hominem de limo terræ*, propterea non additum *Ad imaginem et similitudinem suam*, quomodo nunc de corporis formatione dicitur. Tunc autem homo interior significabatur, quando dictum est: *Fecit Deus hominem ad imaginem Dei*; sed etiam si nunc quoque hominem ex corpore et anima factum intelligamus, ut non alicujus novi operis inchoatio, sed prius breviter insinuat dil-

gentior retractatio isto sermone explicetur. Si ergo, ut dixi, hominem hoc loco ex corpore et anima factum intelligamus, non absurde ipsa commistio limi nomen accepit. Sicut enim aqua terram colligit, et conglutinat, et continet, quando ejus commistione limus efficitur, sic anima corporis materiam vivificando in unitatem concordem conformat, et non permittit labi et resolvi.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Quæri autem merito potest, causales illæ rationes quas mundo indidit, cum primum simul omnia creavit, quomodo sint institutæ, utrum et quemadmodum vidimus cuncta nascentia, et fructicum vel animalium in suis conformationibus atque incrementis sua pro diversitate generum diversa spatia peragerent temporum, aut quemadmodum creditur factus Adam sine ullo progressu incrementorum virili ætate continue formaretur, sicut aqua in vinum conversa, et virga in serpentem.

MAGISTER.

Sed cur non utrunque illas credimus habuisse, ut hoc ex eis futurum esset, quod facturo placuisset: nam multa secundum inferiores causas futura sunt, sed si ita sunt, et in præsentia Dei vere futura sunt. Si autem ibi aliter ita potius futura sunt, sicut ibi sunt, ubi qui præcicit falli non potest. Nam futura dicitur senectus in juvene, sed tamen futura non est, si ante moriturus erit, hoc autem ita erit sicut se habent aliæ causæ, sive mundo contextæ, sive præsentia reservatæ. Nam secundum quasdam futurorum causas moriturus erat Ezechias, cui Deus addidit quindecim annos ad vitam, id utique faciens, quod ante constitutionem mundi se facturum esse præcibat, et in sua voluntate servabat. Ibi enim erat non solum, ut ita Adam fieri possit, verum etiam ut ita eum fieri necesse esset; tamen non facit Deus contra causam, quam sine dubio volens præstituit, quam contra suam voluntatem non facit. Si autem non omnes causas in creatura primitus condita præfixit, sed aliquas in sua voluntate servavit, non sunt quidem illæ quas in sua voluntate servavit ex istarum quas creavit necessitate pendentes. Non tamen possunt esse contrariæ, quas in sua voluntate servavit, quia Dei voluntas non potest sibi esse contraria. Istas ergo sic condidit, ut ex illis esse illud cujus causæ sunt possit, sed non necesse sit. Illas autem sic abscondit, ut ex eis esse necesse sit hoc quod ex istis fecit, ut esse possit. Sequitur.

Item Augustinus. — *Et stavit in faciem ejus statum vite* (Gen. 11).

DISCIPULUS.

Quomodo istum statum recipimus, si Deus incorporeus est?

MAGISTER.

Hoc manifeste sciendum, quia sicut non manibus corporis finxit, ita nec faucibus labiisve sufflavit. Credendum tamen est, atque intelligendum, neque ullo modo dubitandum quod recta fides habet, animam sic esse a Deo tanquam rem quam fecerit, non tanquam naturæ, cujus ipse est, sive genuerit, sive quoquo modo pertulerit. De revolutionibus autem animarum quomodo se habeat vel non habeat philosophorum opinio, catholicæ tamen fidei non convenit credere animas pecorum in homines aut hominum in pecora transmigrare. Nam illa quæ feruntur accidisse, ut quidam quasi recordarentur, in quorum animalium corporibus fuerunt, aut falsa narrantur, aut ludificationibus dæmonum hoc in eorum animis factum est. Si enim contigit in somnis ut fallaci memoria quasi recordaretur se homo fuisse quod non fuit, aut egisse quod non egit, quid mirum si quodam Dei justo occultoque judicio sinuantur dæmones in cordibus etiam vigilantium tale aliquid posse. Manichæi autem, qui se Christianos vel putant vel putari volunt, in hac opinione translationis

vel revolutionis animarum eo sunt illis gentium philosophis, vel si qui alii vani homines hoc putant, deteriores et detestabiliores, quod illi animæ naturam a Dei natura discernunt. Isti autem cum aliud nihil dicant esse animam quam ipsam Dei substantiam, atque id omnino quod Deus est, non trepidant eam tam turpiter commutabilem dicere, ut nullum sit herbæ seu vermiculi genus ubi eam non esse commistam, vel quo revolvi non posse mirabili opinentur insania. Proinde, quoniam pars cerebri anterior, unde sensus omnes distribuuntur, ad frontem collocata est, atque in facie sunt ipsa quasi organa sentiendi, ideo scriptum arbitror, quod in faciem Deus sufflaverit hominis flatum vitæ. Anterior pars posteriori merito præponitur, quia et ista ducit illam. Sequitur: Et ab ista sensus, ab illa motus est, sicut consilium præcedit actionem, et quomodo corporalis motus qui sensum sequitur sine intervallis temporum nullus est. Agere autem intervalla temporum spontaneo motu, nisi per adiutorium memoriæ non valeamus. Ideo tres tanquam ventriculi cerebri demonstrantur: unus anterior ad faciem, a quo sensus omnis. Alter posterior ad cervicem, a quo motus omnis. Tertius inter utrumque, in quo memoriam vigere demonstrant, ne cum sensum sequitur motus, non connectat homo quod faciendum est, si fuerit quod facit oblitus. Unde ergo sit ipsa, id est, de qua velut materia Deus hunc flatum fecerit, quæ anima dicitur? Dum quæritur, nihil corporeum debet occurrere. Sicut enim Deus omnem creaturam, sic anima omnem creaturam corpoream naturæ dignitate præcellit. Per lucem enim et aerem, quæ in ipso quoque mundo præcellentia sunt corpora, magisque habent faciendi præstantiam, quam patiendi corpulentiam, sicut humor et terra tanquam per ea quæ spiritui similiora sunt, corpus administrat. Nuntiat enim aliquid lux corporea, cui autem nuntiat non est hoc quod illa; et hæc est anima, cui nuntiat, non illa quæ nuntiat; et cum affectiones corporis moleste sentit, actionem suam qua illi regendo adest, turbato ejus temperamento, impediri offenditur. Et hæc offensio dolor vocatur, et aer qui nervis infusus est paret voluntati, ut membra moveat, non autem ipse voluntas est. Namque aliud esse animam, alia hæc ejus corporalia ministeria vel vasa, vel organa, vel si quid aptius dici possunt. Hinc evidenter elucet quod plerumque se vehementi cogitatione intentione avertit ab omnibus, ut præ oculis patentibus recteque valentibus multa posita nesciat. Nam et obliviscitur aliquando, et unde veniat, et quo eat, et transit imprudens villam quo tendebat, natura sui corporis sana, sed sua in aliud advocata. Omne quippe corpus in omne corpus mutari posse credibile est; quidlibet autem corpus mutari posse in animam, credere absurdum est. Illud ergo videamus, utrum forsitan verum esse possit, quod certe humanæ opinionis tolerabilius mihi videtur, Deum in illis primis operibus qui simul omnia creavit, etiam animam creasse, quam suo tempore membris ex limo formati corporis inspiraret, ejus corporis in illis simul conditis rebus rationem creasse causaliter, secundum quam fieret, cum faciendum esset corpus humanum. Nam neque illud quod dictum est, *ad imaginem suam*, nisi in anima, neque illud quod dictum est, *masculum et feminam*, nisi in corpore recte intelligimus. Credatur ergo si nulla Scripturarum auctoritas seu veritas contradicit, hominem ita factum sexto die, ut corporis quidem causatis in elementis mundi, anima vero jam ipsa crearetur, sicut cum primus conditus est dies, et creata lateret in operibus Dei, donec eam suo tempore sufflando, hoc est inspirando formato ex limo corpori insereret. Quod si ita est, fatebimur non in eo rerum genere animam primitus creatam, ut esset præscia futuri operis sui, vel justis, vel iniuris; neque enim ex his tantum laudandus est Deus, quibus præscientiam dedit, cum recte laudetur etiam quia pecora creavit, quibus est natura humana

A præstantior, etiam in ipsa peccantibus; natura quippe hominis ex Deo est, non iniquitas qua se ipso involvit male utendo liberiore arbitrio, quod tamen si non haberet in natura rerum, minus excelleret. Cogitandus est quippe homo juste vivens, etiam non præscius futurorum, et ita vivendum est excellentia voluntatis bonæ, quam impediatur ad recte vivendum, et qui placendum quod ignarus futuri vivit ex fide. Hujusmodi ergo creaturam quisquis nobis esse in rebus, contradicit Dei bonitati; quisquis autem pœnas eam non vult luere pro peccatis, inimicus est æquitati. His enim omnibus divinæ Scripturæ testimoniis, quam esse veracem, nemo dubitat, nisi infidelis et impius. Ad illam sententiam ducti sumus, ut diceremus Deum ab exordio sæculi primum simul omnia creasse. Quædam conditis jam ipsis naturis, quædam præconditis causis, sicut non solum præsentia, verum etiam futura fecit Omnipotens, et ab eis factis requievit, ut eorum deinceps administratione atque regimine crearet etiam ordines temporum et temporalium. Nunc tamen quam Deus inspiravit homini sufflando in ejus speciem, nihil confirmo, nisi quia ex Deo sic est, ut non sit substantia Dei, et sit incorporea, id est, non sit corpus, sed spiritus; non de substantia Dei generis, nec de substantia Dei procedens, sed factus a Deo, nec ita factus, ut in ejus naturam natura ulla corporis vel irrationalis animæ veteretur.

Reliquæ Quæstiones de natura animæ.

DISCIPULUS.

Insufflavit in faciem ejus spiraculum vitæ (Gen. ii). Per spiraculum vitæ quid intelligere debemus?

MAGISTER.

Hoc est animam facere, sicut per Isaiam dicitur: Species ex me procedit, et omnem flatum ego feci (Isai. LVII).

DISCIPULUS.

C Quid est enim quod anima, quæ innocens creata est, in corpus introivit, quod Deus præsciebat peccaturum?

MAGISTER.

Absit hoc recipiendum, ut propterea anima creata fuisset, ut in corpus quod Deus præsciebat peccaturum introisset, et ad hoc reservata esset, quia si sic esset, Deus auctor peccati fuisset. Sed non est ita. Magis autem intelligendum atque recipiendum, quod Deo inspirante ipsa voluntaria introisset in corpus administrandum ipsum, quia per animam sentitur corpus; quia si anima non est, corpus mortuum est.

DISCIPULUS.

Quid ergo est anima? aut si est aliqua res, unde animæ fiunt, quid ipsa est? quid nomen ejus? quæ species? quem usum in rebus conditis tenet? vivit, an non? Si vivit, quod confert universitatis affectibus? beatamne vitam ducit, an miseram? Quid est ergo anima? cœlum non est, neque terra, neque aer, neque ignis, non aqua, non Deus, non sidera, non visus, non auditus, non gustus, vel cætera, quod enumerare longum est, quæ in cœlo sunt, et in terra. Unde ergo est anima?

MAGISTER.

Anima ex Deo data est, et ex nihilo facta: quia homo qui de terra factus est, in terram revertitur: similiter nives et procellæ, quæ ex aqua fiunt, et aer sumit de terra, in aquam revertuntur. Et iterum de terra, ex qua sumpta sunt in aere: anima vero non habet ullum elementum, ad quod revertatur, nisi ad creatorem suum postquam de corpore exierit, ut ipso moderante recipiat quod meratur.

DISCIPULUS.

Inquirenda est ergo ratio unde homini anima veniat, quando nascitur.

MAGISTER.

Alii dicunt quod sicut caro de carne nascitur, ita anima de anima nascatur. Sed hoc Scriptura non narrat ullo loco, unde anima homini veniat, quando natus est; neque de ipsa anima mulieris, quomodo edita fuisset, sicut narrat de carne, quomodo facta est. Alii vero melius sentiunt, quod unicuique homini anima a Deo data sit, quando natus est, sicut in Isala scriptum est: *Spiritus ex me procedit, et omnem flatum ego feci*, id est, omnem animam. Et sicut in Psalmo scriptum est: *Qui finxit singillatim corda eorum*. Et alii temerarie dicunt quod tunc animæ omnium creatæ fuissent, quando simul omnia fecit, et in quodam loco occultantur, donec homo natus sit, et tunc ei data sit anima ex Deo. Sed hoc non est in rebus nostris considerandum quid vel sinat, vel non sinat, quomodo anima data sit homini, quod Scriptura non narrat ullo loco. Nos non possumus discernere quod veritas tacuit, et nihil aliud sonat Scriptura de hac re, nisi hoc tantum quomodo anima a Deo data sit.

DISCIPULUS.

Ergo Salvator noster unde habuit animam?

MAGISTER.

Non de Adam, sed unde Adam, id est ex Deo: quia quamvis de propagine peccati descenderit, tamen de propagine peccati non concepit, quia nec ipsa erat caro peccati, sed similitudo carnis peccati: non enim inde accepit reatum moriendi.

DISCIPULUS.

Et anima, quando de hoc corpore migraverit, est corporalis an incorporalis?

MAGISTER.

Incorporalis quidem est.

DISCIPULUS.

Quomodo ergo portatur, si incorporalis est?

MAGISTER.

Incorporea quidem similis corporibus.

DISCIPULUS.

Et ubi portatur, ad locum corpore an incorporeum?

MAGISTER.

Ad loca incorporea similia corporalibus.

DISCIPULUS.

Quæritur ergo si potest anima abs ut corpore inter angelos in perpetua beatitudine consistere sine defectu. Quid ergo opus est ut iterum surgat corpus, ut illam tunc immortalē induat, quam nunc mortalem deposuit?

MAGISTER.

Inest quidem corporis administratio, quo detardatur animus, ut non in illud summum pergat, donec consurgat corpus, ut quod nunc ei sarcinum est, tunc sit in gloria.

DISCIPULUS.

Quid ergo opus est ut parvuli, qui parentes habent Christianos patrem et matrem, iterum renascantur per aquam baptismatis?

MAGISTER.

Quia unusquisque in originali peccato nascitur, et nisi renatus sit per aquam baptismatis, non potest introire in regnum Dei (Joan. III, 5).

De plantatione paradisi.

Hieronymus in libro *Quæstionum Hebraicarum* ita: *Et plantavit Dominus Deus paradysum in Eden contra orientem*. Pro paradiso hortum habet, id est, gan. Porro Eden deliciae interpretatur. Pro quo Symmachus translulit, paradysum florentem, nec non quod

A sequitur, contra orientem, in Hebræo *mikedem* scribitur, quod Aquila posuit, ἀπὸ ἀρχῆς. Et nos ab exordio possumus dicere. Symmachus vero, ἐκ πρώτης: et Theodoton, ἐκ πρώτης. Quod et ipsum non orientem, sed principium significat. Ex quo manifestissime comprobatur quod priusquam cælum et terram faceret, paradysum ante considerat. Sicut legitur in Hebræo: *Plantaverat autem Dominus Deus paradysum in Eden a principio*.

Augustinus in *Hexamero*.—Et plantavit Deus paradysum in Eden ad orientem, et posuit ibi hominem, quem finxit. Non ignoro de paradiso multas multa dixisse, tres tamen de hac re quasi generales sunt sententiæ. Una eorum qui tantummodo corporaliter paradysum intelligi volunt; alia eorum qui spiritaliter tantum; tertia eorum qui utroque modo et corporaliter et spiritaliter. Breviter ergo dicam, tertiam mihi fateor placere sententiam. *Plantaverat ergo Deus paradysum in deliciis*, hoc est, ad orientem, et posuit ibi hominem quem finxerat. Sic enim scriptum est: *quia sic factum est, ut quidam sapiens ait, quod in quodam loco iste paradysus plantatus est, ubi homo terrenus habitare potuit*. Nam paradysus spiritaliter intelligitur, ubi nunc animæ sanctorum de corpore exeuntes, pergunt, in cujus figuram iste paradysus plantatus fuit secundum rerum gestarum fidem. Illud plane quod sequitur: *Et lignum vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni et mali*, diligentius considerandum est, ne cogat in allegoriam, ut non ista ligna fuerint, sed aliud aliquod nomine ligni significet. Dictum est enim de sapientia, *lignum vitæ est amplectentibus eam*. Verum tamen cum sit Jerusalem æterna in cælis, etiam in terra civitas, qua illa significaretur, condita est: et Sara et Agar quamvis duo Testamenta significant, erant tamen etiam quædam mulieres duæ, et cum Christus per ligni passionem fluente spiritali nos irriget: erat tamen et petra qua aquam sitiienti populo ligno percussa manavit. De qua dicitur: *Petra autem erat Christus*. Non sicut ille vitulus saginatus qui minore filio revertente in epulas cusus est. Ibi quippe ipse narratio figurarum est, non rerum gestarum figurata significatio, sed illud etiam in rebus gestis factum est: hoc autem tantum in figuris prædictum. Sic et sapientia, id est, ipse Christus lignum vitæ est in paradiso spiritali, quo misit de cruce latronem: creatum est autem, quod eam significaret lignum vitæ in paradiso corporali. Nec sine mysteris rerum spiritalium corporaliter presentatis voluit hominem Deus in paradiso vivere. Erat ergo et in lignis cæteris alimentum: in illo autem sacramentum, quid significans, nisi sapientiam, de qua sic dictum est: *Lignum vitæ est amplectentibus eam*, quemadmodum de Christo diceretur: *Petra manans est sitiensibus eum*. Illud quoque addo, quamquam corporalem cibum talem, tamen illam arborem præstitisse, quo corpus hominis sanitate stabili firmaretur: non sicut ex alio cibo, sed nonnulla inspiratione salubritatis occulta. Profecto enim licet usitatus panis aliquid tamen amplius habuit, cujus una colliride homine Deus ab indigentia famis dierum quadraginta spatium vindicavit. Sequitur. Nunc videamus de ligno scientiæ boni et mali, cur istud nomen accepit, quia valde bona omnia Deus creavit. Id dignoscendum boni et mali quantum fuisset inter obedientiæ bonum et inobedientiæ malum, quia si inde transgressus easet, malum illi easet; si vero servasset præcepta conditoris sui, bonum illi fuisset, quoniam si transgressus non fuisset, experimentum pœnæ non didicisset.

DISCIPULUS.

Et fons as: endebat de loco voluptatis, ad irrigandum paradysum, qui inde dividitur in quatuor capita, vel in quatuor partes, quomodo intelligendum est?

MAGISTER.

Augustinus.—Ne quis ex hoc moveatur quod de his

fluminibus dicitur aliorum esse fontes novos, aliorum autem prorsus incognitos, cum id potius credendum sit quomodo locus ipse paradisi cognitione hominum est remotissimus, inde quatuor aquarum partes dividi, sicut fidelissima Scriptura testatur. Sed ea flumina, quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi ipse sub terras, et post tractus prolixarum regionum locis aliis erupisse, ubi tanquam in suis fontibus non esse perhiberentur. Nam hoc solere nonnullas aquas facere quis ignorat.

Item Augustinus. — Flumen autem quod procedebat ex Eden, id est, ex deliciis, et voluptate, et epulis : quod flumen a Propheta significatur in psalmo, ubi ait : *Torrente voluptatis tuæ potabis eos* (Psal. xxxv, 9). *Dividitur, inquit, in quatuor partes, et quatuor virtutes significat : prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitiam.* Dicitur autem Phison, ipse est Ganges. Geon autem Nilus, quod etiam in Jeremia propheta animadverti potest. Nunc in aliis nominibus appellantur, sicut nunc Tiberis dicitur fluvius, qui prius Albula dicebatur. Tigris autem et Euphrates etiam nunc eadem nomina tenent, quibus tamen nominibus virtutes, ut dixi, spiritalis significantur, quod etiam ipsorum nominum interpretatio docet, si quis Hebræam linguam vel Syram consideret. Sicut Jerusalem, quamvis sit visibilis et terrenus locus, significat tamen civitatem pacis spiritaliter : et Sion, quamvis sit mons in terra, speculationem tamen significat, et hoc nomen in Scripturarum allegoriis ad spiritualia intelligenda sæpe transfertur : et ille qui descendebat ab Jerusalem in Jericho, sicut Dominus dicit, et in via vulneratus, saucius et semivivus relictus est a latronibus (Luc. x, 30). Utique loca ista terrarum quamvis secundum historiam in terra inveniantur, spiritaliter cogit intelligi. Prudentia ergo, quæ significat ipsam contemplationem veritatis, ab omni ore humano aliena, quia est ineffabilis, quam si eloqui velis, parturis eam potius quam paris : quia et ibi audivit Apostolus ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Hæc ergo prudentia terram circuit, quæ habet aurum et carbunculum et lapidem prasinum, id est, disciplinam vivendi, quæ ab omnibus terrenis sordibus quasi decocta enitescit sicut aurum optimum ; et veritatem, quam nulla falsitas vincit, sicut carbunculi fulger nocte non vincitur ; et vitam æternam, quæ viriditate lapidis prasini significatur, propter virorem qui non crescit : fluvius autem ille, qui circuit terram Æthiopiæ, multum calidam atque ferventem, significat fortitudinem calore actionis alacrem atque impigram. Tertius autem Tigris vadit contra Assyrios, et significat temperantiam, quæ resistit libidini, multum adversanti consiliis prudentia. Unde plerumque in Scripturis Assyrii adversariorum loco ponitur. Quartus fluvius, non est dictum contra quid vadit, aut quam terram circumbeat. Justitia enim ad omnes partes animæ pertinet, quia ipsa ordo et æquitas animæ est, qua sibi tria ista concorditer copulantur : prima prudentia, secunda fortitudo, tertia temperantia, et insituta copulatione atque ordinatione justitiæ.

Recapitulatio de paradiso, fonte ac fluminibus et ligno vitæ.

Isidorus. — *Plantaverat autem Dominus Deus paradysum voluptatis a principio.* Paradysus Ecclesia est ; sic enim de illa legitur in Canticis canticorum : *Hortus conclusus est soror mea* : a principio autem paradysus plantatur, quia Ecclesia catholica a Christo principe omnium condita esse cognoscitur. Fluvius de paradiso exiens, imaginem portat Christi, de paterno fonte fluentis, qui irrigat Ecclesiam suam verbo prædicationis, et dono baptismi. De quo beato per Prophetam dicitur, *Dominus Deus noster fluvius gloriosus exsiliens in terram sitientem.* Quatuor autem paradisi flumina, quatuor sunt Evangelia, ad prædicationem in cunctis gentibus missa. Ligna fructifera, omnes sancti sunt : fructus eorum, opera eorum.

A Lignum vitæ Sanctus sanctorum, utique Christus ad quem quisque si porrexerit manum, *vivet in æternum.* Lignum autem scientiæ boni et mali, proprium est voluntatis arbitrium, quod in medio est positum ad dignoscendum bonum et malum, de quo relicta gratia Dei gustaverit, morte moriatur. Sequitur :

Attulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum.

DISCIPULUS.

Quid, rogo, operaretur, quid custodiret ? paradysum, non aliud quid ?

MAGISTER.

Ista scientia duplitem intelligentiam parit : sive enim operaretur homo paradysum, id est, in paradiso aliquid operaretur, non necessitate victus, sed delectatione operabatur, adhuc non peccaverat, nec ei terra spinas et tribulos germinaverat, ut in sudore faciei suæ ederet panem suum. Hoc nempe **B** meruit post peccatum : ante peccatum igitur non indigentia, non necessitate, sed sola, ut diximus, voluntate operabatur paradysum per agriculturam, et custodiebat per disciplinam, non contra bestias, neque contra aliqua animalia paradysum custodiebat : sed sibi scilicet ne amitteret peccando quod custodire poterat obediendo. Sive ipsum hominem ponens Deus in paradysum, ut operaretur et custodiret. Operaretur scilicet ut bonus esset, et custodiret ut tutus esset quolibet horum dicitur : sive homo operaretur paradysum per agriculturam, et custodiret per disciplinam, sive ipsum hominem Deus operaretur, ut bonus esset ac tutus quolibet horum intelligas rationem, habet juxta utrumque intellectum. Sequitur :

Præcepitque ei Dominus dicens : Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni et mali non comedas. In quacunque die comederis ex eo morte morieris.

DISCIPULUS.

C *Augustinus.* — Dum Deus minaretur homini mortem, die quo velutum cibum tetigerit, cur non eodem die mortuus fuerit, sicut Scriptura dicit : *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris ?*

MAGISTER.

Quatuor esse mortes sancta Scriptura manifestissime ostendit. Prima mors est animæ, quæ suum deserit creatorem : cum enim deseruerit, peccat. Sine, inquit Dominus in Evangelio mortuos sepelire mortuos suos (Math. viii, 22). Ecce habes secundum animam sepelientes mortuos, et quos sepeliunt secundum carnem mortuos. Hæc itaque sententia duas mortes manifestissime ostendit : unam animæ, alteram corporum. Tertia solus est animæ, quam dum ex hoc corpore exierit, patitur. Secundum illud quod in Evangelio de illo divite legimus : *Pater Abraham, inquit dives, mitte mihi Lazarum, ut digito suo refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma* (Luc. xvi, 24). Quarta autem mors, cum anima receperit corpus, ut in ignem mittatur æternum. Secundum illud quod Dominus in Evangelio de futuro iudicio dicit : *Ite in ignem æternum, etc.* (Math. xxv, 41). Die itaque quo peccavit Adam, in anima mortuus est. Sicut enim corpus vivit ex anima, ita anima ut heate vivat, vivit ex Deo. Ergo defuncta anima Adæ, jure dicitur mortua, ex qua tres postea secutæ sunt mortes : ut enim hæc subsequerentur prima præcessit, quia eo die quo peccavit Adam, in anima mortuus est.

DISCIPULUS.

Quomodo poterat mortem timere Adam, quam nullatenus sciebat ?

MAGISTER.

Sicut enim nos scimus resurrectionem, quam nubam experti sumus nec vidimus, ita et ille sciebat moriem. Sciens igitur quod exiens anima a cor-

pore faciat mortem, et dum reversa fuerit in corpus sum, faciat resurrectionem (ecce scimus resurrectionem, quam nunquam experti sumus). Sic et ille sciebat, utique mortem non adhuc per experientiam, sed per scientiam. Sciebat quippe quid esset vivere, et per privationem vitæ sciebat utique mortem. Sic sciuntur tenebræ per privationem lucis, et scitur silentium per privationem vocis: ita sciebat Adam mortem per privationem vitæ. Sequitur:

Dixit quoque Deus: non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sui.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Quomodo hoc intelligendum est?

MAGISTER.

Certe si a me queratur ad quam rem fieri oportuerit hoc adiutorium, nihil aliud probabiliter occurrit quam propter filios procreandos: sicut adiutorium semini est in terra, ut virgultum ex utraque nascatur. Nec video quid prohibere poterit ut essent eis etiam in paradiso honorabiles nuptiæ, ut sine ullo inquieto ardore libidinis, sine ullo labore ac dolore pariendi fetus, ex eorum semine gigneretur: non ut morientibus parentibus filii succederent, sed ut illis qui genuissent, in aliquo formæ statu manentibus, ex ligno vitæ quod ibi plantatum erat corporalem vigorem sumentibus, et illi qui gignerentur ad eundem producerentur statum, donec certo numero impleto si iuste omnes obedienterque viverent, fieret in æternam vitam commutatio. Sicut considerari potest et de Enoch, qui filius genitis Deo placens non mortuus, sed translatus est. Cur ergo et Adam et Eva, si iuste viventes, caste filios procreassent, non eis possint translatione non morte succedentibus cedere: quæ cum ita sint, cur non credamus eos ante peccatum ita genitalibus membris ad procreandos filios imperare potuisse, sicut cæteris quæ in quolibet opere anima sine ulla molestia, et quasi pro ritu voluptatis movet, ut eorum nutu imperarent membris quibus fetus exoritur quo pedibus cum ambulatur, ut neque cum ardore seminaretur, neque cum dolore pareretur. Nunc vero transgrediendo præceptum, motum legis illius, quæ repugnat legi mentis in membris conceptæ mortis habere meruerunt. Et quid hac pœna iustius quam ut non ad omnem nutum serviat corpus, id est, famulus animæ, sicut Domino suo detrectavit ipsa servire.

Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animalibus terræ, et universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, et reliqua.

DISCIPULUS.

Nunquidnam sic adduxit Deus ad Adam cuncta animalia, et universa volatilia cæli, quomodo adducunt aucupantes aut venantes ad retia, an forsitan vox de nube facta est iussionis quam intelligerent tanquam rationalis animæ, et ea audita nihilominus audierunt.

MAGISTER.

Non hoc acceperunt animalia aut volatilia, ut sint ratione capacia, per quam obedire possint creatori suo: in suo tamen genere obtemperant Deo, non rationali voluntatis arbitrio, sed sicut movet ille omnia temporibus opportunis, non ipse temporaliter amotus: movet itaque se ipsum sine tempore et loco, movet creatum spiritum sine loco temporaliter, movet creaturam corpoream temporaliter et localiter. Præcedit substantia, quæ tantum temporaliter movetur: præcedit itaque sententia, quæ nec temporaliter nec localiter movetur. Illa quæ temporaliter movetur, id est, spiritus conditus, movet se ipsum per tempus sine loco, movetur corpus per tempus et locum: spiritus vero creator movet se ipsum sine tempore et loco. Igitur spiritus rationalis, qui est in hominibus, seu

irrationalis etiam, et visus movetur: sed rationalis habet intelligentiam, per quam judicare possit utrum visus consentiat an non consentiat: animalia vero aut volatilia non acceperunt hoc iudicium, pro suo tamen genere atque natura visus alique tacta propelluntur. Unde angelica natura jussa Dei perficiens, movet visus omne genus animalium ducens, quæ ille nescit. Si homines possunt nonnulla animalium genera mansueta facere, ita ut quasdam voluntates hominum facere videantur, quanto magis hoc augeti possunt?

DISCIPULUS.

Quæ causa facit ut Deus, quem astrui moveri, non moveatur in tempore: aut spiritus creatus, qui movetur in tempore, non moveatur et loco?

MAGISTER.

Dominus qui instituit tempora, et est ante tempora, nihil in eo est præteritum aut futurum, nullum consilium novum, nullaque nova cogitatio: quia si scilicet sit, nova et accedens. Nam si accedit Deo aliquid, jam non est immutabilis. Igitur incommutabilis Deus est, nihil illi accedit, nulla nova cogitatio, nullum novum consilium: ideo non movetur in tempore. Spiritus vero conditus, sicut est angelorum, quanquam sine tempore contempletur Dei æternitatem et claritatem: quia ex tempore in inferioribus jussa Dei perficiunt, jure creduntur moveri in tempore. Corpora vero sua in locum movendum descendunt de cælo, et ascendunt in cælum: spiritus itaque hominum movetur in tempore, reminiscendo præterita, futura expectando, aliqua nova discedo. Neque enim cum recordor aliquam lectionem ac aliquam civitatem, sic commotus est spiritus meus cogitando, ut hæc recordaretur ex tempore, ita motus est et loco. Quod si in loco movetur, an in cælo, an in terra movetur? quia sine cælo et terra nullus est locus. Ubi enim fuit ipse spiritus, in cælo an in terra, ut videret ipsam lectionem vel ipsam civitatem? Ergo si in nullo loco vidit, ut recordaretur, in se ipso vidit: et quia initium habet, cogitatio est omne quod initium et tempus habet. Igitur secundum supradictam rationem spiritus creatus per tempus moveri potest, non per locum: spiritus vero creator sine tempore et loco, corpus autem et tempore et loco. Sequitur:

Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, et tulit unam de costis ejus, usque, hæc vocabitur virago, quia ex viro suo sumpta est.

Hieronymus. — Et misit Dominus Deus extasim super Adam, pro exlasi, id est, mentis excessu, in Hebræo habetur *thardema*, quod Aquila *καταρροπήν*, Symmachus *κίρρορ*, id est, gravem et profundum soporem interpretati sunt. Denique sequitur: *Et dormivit.* Id ipsum verbum et in Jonæ stertentis somno positum est. Sequitur:

Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea.

Hæc vocabitur mulier, quoniam ex viro sumpta est. Non videtur in Græco et in Latino resonare, cur mulier appelletur, quia ex viro sumpta sit: sed etymologia in Hebræo sermone servatur. Vir quippe vocatur *Is*, mulier *Issa*. Unde et Symmachus pulchre etymologiam etiam in Græco voluit custodire, dicens: *Αὕτη ἀληθέστατος ἀνδρὶς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀδρός αὐτῆς ἐλήφθη αὐτή;* quod nos Latine possumus dicere, *Hæc vocabitur virago, quia ex viro sumpta est.* Porro Theodotio aliam etymologiam suspicatus est. dicens: *Hæc vocabitur assumptio, quia ex viro sumpta est.* Potest quippe *Issa* secundum varietatem accentus et assumptio intelligi.

Augustinus. — Quod si queritur de facta prius muliere, quomodo se habeat causabilis illa conditio, utrum jam id habebat, ut secundum eam necesse esset ex virili latere feminam fieri, an hoc tantum habebat ut fieri possit: ut autem ita fieri necesse esset, non ibi jam conditum, sed in Deo erat abs-

conditum. Dicam quid mihi videatur: omnes istæ naturæ usitatissimos cursus habent, quasdam naturales leges suas ex his velut primordiis rerum omnia quæ gignuntur, suoque tempore exortus processusque sumunt, sineque et decessiones sui cuiusque generis. Unde fit ut de grano tritici non nascatur faba, vel de homine pecus. Super hunc autem motum cursumque rerum naturalem potestas Creatoris habet atque se posse de his omnibus facere aliud quam eorum quasi feminales rationes habent. Horum et tallum modorum rationes, non tantum in Deo sunt, sed ab illo etiam rebus creatis inditæ atque concretæ. Ut autem lignum de terra excisum, aridum, perpositum, sine ulla radice, sine terra et aqua repente floreat, et fructum gignat, dedit quidem naturis, quas creavit, ut ex eis et hæc fieri possint. Verumtamen et alio modo dedit, ut non hæc haberent in motu naturali, sed in eo quo ita creata essent, ut eorum natura suæ voluntati amplius subjaceret. Habet ergo Deus in se ipso absconditas quorundam factorum causas, quas rebus conditis non inseruit: ibi est et gratia, per quam salvi fiunt peccatores. Nam quod attinet ad naturam iniquam suam voluntate depravatam, recursum per semetipsam non habet, sed per Dei gratiam: propter quod mysterium gratiæ hujus Apostolus absconditum dixit non in mundo, sed in Deo, qui universa creavit. Quasmodum omnia etiam quæ ad hanc gratiam significantam non naturali motu rerum, sed mirabiliter facta sunt, eorum etiam causæ in Deo absconditæ fuerunt, quorum si unum erat quod ita mulier facta est de latere viri, et hoc dormientis, non habuit hic prima rerum conditio, quando sexta die dictum est: *Masculum et feminam fecit eos, ut femina omnino sic fieret: sed tantum hoc habuit, quia et sic fieri possit. Ne contra causas, quas voluntate instituit, mutabili voluntate aliquid faceret. Quod autem fieret, ut aliud omnino futurum non esset, absconditum erat in Deo, qui universa creavit.*

Augustinus de Anima Mulieris. — Quo modo de carne mulieris, quemadmodum facta sit, Scriptura narravit. Tacuit autem de anima, multo magis non fecit intentos, ut de hoc modo refelli possint, sive non possint, qui credunt animam de anima hominis: sicut de carne carnem fieri a parentibus in filios, utriusque rei transfasis seminibus. Hinc enim primitus moventur, ut dicant quod unam animam Deus fecerit, quam sufflavit in faciem hominis, quem de pulvere fixerat, et ut ex illa jam cæteræ creentur animæ hominum, sicut ex illius carne omnis etiam caro hominum; huic suspitioni facile occurrit. Si enim propterea putant animam mulieris ex anima viri factam, quia non scriptum est quod in mulieris faciem sufflaverit Deus, cur credunt ex viro animam quoque feminam, quando ne id quidem scriptum est. Ac primum illud quidem firmissime teneamus, animæ naturam non in naturam corporis converti, ut quæ jam fuit anima fiat corpus: nec in naturam animæ irrationalis, ut quæ fuit anima hominis fiat pecoris; nec in naturam Dei, ut quæ fuit anima fiat quod Deus est. Illud etiam non minus certum esse debet, animam non esse nisi creaturam Dei. Nunc itaque et illud consideremus, utrumne unam confirmet sententiam, sed utriusque possit accommodari: quo scriptum est: *Per unum hominem peccatum introiit in mundum, et per peccatum mors: et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt* (Rom. v, 12). Ex his enim verbis Apostoli, qui defendunt animarum propaginem, sententiam suam sic astruere moluntur. Si secundum solam carnem, inquirunt, potest intelligi peccatum, vel peccator, non cogimur in his verbis ex parentibus animam credere. Si autem in quamvis per illecebram carnis, non tamen peccat nisi anima, quomodo accipiendum est quod dictum est, in quo omnes peccaverunt, si non ex Adam etiam anima, sicut caro propagata est.

A. Verissime quidem ac veracissime scriptum est: *Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem* (Galat. v, 17). Sed tamen carnem sine anima concupiscere nihil puto, quod omnis doctus atque indocius non dubitet, ac per hoc ipsius concupiscentiæ carnalis causa non est in anima sola: sed multo minus est in carne sola, ex utroque enim erit ex anima, scilicet quod sine illa delectatio nulla sentitur: ex carne autem, quod sine illa carnis delectatio non sentitur. Carnem itaque concupiscentem adversus spiritum, dicit Apostolus, carnalem procul dubio delectationem, quam de carne et cum carne spiritus habet, adversus delectationem quam solus habet. Nam cum spiritus membris corporis imperat, ut huic desiderio serviant, quo solus accenditur, velut cum assumitur cœdex cum aliquid scribitur, legitur, disputatur, auditur. Cum denique panis frangitur esurienti, obediuntiam caro exhibet, non concupiscentiam movet. His atque hujusmodi desideriis, quibus sola anima concupiscit, cum adversatur aliquid quod eandem animam secundum carnem delectet, tunc dicitur caro concupiscere adversus spiritum, contra quod peccatum militant sub gratia constituti, non ut non sit in eorum corpore, quia de vita mortale est, ut mortuum iudicatur, sed ut non regnet. Non autem regnat, cum desideriis ejus non obeditur. Secundum hanc sententiam nec rem absurdissimam dicimus, quod caro sine anima concupiscat. Nec Manichæis consentimus, qui cum viderent carnem non posse sine anima concupiscere, aliam quamdam animam suam ex alia natura Deo contraria carnem habere putaverunt. Nec alicui animæ non esse necessariam Christi gratiam dicere cogimur.

DI-CIPULUS.

Cum dicitur nobis: Quid meruit anima infantis, unde illi perniciosus sit, non percepto baptismo exire de corpore?

MAGISTER.

C. Quibus respondetur, animas quidem corporibus hominum Deum novas singillatim dare, ad hoc ut de carne peccati de originali peccato venientes recte vivendo, carnalesque concupiscentias sub Dei gratia subigendo meritum comparent, quo cum ipso corpore in melius transferantur tempore resurrectionis: sed necesse esse ut cum membris terrenis atque mortalibus maxime, quæ de peccati carne propagatis viro modo coaptentur, ut ea primitus vivificare post etiam ætatis accessu regere possint, tanquam obivionem prægraventur, quæ si esset quodammodo indigestibilis, Creatori tribuitur. Cum vero paulatim ab hujus oblivionis tempore anima respicit, quid erobest illam velut somno paululum immergi, unde paulatim evigilans in lucem intelligentiæ emergat: sed antequam per ætatem possit secundum spiritum vivere, necesse habet Mediatoris sacramentum: ut quod per ejus sacramentum et fidem nondum potest, per eorum quod diligit, fiat. Quid ergo, aliquis ait, si non curaverint sui vel infidelitate vel negligentia, an forte nihil obest? Quid ergo prodest ei cui subvenitur? Hi pro causa sua quid respondere possint, qui secundum Scripturas sanctas, vel quod apud eas inveniatur, vel quod eis non adversetur, conantur asserere, animas novas non de parentibus tractas corporibus dari, nondum me audisse, vel alicubi legisse confiteor; sed etiam vincent non certando, sed probando, qui animarum traducem affirmant, non erit tamen consequens ut etiam Christi anima ex illius prævaricatoris traduceniese credenda sit. Nam corpus Christi quamvis ex carne femine sumptum sit, quæ de illa carnis peccati propagine concepta fuerat: tamen quia sic ex ea non conceptus est quomodo fuerat illa concepta, nec ipsa erat caro peccati, sed similitudo carnis peccati. Denique si a me queratur unde accepit animam Christus Jesus, malim quidem hinc audire meliores atque doctiores, sed tamen pro nro capite

libentius responderim, non de Adam, sed unde Adam, id est, ex Deo. Est enim in Epistola quæ scribitur ad Hebræos locus quidam diligenti consideratione dignissimus. Cum enim per Melchisedech, in quo hujus rei figura præcesserat, discerneret sacerdotium Christi a sacerdotio Levi : *Videte, inquit, qualis hic est, cui et decimam partem Abraham delit de primitiis patriarcha (Hebr. vii, 4)*. Non autem ex illo ibi decimatus est, cujus caro inde non fervorem vulneris, sed materiam medicaminis traxit. Nam cum ipsa decimatio ad præfigurandam medicinam pertinuerit, illud in Abraham carne decimabatur quod curabatur, non illud unde curabatur. Eadem namque caro non Abraham tantum, sed ipsius primi terrigenique hominis simul habebat, et vulnus prævaricationis, et medicamentum vulneris. Vulnus prævaricationis in lege membrorum, medicamentum vulneris in eo quod inde sine opere concupiscendi de virgine assumptum est propter mortis sine iniquitate consortium, et sine falsitate resurrectionis exemplum. Hic forte dicent : Sicut potuit ibi esse secundum carnem et non decimari, cur non etiam secundum animam sine decimatione potuerit, quia in corporis semine potest esse vis invisibilis, quæ incorporaliter numeros agit : non oculis, sed intellectu discernenda ab ea corpulentia, quæ visu tacique sentitur. Sed quid laborem in re quæ persuaderi verbis nemini potest, nisi tantum ac tale ingenium sit quod possit legentis prævolvère conatum, nec tamen totum expectare sermonem. Brevier ergo colligam, si potuit et de anima fieri, quod cum de carne diceremus. Forsitan itaque ita intellectum sit, ita est de traduce anima Christi, ut non secum labem prævaricationis attraxerit. Si autem sine isto reatu potuit inde esse, non est inde jam de cæterarum animarum adventu, utrum ex parentibus, an desuper sit. Vincant qui potuerint, ego adhuc inter utrosque ambigo, et moveor aliquando sic, aliquando autem sic, salvo eo duntaxat, ut vel corpus esse animam, vel aliquam corpoream qualitatem sive coaptationem, si ita dicenda est, quam Græci harmoniam vocant : nec cuilibet ista garrientem me crediturum esse considera, adjuvante Domino mentem meam moneo sane, quantum valeo. Si quos ista præoccupavit opinio, ut animas credant ex parentibus propagari, quantum possunt, se ipsos considerent, et interim sapiant corpora non esse animas suas. Nulla enim propior natura est, qua possit Deus incorporaliter cogitari, quam ea quæ ad ipsius imaginem facta est, et nihil vicinius, quam ut a credente quod anima corpus sit, etiam Deus corpus esse credatur.

DISCIPULUS.

Numquid quia opus erat Adæ, ut ei conjux fieret, aliter non poterat fieri, nisi ut dormienti costam detraheret, ex qua conjux ædificaretur.

MAGISTER.

Poterat et aliter fieri, sed ideo congruentius judicavit, ut sic fieret unde aliquid significaretur. Sicut enim dormienti Adæ costa detrahitur, et conjux efficitur, ita et Christo moriente de latere sanguis effunditur, ut Ecclesia construat. Communicans namque corpore et sanguine Christi, efficitur Ecclesia conjux Christi.

DISCIPULUS.

Sequitur. Quid sibi vult quod dicit Adam, *Quamobrem relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una*. Et beatus Paulus Apostolus hoc capitulum ponens exposuit, dicens : *Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo, et in Ecclesia (Ephes. v, 32)*. Sed quomodo reliquerit Patrem, cum una substantia sit Patri : aut ubi esse poterit Pater sine Filio, cum de ipso Filio, qui Sapientia dicitur, qui attingit a

fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter ?

MAGISTER.

Ergo si ibi est Filius, ubi est Pater, non potest esse Pater sine Filio, nec Filius sine Patre : quia scilicet sicut inseparabiles sunt in natura, ita et separabiles in personis ; sic enim ipse Filius de Patre dicit in Evangelio : *Qui me misit, mecum est (Joan. viii, 29)*. Quomodo igitur derelinquit Patrem et adhæret uxori suæ, id est, Ecclesie suæ, nisi eo modo quo dicit Apostolus : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (Philip. ii, 6)*. Igitur ipsa forma est servilis acceptio sive exinanitio, quanquam non sit divinitatis abolitio, aut naturæ amissio : tamen propter formam servi, in qua dignoscitur apparuisse, jure dicitur patrem reliquisse. Sed reliquit et matrem, Synagogam scilicet Veteri Testamento carnaliter inhaerentem : et adhæsit uxori suæ, id est Ecclesie, ut pace Novi Testamenti essent duo in carne una. Sequitur.

Ambrosius. — Et erant nudi Adam et usor ejus, et non pudebat eos. Verum est omnino, nuda erant corpora duorum hominum in paradiso conversantium, nec pudebat eos. Quid enim puderet, quando nullam legem senserant in membris suis repugnantem legi mentis suæ, quæ illos pœna peccati post perpetrationem prævaricationis secuta est, usurpante inobedientia prohibitum, et justitia puniente commissum : quod antequam fieret, nudi erant, ut dictum est, et non confundebantur ; nulli erat motus in corpore, cui verecundia deberetur. Nihil putabant velandum, quia nihil senserant refrenandum ; quemadmodum propagaturi essent filios, jam antea disputatum est. Non tamen eo modo credendum est quo propagaverunt posteaquam crimen admissum prædicta ulno consecuta est, cum priusquam morerentur, jam in corpore inobedientium hominum justissimo reciprocatu inobedientium membrorum tumultu mors concepta versaret.

Serpens autem erat callidior cunctis animantibus quæ erant super terram, quæ fecerat Dominus Deus, qui dixit ad mulierem : Cur præcepit vobis Deus, et reliqua.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Quomodo serpens loqui poterat in paradiso, cum aliquibus pateat irrationabile esse animal ?

MAGISTER.

Serpens per se loqui non poterat, nec quia hoc a Creatore acceperat assumptum, nisi nimirum illum diabolus utens, et velut organum per quod articulationem sonum emitteret : per illum nempe verba faciebat, et tamen hoc etiam ille nesciebat. Natura igitur rationis expertis subditur naturæ rationali, sed tamen non totum quod vult ex ea vel in ea facit, sed quantum a Deo acceperit.

D

DISCIPULUS.

Et si non intelligunt serpentes, quomodo audiunt verba Marsorum, ut ab incantationibus eorum de speluncis exeant suis ?

MAGISTER.

Licet intellectum non habeant, tamen sensu corporis nullatenus carent : habent enim visum, auditum, gustum, odoratum, et ideo quamvis audiant verba Marsorum, nequaquam tamen intelligunt. Non enim obediunt intelligendo, sed ut de antris ad verba Marsorum exeant, permittente Deo coguntur a diabolo : unde datur testimonium de illo primo facto, quia primum hominem per serpentem decepit in p. r. diso.

DISCIPULUS.

Ambrosius. — Cur per istud animal permisit eum tentari ?

MAGISTER.

Non mirum est si per serpentem tentatur, per quem diabolus præfiguratur, quia ipse antiquus hostis iniquissimam habet voluntatem, et æquissimam potestatem: quia semper habet voluntatem malefaciendi, nihil habet potestatis nocendi sine Dei permissione.

DISCIPULUS.

Quare permisit tentare, quem consensurum præsciebat?

MAGISTER.

Ambrosius. — Dicam quantum vel donat sapere, vel sinit dicere, non mihi videri magnæ laudis fuisse hominem, si propterea possit bene vivere, quia nemo male vivere suaderet, cum et in natura posse, et in potestate habeat velle, non consentire suadenti. Cur itaque tentari non sineret, quem consensurum esse præsciebat, cum id facturus esset propria voluntate per culpam, et ordinandus esset illius æquitate per poenam. Sic autem quidam moventur de hac primi hominis tentatione, quod eam fieri permiserit Deus, quasi nunc non videant universum genus humanum diaboli insidiis sine cessatione tentari, cur et hoc permittit Deus? An quia probatur et exercetur virtus, et est palma gloriosior non consensisse tentatum, quam non potuisse tentari.

DISCIPULUS.

Rursum quæ supra. — Talem, inquit, faceret hominem, qui nollet omnino peccare.

MAGISTER.

Ecce nos concedimus mellorem esse naturam, quæ omnino peccare nollet: concedant et ipsi non esse malam naturam, quæ sic facta est, ut possit non peccare si nollet. Illa quippe est in sanctis angelis, hæc in sanctis hominibus. Qui autem sibi partes iniquitatis elegerunt, laudabilemque naturam culpabilis voluntate depravarunt, non quia præcisi sunt, ideo creati minime debuerunt. Nam Deus nec iustitia cuiusquam recti hominis eget, quanto minus iniquitate perversi. Cum enim ratio certa demonstrat duo quædam non æquabilia bona, sed unum superius, alterum inferius: non intelligunt tardi corde, cum dicant utrumque tale esse, nihil se aliud dicere quam solum illud esse, ac sic cum æquare volunt genera bonorum, numerum minuunt. Quis autem istos audiret, si dicerent: Quomodo excellentior sensus est videndi quam audiendi, quæ uor oculi essent, et aures non essent. At enim si Deus vellet, isti etiam homines essent. Quanto melius hoc Deus voluit ut quod vellet essent: sed boni infructuose, mali autem impune non essent. Sed præsciebat quod eorum fuisset voluntas mala? Præsciebat sane, et quia falli non potest ejus præcipientia, ideo non ipsius, sed eorum est voluntas mala.

DISCIPULUS.

Cur ergo eos creavit quos tales futuros esse præsciebat?

MAGISTER.

Quia sicut prævidit quod mali essent futuri, sic etiam prævidit de malis factis eorum quid boni ipse esset facturus. Sic enim eos fecit ut essent alii exercitationis adminiculum, et timoris exemplum. Ergo, inquit, est aliquid in operibus Dei quod alterius malo indigeat, quod proficiat ad bonum. Itane sic obdura verunt et excecati sunt homines, nescio quod studio contentionis, ut non audiant vel videant quibusdam punitis, quam plurimi corrigantur. Quis enim paganus, quis Judæus, quis hæreticus non in domo sua quotidie probet, ex quo opere divinæ providentiæ in eos venit imponendi commotio disciplinæ. Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus. Prævidit bonos futuros, et creat; prævidit malos futuros, et creat. Scips in ad fructum præbens

A bonis, multa mæcerum suorum largiens et malis: nihil sibi consulens, nec de operibus bonorum, et bonis consulens, etiam de poenis malorum.

Item. — Si queritur cur per serpentem diabolus tentare permissus sit, non sit mirum, cum dæmonia in porcos intrare Christus ipse permiserit. Magis de ipsa natura diaboli scrupulosius queri solet, quam totam hæretici quidam offensi molestiam malæ voluntatis ejus alienare conantur a creatura summi et veri Dei, et alterum ei dare principium quod sit contra Deum. Non enim valent intelligere omne quod est, in quantum aliqua substantia est, et bonum esse, et nisi ab illo vero Deo, a quo omne bonum est, esse non posse. Malum vero voluntate inordinate moveri, bona inferiora superioribus præponendo: atque ita factum esse ut rationalis creaturæ spiritus sua potestate propter excellentiam delectatus tumesceret superbia, per quam caderet a beatitudine spiritualis paradisi, et invidentia contabesceret. In quo tamen bonum est hoc ipsum quod vivit et vivificat corpus, sive aereum, sicut ipsius diaboli vel dæmonum spiritus; sive hominis anima, cujusvis etiam maligni et perversi. Nonnulli enim dicunt ipsum diabolum fuisse casum a supernis sedibus, quod inviderit homini factio ad imaginem Dei. Porro autem invidia sequitur superbiam, non præcedit: non enim causa superbiendi est invidia, sed causa invidendi superbia. Cum igitur superbia sit amor excellentiæ propriæ, invidia vero odium felicitatis alienæ, quid unde nascatur, satis in promptu est. Amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus invidet, quod ei coequeatur: vel superioribus, quod eis non coequeatur. Superbiendo igitur invidus, non invidendo quisque superbus est. Initium autem signenti Domini a propheta dictus est, quod fecit ut illudatur ab angelis ejus: non quia ipsum primitus condidit, sed quia cum sciret eum ad hoc propria voluntate futurum ut bonis noceret, creavit eum ad hoc ut de illo bonis prodesset. Hoc est enim ut illudatur ab angelis ejus, quoniam sic illudatur, cum sanctis prosunt tentationes, quibus eos depravare conatur, et ideo initium signenti ad illudendum: per septentem vero locutum fuisse diabolum, ipse usus quotidianus doctet. Nam serpentes, sicut superius dictum est, magis moventur carminibus hominum, quam ullum genus aliud animantium: quia hæc non parva testatio est, naturam primitus humanam serpentis seductam esse colloquio. Hoc autem permittuntur dæmones ad primi facti memoriam commendandam, quod sit eis quædam cum humano genere familiaritas.

DISCIPULUS.

Potuit eos ista tentatio de paradiso ejicere an non?

MAGISTER.

Idintelligendum, quod non potuit, si non elevasset in vanam gloriam, quando eis contrarius hostis promisit, dicens: *Si comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii.* Sic namque scriptum est: *Ante ruinam exaltabitur cor (Prov. xvi, 18).*

Recapitulatio Isidori. — Serpens autem illa sapientior omnium bestiarum indicat diabolum, qui indo serpens dicitur quod volubili versetur astutia. Sed quid est quod ipsa per mulierem decipit, et non per virum: quia non potest ratio nostra seduci ad peccandum, nisi præcedente delectatione, in carnali infirmitatis affectu, qui magis debet obtemperare rationi tanquam viro dominantanti. Hoc enim in unoquoque homine geritur in occulto quodam secreto quo conjugio. Suggestionem quippe serpentem accipiamus, mulierem vero animale corporis sensum, rationem autem virum: ergo quando occurrit mala suggestio, quasi serpens loquitur: sed si sola cogitatio oblectetur, illius suggestionis et refranante ratione consensus explendi operis non succedat, sola mulier videtur comedisse illicitum. Quod si ipsa

peccatum etiam et mens perpetrandum decernat, jam vir deceptus est, jam mulier cibum dedisse viro videtur. Illecebræ enim consentire, de ligao prohibito manducare est. Tunc quippe jure a vita beata tanquam a paradiso expellitur homo, peccatumque ei imputatur, etiamsi non sequatur effectus: quia etsi non est in factis culpa, in consensu tamen retinetur conscientia. Hæc secundum anagogen. Cæterum juxta metaphoram poterit callidus iste serpens hæreticorum versutiam designare. Nonnulli enim loquacius atque subtilius promittunt illicita curiositate secretorum adaptionem atque scientiam boni et mali: et in ipso homine tanquam in arbore, quæ plantata est in medio paradisi, eam ignoscantiam demonstrare. Contra hunc serpentem clamat Apostolus, cum dicit: *Metuo, ne sicut serpens Evam seduxit versutia sua, sic sensus vestri corrumpantur (II Cor. xi, 3)*. Seducitur verbis hujus serpentis carnalis nostra concupiscentia, et per illam decipitur Christianus Adam, non Christus. Dicit ergo iste ad mulierem: *Cur præcepit vobis Deus ut non comederetis ex omni ligno paradisi? Sic et hæreticorum curiosa cupiditas, sic prædicatores pravi ad diligentiam erroris, fallacium auditorum carnalium corda succendunt, dicentes: Quare fugitis scientiam habere latentem, nova semper exquirite, boni malique scientiam penetrare*. Unde illa in Salomone mulier, hæreticorum apriem tenens, dicit: *Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior (Prov. ix, 17)*. Subjecti deinde idem serpens: *Quicumque die comederetis ex eo, statim aperientur oculi vestri, et eritis ut dii, scientes bonum et malum*. Sic et omnes generaliter hæretici divinitatis meritum profitentur, atque scientiæ pollicitatione decipiuntur, et reprehendunt eos quos simpliciter credentes invenerint: et quia omnino carnalia persuadent, quasi et carnalium oculorum adaptionem conantur adducere, ut interior oculus obscuretur. Sequitur:

Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum, tulitque de fructu illius, et comedit.

Isidorus. — Mulier comedit ante, non vir, ideo quia carnales facilius persuadentur ad peccatum, nec tam velociter spirituales decipiuntur. Sequitur:

Deditque viro suo, et comedit. Utique, quia post delectationem carnalis concupiscentiæ nostræ, etiam ratio nostra subicitur ad peccandum.

Cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia fici, et contexerunt se. Item, quia sæculum asperum aniplectuntur, qui prurigne voluptatis carnalis uruntur, quique decepti hæretica pravitate, et gratia Dei nudati, tegumenta mendaciorum, tanquam folia fici colligunt, facientes sibi succinctoria pravitatis, cum de Domino vel Ecclesia mentiuntur. Et ut ait Gregorius: *Adam namque post peccatum inobedientiæ, mox pudenda contexit; quia contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis invenit: et quia auctori suo subditus esse noluit, jura carnis subivit, quam regebat, admisit, ut in ipso se videlicet inobedientiæ suæ confusio redundaret, et superatus disceret quod elatus amisit.* Sequitur:

DISCIPULUS.

Augustinus. — *Adduxit Deus ad Adam cuncta animalia et volatilia, vidensque ea, imposuit nomina. Et de muliere paulo post dicitur.*

Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum. Ecce Scriptura manifestissime ostendit amborum oculos apertos fuisse. Nec est enim fas dicere, primos homines cæcos factos, et cur post paululum post ligni veliti tactum eadem Scriptura dicit: *Aperti sunt oculi amborum?*

MAGISTER.

Nisi oculos apertos haberent, nec ille animalibus nomina imponeret, nec illa videret ligni pulchritudinem. Hoc quippe verum est quia oculos apertos haberent, et tamen nisi ad aliquid essent clausi, nullatenus Scriptura diccret, *Aperti sunt oculi am-*

borum. Aperti scilicet, non aliud, nisi ad invicem cognoscendum, ut esset lex in membris repugnans legi mentis, ut etiam in ipsis membris esset non voluntarius motus, justa scilicet Dei vindicta: ut homo qui noluit Deo esse subjectus, non haberet subditum corpus. Ergo in id aperti sunt oculi amborum, ut moverentur concupiscentialiter membra. Sequitur:

Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Post absconderunt se Adam et Eva uxor ejus a facie Domini in medio ligni paradisi. Rogo ergo, edessere, quid sit illa Dei deambulatio.

MAGISTER.

Absit enim, ut Deus Trinitas ex hoc quod ejus dicitur deambulatio, corporeus aut localis esse credatur. Omne locale, corpus est utique; et omne corpus, locale est. Deus vero incorporea res est, nec corporaliter movetur; neque loco continetur, neque de loco ad locum transferitur. Est nempe ejus deambulatio intelligenda per aliquam creaturam facta, quam creaturam hominem fuisse, ex ipsius circumstantia Scripturæ intellectum a majoribus recolo.

Gregorius. — *Cum audisset Adam vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se inter ligna paradisi.* Nonnunquam per angelos simul verbis et rebus loquitur Deus, cum quibusdam motibus insinuat hoc quod sermonibus narrat. Neque enim Adam post culpam in divinitate videre Deum potuit, sed increpationis verba per angelum audivit.

DISCIPULUS.

Sed querendum nobis est quid sit quod post peccatum hominis Dominus in paradiso jam non stat, sed ambulat.

MAGISTER.

Hoc patenter datur intelligi quod irruente culpa, se a corde hominis motum demonstrat. Quid est quod ad auram post meridiem, nisi quod lux ferventior veritatis abscesserat, et peccatricem animam culpæ suæ frigora constringebant. Ad auram namque post meridiem, primus homo post culpam abscondus, invenitur: quia enim meridianum calorem charitatis perdiderat, jam sub peccati umbra, quasi sub frigore auræ torpebat; sicut de eodem peccanti homine scriptum est: *Quia secutus est umbram.* Charitatis enim calorem perdiderat, et verum solem homo deseruit, et sub umbra se interni frigoris abscondit. Unde et voce ejusdem Veritatis dicitur: *Abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum (Math. xiv, 12)*. Increpavit ergo Adam deambulans, ut cæcis mentibus nequitiam suam non solum sermonibus, sed etiam rebus aperiret, quatenus peccator homo, et per verba quod fecerat, audiret; et per deambulationem, amisso æternitatis statu, mutabilitatis suæ inconstantiam cerneret: et per auram, fervore charitatis expulso, torporem suum animadverteret, et per declinationem solis cognosceret quod ad tenebras propinquaret.

DISCIPULUS.

Vocavit autem Dominus Adam, et dixit: Ubi es? Quid est quod Dominus post lapsum requirit Adam, Ubi es? Nunquidnam divina potentia necebat ad quæ post culpam servus latibula fugerat, quem nihil latet?

MAGISTER.

Hoc procul dubio credendum, quia omnia nuda et aperta sunt oculis ejus: sed quia vidit culpa lapsum, etiam sub peccato velut ab oculis veritatis absconditum, quia tenebras erroris ejus approbat, quasi ubi sit peccator ignorat, eumque evocat et requirit dicens: *Adam, ubi es?* Per hoc quod vocat, signatur:

dat quia ad poenitentiam revocat : per hoc quod requirit, aperte insinuat quia peccatores jure damnandos ignorat. Hoc namque in loco desperati ad spem redeant, quia et ipsi impit ad spem indulgentiæ provocantur. Qui ait : *Audivi, Domine, vocem tuam in paradiso, et timui eo quod nudus essem, et abscondi me. Qui dixit : Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo tibi præceperam ne comederes, comedisti ? Dixitque Adam : Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi.*

Gregorius. — Sciendum summopere est quod quantum modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu et defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per adversarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Culpa enim quæ terrere mentem debuit, extollit, et dejiciendo elevat, sed gravius elevando supplantat : unde et illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor fetibus fregit. Nam, ut supra diximus, serpens suavitatis, Eva delectata est : Adam consensus, qui etiam requisitus confiteri culpam, per audaciam noluit. Hoc vero in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suavitatis, quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit : Eva delectata est, quia carnalis sensus a verba serpentis mox se delectatione substernit. Assensum vero Adam mulieri præpositus præbuit, quia dum caro in delectationem rapitur, etiam a sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam confiteri culpam noluit, quia videlicet spiritus quo peccando a veritate disjungitur, eo in ruinæ suæ audacia nequius obduratur. Per timorem quippe Adam semetipsum absconditur fugerat, sed tamen requisitus innotuit, quantum etiam timens timebat. Cum enim ex peccato præsens poena metuitur, et amissa Dei facies non amatur, timor iste ex timore est, non ex humilitate. Iisdem etiam quatuor modis peccatum consummatur in opere. Primo namque latens culpa agitur, postmodum vero etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur : dehinc et in consuetudinem ducitur, ad extremum quoque vel falsæ seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis ennititur. Sequitur :

Et dixit Dominus ad mulierem : Quare hoc fecisti ? Quæ respondit : Serpens decepit me.

Gregorius. — Ad hoc quippe requisiti fuerant, ut peccatum quod transgrediendo commiserant confitendo delerent. Unde et serpens ille persuasor, qui non erat revocandus ad veniam, non de culpa est requisitus. Interrogatus itaque homo est ubi esset, ut post perpetratam culpam resipisceret, et confitendo agnosceret quam longe a conditoris sui facie abscessit : sed adhibere sibi utrique defensionis solatia quam confessionis elegerunt. Cumque excusare peccatum voluit vir per mulierem, mulier per serpentem, auxerunt culpam, quam tueri conati sunt : oblique Adam Dominum tangens, quod ipse peccati eorum auctor existit, qui mulierem fecit ; Eva culpam ad Dominum referri, qui serpentem in paradiso posuisset. Qui enim ore diaboli fallentis audierant, *Eritis ut dii*, quia Deo esse similes in divinitate non quiverant, ad erroris sui cumulum Deum sibi similem facere in culpa conati sunt. Sic ergo reatum suum dum defendere moluntur, addiderunt, ut culpa eorum atrocior discussa steret quam fuerat perpetrata. Unde nunc quoque humani generis rami ex hac adhuc radice amaritudinem trahunt, et cum de voto suo quisque arguitur, sub defensionum verbis quasi sub quadam se arbore foliis abscondit, et velut quædam excusationis suæ opaca secreta faciem Conditoris fugit, dum non vult cognosci quod fecit. In hac videlicet occultatione non se Domino, sed Dominum abscondit sibi. Agit quippe ne omnia videntem videat, non autem ne ipse vi-

A deatur, quia unicuique peccatori exordium illuminationis est humilitas confessionis.

Dixit quoque Deus ad serpentem : Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia et bestias terræ. Super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ : inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum, et semen illius, ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis ejus calcaneo.

Hieronymus in Hebræicis Quæstionibus. — In Hebræo ita habetur, Super pectus tuum gradieris, id est, ut calliditates et versutias cogitationum ejus aperiret, quod omnes gressus ipsius nequitie esset et fraudis. Sed et quod sequitur : *Terram manducabis*, pro terra Aphar scriptum est, quod nos favillam possumus et pulverem dicere. *Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus*, quia et nostri gressus præpediuntur a colubro, et Dominus conteret Satanam sub pedibus nostris velociter.

Item recapitulatio. — Dicitur postea serpentis : *Maledictus eris inter omnia animantia, super pectus tuum et ventrem gradieris.* Nomine etenim pectoris significatur superbia mentis : nomine autem ventris, ut Septuaginta transtulere, significantur desideria carnis. His enim duabus rebus serpit diabolus eos quos vult decipere, id est, aut terrena cupiditate, et luxuria, aut superbia et insana ruina. *Et terram manducabis*, id est, ad te pertinebunt quos terrena cupiditate deceperis. *Omnibus diebus vitæ tuæ*, id est, omni tempore quo agis hanc potestatem, ante illam ultimam poenam judicii. *Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum, et semen illius.* Semen diaboli perversa suggestio est ; semen mulieris, fructus est boni operis, quo perversæ suggestioni resistitur. *Ipsa caput illius conteret*, si eum mens in ipso initio malæ suggestionis excludit : ille insidiatur calcaneo ejus, quia mentem quam prima suggestionem non decipit, decipere in finem tendit. Quidam autem hoc quod dictum est : *Inimicitias ponam inter te et mulierem*, de Virgine, de qua Dominus natus est, intellexerunt, eo quod illo tempore ex ea Dominus nasciturus, ad inimicum devincendum, et ad mortem, cujus ille auctor erat, destruendam promittebatur. Nam illud quod subjunctum est, *Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus* : hoc de fructu ventris Mariæ, qui est Christus, intelligitur, id est, Tu eum supplantabis, ut moriatur : ille autem victor resurget, et caput tuum conteret, quod est mors. Sicut et David dixerat ex persona Patris ad Filium : *Supra aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem.* Aspidem dixit mortem, basiliscum peccatum, leonem Antichristum, draconem diabolum.

Hieronymus in eodem libro. — *Multiplicabo tristitias tuas, et gemitus tuos, et ad virum conversio tua.* Pro tristitia et gemitu : in Hebræo, dolores conceptus, habetur, et, ad virum conversio tua. Pro conversione Aquila societatem, Symmachus appetitum, vel impetum transtulerunt.

Alibi Isidorus. — De poena autem mulieris quid significet quod ei dicitur, *In dolore paries filios*, nisi quia voluptas carnalis cum aliquam malam consuetudinem vult vincere, patitur in exordio dolores, atque ita per meliorem consuetudinem parit bonum opus quasi filios. Quod vero adiecit : *Et conversio tua ad virum tuum, et ipse tui dominabitur*, hoc significat quod illa voluntas carnalis, quæ cum dolore reluctaverat, ut faceret consuetudinem bonam, jam ipsius erudita doloribus cautior fit ne corruat, et obtemperat rationi, et libenter servit quasi viro jumentis ; vocaturque dehinc mater vivorum, id est, recte factorum, quibus contraria sunt peccata, quæ nomine mortuorum significantur. Adæ vero dixit : *Quia audisti vocem uxoris tuæ plus quam me*, et reliqua. Et deinde : *Maledicta terra in opere tuo : in laboribus comedes eam cunctis diebus vitæ tuæ : spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terræ, et reliqua, usque, Terra es, et in terram ibis.*

Hieronymus. — *Maledicta terra in operibus tuis.* Opera hic non ruris colendi, ut plerique putant, sed peccata significant. In Hebræo habetur, et Aquila non discordat dicens: *Maledicta humus propter te.* Et Theodotio: *Maledicta Adama in transgressione tua.*

DISCIPULUS.

Gregorius. — *Maledicta terra in opere tuo, cum maledictionis jaculum divina vox grave struat ultione plectendum, ita ut regni quoque cœlestis aditum claudat.* Quid est quod nunc peccanti homini in terra maledictio divina voce, hoc quod homo facere prohibetur, infertur.

MAGISTER.

Sciendum est quod Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat: aliud videlicet quod approbat, aliud quod damnat; alterum enim maledictum profertur iudicio justitiæ, alterum livore vindictæ. Maledictum quippe iudicio justitiæ, ipsi primo homini peccanti prolatum est, cum audivit: *Maledicta terra in opere tuo.* Maledictum justitiæ iudicio profertur, cum ad Abraham dicitur: *Maledicam maledicentibus tibi (Gen. xii. 3).* Rursum, quia maledictum non iudicio justitiæ, sed livore vindictæ promittitur, voce Pauli prædicatoris admonetur, qui ait: *Benedicite, et nolite maledicere (Rom. xii. 4),* et rursum: *Neque maledici regnum Dei possidebunt (I Cor. vi. 10).* Deus ergo maledicere dicitur, et tamen maledicere homo prohibetur: quia quod homo agit malitia vindictæ, Deus non facit nisi examine et virtute justitiæ. Nam et sancti viri cum maledictionis sententiam profertur, non ad hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ examine erumpunt. Intus en in subtile Dei iudicium apiciunt, et mala foras exurgentia: qui a maledicto debeant ferri, recognoscunt, et eo in maledicto non peccant, quo ab interno iudicio non discordant. Hinc est quod Petrus in offerente sibi pecunias Simonem, sententiam maledictionis intorsit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem (Act. viii. 20).* Qui enim non ait Est, sed Sit, non indicativo, sed optativo modo: sed hæc dixisse signavit. Hinc Elias duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: *Si homo Dei sum, veniat ignis de cœlo, et consumat vos (IV Reg. i. 10).* Quorum utrumque sententia quanta veritatis ratione convaluit, terminus causæ monstravit. Nam et Simon æterna perditionis interii, et duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumpsit. Virtus enim subsequens testificatur quia mentem (sic) maledictionis sententia premitur. Cum enim et maledicentis innocentia permanet, et tamen eum qui maledicitor usque ad interitum maledictio absorbet, ex utriusque partis sine colligitur quia ab uno et intimo iudice in reum sumpta sententia jaculatur.

Isidorus unde supra. — Jam vero per sententiam quæ in virum infertur ratio nostra arguitur, quæ et supra peccati concupiscentia seducta a paradiso beatitudinis remota habet maledictionis terrenæ operationes: habet et dolores temporalium curarum quasi spinas et tribulos. Sic tamen dimittitur a paradiso beatitudinis, ut operatur terram, id est, ut in corpore isto laboret, et collocet sibi meritum redeundi ad vitam beatam, quæ paradisi nomine significatur: possitque aliquando manum porrigere ad arborem vitæ, et vivere in æternum. Manus autem porrectio bene significat crucem vel cruciatum penitentia, per quam vita recuperatur æterna.

Gregorius. — *Terra es, et in terram ibis.* Primus namque homo ita conditus fuit, ut manente illo deciderent tempora, ne cum temporibus ipse transiret. Stabat ergo in momentis decurrentibus, quia nequaquam ad vitæ terminum per dierum incrementa tendebat. Stabat tanto robustius, quanto superstanti ardentius inhaerebat. At ubi vitium contigit, mox offensus Creatoris cepit ire cum tempore. Unde ei dictum est: *Terra es, et in terram ibis, statu*

videlicet immortalitatis amisso. Cursus enim mortalitatis absorbit, et dum a juventute ad senium, a senio traheretur ad mortem, transeundo didicit quid stando fuit: cuius nos quia de propagine nascimur, radicis amaritudinem quasi in virgulto retinemus. Jam quia ex illo originem ducimus, ejus cursum nascendo sortimur, ut eo ipso quotidiano momento quo vivimus, incessanter a vita transeamus, et vivendi nobis spatium unde crescere creditur, inde decreseat; quia dum infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad juventutem, juvenus ad senectutem, senectus transit ad mortem, in cursu vitæ præsentis ipsis augmentis ad detrimenta impellitur, et inde semper deficit unde se proficere in spatium vitæ credit. Fixum etenim statum hic habere non possumus, ubi transituri venimus, atque hoc ipsum nostrum quotidie a vita transire, quem videlicet lapsum primus homo ante culpam habere non potuit: quia tempora eo stante transiebant, sed postquam deliquit, in quodam se status sui protinus invenit defectu.

Hieronymus. — Et vocavit Adam nomen uxoris suæ Eva, eo quod mater sit omnium viventium. Eva quippe vita interpretatur, sive calamitas. De qua poeta ita cecinit:

Eva columba fuit tunc caecida, nigra deinde
Facta per angulinum malesuada fraude venenum,
Tinxit et innocuum maculis sordentibus Adam,
Dat nudis frustra draco mox teguina victor.

Fecit quoque Dominus Deus Adam et uxori ejus tunicas pelliceas, et induit eos, et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum. Nunc ergo vide e ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitæ, et comedat, et vivat in æternum.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Cum Deus unus sit dicente Scriptura: *Audi, Israel, Deus tuus, Deus unus est (Deut. vi. 4),* quomodo hic dicit: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est? Nobis enim pluralitatem insinuat.*

MAGISTER.

Deus enim quamvis unus sit, tamen Trinitas est, Pater scilicet, et Filius, et Spiritus sanctus. Unus ex nobis dictum est non propter pluralitatem deorum, sed propter pluralitatem personarum, sciens bonum et malum; ac si diceret: Sicut nos scimus inter bonum obedientiæ, et malum inobedientiæ: ita nunc Adam intelligit quia non solum fuit factus qualis fieri debuit, sed nec quod factus fuerat conservavit. Accepit etiam tunicam pelliceam divinitu, quo numero corporis mortalitas significari solet in historia. In allegoria autem carnalibus sensibus abstractæ voluptatis, quæ carnaliter viventem divina lege consequuntur et contegunt, quasi aliquando ad Deum converteret, possitque aliquando manum porrigere ad arborem vitæ, id est, ad Christum, et vivere in æternum. *Ejecitque Adam Dominus Deus de paradiso, ut operaretur terram de qua sumptus est: collocavit ante paradisum voluptatis Cherubin et flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ.*

Hieronymus. — Non ut alii putant quod ipsum Adam, quem ejecerat Deus, habitare fecerat contra paradisum voluptatis: sed quod illo ejecto ante fores paradisi Cherubin et flammeum gladium posuerit ad custodiendum paradisi vestibulum, ne quis possit intrare.

Isidorus. — Per flammeam frameam, id est per temporales tribulationes, peccata sua agnoscendo et geniendo: et per Cherubin, id est plenitudinem scientiæ, quæ est caritas, perveniat ad arborem vitæ Christum, et vivat in æternum. Item: Cherubin namque plenitudo scientiæ interpretatur; framea vero versatilis posita ad custodiendam viam ligni vitæ, temporales, ut supra diximus, pœnæ intelliguntur.

Nemo enim potest pervenire ad arborem vite, nisi A per has duas res, tolerantiam videlicet molestiarum, et plenitudinem scientiæ, id est, per charitatem Dei et proximi. *Plenitudo enim legis, charitas (Rom. XIII). Adam vero cognovit uxorem suam, quæ concepit et peperit ei Cain; rursumque peperit fratrem ejus Abel (Gen. IV).*

Isidorus. — Nativitas duorum filiorum Adam similitudinem habet duorum populorum qui erant diversis temporibus ad fidem venturi, pari opere, et dissimili charitate ante Deum. Fuit autem Abel pastor ovium, Cain vero agricola. De quibus poeta cecinit :

*Fratrum sacra Deus nutu distante duorum
Æstimat, accipiens viva et terrena refutans,
Rusticus invidia pastorem sterat.*

Forma animæ exprimitur caro nostra in munere Cain. Abel pastor ovium, ut jam diximus, et Cain agricola. *Factum est autem post multos dies, ut offerret Cain munera Domino de fructibus terræ; Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum, et respexit Dominus super Abel et super munera ejus; ad Cain vero, et ad munera ejus non respexit. Iratusque est Cain vehementer, et concidit vultus ejus (Ibid.).*

DISCIPULUS.

Hieronymus. — Unde scire potuit Cain, quod fratris munera suscepisset Deus, et sua repudiasset?

MAGISTER.

Vera est igitur illa interpretatio, quam Theodotus posuit: *Et inflammavit Dominus super Abel, et super sacrificium ejus; super Cain vero et super sacrificium ejus non inflammavit.* Ignem autem ad sacrificium devorandum solum venire de cælo, et in dedicatione templi sub Salomone legimus, et quando Elias in monte Carmelo construxit altare.

DISCIPULUS.

Augustinus. — Cur Cain ex terræ fructibus munera reprobantur, et Abel de adipibus gregis sui munera suscipiuntur?

MAGISTER.

Cain typum gerebat Judæorum, quia illi corporalia sacramenta secundum vetus testamentum exercebant. Horum enim sacrificia superveniente testamenti novi fide, ex innocentia Deum laudandis (sic), quod significabant Abel ex ovibus munera quæ accipiuntur. Unde et in psalmo de oblatione priorum: *Oblationes et holocausta noluiti (Psal. XXXIX).*

DISCIPULUS.

Hieronymus. — Quid sibi vult quod dixit Dominus ad Cain: *Quare concidit vultus tuus? nonne si recte offeras, non recte autem divides peccasti, quiesce; ad te conversio ejus, et tu dominaberis illius (Gen. IV).*

MAGISTER.

Necessitate compellimur in singulis duntius immorari. Siquidem multo alius in Hebræo quam in Septuaginta translatoribus sensus est. Ait enim Deus ad Cain: *Quare irasceris, et quare concidit vultus tuus? nonne si bene egeris, dimittitur tibi omne delictum; et si non bene egeris, ante foris peccatum sedebit, et ad te societas ejus, et tu dominare ejus.* Quod autem dicit, hoc est: Quare irasceris, et invidiæ in fratrem livore cruciatus, vultum dimittis in terram. Nonne si bene feceris, dimittetur tibi omne delictum, sive ut Theodotus ait: *Acceptabile erit, id est, minus tuum suscipiam, ut suscepti fratris tui. Quod si male egeris, illico peccatum ante vestibulum tuum sedebit, et tali janitori comitaberis; verum quia liberi arbitrii es, moneo ut non tibi peccatum, sed tu peccato domineris. Quod autem in Septuaginta interpretibus fecit errorem, illud est, quia peccatum, id est, athath, in Hebræo generis masculini est, in Græco feminini; et qui interpretati sunt, masculino illud, ut erat in Hebræo, genere transulerunt.*

DISCIPULUS.

Gregorius. — Quomodo intelligitur: *Si recte offeras, non recte autem divides, peccasti?*

MAGISTER.

Recte enim offerimus, cum recta intentione quid agimus; sed recte non dividimus, si non hoc subtiliter discernamus. Oblata enim recte, dividere est quælibet bona nostra studia, sollicite discernendo pensare. Quod nimirum qui agere dissimulat, etiam recte offerens peccat. Recte ergo offerimus, cum bono studio bonum opus agimus; sed recte non dividimus, si habere discretionem in bono opere postponamus; et recte non dividimus, si ea quæ Deo donante accipimus impertiri proximis negligimus.

DISCIPULUS.

Augustinus. — *Dixitque Cain ad Abel: Egrediamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain adversus Abel fratrem suum, et interfecit eum (Gen. IV).* B Quid significat quod Cain fratrem suum Abel in agro interfecit?

MAGISTER.

Jam superius diximus Cain significare Judæos, qui Christum occiderunt, Abel vero Christum. Occiditur itaque Abel minor natu; occiditur Christus caput populi minoris natu: a populo Judæorum majore natu: ille in agro, iste in Calvariæ loco.

Interpretatio Nominum. — Cain possessio sive lamentatio interpretatur, Abel vero luctus sive vanitas, vel vapor, aut miserabilis.

Isidorus. — Deinde interrogat Deus Cain non tanquam ignarus, sed tanquam judex reum, quem puniat, et dicit ubi sit frater ejus. Respondit ille nescire se, nec ejus se esse custodem. Usque nunc quid nobis respondet Judæi, cum eos hoc sanctarum Scripturarum voce interrogamus de Christo? Illi nescire Christum respondent. Fallax enim Cain ignorantia Judæorum falsa est negatio; essent autem quodam modo Christi custodes, si Christianam fidem accipere et custodire voluissent. Dixitque ei: *Quid fecisti? Ecce vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua (Ibid.).*

DISCIPULUS.

Quomodo intelligitur sanguis Abel de terra ad Dominum clamasse?

MAGISTER.

Sanguis Abel significat sanguinem Christi, quem universa Ecclesia acceptum dicunt: Amen. Nam qualem clamorem faciat universa Ecclesia, dum potantur sanguine Christi, et dicunt Amen, tu ipse considera. Judæi ergo, qui intelliguntur in persona Cain, quia non credunt Christum, nec potantur sanguine Christi, maledicti sunt super terram, super D illam scilicet terram quæ aperuit os suum post confessionem, et bibit sanguinem fratris sui, id est, Christi sui: quem quia Judæi non bibunt, maledicti sunt. *Nunc igitur maledictus eris super terram, et reliqua, usque, Omnis qui occiderit Cain septuplum punietur (Ibid.).*

DISCIPULUS.

Damasus ad Hieronymum. — Quid sibi vult quod scribitur in Genesi: *Omnis qui occiderit Cain septuplum vindictas exsolvit (Ibid.).*

MAGISTER.

Hieronymus ad Damasum. — Antequam de questione dicamus, rectum videtur ut editiones singulorum cum ipso Hebræo digeramus, quo facinus sensus Scripturæ possit intelligi: *Vaiomer lo adonai lachen col horeg Cain, sibathaim tuam.* Aquila: *Et dicit ei Dominus: Propterea omnis qui occiderit Cain, sep empliciter ulciscitur.* Symmachus: *Et dicit ei Do-*

minus: Non sic, sed omnis qui occiderit Cain, hebdomade, sive septies vindicabitur. Septuaginta et Theodotion: Et dixit ei Dominus: Non sic, sed omnis qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvit. Postquam Cain occiderat fratrem, interrogatus a Domino: Ubi est Abel pater tuus? contumeliose respondit: Nescio; nunquid custos fratris mei sum (Ibid.)? Quamobrem maledictione damnatus, ut gemens et tremens viveret, noluit veniam deprecari; sed peccatis peccata congeminas tantum putavit nefas, cui a Domino non possit ignosci. Denique respondit Domino: Major causa mea quam ut dimittar (Ibid.), id est, plus peccavi, quam ut me rear absolvi. Ecce rejicis me hodie a facie terræ, et a facie tua abscondar, et ero gemens et tremens super terram; et erit omnis qui invenerit me, occidit me (Ibid.). Ejcior, inquit, a conspectu tuo, et conscientia sceleris tremebundus lucem ipsam ferre non sustinens, abscondar ut latitem, et erit omnis qui invenerit me, occidit me. Hæc secundum Septuaginta Editionem. Hic nobis sensus videtur. De eo autem quod Aquila posuit, Sep̄mpliciter, et Symmachus, Hebdomade, sive septies, vindicabitur, majorum nostrorum ista sententia est, quod putant in septima generatione a Lamech interfectum Cain. Adam quippe genuit Cain, Cain genuit Enoch, Enoch genuit Irad, Irad genuit Mavaiel, Mavaiel genuit Mathusael, Mathusael genuit Lamech, qui septimus ab Adam, non sponte, sicut in quodam Hebræo volumine scribitur, interfecit Cain, ut ipse postea confitetur: Quia virum occidi in vulnere meo, et juvenem in livore meo, quoniam septies vindicabitur de Cain, de Lamech autem septuagies septies (Ibid.). Et quidam de Cain putant, quod in septima generatione a Lamech interfectus sit, et, juxta aliam expositionem, poenam sui sceleris dederit, quod tot generationibus gemens et tremens viveret super terram. Nihil arbitror obscurum remansisse, dum ex tremore corporis et furiatæ mentis agitur se esse intelligit, ac si diceret Dominus: Omnis qui occiderit te, a magno te liberet cruciatus; non quod percusserit Cain, septem ultionibus subjiciendus sit, sed quod septem vindicatis, quæ in Cain tanto tempore cucurrerunt, solvat interfector occidens eum, qui vitæ fuerat derelictus ad poenam. Quasi loqueretur Dominus ad Cain: Non ut vis morieris, verum longævo tempore custodieris ad vitam; et tam infeliciter in hac luce versaberis, ut quicumque te occiderit, beneficium præstet occiso, dum de tam multis te liberet cruciatibus. Nunc vero illud quod non interrogaveras, dum aliud agimus, irrepsit, quæ sunt septuaginta septem vindictæ quæ in Lamech exsolvendæ sint. Aiunt ab Adam usque ad Christum generationes septuaginta septem. Relege Lucam evangelistam, et invenies ita esse quæ dicimus. Sicut ergo generatione septima Cain peccatum est dissolutum, non vindicabit quippe bis Dominus in idipsum, et qui semel mala sua recepit in vita sua, non eosdem cruciatus patietur in morte, quos est passus in vita sua; ita et Lamech peccatum, id est, totius mundi atque sanguinis, qui effusus est, Christi solvitur adventu, qui tollit peccata mundi (Joan. 1), qui lavit amictum suum in sanguine uræ (Gen. xlii), et torcular calcavit solus (Isai. lxiii); qui de Edom ad celum rubicundus ascendens (Ibid.), clamantibus angelis miraculum præbuit: Elevate portas principes vestras, et introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ (Psal. cxiii). Referebat mihi quidam Hebræus in apocryphis eorum libris septuaginta septem animas ex Lamech progenie reperiri, quæ diluvio deletæ sint, et in hoc numero de Lamech factam esse vindictam, quod genus ipsius usque ad cataclysmum aquæ perseveraverit. Alibi de septem vindictis Cain varie suspicantur, et primum ejus asserunt fuisse peccatum, quia non recte diviserit; secundum, quia inviderit fratri; tertium, quia dolose egerit, dicens: Transeamus in campum; quartum peccatum, quia interfecit fratrem; quintum, quia procaciter negaverit,

A dicens: Nescio; nunquid custos fratris mei sum (Ibid.)? sextum, quia seipsum damnaverit, dicens: Major est iniquitas mea quam ut dimittar (Ibid.); septimum, quia nec damnatus egerit poenitentiam, secundum Ninivitas et Ezechiam regem, qui imminentem mortem lacrymis distulerunt, ut qui damnati fuerant, non perirent, sed agentes poenitentiam impetrarent misericordiam Dei. Nam et dicunt illum a clementissimo Deo ideo usque ad septimam generationem fuisse delatum, ut saltem malis ipsis et longævitatis mœnore compulsus poenitentiam ageret, ut mereretur absolvi. Nonnulli septenarium numerum plus et perfectum interpretantur, de multis Scripturarum locis testimonia contrahentes, et hunc esse sensum quem supra perstrinximus, quia qui interfecerit Cain, ab ingenti eum, et omnia supplicia transeunte, liberaret poena. Sunt autem qui et de Evangelio interrogationem Petri replicent: Domine, quoties peccaverit in me frater meus, et dimittam ei? usque septies (Matth. xviii)? Dicit ei Jesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies (Ibid.), et putant mortem atque peccatum in septima progenie sabbatizasse, quando Enoch raptus est, et non inveniebatur, quia transtulit eum Deus. De septuaginta autem et septem illam expositionem sequuntur: in adventu Christi, mortis atque peccati aculeum esse confractum. Ponam et aliam opinionem, ne quid videar prætergressus. Quidam septimum annum remissionis, et quinquagesimum jubilei, et quadringentesimum nonagesimum, quod volunt intelligi septuagies septies, multis modis interpretantur, asserentes ob hanc causam quinquagesimi et quingentesimi numerisacriati in Evangelio positum debitorem, et quinquagesimum psalmum poenitentiae, qui septem condicitur septimanis, et in principio octoidis erumpit. Verum ne longius sermo procedat, lucusque super hoc locutum esse sufficiat, quia et ex his quæ reperimus ingentem tibi disputationis silvam poteris ipsi conficere, sciens Originem duodecimum et tertiodecimum in Genesi librum de hac tantum questione dictasse. Egressus Cain a facie Domini, habitavit in terra Naid (Gen. iv). Non est igitur terra Naid, ut vulgus nostrorum putat, sed expletur sententia Dei, quod huc atque illuc vagus et profugus oberravit. In Hebræo Nod dicitur, et interpretatur σαλευόμενος, id est, fluctuans et instabilis, ac incertæ sedis.

Recapitulatio.— Dixit etiam Deus ad Cain: Maledictus eris super terram (Gen. iv). Manifeste Judæos hoc in loco significare nihil dubium, quod nolentes esse sub gratia, sed sub lege, ut essent ab Ecclesia maledicti, testificante Apostolo: Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt (Galat. iii). Sequitur: Cum operatus fueris terram, non dabit tibi fructus suos (Gen. iv). In ipsam enim terram, quam Christus portavit, id est, in ejus carnem, ipsi operati sunt salutem nostram crucifigendo Christum, qui mortuus est propter delicta nostra. Nec tamen dedit eis eadem terra virtutem suam, quia non justificati sunt virtute resurrectionis ejus, qui resurrexit propter justificationem nostram (Rom. iv), qui etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed vivit in virtute Dei (II Cor. xiii). Hæc est ergo virtus terre illius, quam non ostendit impiis et incredulis. Unde nec resurgens eis a quibus erat crucifixus apparuit, tanquam Cain operanti terram, ut granum illud seminaretur. Vagus et profugus (Gen. iv), sive ut in Septuaginta scriptum est, Gemens et tremens eris in terra. Nunc ecce quis non videat, quis non agnoscat in tota terra, quicumque dispersus est ille populus, quomodo sit vagus ingentibus, et profugus a Jerusalem, quomodo gemat amanso regno, et tremat timore sub innumerabilibus populis Christianis. Iteoque respondit, dicens: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. Ecce ejcicis me hodie a facie terræ, a tuaque abscondar facie; et ero vagus et profugus in terra. Et erit omnis qui invenerit me, occidit me (Ibid.). Vere inde vagus et profugus genuit et tremi, etiam ne regno perditio ter-

reno visibili morte occidatur. Hanc dicit majorem A causam quam illam, quod et terra nostra non dat virtutem suam, ne spiritaliter moriatur. Carnaliter enim sapit, et abscondit se a facie Dei, id est, iratum Deum habere grave non putat; sed hoc timet, ne inveniatur et occidatur. Carnaliter autem sapit tanquam operans terram, cujus virtutem non accipit. Sapere autem secundum carnem mors est (Rom. viii), quam ille non intelligens amisso regno gemit, et corporalem mortem timet. Sed quid ei respondit Deus? *Nequaquam ita fiet; sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur (Gen. iv)*. Sive, ut Septuaginta transtulerunt: *Septem vindictas exsolvet*, id est, auferet ab eis septem vindictas, quibus alligati sunt propter reatum occisi Christi, hoc toto tempore quod septenario dierum numero volvitur magis, quia non interit gens Judæa, satis appareat fidelibus Christianis, sed solam dispersionem meruerunt, juxta quod ait Scriptura: *Non occides eos, ne quando obliviscantur legis tue. Disperge illos in virtute tua, et deponere eos (Psal. lviij)*.

Recapitulatio. — Posuit Dominus Cain signum, ut non eum interficeret omnis qui invenisset eum (Gen. iv). Hoc revera mirabile est, quemadmodum omnes gentes, quæ a Romanis subjugatæ sunt, in ritu Romanorum sacrorum transierint, eaque sacrilega observanda et celebranda susceperint; gens autem Judæa sive sub paganis regibus, sive sub Christianis, non amisit signum legis et circumcisionis suæ, quo a cæteris gentibus populisque distinguitur; sed omnis imperator vel rex, qui eos in regno suo invenit, cum ipso suo signo eos invenit, et non occidit. *Exiit ergo Cain a facie Domini, et habitavit in terra Naid (Ibid.)*. Sic et Judæi et omnes qui diversis erroribus contumaces sunt, resistendo veritati, venudati exeunt a facie Dei, id est, a misericordia dilectionis ejus, vel a participatione lucis ejus; et habitant profugi in terra commotionis, id est, in carnali conturbatione contra jucunditatem Dei, hoc est, contra Eden, quod interpretatur *epulatio*, ubi est plantatus paradus. Sequitur:

Cognovit autem Cain uxorem suam, quæ concepit et peperit Enoch, et edificavit civitatem Cain ex nomine filii sui Enoch (Ibid.).

DISCIPULUS.

Quid ergo sibi per figuram vult, quod impiorum progenies civitatem in ipsa mundi origine construxit?

MAGISTER.

Prænoseat charitas tua quia cernis impios in hac vita esse fundatos, sanctos vero hospites et peregrinos esse. Unde et Abel tanquam peregrinus in terris, id est, populus Christianus non condidit civitatem. Superna est enim sanctorum civitas, quamvis hic pareat civis, in quibus peregrinatur, donec regni ejus tempus adveniat.

Sequitur repetitio. — Iste filius in cujus nomine condita est Enoch, id est, terrestris Jerusalem, quod interpretatur possessio, significat istam civitatem et initium et finem habere terrenum, ubi nihil plus quam cernitur speratur. Sequitur:

Porro Enoch genuit Irad. Irad genuit Maviael. Maviael genuit Mathusaelem. Mathusael genuit Lamech (Gen. iv).

Interpretatio Nominum. — Enoch, dedicatio; Irad, descendens, sive roborans; Maviael, quis est Dominus Deus, vel ex vita Deus. Mathusael, mortis emissio, vel mortuus est, et interrogavit. Lamech, humiliatum, aut percutientem, sive percussum. Iste namque Lamech accepit uxores duas. Nomen uni Ada, et nomen secundæ Siella. Ada testimonium dicitur, Siella umbra ejus. Ada quippe genuit Jabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis atque pastorum. Jabel, dimittens, aut mutatus, sive desinit, et nomen fratris ejus Jubal. Ipse fuit pater canentium cithara et organa. Interpretatur quoque delatus, sive dimittens. Sequitur:

Dixitque Lamech uxoribus suis Adæ et Siellæ: Audite verba mea, et auscultate sermonem meum. Quoniam occidi virum in vulnus meum, et adolescentulum in livore meo. Quoniam septies vindicabitur de Cain, de Lamech autem septuagies septies (Ibid). Jam alibi secundum historiam dictum est, eo quod ab Adam usque ad Christum septuaginta septem generationes inveniuntur, in quibus Lamech peccatum, id est, totius mundi, sanguinis Christi effusione solutum est. Siquidem et in populo Judæorum propter interfectionem Christi septuaginta septem vindictæ sunt statutæ, juxta illud Evangelium, in quo dictum est Petro apostolo non solum septies, sed septuagies septies, si poenituerit, fratri remittendum (Math. xviii), id est, Judæum revertentem, post septuaginta septem vindictas statutas, recipiendum ad indulgentiam Christi. Sequitur:

Rursum cognovit Adam uxorem suam, quæ concepit et peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth, dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain (Gen. iv).

Hieronymus. — Seth proprie θίσις, id est, positio, dicitur, quia igitur posuerit eum Deus pro Abel, propterea Seth, id est, positio, appellatur. Denique Aquila: Et vocavit, inquit, Seth dicens: Quia posuit mihi Deus semen alterum.

Sequitur Hieronymus. — Sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos. Hic cepit invocare nomen Domini Dei (Gen. iv). Quomodo Adam homo interpretatur, ita Enos, juxta Hebrææ linguæ varietatem, homo vel vir dicitur, et pulchre, quia hoc vocabulum habuit, quod de eo scriptum est: Tunc initium fuit invocandi nomen Domini. Licet plerique aliud arbitrentur, quod tunc primum in nomine Domini et in similitudinem ejus fabricata sunt idola.

Item Recapitulatio. — Seth quippe interpretatur possessio, sive resurrectio, qui est Christus. Enos filius ejus interpretatur homo, qui cepit invocare nomen Domini, quid hoc intelligitur? Quia igitur in confessione vivit omnis homo, qui est illius resurrectionis, quando peregrinatur in terris, non otiose prætereundum de duobus illis hominibus, Abel et Seth, quod Abel interpretatur luctus, et Seth frater ejus resurrectio, quia in his mors Christi et vita ejus ex mortuis figuratur. Ergo, ut brevius dicam, Abel luctus, Seth resurrectio, Enos homo, quia post luctum resurrectio, de resurrectione homo invocans Deum. Item Enos genuit Cainan. Cainan autem genuit Malaleel. Malaleel genuit Jared. Jared genuit Henoch (Gen. v). Hic autem Henoch septimus ab Adam, qui placuit Deo, et translatus est, septimam requiem significat, ad quam transfertur omnis qui tanquam sexta die, id est, sexta ætate sæculi, per Christi adventum formatur; transactis enim sex millibus annis, et reliquis quæ sequuntur, facto etiam judicio et renovatis cælo et terra, transferuntur sancti ad vitam perpetuæ immortalitatis. Hoc quoque notandum, quod in progenie Seth nulla ibi progenita femina nominatim exprimitur, nisi tantum in progenie Cain femina commemoratur, quod significat terrenam civitatem, usque sui in fluxum carnalis habituram generationis, quæ maritorum ac feminarum conjunctione proveniunt.

DISCIPULUS.

Quid ergo significationis habeat, quod per Seth, ab Adam usque ad Noe, denarius numerus invenitur, sive duodenarius, in Cain vero undenarius numerus reperitur, obsecro ut dicas.

MAGISTER.

Ille namque denarius numerus per Seth ab Adam usque ad Noe, insinustur complementum mandatorum in Ecclesia operum legalium, cui numero si adjiciantur tres filii Noe, medio reprobato, duodenarius consummatur, qui in patriarcharum et apostolorum numero insignis habetur, propter septenarii

partes, altera per alteram multiplicata. Nam ter quaterni, vel quater terni, ipsum faciunt. Quod vero progenies ex Adam per Cain undenario numero finitur, transgressio mandatorum sive peccatum ostenditur. Nam dum Lamech septimus ab Adam reperitur scriptus, adduntur ei tres filii, et una filia, ut undenarius numerus compleatur, per quod demonstratur peccatum. Nam et ipse numerus a femina clauditur, a quo sexu initium peccati commissum est, per quod omnes morimur, scilicet, ut voluptas carnis, quæ et spiritu restiterat, sequeretur. Unde et ipsa filia Lamech Noemæ, id est, voluptas, interpretatur. *Hic est liber generationis Adæ, in die qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum, masculum et feminam creavit eos, et benedixit illis; et vocavit nomen eorum Adam, in die qua creati sunt (Ibid.).* Notandum et hic et ubi in Evangelio Matthæi scribitur: *Liber generationis Jesu (Math. 1)*, quia hoc corruptibile principium ad incorruptibile principium respicit, ubi dicitur: *Liber generationis Jesu Christi*, quia librum libro, et principium principio opponit, quia scriptum est: *In primo mari conteres caput ejus, et in novissimo mari posteriora ejus.*

Hieronymus in Hebraicis Quæstionibus. — *Et vocavit nomen eorum Adam, id est, homo. Homini autem nomen tam viro quam femine convenit. Vixit autem Adam ducentos et viginti annos, et genuit ad similitudinem et imaginem suam, vocavitque nomen ejus Seth.* Sciendum quod usque ad diluvium, ubi in nostris Codicibus ducentos, et quod excurrit annorum, genuisse quis dicitur, in Hebræo habeat centum annos, et reliquos qui sequuntur. *Fuerunt autem dies Adam postquam genuit Seth, septingenti anni (Gen. v)*, quia in ducentis erraverant. Consequenter hic posuit septingentos, cum in Hebræo hic habeat octingentos, et supra centum. *Et vixit Mathusala annis centum septuaginta septem, et genuit Lamech. Et vixit Mathusala postquam genuit Lamech, annis vccii. Et genuit filios et filias, et fuerunt omnes dies Mathusalæ, quos vixit, anni dcccclxix, et mortuus est (Ibid.).*

DISCIPULUS.

Famosa quæstio, et disputatione omnium Ecclesiarum ventilata, quod juxta diligentem supputationem quatuordecim annos post diluvium Mathusala vixisse refertur. Etenim cum esset Mathusala annorum centum sexaginta septem, genuit Lamech. Rursum Lamech cum e-sset annorum centum octuaginta octo, genuit Noe. Et sunt, usque ad diem nativitatis Noe anni vitæ Mathusalæ, ccclv. Sexcentesimo autem anno vitæ Noe diluvium factum est. Ac per hoc, habita supputatione per partes, noningentesimo quinquagesimo quinto anno Mathusalæ diluvium fuisse convincitur. Cum autem supra noningentos sexaginta novem annos vixisse sit dictus, nulli dubium est eum quatuordecim annos vixisse post diluvium; et quomodo verum est quod octo tantum animæ in arca salvæ factæ sunt.

MAGISTER.

Restat ergo ut quomodo in plerisque, ita et in hoc sit error in numero. Niquidem in Hebræis et Samaritanorum libris ita scriptum reperi: *Et vixit Mathusala centum et octuaginta septem annis, et genuit Lamech. Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, dcccclxii annos, et genuit filios et filias, et fuerunt omnes dies Mathusalæ anni dcccclxix. Et mortuus est; et vixit Lamech clxxxii annos, et genuit Noe.* A die ergo nativitatis Mathusalæ usque ad diem ortus Noe, sunt anni ccccclxix. His adde annos Noe, quia in sexcentesimo ejus vitæ anno diluvium factum est; atque ita fit ut noningentesimo sexagesimo nono anno vitæ suæ Mathusala mortuus sit eo anno quo cœpit esse diluvium. Iste namque Mathusala filius est Enoch, qui septimus ab Adam in genealogia Seth, qui ambulavit cum Deo, et non apparuit, quia tulit eum Deus. De isto quoque Enoch poeta ita cecinit:

Primus ad usque chao meritis vivacibus Enoch,
Multa per innumeros jam sæcula contigit annos,
Natura perdente modum, quem jure creandi
Terra tulit genitum, sed mors miratur ademptum.

Mathusala genuit Lamech, de quo jam supra meminimus. Iste autem Lamech sæculi hujus figuram tenuit, cujus peccatum Christus per sanguinis sui effusionem post septuaginta septem mundi generationes absolvit, juxta quod Lucas scribit evangelista. Iste namque Lamech genuit filium, et vocavit nomen ejus Noe, dicens: *Iste requiescere nos faciet ab operibus nostris (Ibid.)*. Noe requies interpretatur. Ab eo igitur quod sub illo omnia retro opera quieverint per diluvium, requies appellatus est. Noe vero cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham et Japhet. Cumque cœpissent homines multiplicari super terram, et filias procreassent, videntes filii Dei filias eorum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant.

Hieronymus. — *Videntes filii Dei filias hominum, quia bonæ sunt (Gen. vi)*. Verbum Hebræicum Elohim communis est numeri, et Deus quippe et dii similiter appellantur. Propter quod Aquila plurali numero filios deorum ausus est dicere, deos intelligens sanctos, sive angelos. *Deus enim stetit in synagoga deorum, in medio autem Deus diducit (Psal. lxxxii)*. Unde et Symmachus istiusmodi sensum sequens, ait: *Videntes filii potentium filias hominum*, et reliqua. Plerique affirmant ut hi qui ex Seth progenie nati sunt filii Dei vocati sunt, eo quod ipse cœperit invocare nomen Domini. Nam sicut propheta Joannem Baptistam angelum vocavit, vaticinando: *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam (Malach. iii)*, etc., sic et isto in loco filios Dei, sive angelos intelligimus homines justos, stirpe justa præ genitos lapsos in peccatum. Sicut et alius propheta sacerdotes angelos appellat.

DISCIPULUS.

Hieronymus. — *Dixit Dominus Deus: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum, quia carnes sunt (Gen. vi)*. Et in Hebræo scriptum est: *Non judicabit spiritus meus homines istos in sempiternum, quod caro sunt.* Quomodo hoc intelligendum est?

MAGISTER.

Hoc est, quia fragilis est in homine conditio, non eos servabo ad æternos cruciatus, sed hic illis restitutam quod merentur. Ergo non severitatem, ut in nostris codicibus legitur, sed clementiam Dei sonat, dum peccator hic pro suo scelere visitatur. Unde et iratus dicit Deus ad quosdam: *Non visitabo filias eorum cum fuerint fornicatæ, et sponas eorum, cum adulteraverint (Ose. iv)*. Et in alio loco: *Visitabo in virga iniquitates eorum, et in flagellis peccata eorum; verumtamen misericordiam meam non auferam ab eis.* Sequitur: *Eruntque dies illorum centum viginti anni (Gen. vi)*.

DISCIPULUS.

Si enim humana vita in centum viginti annis ab hac die contracta est, quid est quod plerique patres post diluvium ducentis et trecentis annis amplius vixisse memorantur?

MAGISTER.

Non igitur, ut multi errant, humana vita in cxx annis contracta est, sed generationi illi ad penitentiam data est. Porro ne videretur in eo esse crudelis, quod peccantibus locum penitentiae non dedisset, adjecit: *Erunt dies eorum cxx anni, hoc ad agendam penitentiam (Ibid)*. Si quidem inveniamus vixisse Abraham post diluvium clxxv annos, et cæteros amplius. Quia vero penitentiam agere contempserunt, noluit Deus exspectare tempus decretum; sed viginti annorum spatii amputatis induxit diluvium, anno centesimo agendæ penitentiae destinato. Perpendis enim quod vixit Noe post diluvium ccc annos; ex quo perspicuum est cxx annos generationi illi a

per penitentiam datos, et non vitæ mortalium constitutos. Sequitur :

Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Et post hæc ut ingrediebantur filii Dei ad filias hominum, et generabant eis. Illi erant gigantes a sæculo homines nominati (Ibid.) In Hebræo ita habet : *Cadentes erant in terram in diebus illis, id est, Niphilim. Et post hæc, ut ingrediebantur filii deorum ad filias hominum, et generabant eis, hi erant fortes a principio viri nomina i.* Pro cadentibus sive gigantibus violentos eos interpretatus est Symmachus. Angelis autem, et sanctorum liberis convenit nomen cadentium, sicut superius diximus. Sequitur :

Vidensque Dominus quod multa malitia hominum in terra, et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore; pœnituit eum quod hominem fecisset in terra, etc., usque Pœnituit enim me fecisse eos (Ibid.).

DISCIPULUS.

Gregorius. — Quid est quod omnipotens Deus, qui nulla mutabilitate humanæ conditionis astringitur, nec ei quid esse est, esse desit, ex tempore pœnituisse de sua conditione describitur?

MAGISTER.

Plerumque enim in sacro eloquio sicut sapientes Dei sermonem trahunt a sapientibus sæculi, sic nunc pro utilitate hominis vocem in se humanæ passionis conditor hominum sumit Deus, ut videlicet dicatur : *Pœnituit eum quod hominem fecisset in terra, dum profecto constet quia is qui cuncta priusquam veniant conspicit, nequaquam aliquid pœnitendo fecerit, respicit.* Ut ergo mirum non est si spirituales plerumque utantur verbis [vocibus] carnalium, sic neque si ipse ineffabilis et Creator omnium spiritus, ut ad intellectum suum carnem pertrahat, in se ipso carnis sermonem fornet.

Sequitur in libro Quæstionum Hebraicarum.

Hæ generationes Noe : *Noe vir justus atque perfectus in generatione sua cum Deo ambulabat (Gen. vi).* Hieron. signanter quippe ait : *In generatione sua, ut ostenderet non juxta justitiam consummatam, sed juxta generationem suam eum justum fuisse justitiam.* Cum Deo ambulabat, hoc est, illius vestigia sequebatur. Sequitur :

Dixitque autem Dominus ad Noe: Finis universæ carnis venit coram me. Repleta est terra iniquitate a facie eorum, et ego disperdam eos cum terra. Fac tibi arcam de lignis lævigatis (Ibid.).

Et Hieronymus : *Fac tibi arcam de lignis quadratis.* Pro quadratis lignis bituminatis legimus in Hebræo : *Colligens facies arcam, et in cubito consummabis eam desuper.* Pro eo quod est : *Colligens facies arcam;* in Hebræo habetur, meridianum facies arcæ, quod manifestius interpretatus est Symmachus dicens : *διοφανής, hoc est, dilucidum facies arcæ, volens fenestram intelligi.* Sequitur :

Mansiunculas in arca facies, etc., usque Et quærit aqua et revelati sunt fontes abyssi et cataractæ cæli (Gen. vi-viii). Pro revelatis fontibus, clausos et obduratos omnes interpretes transtulerunt; et pro eo quod sequitur : *Cessavit aqua super terram, et reliqua, scriptum est : Reversæque sunt aquæ de terra euntes et redeuntes.* Nota, secundum Ecclesiasten, quod omnes aquæ atque torrentes per occultas venas ad matricem abyssum revertuntur.

Post quadragesima dies aperuit Noe ostium arcæ, quod fecit, et emisit corvum; et egressus, non rediit ad eum, donec siccarentur aquæ de terra (Gen. viii).

Pro ostio fenestra scripta est in Hebræo, et de corvo aliter dicitur : *Emisit corvum, et egressus est eiciens non revertens, donec siccarentur aquæ de terra.* Hæc juxta Hieronymum.

Recapitulatio unde supra. — Noe autem per omnia omnesque actus ejus Christus significat. Noe enim requies interpretatur, et Dominus dicit : *Disce a me quia mitis sum et humilis corde, et invenie-*

tis requiem animabus vestris (Math. xi). Sicut justus invenitur in illa gente Noe, cui septem homines donantur propter justitiam suam. Solus justus est Christus atque perfectus, cui septem Ecclesiæ propter septemplacem spiritum illuminantem in unam Ecclesiam conlonantur. Quod vero Noe per aquam et lignum liberatur, significat crucem et baptismum. Sicut enim ille cum suis per aquam et lignum salvatur, sic familia Christi per baptismum et crucis passionem sanatur. Arcam instruxit Noe de lignis non putrescentibus : Ecclesia construitur a Christo ex hominibus in sempiternam victuris. Arca enim ista Ecclesiam demonstrabat, quæ nata in fluctibus mundi hujus. Quod autem eadem arca de lignis quadratis fieri jubetur, undique stabilem vitam sanctorum sanctificat, ad omne opus bonum paratum; quocumque enim verteris, quadratum firmiter stabit. Quod bitumine glutinantur arcæ ligna intrinsecus et extrinsecus, ut in compage unitatis significetur tolerantia charitatis, ne scandalis Ecclesiam tentantibus sive ab his qui intus sunt, sive ab his qui foris sunt, cedat fraterna junctura, et solvatur vinculum pacis. Est enim bitumen ferventissimum gluten, significans dilectionis ardorem, vi magnæ fortitudinis ad tenendam societatem spiritalem omnia tolerantem. Quod arca trecentis cubitis longa est, ut sexies quinquaginta compleantur, sicut sex ætatibus omnia hujus sæculi tempus extenditur. In omnibus quibus Christus nunquam destitit prædicari. In quinta per prophetiam prædictus, in sexta per Evangelium diffusatus. Potest quidem et in his trecentis cubitis signum ligni passionis ostendi. Ipse enim litteræ numerus crucis demonstrat signum quo socii passionis Christi effecti per baptismum longitudinem vitæ æternæ adipiuntur. Quod vero cubitus quinquaginta latitudo ejus expanditur, sicut Apostolus dicit : *Cor nostrum dilatatum est; unde, nisi charitate spiritus? Propter quod ipse iterum dicit : Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Quinquagesimo enim die post resurrectionem suam Christus Spiritum sanctum misit, quod corda credentium dilatavit. Quod autem altitudo ejus xxx cubitis surgit, quem numerum decies habet in trecentis cubitis longitudine, quia Christus est altitudo nostra, qui, triginta annorum ætatem gerens, doctrinam evangelicam consecravit, contestans legem non se venisse solvere, sed adimplere (*Math. v*). Lex autem in decem præceptis agnoscitur, unde decies tricenis arcæ longitudo perficitur. Unde et ipse Noe ab Adam decimus computatur, quod sexies longa ad latitudinem suam, et decies ad altitudinem suam humani corporis instar ostendit, in quo Christus apparuit. Corporis enim longitudine, quæ a vertice usque ad vestigium sexies tantum habet quam latitudo, quæ est ab uno latere ad alterum latus, et decies tantum quantum latitudo. Cujus latitudinis mensura est in latere a dorso ad ventrem, velut si jacentem hominem metiaris supinum, seu prorum, sexies tantum longitudinis est a capite usque ad pedes, quam latus a dextera in sinistram, vel a sinistra in dexteram, et decies quam altus a terra. Unde facta est arca trecentorum in longitudine cubitorum, et quinquaginta in latitudine et triginta in altitudine (*Gen. vi*). Item quod eadem arca collecta in unum cubitum desuper consummatur (*Ibid.*), sic et Ecclesia corpus Christi in unitatem collecta sublimatur et perficitur. Unde dicitur in Evangelio : *Qui mecum non colligit, spargit.* Quod autem auditus et sit a late e, id est, quod nemo intrat in Ecclesiam, nisi per sacramentum remissionis peccatorum, quod de Christi latere aperto manavit. Quod vero inferiora arcæ bicamerata et tricamerata construuntur, sicut ex omnibus gentibus vel bipertitam multitudinem congregat Ecclesiam. Propter circumcisionem et præputium, vel tripartitam propter filios Noe, quorum proleme repleus est orbis. Et ideo arcæ inferiora ista dicta sunt quia in hac vita terrena est diversitas gentium.

In summo autem omnes consummatur in unum, et non est ista varietas, quia omnia omnibus Christus est tanquam nos uno cubito de super cœlesti unitate consummans. Quod autem cuncta animalium genera includuntur in arca, significat quia ex omnibus gentibus et nationibus congregatio fit in Ecclesia. Quod etiam Petro demonstratus dicitur ille significat, quod munda et immunda sint ibi animalia, sicut in Ecclesia sacramentis boni et mali versantur. Quod septena sunt munda, et bina immunda, non quia pauciores sunt mali quam boni, sed quia boni servant unitatem spiritus in vinculo pacis. Sanctum autem spiritum divina Scriptura in septiformi operatione commendat: *sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, et timoris Domini (Isai. xli)*. Unde et ille numerus quinquaginta dierum ad adventum sancti Spiritus pertinens in septies septenis. Qui sunt quadraginta novem uno addito consummatur, propter quod dictum est: *Studentes servare unitatem spiritus in vinculo pacis*. Mali autem in binario numero ad schismata faciles, et quodam modo divisibiles ostenduntur. Quod Noe ipse cum suis octavus numeratur, significat quia in Christo spes resurrectionis nostræ apparuit, quia octava die, id est, post Sabbati septimum primo a mortuis resurrexit. Qui dies a passione tertius, in numero autem dierum, qui per omne tempus volvitur, et octavus et primus est. Quod post septem dies ex quo ingressus est Noe in arcam, diluvium factum est, hoc est, quia in spem futuræ quietis, quæ septimo die significata est, baptizatur. Quod vero præter arcam omnis caro, quam terra sustentabat, diluvio consumpta est, significat quia præter Ecclesiæ societatem aqua baptismi quamvis eadem sit, non solum non valeat ad salutem, sed valeat potius ad perniciem. Quod autem quadraginta diebus et quadraginta noctibus pluit, quia omnis reatus peccatorum in decem præceptis legis admittitur per universum orbem terrarum, qui quatuor partibus continetur. Decem præcepta quater duota quadraginta sunt, sive ille reatus, quod ad dies pertinet, ex rerum prosperitate, sive quod ad noctes ex rerum adversitate contractus sit sacramento baptismi cœlestis abluitur. Quod Noe quingentorum erat annorum, cum ei locutus est Dominus, ut arcam sibi faceret, et sexcentos habebat annos cum in ea fuisset ingressus. Unde intelligitur per centum annos arca fabricata, quid aliud hic videtur centum anni significare, nisi ætates singulas sæculi. Unde ista sexta ætas quæ completis quingentis usque ad sexcentos, significatur in manifestatione evangelicam Ecclesiam construi. Et ideo qui sibi ad vitam consult, sit velut quadratum lignum, paratus ad omne opus bonum, et intret in fabricam sanctam, quia et secundus mensis anni sexcentissimi, quo intravit Noe in arcam, eandem senariam ætatem significat. Duo enim menses sexagenario numero concluduntur: a senario autem numero et sexaginta cognominantur et sexcenti, et sex millia, et sexaginta millia, et sexcenta millia et sexcenties, et quidquid deinceps in majoribus summis per eundem articulum numerus in infinita incrementa consurgit; et quod vicesimus et septimus dies mensis commemoratur, ad ejusdem quadraturæ significationem pertinet, quæ jam in quadratis lignis exposita est. Sed hic evidentius, quia nos ad omne bonum paratos, id est, quodam modo conquadros trinitas perfecti: in memoria, qua Deum recolimus, in intelligentia, qua cognoscimus; in voluntate, qua diligimus. Tria enim ter et hoc ter sunt xviii, qui est numeri ternarii quadratus. Quod vero septimo mense arca resedit, hoc est, requievit, ad illam septimam requiem significatio recurrit; et quia perfecti requiescant, ibi quoque quadraturæ illius numerus iteratur. Nam vicesima septima die secundi mensis, commendatum est hoc sacramentum et rursus vicesima septima die mensis septimi eadem commendatio confirmata est, cum arca re-

quievit. Quod enim promittitur in spe, hoc exhibetur in re. Porro quia ipsa septima requies cum octava resurrectione conjungitur. Neque enim reddito corpore finitur requies, quæ post hanc vitam excipit sanctos, sed potius totum hominem, non adhuc spe, sed jam re ipsa omni ex parte spiritus et corporis perfecta et immortalitate salute renovatum æternæ vitæ munus assumit. Quia ergo septima requies cum octava resurrectione conjungitur, et hoc in sacramento regenerationis nostræ, id est, in baptismo, altum profundumque mysterium est, quod quindecim cubitis supercrevit aqua, excedens altitudinem montium. Octo itaque et septem quindecim faciunt. Sed octo significat resurrectionem, septem quietem. Hoc igitur sacramentum resurrectionis et quietis transcendit omnem sapientiam superbiorum, ita ut nullatenus possit indagare scientiæ suæ altitudinem resurrectionis quietem; et quia septuaginta a septem, et octuaginta ab octo dinumerantur, conjuncto utroque numero centum quinquaginta diebus exaltata est aqua, eandem commendans nobis atque confirmans altitudinem baptismi in consecrandum novum hominem, ad tenendam quietis et resurrectionis fidem. Quod post dies quadraginta emissus corvus non est reversus, aut aquis ulique interceptus, aut aliquo supernatanti corpore illectus, significat homines immunditia cupiditatis teterrimos, et ob hoc ad ea quæ foris sunt in hoc mundo retentos, aut rebaptizari ab his præter arcam, id est, præter Ecclesiam baptismum occidit, seduci et teneri (sic). Quod columba emissa non inventa requie reversa est, ostendit per novum testamentum requiem sanctis in hoc mundo non esse promissam. Post quadraginta enim dies emissa est, qui numerus vitam quæ in hoc mundo agitur significat. Denique post septem dies dimissa columba propter illam septenariam operationem spiritalem olivæ fructuosum sereculum retulit, quo significaret nonnullos etiam extra Ecclesiam baptizatos, si in eis pinguedo non defuerit charitatis, posteriori tempore quasi vespere more columbæ tanquam in osculo pacis ad unitatis societatem posse perducit. Quod post alios septem dies dimissa, et non reversa, significat finem sæculi, quando erit sanctorum requies, non adhuc in sacramento spei, quod in hoc tempore consociatur quandiu vivitur, quod de Christi latere manavit; sed jam in ipsa perfectione salutis æternæ cum tradetur regnum Deo et Patri, ut in illa perspicua contemplatione incommutabilis veritatis nullis ministeriis corporabilibus ageamus.

DISCIPULUS.

Cur sexcentesimo et uno anno vitæ Noe, id est, peractis sexcentis aperitur arce tectum?

MAGISTER.

Finita quippe sexta ætate sæculi revelabitur absconditum sacramentum atque promissum.

DISCIPULUS.

Cur vicesimo et septimo die secundi mensis dicitur siccesse terra, tanquam finita esset jam baptizandi necessitas?

MAGISTER.

In numero etenim dierum quinquagesimo et septimo, ipse est enim dies secundi mensis vicesimus septimus, qui numerus ex illa conjunctione spiritus et corporis septies octonos habet, uno addito propter unitatis vinculum.

DISCIPULUS.

Cur de arca conjuncti exeunt, qui disjuncti intraverant? Sic enim dictum erat: *Quod intraverint in arcam Noe et filii ejus, et uxor ejus, et uxores filiorum ejus (Gen. vii)*; seorsum viri, et seorsum femine commemoratæ sunt.

MAGISTER.

Quia igitur in hoc tempore caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (Galat. v),

ad typum illum disjuncti intraverant; postmodum autem exeunt Noe et uxor ejus, filii ejus, et uxores filiorum ejus. Hoc est, conjuncti masculi et feminae, quia in fine sæculi, et in resurrectione justorum omnimoda et perfecta pace spiritui corpus adhærebit in illa mortalitatis indigentia vel concupiscentia resistente. Quod dicitur eis in escam cuncta animalia, sicut in illo disco Petro dicitur: *Maeta et manduca* (Act. x); quod ejecto sanguine jubentur manducare, ne vita pristina quasi suffocato in conscientia teneatur; sed habeant tanquam effusionem per confessionem. Quod vero testamentum n possit Deus inter se et homines atque omnem animam vivam ne perdat eam diluvio, arcum scilicet qui apparet in nubibus, qui nunquam nisi de sole resplendet: illi enim non pereunt diluvio, qui in prophetis et in omnibus divinis Scripturis, tanquam in Dei nubibus, agnoscent Christi gloriam, non quaerunt suam.

Hieronymus in libro *Locorum* dixit: « Ararat in Armenia, siquidem in montibus. » Ararat, arca post diluvium sedisse perhibetur, et dicuntur ibidem usque hodie ejus manere vestigia. Meminit horum in utrumque et *Jeremias* in visione contra Babylonem. *Josephus* quoque in primo *Antiquitatum Judaicarum* libro, sæcularium litterarum historias proferens: « Animadvertens, inquit, Noe terram diluvio liberatam, septem alios dies abire permisit, et universa animalia bestiaeque patentibus claustris emittens ipse cum sua prole egressus est, immolans Deo hostias, gaudensque cum liberis. » Hunc locum Armenii exitum vel egressum vocant, siquidem ibi cultores illarum regionum arcam primum sedisse testantur, et lignorum quaedam superesse monumenta. Arcæ hujus et diluvii omnes qui barbaras scripsere historias recordantur: quorum est unus *Berosus Chaldæus*, qui super diluvio referens, hæc locutus est: « Dicitur hujus navis in Armenia propter montem *Carduenorum* pars aliqua permanere, et quosdam bitumen ex ea avellentes circumferre, quo utuntur vel maxime hi qui lustrantur et expiant. » Sed et *Hieronymus Aegyptius*, qui antiquitates Ptoemicum pulchro sermone conscripsit, et *Museus* et multi alii. *Nicolaus* quoque *Damascenus* in nonagesimo sexto libro refert: « Est in Armenia super *Myniadem* montis nomine *Bearis*, ad quem multos in diluvio confugisse autantem, ibique salvatos esse. Alios vero in arcæ alveo supernatantes ad ejus verticem pervenisse, et usque ad multas ætates ligna arcæ demonstrari solita; » quos quidem ego puto non esse alios, nisi eos quos *Moyse* legislæ Hebræorum in suis voluminibus edidit. De arca quoque poeta cecinit ita:

Nuntia diluvii jam decrescentis ad arcam
Ore columba refert ramum viridantis olivæ.
Corvus enim ingluvie per fœda cadavera captus,
Hæserat; illa datæ revelit nova gaudia pacis.

Hieronymus. — Et erant filii Noe qui egressi sunt de arca, *Sem, Cham et Japhet* (Gen. ix). Frequenter Septuaginta interpretes non valentes *heth* litteram, quæ duplicem aspirationem habet, in Græcum sermonem vertere, *chi* Græcam litteram addiderunt, ut nos docerent in istiusmodi vocabulis aspirare debere. Unde et in præsentis loco *Cham* transtulerunt, pro eo quod est *Ham*, quo et *Aegyptus* usque hodie *Aegyptiorum* lingua *Ham* dicitur.

Plantavit autem Noe vineam, bibensque vinum inebriatus est, et cætera, usque *Faciesque eorum aversæ erant, et patris virilia non viderunt* (Ibid.).

Jam vero illud quod post diluvium de vinea, quam plantavit Noe, inebriatus est, et nudatus est in domo sua, cui non appareat Christi esse figura, qui inebriatus est dum passus est? Nudatus est, dum crucifixus est in domo sua, id est, in gente sua, et in domesticis sanguinis sui utique Judæis. Tunc enim nudata est mortalitas carnis ejus, quam nuditatem, id est, passionem Christi videns *Cham* derisit, et

A Judæi Christi mortem videntes subsannaverunt. *Sem* vero et *Japhet* tanquam duo populi ex circumcissione et præputio credentes, cognita nuditate patris, qua significabatur passio Salvatoris, *avescentes vestimentum posuerunt super dorsa sua, et intrantes aversi operuerunt nuditatem patris, nec viderunt quod verenda texerunt* (Ibid.). Quodam enim modo passionem Christi velamento tegimus, id est, sacramento honoramus, ejusque mysterii rationem reddentes, Judæorum de tractionem operimus. Vestimentum enim significat sacramentum, dorsa memoriam præteritorum, quia passionem transactionem Christi celebrat Ecclesia, non adhuc prospectat futuram: *medius autem frater Cham* (Ibid.), id est, impius populus Judæorum; ideo *medius*, quia nec primatum Apostolorum tenuit, nec ultimus in gentibus credidit. *Vidit nuditatem patris* (Ibid.), quia consensus in nece Domini Salvatoris. *Post hæc nuntiavit foras fratribus* (Ibid.). Per enim quippe manifestatum est quod erat in propheta secretum, ideo que sit servus fratrum suorum. Quid est enim aliud hodieque gens ipsa nisi quædam scribaria Christianorum, bajulus legem et prophetas ad testimonium assertionis Ecclesiæ, ut nos honoremus per sacramentum, quod nuntiant illi per litteram.

Expergefactus itaque Noe, cum didicisset quod fecerat et filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis. Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus ejus. Dilatet Deus Japhet, et habitet in tabernaculis Sem (Ibid.). Quomodo hoc intelligendum est?

Hieronymus. — De *Sem* Hebræi, de *Japhet* populus gentium nascitur. Quia igitur lata est multitudo credentium, a latitudine que *Japhet* dicitur, latitudo nomen accepit. Quod autem ait: *Et habitet in tabernaculis Sem*, de nobis prophetatur, qui in eruditione et scientia Scripturarum ejecto Israëlō versamur.

Explanatio spiritualis. — Post hæc itaque benedicuntur duo illi, qui nuditatem patris honoraverunt. *Benedictus namque Dominus Deus Sem, sit Chanaan puer illius. Dilatet Japhet, et habitet in tabernaculis Sem*. Hic *Sem* major natus, ex quo patres, et prophetae, et apostoli, nati sunt, atque generati. *Japhet* autem gentium est pater, qui etiam latitudo interpretatur. Cum ingenti enim multitudine dilatatus est populus ex gentibus, qui cum prophetis et apostolis erat habitaturus. Siquidem et videmus juxta Noe propheticam patris benedictionem in tabernaculo *Sem*, transisse habitationem *Japheth*, hoc est, in domum legis et prophetarum Ecclesiam potius justificari, minorem quidem temporum, sed gratia lege majorem. *Cham* porro, qui interpretatur callidus, *medius* filius tanquam ab utroque discretus, nec in primitiis Israelitarum, nec in plenitudine gentium permanens, significat non solum Judæorum, sed etiam hæreticorum genus callidum, non spiritu sapientia, sed impatientia, quo solent hæreticorum fervere primordia, et pacem perturbare sanctorum, sed et omnes qui Christiano vocabulo gloriantur, et perditæ vivunt, ipsius figuram gestare videntur. Passionem quippe Christi, quæ illius hominis nuditate significata est, et annuntiant bene profitendo, et male agendo exhonorent. De talibus ergo dictum est: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos* (Math. vii). Ideo et *Cham* in filio suo maledictus est, tanquam in fructu suo, id est, in opere suo. Unde convenienter et ipse filius ejus *Chanaan*, qui interpretatur motus eorum. Quod aliud quid est, quam opus eorum. Item quod *Cham* peccante posteritas ejus damnatur, significat quod reprobi hic quidem delinunt, sed in posterum, id est, in futurum sententiam damnationis accipiunt. Sed et plebs Judæica, quæ Dominum crucifixit, etiam in filios poenam damnationis suæ transmisit. Dixerunt enim: *Sanguis ejus super nos, et super filios nostros* (Math. xxvii). Benedictis igitur duobus filiis Noe, atque uno in medio eorum maledicto, deinceps generationes earum

teuntur, ex quibus septuaginta duæ gentes ortæ sunt, id est, quindecim de Japhet, triginta de Cham, viginti septem de Sem.

De ædificatione Turris, etc., usque ad divisionem linguarum. — Primus autem post diluivium in er homines Nemrod, filius Chus nova imperii cupiditate tyrannidem arripuit. Regnavitque in Babylonia, quæ ab eo quod ibi confusæ sunt linguæ Babel appellata est, quod interpretatur *confusio*, cujus ædificandæ turris idem Nemrod extulit auctor; quique pro eo quod ultra naturam suam cœli alta penetrare contendit, non incongrue diabolo comparatur, qui cogitatione cordis sui intumescens, super sidera exaltare se voluit, id est, super omnem potestatem angelorum Deo se comparare disponens, dum dicit: *Ascendam super altitudinem nubium, et ero similis Altissimo (Isai. xiv)*. Quod autem dicitur venator, quid significatur hoc nomine, nisi animarum terrigenarum deceptor, et capiens homines ad mortem. Turris ejus superbia hujus mundi est, vel impia dogmata hæreticorum, qui, postquam moti sunt ab Oriente, id est, a vero lumine recesserunt, et venerunt in campum Sennaar, qui interpretatur *excussio dentium*, statim adversus Deum impietatis suæ ædificant turrim, ac dogmatum superbiam nefario ausu confringunt, volentes curiositate non licita ipsius cœli alta penetrare; sed sicut illi per superbiam ab una lingua in multis divisi sunt, ita et hæretici ab unitate fidei confessione segregati inter se diversitate erroris, quasi per dissonantiam linguæ invicem discernuntur, et quos armat adversus Deum elatæ conspirationis perniciose consensio. Rursus intercedente dogmatum discordia dividit, olorum repente confusio, quos quidem ipsa Trinitas damnat, in quam offendunt, ipsa eos dispergit dum dicit: *Venite et confundamus ibi linguam eorum (Gen. xi)*, in varietate utique erroris sive schismatum. Eo autem tempore quando linguarum facta est varietas, in sola domo Heber, quæ antea fuit lingua remansit; nunc quoque in sola Ecclesia, quæ est domus Christi, unitatem esse confessionis et fidei pacem divisio omnibus reprobris restat.

Nunc de gentium divisionibus secundum Hieronymum videamus. — Filii Japhet, Gomer et Magog, et Madai et Javan, et Thubal, et Mosoch, et Thiras. Japhet filio Noe nati sunt septem filii, qui possederunt terram in Asia ab Amano et Tauro, Cœlesyriæ et Cilicia: nobilibus, usque ad fluvium Tanaim, in Europa vero usque ad Gaira, nomina locis et gentibus relinquentes, e quibus postea immutata sunt plurima, cætera permanent ut fuerunt. Sunt autem Homer, Galatæ; Magog, Scythæ; Madai, Medi; Sava, Jones, qui et Græci; unde et mare Ionium; Thubal, Iberi, qui et Hispani, a quibus Celtiberi, licet quidam Italos suspiciunt. Mosoch, Cappadoces; unde et urbs apud eos usque hodie Mazaca dicitur. Porro septuaginta interpretes Caphtorim Cappadoces arbitrantur; Thiras, Thraces, quorum non satis immutatum vocabulum est. Scio quem. Jam Gog et Magog, tam de præsentis loco quam de Ezechiel, ad Gothorum nuper in terra nostra vagantium historiam retulisse, quod utrum verum sit, prælii ipsius sine monstrabitur. Et certe Gothos omnes retro eruditi magis Getas quam Gog et Magog appellare consueverunt. Hæc itaque septem gentes, quas de Japhet venire stripe memoravi, ad Aquilonis partem habitant. Filii Gomer Assenez et Riphath et Thogorma. Assenez Græci Reginos vocant. Riphath, Paphlagones; Thogorma, Phrygæ; filii Javan, Elsa et Tharsis, Cethim et Dodanin. Ab his divisæ sibi insulæ nationum in terris suis. Vir secundum linguam suam et cognationem et gentem suam. De Ionibus, id est, Græcis, nascuntur Elisei, qui vocantur Æoles; unde et quinta lingua Græciæ Aolis appellatur, quam illi vocant *πέρπλην διάλεκτον*. Tharsis Josephus Cilicas arbitrat, hæc aspirationis literam vitiose a posteris in τ dicens fuisse corruptam, unde et metropolis eorum civitas Tharsus

appellatur Paulo apostolo gloriosa. Cethim sunt Cithii, a quibus hodie quoque urbs Cypri Cithium nominatur. Dodanin, Rhodii; ita enim Septuaginta interpretes transtulerunt. Legimus Varronis de antiquitatibus Libros, et Sisinii Capitonis, et Græcum Phlegonta, cæterosque eruditissimos viros, et videlicet omnes pene insulas et totius orbis littora terrasque mari vicinas Græcis acolis occupatas, qui, ut supra diximus, ab Amano et Tauro montibus omnia maritima loca usque ad Oceanum possidere Britannicum. Filii Cham, Chus et Mesraim, et Phuth, et Chanaan. Chus usque hodie ab Hebræis Æthiopia nuncupatur; Mesraim, Ægyptus; Phuth, Libya, a quo et Mauritania fluvius usque in præsens Phuth, omnisque circa eum regio Phutensis. Multi tam Græci quam Latini scriptores hujus rei testes sunt. Quare autem in una tantum climatis parte antiquum nomen Libyæ resederit, et reliqua terra vocata sit Africa, disserere non hujus loci nec temporis est. Porro Chanaan obtinuit terram quam Judæi dicitur possederunt ejectis Chanaanis. Filii Chus, Saba, Hevila, Sabatia, Regma, Sabatana, Saba, a quo Sabæi, de quibus Virgilius: *Solique est Thurea vi. qu Sabæi*; et alibi: *Centumque Sabæo Thure calent aræ*. Hevila, Gethuli, in parte remotioris Africa, eremo coherentes. Sabatha, a quo Sabatheni, qui nunc Asiabari nuncupantur. Regna vero et Sabatana paulatim antiqua perdidere vocabula, et quæ nunc pro veteribus habeant ignoratur. Filii Regma, Saba et Dadan: hic Saba per *schin* litteram scribitur; supra vero per *samech*, a quo diximus appellatos Sabæos, interpretatur vero nunc Saba Arabia. Nam in *LXXII* psalmo, ubi nos habemus: *Reges Arabum et Saba munera offerent*, in Hebræo scriptum est: *Reges Saba*, primum nomen per *schin*, secundum per *samech*. Dadan gens est Æthiopia in occidentali plaga, et Chus genuit Nemrod, de quo jam superius mentionem fecimus. Iste cœpit esse potens in terra: et post paululum: *Et juit, inquit, capu regni ipsius B. bylon et Arach, et Achad, et Chalamme in terra Sennaar (Gen. x)*. Nemrod filius Chus arripuit, ut supra disseruimus, insuetum prius in populo tyrannidem, regnavitque in Babylone, quæ ab eo quod ibi confusæ sunt linguæ, turrem ædificatam Babel appellata est. Babel autem interpretatur *confusio*. Regnavit autem et in Arach, hoc est, in Edessa, et in Achad, quæ nunc dicitur Nisibis, et in Chalamme, quæ postea, verso nomine, a Seleuco rege est dicitur Seleucia, vel certe quæ nunc *Κωνσταντινὴ* appellatur. De terra illa exit Assur, et ædificavit Niniven et Rohoboth civitatem. De hac terra Assyriorum pululavit imperium, qui ex nomine Nini Beli filii Ninnum condiderunt, urbem magnam quam Hebræi appellant Ninivem, ad cujus ruinam vel pœnitentiam tota Jone pertinet prophetia. Quod autem ait: *Niniven et Rohoboth civitatem (Ibid.)*, non patemus duas esse urbes: sed quia Rohoboth plateæ interpretantur, ita legendum est: *Et ædificavit Niniven et plateas civitatis*. Sequitur: *Et Mesraim genuit Ladin, et Anam, et Laubim et Neptum, et Phetrusim et Chastum, e quibus egressi sunt Philistin et Caphtorim (Ibid.)*. Exceptis Labam, a quibus Libyes postea nominati sunt, qui prius Phutei vocabantur, et Chastum, qui deinceps Philisti appellati sunt, quos nos corrupte Pæstinos dicimus. Cæteræ sex gentes ignotæ nobis sunt, quia bello Æthiopico subversa usque ad oblivionem præteritorum nominum pervenere. Posuerunt autem terram a Gaza usque ad extremos fines Ægypti. Sequitur: *Et Chanaan genuit Sidonem, primogenitum suum, Hethum et Jebusæum et Amorrhæum, et Gergesum, et Hæum, et Aracæum, et Sinæum, et Aadium, et Sannacæum, et Amathæum (Ibid.)*. De Chanaan primus natus est Sidon, a quo urbs in Phœnicæ Sidon vocatur. Dein Aracæus, qui Arcas condidit oppidum, contra Tripolim in radicibus Libani situm, a quo haud procul alia civitas fuit nomine Sin, quæ postea

ea, vario eventu subversa bellorum, nomen tantummodo loco pristinum reservavit. Aradii sunt, qui Aradum insulam possederunt angusto freto a Phœnicis littore separatam. Samarai, quibus Edessa nobilis Cœlesyriæ civitas Amath usque ad nostrum tempus, tam a Syris quam ab Hebræis, ita apud veteres dicta fuerat, appellatur. Hanc Macedones qui post Alexandrum orientem regnarunt Epiphaniam nuncupaverunt. Nonnulli Antiochiam ita appellatam putant; alii licet non vere, tamen opinionem suam quam verisimili vocabulo consolantes, Emath primam ab Antiochia mansionem Edessam pergentibus appellari putant, et eandem esse quæ apud veteres dicta sit Enach. Et fuit terminus Chanarorum a Sidone, donec venias in Gerara usque ad Gazam pergentibus Sodonam et Gomorrhæam, et Adamam, et Seboim, usque ad Lasan, quia ceteræ civitates, Sidon videlicet et Gerara, et Sodomæ, et Gomorrhæ, et Adama et Seboim, notæ sunt omnibus. Hoc tamen adnotandum videtur, quod Lasa ipsa sit quæ nunc Callrhoe dicitur, ubi aquæ calidæ prorumpentes in mare Mortuum defluunt. Filii Sem, Ælam et A-sur et Arphaxad, et Lud, et Aram. Hi ab Euphrate fluvio partem Asiæ usque ad Indicum Oceanum tenent. Est autem Ælam, a quo Ælamitæ principes Persidis: de Assur jam ante dictum est, quod Ninum urbem condiderit. Arphaxad, a quo Chaldæi; Lud, a quo Lydii; Aram, a quo Syri, quorum metropolis est Damascus. Filii Aram, Us, et Hul, et Gether, et Mess. Us Trachonitidis et Damasci conditor, inter Palæstinam et Cœlesyriam tenuit principatum, a quo Septuaginta interpretes in libro Job, ubi in Hebræo scribitur: *Terra Us regionem Ausitidem*, quasi Husitidem transtulerunt. Hul, a quo Armeni, et Gether, a quo Acarnanii sive Carii. Porro Mess, pro quo Septuaginta interpretes Mosoch transtulerunt, qui nunc vocantur Mæones. *Arphaxad genuit Sela, et Sela genuit Heber* (Gen. x). Ex Heber nati sunt duo filii: nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus divisa est terra, et nomen fratris ejus Jectan. Heber, a quo Hebræi vaticinio quodam filio suo Phaleg nomen imposuit: qui interpretatur divisio, ab eo quod in diebus ejus lingua in Babylone divisa sunt. *Jectan genuit Helmodad et Saleph, et Asarmoth, et Jare, et Aduram, et Uzal, et Decla, et Ebal, et Abimael, Saba et Ophir, Hevila et Jobab* (Ibid.). Harum gentium posteriora nomina invenire non potui, sed usque in præsens, quia procul a nobis sunt, vel ita vocantur, ut primum, vel quæ immutata sint ignoratur. Possederunt autem a Cophene fluvio omnem Indiæ regionem, quæ vocatur Iertia. Sequitur.

Phaleg filius Heber genuit Reu. Reu genuit Sarug. Sarug genuit Nachor. Nachor genuit Thare. Hæ sunt autem generationes Thare. Thare genuit Abram, et Nachor et Aran. Porro Aran genuit Loth, mortuusque est Aran ante Thare patrem suum in terra natalitatis suæ in Ur Chaldæorum (Gen. xi). De hoc quoque capitulum quod Hieronymus in libro Quæstionum Hebraicarum senserit inferamus. Sequitur: *Et mortuus est Aran ante patrem suum in terra, qua natus est in regione Chaldæorum*, pro eo quod legimus *In regione Chaldæorum*, in Hebræo habetur *ur Chasdim*, id est, in igne Chaldæorum. Tradunt Hebræi istiusmodi fabulam ex hac occasione esse, quod Abraham in ignem misus sit, quia ignem adorare noluerit, quem Chaldæi colunt, et Dei auxilio liberatus de idololatricæ igne protulerit: quod in sequentibus scribitur egressum esse Tharan cum sobole sua de regione Chaldæorum, pro eo quod in Hebræo habetur *De incendio Chaldæorum*, et hoc esse quod nunc dicitur: *Mortuus est Aran ante conspectum Tharæ patris sui in terra natalitatis suæ, in igne Chaldæorum*, quod videlicet ignem nolens adorare, igne consumptus sit. Loquitur autem Dominus postea ad Abraham: *Ego sum, qui eduxi te de igne Chaldæorum* (Gen. xv). Sequitur:

A *Et assumpserunt Abram et Nachor sibi uxores. Nomen uxoris Abram Sarai, et nomen uxoris Nachor Melcha, filia Aran. Pater autem Melchæ, ipse est pater Jeschæ. Aran filius Tharæ, frater Abram et Nachor duas filias genuit Melcham et Sarai, cognomine Jeschan* *διδωμων*, e quibus Melcham accepit uxorem Nachor, et Sarai Abram. Necdum quippe inter paternos et fratrum filias nuptiæ fuerant legè prohibiti, quæ in primis hominibus et inter fratres et sorores inite sunt.

DISCIPULOS.

Hieronymus. — Erat autem Abram LXX et quinque annorum, quando egressus est ex Haran (Gen. xii). Indissolubilis nascitur quæstio. Si enim Thara pater Abræ, cum adhuc esset in regione Chaldææ, septuaginta annorum genuit Abram, et postea in Charran cccv ætatis suæ anno mortuus est: quomodo nunc post mortem Tharæ Abram exiens de Charra LXXV annorum fuisse memoratur, cum a natalitate Abræ usque ad mortem patris ejus, cxxxv anni fuisse doceantur?

MAGISTER.

Vera est igitur illa Hebræorum traditio, quam supra diximus, quod egressus sit Thara cum filiis suis de igne Chaldæorum; et quod Abram Babylonia vallatus incendio, quia illud adorare volebat, Dei sit auxilio liberatus: et ex illo tempore dies vitæ et tempus reputetur ætatis, ex quo confessus est Dominum spernens idola Chaldæorum. Potest autem fieri ut quia Scriptura reliquit incertum, ante pueros annos Thara de Chaldæa profectus venerit in Charran quam mortem obiret: vel certe statim post persecutionem in Charran venerit, et ibi diutius sit moratus. Si quis ergo huic expositioni contrarius est, quærat aliam solutionem, et tunc recte ea quæ a nobis dicta sunt improbat.

C *Isidorus. — Locutus est Dominus ad Abraham dicens: Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram quam monstrabo tibi, faciamque te in gentem magnam, etc. usque Beneficentur in te universæ cognationes terræ. Quis autem alius exiit in Abraham de terra sua, et de cognatione sua, ut apud externos locupletaretur, ut esset in gentem magnam, nisi Christus, qui relicta terra et cognatione Judæorum præpolleret nunc, ut videmus, in populis gentium: sed et nobis ad exemplum Christi exeundum est de terra nostra, id est de facultatibus mundi hujus, operibusque terrenis; et de cognatione nostra, id est de conversatione et moribus vitiosisque prioribus, quæ nobis a nostra natalitate coherentia velut affinitate quadam et consanguinitate conjuncta sunt. Sive de domo patris nostri, id est omni memoria mundi, ut ei renuntiantes, possimus in populo Dei dilatari, et in terram cælestis repromissionis cum tempus advenerit introduci. Duæ autem promissiones Abrahæ dantur: una, per quam terram Chanæan possessurum semen ejus promittitur, dum dicit Deus: *Vade in terram quam monstravero tibi, faciamque te in gentem magnam*. Alia vero longe præstantior non de carnali, sed spiritali semine, per quod pater est non unius gentis Israëlitiæ, sed omnium gentium, quæ fidei ejus vestigia consequuntur. Quod promitti cœpit his verbis: *Et beneficentur in te omnes cognationes terræ*. Sequitur.*

Apparuitque Dominus Abræ, et dixit: Semini tuo dabo terram hanc, etc. usque, Et venit ad Sichem, et ad convallem illustrem, usque: Perrexit vadens, et ultra progrediens ad meridiem. Accepit itaque secundo oraculo de promissione terræ ipsius, et ædificavit ibi altare Domino, qui apparuit ei, et profectus inde habitavit in eremo: atque inde famis inopia pulsus, descendit in Ægyptum, ubi uxorem suam duxit esse sororem: nec movit, quia propinqua erat sanguine. Quam tamen Pharaon rex Ægypti uxorem volens accipere, grandissimis terretur monstris; multisque propter eam malis afflictus, ubi ejus esse uxorem

divinitus dilicit, confestim illæsam cum honore restituit; hoc itaque cum de Abimelech dicere cœperimus, exponemus.

Hieronymus. — *Et proficiscens Abraham abiit in desertum, et fames facta est super terram.* Notandum quod in præsentem et in plurimis aliis locis pro deserto, ad austrum scriptum est in Hebræo.

DISCIPULUS.

Hoc igitur notare debemus quod sequitur: *Et viderunt eam principes Pharaonis, et laudaverunt eam ad Pharaonem, et introduxerunt eam in domum ejus, et Abræ bene fecit propter eam: et fuerunt ei oves et armenta, et asini, et servi, et ancillæ, muli et cameli.*

MAGISTER.

Licet corpus sanctarum mulierum non vis maculet, sed voluntas, et excusari possit Sarai quod fænis tempore sola regi in peregrinis locis marito conveniente resistere nequiverit, tamen potest et aliter fœdæ necessitas excusari, quod juxta librum Esther, quæcunque mulierum placuisset regi apud veteres, rex mensibus ungebatur oleo myrtilino, et sex mensibus in pigmentis variis erat, et curationibus feminarum, et tunc demum ingrediebatur ad regem: atque ita potest fieri ut Sarai postquam placuerat regi, dum per annum ejus ad regem præpararetur introitus, et Abræ Pharaon multa donaverit, et Pharaon postea sit percussus a Domino, illa adhuc intacta ab ejus concubitu permanente. Sequitur.

Et ascendit Abram ex Ægypto, ipse et uxor ejus, et omnia quæ illius erant, et Lot cum eo in deserto. Erat autem Abram dives valde pecore, argenteo et auro: et abiit unde venit, in desertum usque Bethel. Pulchre de Ægypto liberatus ascendisse dicitur. Sed occurrit huic sensui illud quod sequitur, quomodo potuerit exiens de Ægypto fuisse dives valde? Quod tamen solvitur illa Hebræica veritate, in qua scribitur *Abram gravis valde sive vehementer*: hoc est, βαρὺς σφόδρα. Ægypti enim pondere gravabatur, et licet videantur esse divitiæ pecoris, auri et argenti, tamen si Ægyptiæ sunt, viro sancto graves sunt. Denique non ut in LXX legimus, *abiit unde venerat per desertum usque Bethel*, sed sicut in Hebræo scriptum est, *Abiit in itinere suo per austrum usque Bethel*. Idcirco enim de Ægypto profectus est, ut non desertum ingrederetur, cum Ægyptum relinqueret, sed ut per austrum, qui aquiloni contrarius est, veniret ad domum Dei, ubi fuerat tabernaculum ejus in medio Bethel et Hai, in loco altaris quod fecerat prius, et invocavit ibi nomen Domini. Reverso igitur Abram ex Ægypto unde venerat, tunc Lot ab Abram avunculo suo in terram Sodomorum silva charitatis discessit, vltans discordiam, quia divites facti erant, et pastores eorum invicem rixabantur. *Permansit autem Abram in terra Chanaan, habitavitque juxta quercum Mambræ, hæc est Hebron.* Mambræ autem vocabatur unus amicorum Abraham. Sequitur.

Et viri Sodomorum mali et peccatores in conspectu Dei vehementer. Superflue hic in Septuaginta interpretibus additum est: *In conspectu Dei*, siquidem Sodomorum coloni apud homines mali et peccatores erant. Ille autem dicitur in conspectu Dei peccator, qui potest apud homines justus videri. Quomodo de Zacharia et Elizabeth in præconio ponitur, quod fuerint justi ambo in conspectu Dei; et in psalmo dicitur: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Psalm. CXXII, 2).

Locus est autem Dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot: Leva oculos tuos, et vide a loco in quo tu nunc es, ad aquilonem, et ad austrum, et ad orientem et ad mare, quia omnem terram quam tu vides, tibi dabo eam, et semini tuo. Quatuor climata mundi posuit, orientem et occidentem, septentrionem et meridiana. Quod autem in omnibus Scripturis legitur, hic semel dixisse sufficit, mare semper pro occidente poni, ab eo quod Palestina regio ita sit ut mare in occidentis plaga habeat. Sequitur.

Factum est autem in illo tempore ut Amraphel rex Sennaar, et Arioch rex Ponti, et Chodorlahomor rex Elamitarum, et Thadal rex gentium, inirent bellum contra regem Sodomorum et regem Gomorrhæ et regem Adamæ, et regem Seboim, et regem Balæ, ipsa est Segor. Omnes hi conederunt apud vallem salsam, hoc est mare salis Hale lingua Hebræa κατάσσις, id est, devoratio dicitur. Tradunt igitur Hebræi hanc eandem in alio Scripturarum loco Salissam nominari, dicitur rursus, πόσχον τριτάτουσαν, id est, vitulam contemnantem, quod scilicet tertio motu terræ absorpta sit. Et ex eo tempore quo Sodoma et Gomorrhæ, Adama et Seboim divino igne subversæ sint, illa parvula nuncupatur: siquidem Segor transferitur in parvam, quæ lingua Syra Zoara dicitur; vallis enim salinarum, sicut in hoc eodem libro scribitur, in qua fuerunt ante putei bituminis, post Dei iram et sulphuris pluviam, in mare mortuum versa est, quod a Græcis λιμνὴ ἀσφαλτῆτις, id est, stagnum bituminis appellatur. Sequitur.

Hi autem reges memorati tulerunt omnem substantiam Sodomorum et Gomorrhæorum, nec non et Lot et substantiam ejus, qui erat nepos Abram, qui habitavit in Sodomis: et ecce unus qui evaserat, nuntavit Abram Hebræo. Qui cum audisset captum Lot numeravit cccviii vernuculos, quos assumens secum persecutus est eos. Tulitque omne quod invaserant, paviter et Lot: persecutusque est eos usque Dan ad Phœnicis oppidum, quod nunc Paneas dicitur. Dan autem unus est e fontibus Jordanis. Nam et alter vocatur Ior quod interpretatur ἰεὶθρον, id est, rivus. Duobus ergo fontibus, qui haud procul a se distant, in unum rivulum fœderatis, Jordanis deinceps appellatur.

Isidorus. — Deinde a quinque regibus, qui Sodomis irruerant, Abram captum Lot liberat, habens secum in prælio cccviii vernuculos. Sed quid hæc victoria Abræ de quinque regibus indicabat, quos ille fidei pater mysterio superabat, nisi quod fides nostra si confirmata sit in spiritu principali, totidem corporis nostri sensus verbo Dei subigit. Nam sicut ille de proximo in regibus victor, ita et fides per animam victrix de exteriori homine triumphabit. Quod vero ille non multitudinem virtute legionum, sed tantum ccc et xviii comitantibus adversarios princeps debellavit, jam tunc in sacramento crucis, cujus figura per tau litteram in numero trecentorum exprimitur, imaginabatur: quod nos Christi passio liberaret a dominatu quinque carnalium sensuum, qui nos antea variis vitiis captivantes exasperaverant.

Revertenti igitur Abram ex deserto hostium Abram occurrit ei mox Melchisedech rex Salem sacerdos Dei, benedixitque Abram circumcisio offerens panem et vinum. Hieronymus. — Quia semel opusculum nostrum, vel questionum Hebræicarum, vel traditionum congregatio est, propterea quid Hebræi de hoc sentiant, inseramus. Aiunt hunc esse Sem filium Noe, et supputantes annos vitæ ipsius ostendunt eum ad Isaac usque vixisse: omnesque primogenitos Noe, donec sacerdotio fungeretur Aaron, fuisse pontifices. Porro Salem rex Hierusalem dicitur, quæ prius Salem appellabatur. Melchisedech autem beatus Apostolus ad Hebræos sine patre et matre commemorans, ad Christum refert, et per Christum ad gentium Ecclesiam. Omnis enim corporis gloria refertur ad membra, eo quod præputium habens Abram benedixit circumciso, et in Abram Levi, et per Levi Aaron, de quo postea sacerdotium. Ex quo colligi vult sacerdotium Ecclesie habentis præputium benedixisse [in] circumciso sacerdotium synagoge. Quod autem ait: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (Ps. CIX, 4), mysterium nostrum in verbo reconciliationis vel ordinis significatur, nequaquam per Aaron rationabilium victimis immolandis, sed oblato pane et vino, id est, corpore et sanguine Domini Je-u. Quod autem supra diximus eum ab apostolo Paulo sine patre et matre commemoratum, figuratiter refert ad Christum, ut jam ostendimus: ipse enim solus de patre sine matre genitus, per divinitatem; ipse de matre sine

patre, per humanitatem. Quod vero patriarcha magis decimas omnes substantiæ suæ Melchisedech sacerdoti post benedictionem dedit, sciens spiritaliter melius sacerdotium futurum in populo gentium quam Leviticum, quod in Israel de ipso erat nasciturum, futurumque ut sacerdotium Ecclesiæ habentis præputium benediceret in Abraham circumciso sacerdotium Synagagæ. Qui enim benedicit, major est quam qui benedicitur. Unde et sacerdotis ex semine Abræ nati fratris ex se quos benedicebat, id est populos Israel. Quibus illi decimas secundum legis mandatum dabant vere, ut majoribus et eminentioribus suis. Nomen autem ipsum, id est Melchisedech, rex pacis, vel rex justitiæ interpretatur, quod tum refertur ad Christum: ipse est enim Rex pacis, quia per ipsum reconciliamur Deo: idem est rex justitiæ, quia ipse venit ut discernat sanctos ab impiis. Idem quoque unus et sacerdos et rex, quia ad redemptionem omnium Deo Patri se obtulit hostiam, et verus Rex in præsentis sæculo populum suum regit, et in futuro judicabit.

Hieronymus ad Evagrium presbyterum de Melchisedech. — Misisti mihi volumen ἀνάγνωσον καὶ ἀδέσποτον et nescio utrum tu de titulo nomen subtraxeris, an ille qui scripsit, ut periculum fugeret disputandi auctorem noluerit confiteri. Quod cum legissem, intellexi famosi-simam quæstionem super pontificem Melchisedech illic pluribus argumentis esse productam, ut docere conatus sit eum qui benedixit tanto patriarchæ, divinius fuisse naturæ, nec de hominibus æstimandum, et ad extremum ausus est dicere, Spiritum sanctum occurrisse Abraham, et ipsum esse qui sub hominis figura visus sit. Quomodo autem Spiritus sanctus panem vinumque protulerit et decimas prædæ, quas Abraham victis quatuor regibus reportaret accepit, omnino tangere non vit. Petisque ut quid mihi vel de scriptore vel de quæstione videatur respondeam: f. teor, volui dissimulare sententiam, nec me periculoso et φιλεργάλοισιν miscere tractatum, in quo quotidemque dixi-semi, reprehensores habiturus forem: sed rursus cum epistolam legerim et invenissem in extrema pagella, miris me obstationibus adjuratum ne spernem precatorem, revolvi veterum libros, ut viderem quid singuli dicerent, et tibi quasi de multorum consilio responderem. Statimque in fronte Genesios in prima homiliarum Origenis reperi scriptum de Melchisedech. In qua multiplex sermone disputans illic devolutus est, ut cum angelum diceret. Iisdemque argumentis pene quibus scriptor tuus de Spiritu sancto, ille de supernis virtutibus est locutus. Transivi ad Didymum, sectatorem ejus, et vidi hominem pedibus in magistri esse sententiam. Veritatem ad Hippolytum Irenæum, Eusebium Cæsariensem et Emisenum, Apollinarium quoque notum et Enstachium, qui primus Antiochenæ episcopus Ecclesiæ fuit, et contra Arium clarissima tuba bellicum cecinit: et deprehendi horum omnium opiniones diversis argumentationibus ac diviticulis ad unum compitum pervenisse, ut dicerent Melchisedech hominem fuisse Chananæum regem urbis Hierosolymæ, quæ primum Salem, postea Iebus, ad extremum Hierusalem appellata sit. Nec mirum esse si sacerdos Dei altissimi describatur absque circumcissione et legalibus caeremoniis, et genere Aaron: cum Abel quoque et Enoch et Noe plauerint Deo, et victimas obtulerint; et in Job volumine legitur, quod ipse et oblator munerum fuerit, et sacerdos, et quotidie pro filiis suis hostias immolarit: et aiunt ipsum quoque Job non fuisse de genere Levi, sed de stirpe Esau, licet aliud Hebræi autement. Quomodo autem Noe inebriatus in domo sua, et nudatus atque derisus a medio filio, tyrum Salvatoris præbuit, et Cham populi Judæorum. Samson quoque amator meretricis et pauperis Dalilæ multo plures hostium moriturus quam vivus occidit, ut Christi exprimeret passionem, omnesque pene sancti patriarchæ et prophetæ in aliqua re figuram expresserunt Salvatoris. Sic et Melchise-

A dech, eo quod Chananæus fuerit, et non de genere Judæorum, in tyrum præcessisse sacerdotis filii Dei, de quo dicitur in centesimo nono psalmo: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Ordinem autem ejus multis modis interpretantur, quod solus et rex fuerit et sacerdos, et ante circumcissionem functus sacerdotio, ut non gentes ex Judæis, sed Judæi ex gentibus sacerdotium acceperint: neque unctus oleo sacerdotali, ut Moysi præcepta constituunt, sed oleo exsultationis et fidei puritate: neque carnis et sanguinis victimas immolarit, et brutorum sanguinem an malum exta, id est quidquid super escam est, susceperit: sed pane et vino simpliciter, puroque sacrificio Christi dedicaverit sacramentum, et multa alia quæ epistolarius brevis non recipit; præterea plenius esse tractatum in Epistola ad Hebræos, quam omnes Græci recipiunt, et nonnulli Latinorum, quod iste Melchisedech, id est, rex justus, rex fuerit Salem, id est, rex pacis sine patre et matre. Et quomodo hoc intelligendum sit, uno statim verbo explicavit ἀγνεωλόγητος, non quod absque patre et matre fuerit, cum Christus quoque secundum utramque naturam et patrem habuerit et matrem: sed quod subito introducatur in Genesi occurrisset Abraham a cæde hostium revertenti. Et nec ante nec postea ejus nomen feratur ascriptum: affirmat autem Apostolus quod Aaron sacerdotium, id est, populi Judæorum et principium habuerit et finem. Melchisedech autem, id est Christus et Ecclesia, et in præteritum et in futurum æternum sit, nullamque habuerit auctorem, et quod translato sacerdotio, legis quoque mutatio fiat: ut nequaquam de Agar ancilla et monte Sina, sed de Sara libera et arce Sion egrediatur verbum Domini, et lex Dei de Jerusalem. Et difficultatem rei præcæmio exaggerat dicens: *Super quo multus nobis sermo est, et interpretabilis:* non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quod illius temporis non fuerint. Hebræis enim, id est Judæis, persuadebat, non jam fidelibus, quibus passim perderet sacramentum. Verumtamen si Vas electionis stupet ad mysterium, et de quo disputat ineffabile confitetur, quanto magis nos vermiculi et culices solam debemus scientiam incutiæ confiteri, et amplissimam domum parvo quasi foramine ostendere, ut dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparata prioris populi et posterioris. Et hoc agit tota disputatione, quod ante Levi et Aaron fuerit sacerdos Melchisedech ex gentibus, cujus tantum prædicat meritum, ut futuris sacerdotibus Judæorum in laudibus benedixerit Abraham, totumque quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi tyrum referri, cujus profectus Ecclesiæ sacramenta sunt. Itæ legi in Græcorum voluminibus, et quasi latissimos terrarum situs in brevi tabella volui demonstrare, non extendens spatia sensuum atque tractatum, sed quibusdam punctis atque compendis infinita significans, ut in parva epistola multorum simul disceres voluntates. Verum quia amator interrogas, et universa quæ didici fidelibus auribus instillanda sunt, ponam et Hebræorum opinionem, et ne quid desit curiositati, ipsa verba subnectam. *Et Melchisedech rex Salem: protulit panem et vinum: erat autem sacerdos Dei excelsi, benedixitque illi, et ait: Benedictus Abram Deo excelsio, qui creavit cælum et terram, et benedictus Deus altissimus, qui tradidit inimicos tuos in manu tua! Et dedit et decimas ex omnibus.* Traduntque hunc esse Sem primum filium Noe, et eo tempore quo ortus est Abraham habuisse annos ætatis trecentos nonaginta, qui ita supputantur. Sem post diluvium anno secundo, cum centum esset annorum, genuit Arphax. Post cujus ortum vixit annos quingentos, hoc est simul DC. Arphaxat annos natus xxxv genuit Salem, qui et ipse tricennarius præcreavit Heber, quem xxx quatuor annorum legitur genuisse Phaleg. Rursus Phaleg expletis annis xxx genuit Rehu, qui et ipse post xxx et secundum nativitatis suæ annum genuit Serug. De quo

cum ad xxx pervenisset annos, ortus est Nachor. Qui xxxix annorum genuit Thare. Quem legimus quod septuagenarius genuit Abram et Nachor et Aran. Supputa per singulas ætates annorum numerum, et invenias ab ortu Sem usque ad generationem Abram cccclx annos; mortuus est autem Abram clxxv ætatis suæ anno. Itaque ratione deducta invenitur Sem ab nepote suo decimi gradus Abram supervivisse annos xxxv, simulque et hoc tradunt quod usque ad sacerdotium Aaron omnes primogeniti ex stirpe Noe, cujus series et ordo describitur, fuerint sacerdotes et Deo victimas immolarint, et hæc esse primogenita quæ Esau fratri suo vendiderit Jacob, nec esse mirum si Melchisedech victori Abram obviam processerit, et in refectioe tam ipsius quam pugnatorum ejus panem vinumque protulerit, et benedixerit ei, cum abnepoti suo hoc jure debuerit, et decimas prædæ atque victoriæ acceperit ab eo: sive quod habeatur ambiguum, ipse decimas substantiæ suæ, et avitam largitatem ostenderet in nepotem: utrumque enim intelligi potest et juxta Hebraicum, et juxta Septuaginta Interpretes, quod et ipse acceperit decimas spoliatorum, et Abræ dederit decimas substantiæ suæ, quanquam Apostolus in Epistola sua ad Hebræos apertissime definit, non Abraham suscepisse a Melchisedech decimas divitiarum ejus, sed de spoliis hostium partem accepisse pontificem. Salem autem non, ut Josephus et nostri omnes arbitrantur, Hierusalem esse nomen ex Græco Hebræoque compositum, quod absurdum esse peregrinæ linguæ mixtura demonstrat, sed oppidum juxta Scythopolim, quod usque hodie appellatur Salem, et ostenditur ibi patium Melchisedech, ex magnitudine ruinarum veteris operis ostendens magnificentiam, de quo in posteriori quoque parte Geneseos scriptum est: *Venit Jacob in Socoth, id est, in tabernacula, et fecit sibi ibi domos atque tentoria, et transivit in Salem civitatem regionis Sichem, quæ est in terra Chanaan.* Considerandum quoque est quod Abraham a cæde hostium revertenti, quos persecutus est usque Dan, quæ hodie Paneas appellatur, non de via Hierusalem, sed oppidum metropolcos Sichem in itinere fuit. De quo in Evangeio quoque legimus: *Erat autem Joannes baptizans in Ennon juxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi (Joan. 1).* Nec refert utrum Salem ab Salim nominetur, cum vocalibus in medio litteris perfero utantur Hebræi, et pro varietate locorum ac varietate regionum eadem verba diversis sonis atque accentibus proferantur. Hæc ab eruditissimis gentis illius didicimus, qui in tantum non recipiunt Spiritum sanctum vel angelum fuisse Melchisedech, ut etiam certissimum nomen hominis ascribant. Et revera stultum est quod in typo dicitur, eo quod Christi sacerdotium finem non habeat, et ipse Rex et Sacerdos nobis utrumque donaverit, ut simus genus regale et sacerdotale, et quasi angularis lapis parietem utrumque conjunxerit, et de duobus gregibus bonus pastor unum effecerit gregem. Sic quosdam referre ad ἀναρχον, ut historici auferant veritatem, et dicant non fuisse regem, sed in imagine hominis angelum demonstratum, cum in tantum nitantur Hebræi Melchisedech regem Salem, filium Noe, Sem ostendere, ut ante hoc scriptum sic referant: *Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ei, haud dubium quoniam Abraham postquam reversus est a cæde Chodorahomor, et regum qui cum eo erant, in valle Sabe, hæc est vallis Regis, de qua statim sequitur: Et Melchisedech rex Salem protulit panem et vinum, etc.* Si ergo hæc civitas Regis est, et vallis Regis, sive, ut Septuaginta transtulerunt, campus, quem hodie Aulonem Palæstini vocant, manifestum est hominem fuisse qui in terrena et valle et urbe regnavit. Habes quæ audierim, quæ legerim de Melchisedech; meum fuit citare testes, tuum est de fide testium judicare. Quod si omnes repuleris, tuum certe illum spiritalem interpretem non recipies, qui imperitius sermone et scien-

tia tanto supercilio et auctoritate Melchisedech Spiritum sanctum pronuntiavit, ut illud verissimum comprobaret, quod apud Græcos canitur: *Imperitia confidentiam, eruditio timorem creat.* Ego post longam ægrotationem vix in quadagesimæ diebus hæc fabricare potui, ut cum aliter me operi præpararem, paucos dies qui supererant in Matthæi expositione consumpsi. Tantquam aviditate studia ommissa repetivi, ut quod exercitationi linguæ profuit, nocuerit corporis valetudini.

Post hanc victoriam dixit Abram ad Dominum: *Domine Deus, quid dabis mihi, et ego sine liberis vadam, et Masæc vernaculæ meæ hic Damascus Eliezer.*

Hieronymus. — Et dixit Abraham: *Ecce mihi non dedisti semen, et filius vernaculæ meæ hæres meus erit.* Ubi nos habemus: *Et filius Masæc verraculæ meæ hæres meus erit,* in Hebræo scriptum est, *uben Mesek bethi,* quod Aquila transtulit, *ô viôs tou ποικιλοτρος οϊκιας μου,* id est, *et filius potum dantis domui meæ;* Theodotio vero, *καὶ ὁ viôs τῶ ἐν οϊκιας μου,* id est, *et filius ejus qui super domum meam est.* Quod autem dicit, hoc est: *Ego sine liberis morior, et si in procuratoris mei vel villici, et qui universa dispensat et distribuit familiæ cibaria, vocaturque Damascus Eliezer, hic meus hæres erit.* Porro Eliezer interpretatur Deus meus adiutor. Ob hoc aiunt Damascus conditam et nuncupatam. Sequitur.

Factumque est verbum Domini ad Abram in visu, dum esset de posteritate sollicitus, et sibi videret non nasci filium, et tamen semini suo factam promissionem teneret: et statim fit illi duplex figura promissi seminis ejus, id est, in similitudinem arenæ maris, vel in multitudinem stellarum cæli futura: Ejiciens ergo Abram Deus foris, ostendit ei stellas cæli, dicens: Sic faciam, ait, semen tuum, id est Christianam gentem, cujus tu pater in fide subsistens, sic faciam resurrectionis lumine conrascare. Deinde demonstravit illi arenam maris, et dixit: Sic erit in multitudine semen tuum, hoc est, erit quidem copiosa gens Judæorum, sed sterilis et infecunda sicut arena manebit.

Post hæc cum promitteret ei Deus quod esset possessor repositionis futurus, signum petit per quod recognosceret, non quasi dubitans an fieret, sed quomodo futurum esset requirens. Cui Dominus: *Sume, inquit, tibi vaccam triennem, et capram trimam, et arietem annorum trium, turturem et columbam. Tollens igitur Abram universa hæc dirisit ea per medium, et utrusque partes contra se altrinsecus posuit, aves autem non divisit. Descenderuntque volucres super cadavera, et abigebat eas Abram. Cumque occubisset sol, pavor irruit super Abram, et horror magnus et tenebrosus irruit in eum, ac invasit: apparuitque clibanus fumans et ignis transiens inter media illa, quæ dirisa erant. Dictumque est ei: Cognoscendo scies quia semen tuum peregrinum erit in terra non sua servietque et affligetur, et reliqua. Statutus est itaque modus promissi seminis Abræ, et ista est figura. Per juveneam enim vaccam significata est plebs, posita sub jugo legis; per capram, eadem plebs, etiam peccatrix futura; per arietem, eadem plebs, etiam regnatura. Et quod animalia ideo trima dicuntur, quia per articulos temporum ab Adam usque ad Noe, et inde usque ad Abraham, et inde usque ad David, tanquam tertiam ætatem gerens, ille populus adolevit. Per turturam et columbam spiritales populi figurati sunt, individui filii promissionis, et hæredes regni futuri, quorum ætas temporalis ideo tacetur, quia æterna meditates transgressi sunt desideria temporalia. Sed quid est quod animalia illa tria dividuntur adversus se invicem partibus constituitis, nisi quod carnales et in populo veteri et nunc inter se dividuntur. Porro aves inter se non dividuntur, quia spirituales indivisi sunt: schisma non cogitant, non seducuntur ab hæreticis, sed pax est semper in ipsis, sive a turbis se removeant, ut turtur, sive inter avillas conversentur, sicut columba. Utraque tamen avis est, habens simplicitatem et innocentiam. Volucres autem descendentes*

super cadavera, quæ dirisa erant, spiritus immundi significantur, postum quemdam suum de carnalium divisione querentes. Quod illic consolens Abram abiebat eos, significat multos caruales meritis sanctorum in fine mundi ab angustiis liberandos. Quod autem circa solis occasum pavor irruit in Abram, et horror magnus et tenebrosus, significat circa huius sæculi finem magnam perturbationem ab Antichristo in sanctis futuram. De qua Dominus in Evangelio dicit: *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio, etc. (Math. xxiv, 21)*. Quod vero adjungitur, cum occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit cilivus fumans, et lampas ignis transiens inter media illa quæ dividerat, significat post finem sæculi futurum diem iudicii, quando per ignem segregabuntur sanctorum populi et iniquorum. Quod vero dictum est ad Abram, *Sciendo scies quia peregrinum erit semen tuum in terra non sua, et in servitutem redigent eos, et humiliabunt quadringentis annis*: hoc de populo Israel, qui erit in Ægypto serviturns apertissime prophetatum est, non quod sub Ægyptiis quadringentis annis servierint, sed quoniam iste numerus in eadem afflictione completus est, quia computantur ab illo tempore quo ista Abram promittuntur. Jam tunc propter peregrinationem futuram, ne commiseretur semen ejus inter gentes, datur ei circumcisio in signum h's verbis: *Circumcidetur in vobis omne masculinum, infans octo dierum circumcidetur in vobis, tam vernaculi quam emptitius. Masculus autem, cuius p'apuli caro circumcisio non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit*. Cur autem pereat anima parvuli vagientis, et nec bonum nec malum scientis incircumcisi, dum ipsa pactum Dei irritum non fecit, sed qui eum circumcidere neglexerunt: nisi ut significaret quod parvuli non secundum opus, sed secundum originem in primi hominis scelere pactum Dei dissipaverunt, in quo omnes peccaverunt. Nascuntur enim omnes non proprie, sed originaliter peccatores; quem nisi regeneratio liberet, perit anima ejus de populo suo, quia pactum Dei irritum fecit, quando in Adam etiam ipse peccabat originaliter. Sequitur:

Genera ione autem quarta revertentur hic. Quæsit hoc Damasus papa a beato Hieronymo, quomodo huic sententiæ congruat quod scribitur in Exodo: *quinta generatione egressi sunt filii Israel de terra Ægypti*. Denique quid ei respondit inferamus. — DAMASUS. Cur Deus loquitur ad Abram, quia quarta progenie filii Israel essent de Ægypto reversuri, et postea Moyses scribit in Exodo: *Quinta generatione exierunt filii Israel de terra Ægypti*? quod utique nisi exponatur, videtur esse contrarium.

Hieronymus. — Hoc vero problema cum legissem, cepti mecum tacitus æstuarè, et e vestigio Genesim Exodumque percurrèns, reperi loca in quibus scripta sunt, quæ videntur facere quæstionem, ac primo æstimabam spiritualibus spiritualia comparans indissolubilia esse, sicut et multa sunt alia. Nam et Mathusalam xiv annis post diluvium vixisse scribitur, nec tamen arcam ingressus est cum Noe: et cum ipse Dominus locutus sit ad Abram: *Sciendo scies quoniam peregrinum erit semen tuum in terra non sua, et in servitutem redigent eos, et affligent et humiliabunt quadringentos annos*: postea Moyses scribit in Exodo: *Et factum est post quadringentos xxx annos, exiit omnis potentia Domini de terra Ægypti*. Agar quoque Ismaelem quasi lactantem et tenerum portat in humeris, cum xviii ferme et amplius reperiat annorum, ut ridiculum sit tam grandem juvenem matris sedisse cervicibus. Roboam autem filius Salomonis quadragésimo primo ætatis suæ anno regni sumpsit exordium, et regnavit in Hierusalem sedecim annis, cum utique pater ejus undecimo anno regnare incipiens, annis quadraginta regnaverit, et undecimo filium generare nequiverit. Dum hæc et multa istiusmodi oracula mecum sollicitus volverim, aperuit mihi ostium qui habet clavem David, introduxit me in

A cubiculum suum, posuitque me in framine petrae, ut post spiritum sævientem, post terræ mexæ motum, post incendium ignorantia quæ urebat, vox ad me aura lenioris accederet, diceremque: *Inveni quoniam quæsit anima mea, tenebo eum et non dimittam (Cant. iii, 4)*. Etenim cum inter se Scriptura videatur esse contraria, utrumque verum est, cum diversum sit. *Egressi sunt quarta generatione filii Israel de terra Ægypti*; replica genealogiam Levi. *Levi genuit Caath. Caath genuit Amram. Amram genuit Aaron. Aaron genuit Eleazar. Eleazar genuit Phinees. Caath cum patre suo Levi ingressus est Ægyptum. Rursum Eleazar cum patre suo Aaron egressus est Ægypto*. Replica Caath usque ad Eleazar genealogiam, et computantur generationes quatuor. Licet quidam velint ab Abram incipere usque ad Phinees, quod nos in Eleazar fecimus, pervenire. Si vero volueris dispensarem numerum ostendere, quomodo secundum Exodum quinta generatione egressi sunt filii Israel de terra Ægypti, tribus tunc Judæ et ordo numeretur. *Judas genuit Phares. Phares genuit Esrom. Esrom genuit Amram. Amram genuit Aminadab. Aminadab genuit Naason. Naason genuit Salmon. Phares cum patre suo Juda ingressus Ægyptum*. Naason princeps tribus Judæ in deserto fuisse describitur, cujus filius Salmon terram reppromissionis introiit. Computa ergo a Phares usque ad Naason, et invenies generationes v tantum, et nonnulli, ut quod nos in tribu Levi ostendimus, in Esrom initium faciunt, et ad Salmon usque perveniunt. Hæc tibi, sacratissime pontifex, ex ingenio studii nostri, prout potui enucleavi, et juxta propositam quæstionem, juxta utramque editionem, ne cui contrarium videatur, secundum utramque genealogiam, Levi videlicet et Judæ, puto plenius problema disolutum. Quod si alicui displicet de æmulis et obtricatoribus nostris, ad compendium veniam, et dicam in eo non esse diversum: quia secundum unamquamque genealogiam utrumque verum est, et plenum habet sensum. Aquila quoque, qui non contentiosus, ut quidam putant, sed studiosius verbum interpretatur, ad verbum in eo loco, ubi Lxx posuerunt: *Quinta generatione ascenderunt filii Israel de terra Ægypti*, ita transulit: *Armati ascenderunt filii Israel de terra Ægypti*. Licet pro eo quod armatos nos diximus, secundum Græci sermonis ambiguitatem instructi atque moniti, pro eo ut potuimus explicavimus, nolo ista molesta esse lectori. De Hebraicis itaque libris disputantem non decet Aristotelis argumenta conquiri, nec ex lumine Tulliano eloquentiæ ducendum est rivulus: nec aures Quintiliani flocculis et scholari declamatione mulcentæ. Pedestris et quotidiana similis, et nullam lubricationem redolens oratio, necessaria est quæ rem explicet, sensum edisserat, obscura manifestet, non quæ verborum compositione frondescat. Sint alii disertis, laudentur ut volent inflatis buccis, spumantia verba trutinant, mihi sufficit sic loqui ut intelligar, et de Scripturis sanctis disputantem Scripturarum intelligere simplicitatem.

D Quamvis Hieronymus, divina legis interpres, de Mathusalæ obitu et ccccxxx annorum egressionis filiorum Israel de Ægypto: de Agar quoque et Ismaele et Roboam quæstiones indissolubiles judicasset, tamen in dictis suis alibi omnes solutas invenimus, ut præsentis libri ex parte stylus deponit. Dixit autem Sarai ad Abram: *Ecce conclusit me Deus ut non pariam. Ingrede ergo ad ancillam meam, ut habeam ex ea filios*.

Hieronymus. — Diligenter nota quod procreatio filiorum in Hebræo ædificatio scripta est. Legitur enim ibi: *Ingrede ad ancillam meam, si quomodo ædificer ex ea*; et ne forte hoc sit quod in Exodo scribitur: *Benedixit Deus obstericibus, et ædificaverunt sibi domos*; sequitur. *Affixit Sarai Agar ancillam suam, eo quod despectui eam haberet. Quæ fugam inivit, invenitque eam angelus Domini super fontem aquæ in deserto ad fontem in via Sur*. Consequenter in via

Sur Ægyptia ire captens, quæ per eremum ducit ad Ægyptum. Dixitque ad eam: *Revertere ad dominam tuam, et humiliare sub manu ejus. Reversa que peperit filium, et vocavit nomen ejus Ismael: quia exaudivit Deus humilitatem meam.* Ismael interpretatur exauditus Dei, hic erit rusticus homo: manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum, contra faciem omnium fratrum suorum habitabit. Pro rustico in Hebræo scriptum habetur *Phere*, quod interpretatur onager. Significat autem semen ejus habitaturum in eremo, id est, Saracenos vagos incertisque sedibus, qui universas gentes quibus desertum ex latere jungitur incurantes, impugnantur ab omnibus. *Et locutus est Dominus ad Abraham dicens: Ecce testamentum meum tecum, et eris pater multitudinis gentium, et non vocabitur adhuc nomen tuum Abram, sed Abraham, quia patrem multarum gentium posui te.*

Hieronymus. — Notandum quod ubicunque in Græco testamentum legitur, ibi in Hebræo sermone sit *sedus* sive pactum, id est, *Berith*. Dicunt autem Hebræi quod ex nomine suo Deus, quod apud illos tetragrammum est, *he* litteram Abraham et Saræ a *h*derit. Dicebatur enim primum Abram, quod interpretatur pater excelsus; et postea vocatus est Abraham, quod transfertur pater multarum; nam quod sequitur *gentium*, non habetur in nomine, sed subauditur. Nec mirandum quare cum apud Græcos et nos a littera videntur addita, nos *he* litteram Hebræam additam dixerimus. Idioma enim linguæ illius est per *he* quidem scribere, sed per *a* legere: sicut contrario a litteram sæpe per *he* pronuntiant. Sequitur: *Et dixit Deus ad Abraham: Sarai uxor tua, non vocabis eam Sarai, sed Sara erit nomen ejus.*

Hieronymus. — Errant qui putant primum Saram per unum *r* scriptam fuisse, et postea ei alterum *r* additum. Et quia *r* apud Græcos centenarius numerus est, multas super nomine ejus ineptias suspicantur, cum utrunque voluerint ei vocabulum commutatum, non Græcam, sed Hebraicam debeat habere rationem, cum ipsum nomen Hebraicum sit. Nemo autem in altera lingua quempiam vocans, etymologiam vocabuli sumit ex altera. Sarai igitur primum vocata est per *sin, res, iod*, id est, sublatum ergo *iod*, id est, i elemento, addita est *he* littera, que per *a* legitur, et vocata est Sarai. Causa autem ita nominis immutati hæc est quod antea dicebatur princeps mea, unius tantummodo domus materfamilias. Postea vero dicitur absolute princeps, id est, *ἀρχουσα*. Sequitur enim: *Dabo tibi ex ea filium, et benedicam ei, et erit in gentes, et reges populorum erunt ex eo.* Signanterque non ut in Græco legitur: *Dixit Deus ad Abraham, Sarai uxor tua, non vocabitur nomen ejus Sarai.* In Hebræo habetur, *Non vocabis nomen ejus Sarai, id est, non dices ei, Princeps mea es.* Omnium quippe gentium futuræ jam princeps est. Quidam pessime suspicantur ante eam lepram fuisse vocatam, et postea principem, cum lepra *Zaraath* dicatur: quæ in nostra quidem lingua videtur aliquam habere similitudinem, in Hebræico autem penitus est diversa. Scribitur enim per *zade, et ain, et res, et tau*: quod multum a superioribus tribus litteris, id est, *sin, res, et he*, quibus Sara scribitur, discrepare manifestum est.

Recapitulatio. — Hic jam declaratur promissio de vocatione gentium in Isaac filio promissionis, id est gratia, non natura: quia de senex patre et sterili matre, et quia hoc non per generationem, qui est Ismael, sed per regenerationem futurum erat a Deo, ibidem imperata est circumcisio, quando de Sara promittitur filius in typo Ecclesiæ, non quando Ismael, qui typum tenuit Judæorum. Sed quid aliud circumcisio significat nisi renovatam naturam per baptismum post expoliationem veteris hominis. Et quis est octavus dies, nisi Christus qui, hebdomada completa, hoc est post sabbatum, surrexit. Quod vero non solum filios, sed et servos vernaculos emptitios circumcidi præcepit, ad omnes gratiam redemptionis pertinere testatur. Unde etiam paren-

ta tum mutantur et nomina, ut omnia resonent novitate. Nam Abram quod antea vocabatur, interpretatur pater excelsus: Abraham pater gentium, quo nomine prænuntiabatur quod multæ gentes fidei ejus vestigia sequerentur. Sequitur:

Deinde apparuit Dominus Abraham in convallibus Mambræ, sedenti ad ostium tabernaculi: cumque levasset oculos suos, apparuerunt tres viri stantes juxta eum. Quos cum vidisset, adoravit et ait: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, inventur pedes vestri, et quiescit sub arbore. Et abiit Abraham ad Saram, et dixit: Festina, tres mensuras farinæ similæ commisce.

Hieronymus. — Quia tres mensuræ absolute hic dictæ videntur, et est incerta mensura, propterea addidi quod in Hebræo tria sata simile habeat, id est tres amphoras: ut idem mysterium et hic et in Evangelio, ubi mulier tria sata fermentare dicitur, agnoscamus. Sequitur:

Fecitque subcineritios panes Sara, Abraham autem accurrit ad gregem, et occisum paravit vitulum saginatum: atulit quoque lac et butyrum, et stabat juxta eos sub arbore. Cumque comediissent, dixerunt ad eum, ubi est Sara uxor tua? At ille: Ecce, inquit, in tabernaculo est. Revertens veniam ad te in tempore hoc, et habebit filium Sara. Pro hora vitæ legitur in Hebræo, ut sit ordo vel sensus: Revertar ad te in tempore vitæ. Quasi dixerit, si vivero, si suo ita vita comitata,

Et cecidit Abraham super faciem suam, et risit, et dixit in corde: Si centenarius nascitur filius, et si Sara nonagenaria pariet. Et post paululum: Et vocabis nomen ejus Isaac.

Hieronymus. — Diversa opinio, sed una etymologia, quare appellatus sit Isaac: interpretatur enim Isaac risus. Alii dicunt quia Sara riserit, ideo eum vocatum risum esse, quod falsum est; alii vero quod riserit Abraham, quod et nos probamus. Postquam enim ad risum Abraham vocatus est filius ejus Isaac, tunc legitur risisse et Saram. Risit autem in semetipsa dicens: *Necdum hoc mihi factum est, usque, Nunc et Dominus meus senex est.* Aliter multo legitur in Hebræo: *Et risit Sara in semetipsa dicens, Postquam atrita sum, facta est mihi voluptas.* Simul nota quod ubi nos posuimus *voluptatem*, Eden scriptum est in Hebræo. Symachus hunc locum ita transtulit: *Postquam vetustate consenui, facta est mihi adolescentia, de qua etiam poeta cecinit:*

Sanciam jam vetulæ marcebant viscera Saræ,
Grandævio consumpta situ, prolemque negabat
Frigidus annos moriens in corpore sanguis:
Cum seniore viro gelli præcordia ventris
In partum tumere novum, tremebundaque mater
Argentes onerata sinus, spem gentis optinæ
Edidit, et serum suspendit ad ubera natum.
Maclandumque Deo pater obtulit: at sacer ipsam,
Pro puero jugulis aries maclatur ad aram.
O justis mens sancta viri, pietate remota,
Plus pietatis habens contempsit vulnera nati.
Amplexus præcepta Dei, typicis crueris
Auxilio ventura docet, quod sanguine Christi,
Humana pro gente pius occumberet Agnus.

Sciendum quoque quod quatuor in Veteri Testamento absque ullo velamine nominibus suis antequam nascerentur, vocati sunt: Ismael, Isaac, Salomon, Josias. Lege Scripturas.

Recapitulatio. — Notandum quippe est quod Abraham habeat triplicem figuram in semetipso: primum Salvatoris, quando derelicta cognatione venit in hunc mundum; alteram Patris, quando immolavit unicum filium; tertiam vero, quæ hoc loco est, figuram gestavit sanctorum, qui adventum Christi cum gaudio susceperunt. Tabernaculum autem illud Abraham typum habuit Hierusalem, ubi primo tempore prophetæ et apostoli habitaverunt, ubi et primum Dominus adveniens a creditentibus exceptus ab incredulis in ligno suspensus est. In tribus autem viris qui venerunt ad eum, Domini nostri Jesu Christi prænuntiabatur adventus. Cum quo duo angeli comitabantur, quos plerique Moysen et Eliam accipiunt: unum præcæ legibus lato-

rem, qu' per eamdem legem adventu n Domini in licavit; alium qui in fine mundi venturus est, denuntiaturus secundum adventum Christi, atque ejus Evangelium Judæis prædicaturus. Unde et in monte, dum Dominus fui- set transfiguratus, hi duo, Moyses et Elias, cum eo ab apostolis visi sunt. Quod vero Abraham tres vidit, et unum adoravit, Dominum scilicet Salvatorem ostendens, cujus jam adventum est prætelatus; juxta quod in Evangelio Dominus ait: *Abraham quæsit videre diem meum, vidit, et gavisus est* (Joan. viii, 56). Tunc enim futuri aspexit mysterium sacramenti, unde et pedes eorum lavat, ut in extremo fine mundi lavacri purificationem demonstraret futuram; pedes enim novissima significant. Si quidem et convivium præparat, vitulum scilicet saginatum. Iste autem vitulus tener saginatus, Domini Jesu Christi est corpus: hic est et vitulus Pompei qui propter salutem credentium ad arborem crucis est immolatus. Hic est vitulus dominici corporis, qui in Evangelio pro peccatore occiditur filio. Sed et lac et butyrum cum carne vituli apposuit. Lac quippe præter legis habuisse figuram Apostolus noster annuntiat dicens: *Lac vobis potum dedi, non escam* (II Cor. iii, 2). Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Tradiderat enim illis legis mandatum, quasi lac de uberibus duarum tabularum expressum: hoc est, testamentum fidei. Necdum enim poterat præter infantiam sensus sui Evangelicæ doctrinæ solidam et robustam escam accipere. Butyrum autem uberrimum et pinguisimum Evangeliorum est testimonium, quod veluti oleum fidelibus in signum datur. Sed proinde vitulum cum lacte et butyro Abraham ad edendum apposuit, quia nec corpus Domini, quod est vitulus sine lacte legis, nec lac legis sine butyro, hoc est, sine Evangelii testimonio esse potest. Tria autem sata unde Sara panes subemeritis fecit, trium filiorum Noe imaginem indicaverunt, ex quibus omne hominum genus natum est. Qui divinam Trinitatem credentes, ex aqua baptizatis per Ecclesiam, cujus imago Sara erat, conspargendi essent, et in uno pane Christi corpori redigendi. Hæc sunt illa tria sata quæ mulier in Evangelio cognoscitur fermentasse. Azymi autem panes, eo quod sine fermento malitiæ et sine angore nequitie, et sine fervore perveræ doctrinæ oporteat esse credentium unitatem. Sub cineritii autem ideo ut per penitentiam præteritorum delictorum Spiritus sancti vapore decocti velut esca benedicta Deo acceptabiles efficiantur. Sub arbore autem eos sedisse, passionis dominicæ erat signum, cuius ipsi sunt prædicatores. Quod autem promisit Deus Saræ sterili filium dicens: *Circa tempus hoc veniam, non de temporibus significat, sed qualitatem adventus sui, quando per filium repromissum fidelis erat populus nasciturus. Iste est enim Sara sterilis, cui per Prophetam Dominus dicit: Latere, sterilis, quæ non paris: erumpe et clama, quæ non parturis, quia plures filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum* (Isa. liv, 1). Risus autem Saræ non est dubitatio, sed propheta. Qui risus duplicem habet significatam, sive quod risus futurus esset incredulis Christianis, sive quod omnes inimicos in judicio suo esset derisurus, ut scriptum est: *Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo, etc.* (Prov. i, 26). Unde et ipse qui natus est de Sara, risus vocatus est. Isaac enim ex Hebræa lingua in Latinum sermonem, risus interpretatur. Deinde rursus eidem Isaac filius promittitur futurus in gentem magnam. *Et benedicentur in eo, ait, omnes gentes terre.* Quibus verbis duo historialiter illi promissa sunt: gens Judæarum secundum carnem, et omnes gentes secundum fidem. Sequitur:

Et dixit Abraham, Ne quæso irascaris, Domine, si locutus fuero, et reliqua, usque ad subversionem urbium.

Hieronymus. — Quia enim videbatur interrogans Dominus arctæ et responso, temperat præfatione quod quærit: Sequitur:

A *Dixit Dominus: Num celare poterimus amicum nostrum Abraham, usque ad id, Nunquid delebo propter decem, etc. Et locutus est Lot ad generos suos, qui acceperant filias ejus.*

Hieronymus. — Quia igitur postea duæ filiæ Lot virgines fuisse dicuntur, de quibus et ipse dudum ad Sodomænas dixerat: *Ecce duæ filiæ meæ, quæ non cognoverunt virum: et nunc Scriptura commemorat eam latuisse generos.* Nonnulli arbitrantur illas quæ viros habuerunt in Sodomis remisisse, et eas exisse cum patre quæ virgines fuerunt. Quod cum Scriptura non dicat, Hebræica veritas exponenda est, in qua scribitur: *Egressus est Lot, et locutus est ad sponso, qui accepturi erant filias ejus.* Necdum ergo virgines matrimonio fuerunt copulatæ. Sequitur:

Et dixit ei, Ecce admiratus sum faciem tuam. In Hebræo habet, Ecce suscepi faciem tuam, id est, acquiesco precibus tuis. Quod Symmachus secundum sensum interpretans ait: ὁράσαι ἰδύσασθην τὸ πρόσωπόν σου. Ecce ascendebat flamma de terra quasi vapor fornacis. Pro quo legitimus in Hebræo, Ecce ascendebat Kitor (quasi ἀνανεύμασις) fornacis, quod nos vaporem, vel fumum, sive favillam possumus dicere.

Et ascendit Lot de Segor, et sedit in monte, et duæ filiæ ejus cum eo: timuit enim sedere in Segor.

DISCIPULUS.

Hieronymus. — Queritur quare enim primum fugæ montis Segor prætulit, et eam in habitaculum suum voluerit literari: nunc de Segor rursus ad montem migret.

MAGISTER.

Respondebimus veram esse illam Hebræorum conjecturam de Segor, quod frequenter terræmotu subverta, Bale primum, et postea Salissa appellata sit: timueritque Lot dicens: *Si cum cæteræ adhuc urbes starent, ista sæpe subversa est: quanto magis nunc in communi ruina non poterit liberari?* et hanc occasionem indebitatis, etiam in illas cotus dedisse principium.

C Qui enim cæteras subruvi viderat civitates, et hanc stare, sequæ Dei auxilio ereptam, utique de eo quod sibi concessum audierat ambigere non debuit. Illud autem quod pro excusatione filiarum dicitur, eo quod putaverint defecisse humanum genus, et ideo cum patre concubuerint, non excusat patrem. Denique Hebræi quod sequitur, *Et nesciit eum dormisse cum ea, et cum surrexisset ab eo, appungit desuper quasi incredibile, et quod rerum natura non capit coire quempiam nescientem.* Sequitur:

Et conceperunt duæ filiæ Lot de patre suo, et genuit primogenita filium, et vocavit nomen ejus Moab. Iste est pater Moabitæ usque in hanc diem. Et minor et ipsa peperit filium, et vocavit nomen ejus Ammon, iste est pater Ammonitarum. Moab interpretaur ex patre, et totum nomen etymologiam habet: Ammon vero cujus quasi causa nominis ejus redditur, filius generis mei, sive ut melius est in Hebræo, filius populi mei, sic derivatur ut ex parte sensus nominis sit, ex parte ipse sit sermo. Ammi enim, a quo dicti sunt Ammonitæ, vocatur populi meus.

D *Item recapitulatio ejusdem rei.* — Versa est igitur Sodoma in cinerem, liberatur Lot cum filiabus suis. Sed quid significat quod a quinquaginta justis usque ad decem, si invenirentur in Sodomis, dixerit Dominus urbem esse salvandam. Numerum quippe quinquagenarium propter penitentiam signum posuit, si forte converterentur et salvarentur. Quinquagenarius enim semper ad penitentiam refertur. Unde et David in eodem numero psalmum scribit penitentiae. Proinde quando aspicit Deus delinquentium vitam nequam velle reverti ad penitentiam, quam quinquagenarius numerus præfiguratur, confestim ardorem immoderatæ luxuriæ compescit igni gehennæ. *Usque ad decem autem justos non perire Sodomam dixit, quia si in quolibet per decem præceptorum custodiam Christi nomen inveniantur, iste non perit. Denarii enim numeri figura crucem Christi demonstrat, Nam et quod qui que sunt civitates quæ imbutas*

igneis conflagrate sunt, illud, nisi fallor, significat quod omnes qui quinque sensus corporis sui libidine tractaverint, in illo futuro incendio concrematuri sunt. Ipse autem Lot frater Abraham justus et hospitalis in Sodomis, qui ex illo incendio, quod erat similitudo futuri iudicii, meruit salvus evadere, typum gerebat corporis Christi, quod in omnibus sanctis, et nunc inter iniquos et impios gemit, quorum factis non consentit, et aquarum permixtione in sæculi fine liberabitur, illis damnatis supplicio ignis æterni. Uxor autem ejus eorum scilicet genus figuravit qui per gratiam Dei vocati, retro respiciunt, et ad ea quæ reliquerant redire contendunt. De quibus ipse Dominus ait : *Nemo ponens manum suam super aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei* (Luc. ix, 62). Unde et illi prohibetur retro respicere, ut per id ostenderet non esse redeundum ad veterem vitam, qui per gratiam Dei regenerati, ultimum cupiunt evadere supplicium. Sequitur. Quod vero idem respiciens remansit, et in salem conversa est, exemplum præstat ad continentem fidelium, unde alii sciunt. Nam nec ipsum tacuit Christus dicens, *Mementote uxoris Lot* (Luc. xvii, 32) : scilicet ut nos tanquam sale condret, ut non tanquam fatui negligeremus, sed prudentes caveremus. Hoc enim et illa monuit, cum in statuam salis conversa est. Sequitur. Illud vero quod ipse Lot ardentem Sodomam fugiens, Sedor venit, et nequaquam ad montana conscendit, ardentem quippe Sodomam fugere, est illicita carnis incendia, vel mundi desideria declinare. Altitudo vero montium est speculatio perfectorum : sed quia multi sunt justi qui mundi quidem illecebras fugiunt, sed tamen in actione positi contemplationis apicem subire nequeunt, hoc est quod exit quidem Lot de Sodomis, sed tamen ad montana non pervenit, quia damnabilis vita relinquitur, sed adhuc consuetudo speculationis subtiliter non tenetur. Unde idem Lot ad angelum dicit : *Est civitas hæc juxta ad quam possumus fugere parva, et salvabor in ea. Nunquid non modica est, et vivit in ea anima mea?* Juxta igitur dicitur, et tamen ad salutem tuto perhibetur, quia actualis vita nec a mundi curis ex toto discreta est, nec tamen a gaudio æternæ salutis aliena. Sequitur. In ipso autem Lot, quando filia concubuerunt cum eo, non illud quod cum a Sodomis liberatus est, sed aliud figuratum est. Tunc enim ipse Lot futuræ legis videbatur gestasse personam, quam quidam ex illa propagati, et sub lege positi, male intelligendo quodammodo, se inebriant, eamque non legitime utendo infidelitatis operi pariunt. *Bona est enim lex*, inquit, *si quis ea, ut ait Apostolus, legitime utatur* (1 Tim. i, 8). De Lot quoque et uxore ejus, poeta quid recinerit, audiamus :

Lot Sodomæ fugiente chaos dum respicit uxor,
In statuam mutata salis stupefacta remansit.
Ad pœnam conversa suam, quia nemo retrorsum,
Noxia contempti vitans discrimina mundi,
Aspiciens salvandus erit : nec debet arator,
Dignum opus exercens vultum in sua terga referre.

Cur Abraham patriarcha Abimelech regi Saram profiteretur esse sororem, cum uxor ejus esset? Non igitur convenit ut mentiretur.

Hieronymus. — Non igitur, ut multi putant, mentitus est, quia dixit : *Soror mea est*. Soror namque ejus erat de patre, sed non ex matre, id est, fratris est Aran filia, non sororis. Sed quia in Hebræo habet, *Vere soror mea est*, id est filia patris n.e., sed non filia matris m.eæ, et magis sonat quod Abraham soror fuerit ; in excusationem ejus dicimus, necdum illo in tempore tales nuptias lege prohibitas. Sequitur deinde historia de Abimelech, quando Abraham tacuit Saram uxorem, et dixit sororem, ne se occiso ab alienigenis captiva possideretur : certus de Deo, quod eam violari non permetteret, sicut nec primum a Pharaone. Unde et Abimelech somno admonitus non commaculavit eam concubito, sed intactam restituit marito. Verumtamen quis tunc in illo figu-

rabatur viro scire volo, et cujus sit uxor que in hac peregrinatione atque inter alienigenas pollui macularique non sinitur, ut sit viro suo sine macula et sine ruga. In gloriam quippe Christi recte vivit Ecclesia, ut pulchritudo ejus honor viro ejus sit, sicut et Abraham propter Saram pulchritudinem inter alienigenas honorabatur ; eique cum dicitur in Canticis canticorum, *O pulchra inter mulieres*, ipsius pulchritudini merito reges offerunt munera, sicut Saræ obtulit rex Abimelech, plus in ea mirans formæ decus, quod amare potuit, et violare non potuit. Est et eadem sancta Ecclesia Domini Jesu Christi in occulto uxor. Occulta quippe atque in abscondito secreto spiritali anima humana inhæret Verbo Dei, ut sint duo in carne una (Math. xii, 5) : quo magis conjugii sacramentum in Christo et in Ecclesia commendat Apostolus. Proinde regnum terrenum sæculi hujus, cujus figuram gerebant reges qui Saram polluere permisit non sunt, non est expertum, nec inventit Ecclesiam conjugem Christi, nisi cum violare tentant. Divino enim testimonio per fidem martyrum cessit, correctumque in posterioribus regibus honoravit munere, quam corruptioni suæ subdere in prioribus non valuit. Nam quod tunc in eodem rege prius et posterius figuratum est, hoc in isto regno prioribus et posterioribus regibus adimpletum est temporibus. Cum autem dicitur de patre esse soror Christi Ecclesia, non de matre : non de terrenæ generationis, quæ evacuabitur, sed gratia cœlestis, quæ in æternum manebit, cognatio commendatur, secundum quam gratiam genus mortale non erimus accepta potestate, ut filii Dei vocemur et simus. Neque enim gratiam hanc de Synagoga matre Christi secundum carnem, sed de Deo Patre percipimus : hanc vero cognationem terrenam vocans propter aliam vitam, ubi nullus moritur, negare nos Christus docuit, non fateri, cum discipulus ait : *Ne vobis dicatis in terra patrem : unus est enim Pater vester qui in cœlis est* (Matth. xxiii, 9). Quod vero Ecclesia, cujus uxor sit, occultatur alienigenis, cujus autem soror sit, non tacetur. Hæc interin causa facile occurrit, quia occultum est, et difficile ad intelligendum quomodo anima humana Verbo Dei copuletur sive miscetur ; sive quod melius et aptius dici potest, cum sit illud Deus, ista creatura. Secundum hoc est sponsus et sponsa, vel vir et uxor Christus et Ecclesia dicuntur. Quia vero cognatione sint fratres Jesus Christus, et omnes sancti gratia divina non consanguinitate terrena, hoc de patre, non de matre, et effabilius dicitur et capaciùs auditu. Nam inter se omnes sancti per eandem gratiam fratres sunt, sponsus autem cæterorum societate nullus illorum est.

De lusu Isaac cum Ismaele.

Quomodo lusus duorum filiorum Abraham secundum litteram intelligi debeat, nosse volo.

Hieronymus. — Sequamur juxta historiam opinionnes priorum. Vidit, inquit, Sara filium Agar Egyptiæ, quem peperit Abraham, ludentem. Quod sequitur, *Cum Isaac filio suo*, non habet ita in Hebræo. Dupliciter itaque ab Hebræis exponitur, sive quod idcirco ludo fererit, juxta illud quod abbi scriptum est : *Sedit populus comedere et bibere, et surrexerunt ludere* ; sive quod adversum Isaac quasi majoris ætatis, loco sibi et ludo primogenita vindicaret. *Quod quidem Sara audiens non tulit*, et hoc ex ipsius approbatur sermone dicentis : *Ejice ancillam hanc cum filio suo, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Et sumpsit panes et utrem aquæ, et dedit Agar, ponens super humerum ejus parvulum, et dimisit eam*. Ibi namque oritur questio, quid sibi vult ista emissio Ismaelis cum matre. Quando Isaac natus est, tredecim annorum fuit Ismael ; et post abactionem ejus iste cum matre expellitur e domo. Variè autem de hoc capitulo perique opinantur, asserentibus aliis quinto anno abactionis tempus statutum, et aliis duodecimum annum vindicantibus : nos autem ut breviter

eligamus ætatem, post octidécim annos Ismael supputavimus ejectum esse cum matre, et non convenite tam grandem adolescentem matris sedi-se cervicibus; quod ut retinens scis, postulo ut exponas. Verum est igitur illud Hebræorum lingua idioma quod omnis filius ad comparationem parentum infans vocetur et parvulus. Nec miremur habere barbaram linguam proprietates suas, cum hodieque Romæ omnes filii vocentur infantes. *Posuit ergo Abraham panes et utrem super humerum Agar. Et hoc facto dedit puerum matri, hoc est, in manu ejus eum tradidit, commendavit, et ita emisit e domo. Quod autem sequitur: Et projecit puerum subter abietem, et abiens seclit de contralongo quasi factu sagittæ. Dixit enim, Non videbo mortem parvuli mei; et sedit contra eum, et sic adjungitur: Et clamavit puer, et flevit, et audivit Dominus vocem pueri de loco ubi erat, et dixit angelus Dei ad Agar de caelo, et reliqua; nullum moveat: in Hebræo enim post hoc quod scriptum est, Non videbo mortem parvuli mei, ita legitur quod ipsa Agar sederit contra puerum, et levaverit vocem suam, et fleverit, et exaudierit Deus vocem parvuli. Flente enim matre, et mortem filii miserabiliter præstolante, Deus exaudivit puerum, de quo pollicitus fuerat Abrahæ, dicens: Sed et filium ancillæ tuæ in gentem magnam faciam, alioquin et ipsa mater non suam mortem, sed filii deplorabat. Pepercit igitur ei Deus, pro quo fuerat et fletus. Denique in consequentibus dicitur: Surge, tolle puerum, et tene manum ejus. Ex quo manifestum est, eum qui tenetur, non oneri matri fuisse, sed comitem. Quod autem manu parentis tenetur, sollicitus monstratur affectus. Quærendum est cur antea Sara voluit maritum de ancilla suscipere filium, et post hæc cum matre jubet expelli de domo.*

Isidorus. — Hoc sine dubio sciendum quod hoc non zelo fecit accensa, sed mysterio prophetiæ compulsa. Agar quippe secundum quod ait Apostolus, in servitutem genuit populum carnalem, Sara vero libera populum genuit qui non est secundum carnem, sed in libertatem vocatus est: qua libertate liberavit eum Christus. Hoc igitur mysterio figurabatur, priorem populum in servitute peccatorum generatum in domo Israel, id est Ecclesie non manere in æternum, neque esse hæredem vel consortem cultoribus Christi, nec cum filio nobili, id est, fidei populo regnum cælestis gloriæ possiditurum. Nunc sequentia videamus. Quid ergo significet quod exiens Agar in humeros suos infantem posuisse legitur, nisi quod peccator populus et insipientis cervicem matris suæ Synagoga gravabat, dum dicit: *Sanguis hujus super nos et super filios nostros* (Matth. xxvii, 25). Panes autem hoc indicant quod vetus sacerdotium panes propositionis, sicut scriptum est, portaret secum, et vesceretur. Utræ vero aquæ, quæ defecit, Judaica purificatio significabatur defectura: sive doctrina eorum carnalis in pelle mortua clausa, id est, in carne mortua veteris hominis, prævaricationis sententia damnata, quæ nec refrigerium præstat, nec satiat sitim, sed æstu tepida vomitum facit. Quod vero errat Agar in solitudine cum filio suo, significat Synagoga cum populo expulsam de terra sua sine sacerdote et sacrificio, in toto orbe errare, et viam quæ Christus est, penitus ignorare. Quod filius ejus siti deperit, ostendit populum nullam habens spiritalem purificationem. Quod autem filium morientem siti sub arbore projecit, et sic demonstrante angelo aspexit fontem, significabat quosdam ex eo populo ad umbram ligni crucis refugium petituros. Quod exclamat puer plorans, et exaudivit eum Deus, et sic demonstrante angelo aspexit fontem, hoc pro illis dicit qui ex Judæis ad Christum convertuntur, ac flentes retroactos errores exaudiuntur. Resertis, quæ oculis cordis vident fontem aquæ vivæ, id est Christum Filium Dei vivi qui dicit: *Ego sum fons aquæ vivæ: qui sitit, veniat et bibat* (Joan. vii, 37). Unde Ismael exauditio interpretatur. Angelus autem iste similitudo est Eliæ per quem populus iste est crediturus, sicut per Ma-

A lachiam dicitur: Ecce ego mitto vobis Eliam, qui convertat corda patrum in filios (Malach. iv, 5), et reliqua. Verum quod statim angelus Domini vocavit Agar, dicens: *Surge, tolle puerum, quia in gentem magnam faciam eum*, hoc significabat, sive quod copiosus Judæorum populus esset regnaturus in saculo, sive quia cælestis regni gloriæ consecuturi essent qui ex Judæis credituri essent in Christum. Quod autem eundem angelum qui loquitur ad Agar prius angelum Scriptura pronuntiat, deinde Dominum Filium Dei eundem fuisse credendum est, qui per legem et prophetas semper locutus est, qui propter obedientiam paternæ voluntatis angelus vocatur, Deus autem secundum naturam Patris: quia vere et ipse est Deus, sicut et Pater.

De puteo juramenti.

Hieronymus. — *Dixit Abraham ad Abimelech: Septem oves has accipies a me, ut sit in testimonium mihi, quia ego fodi puteum istum.* Ideo cognominavit nomen loci illius Puteus Juramenti: quia juraverant ibi ambo. Ubi hic legitur Puteus Juramenti, in Hebræo habet Bersabee. Nunc quid sibi velit intelligi, aperire non aude. Duplex autem causa est cur ita appellatus sit: sive quia septem agnas Abimelech de manu Abrahæ acceperit (septem enim dicuntur Sabee), sive quod ibi juraverint, quia et juramentum Sabee similiter appellatur. Quod si ante hanc causam supra hoc nomen legimus, sciamus pro prolepsin dictum esse, sicut Bethel et Galgala: quæ utique usque ad tempus quo ita appellatæ sunt, aliter vocabantur. Notandum autem et ex prioribus et ex præsentibus loco quod Isaac non sit natus ad quercum Mambre, sive in Aulone Mambre, ut in Hebræo haberetur, sed in Heraris, ubi et Bersabee usque hodie oppidum est, quæ provincia ante non grande tempus, ex divisione præsidum Palestinæ, Salutaris est dicta. Hujus rei testis est Scriptura quæ dicit: *Et habitavit Abraham in terra Philistinorum diebus multis.* Sequitur: *Et dixit ad Abraham Deus: Tolle filium tuum, quem diligis Isaac, et vade in terram visionis, etc.* Quis sit locus iste visionis volo scire. Difficile est idioma lingua Hebrææ in Latinum verte. e sermone, ubi nunc dicitur, *Vade in terram excelsum*: in Hebræo habet *Moria* quod Aquila translulit τῆς καταφανῆ, hoc est lucidam. Symmachus τῆς ὑπεραίας, hoc est visionis. Aiunt ergo Hebræi hunc montem esse in quo postea templum edificatum est in area Urnæ Jebusæ, sicut et in Paralipomenon scriptum est: *Et corpevit edificare templum mense secundo, in secunda die mensis in monte Moria*: qui idcirco illuminatus interpretatur et lucens, quia ibi est Dabir, hoc est oraculum Dei, et lex et Spiritus sanctus, qui docet homines veritatem, et inspirat prophetas. Sequitur: *Et abiit in locum quem condixit ei Deus in die tertia.* Notandum quod de Geraris usque ad montem Moria, id est sedem templi, iter dierum trium sit, et consequenter illud die tertio pervenisse dicatur. Male igitur quidam æstimant, qui Abraham putant illo tempore ad quercum habitasse Mambre, cum inde usque ad montem Moria vix unius diei iter plenum sit. Sequitur: *Et elevavit oculos suos Abraham, et ecce aries post tergum ejus tenebatur in virgulto Sabech cornibus suis.* Quomodo hoc intelligendum est? Ridiculam rem hoc in loco Emisenus Eusebius est locutus: *Sabech, inquit, dicitur hircus, qui rectis cornibus, et ad carpendum arboris frondes sublimis attollitur.* Rursus Aquila συζυγιών interpretatus est, quem nos verpretum possumus dicere, vel spinetum, et (ut verbi vim interpretemur) condensa et inter se implexæ virgulta. Unde et Symmachus in eandem ductus opinionem: *Et apparuit, ait, aries, post hoc retentus in rete cornibus suis.* Verum quibusdam in hoc duntaxat loco melius videntur interpretati esse Septuaginta et Theodotion, qui ipsum nomen Sabech posuerunt dicentes, *In virgulto Sabech cornibus suis, etenim συζυγιών, sive rete, quod*

Aquila posuit, et Symmachus per *sin* litteram scribit, hic vero *Samech* litteram positum, ex quo manifestum esse non interpretat onem stirpium condensarum, et in modum retis inter se virgulta contexta verbum *Sabech*, sed nomen sonare virgulti, quod ita Hebraice dicitur. Ego vero diligenter inquirens, *συχωσόν* per *samech* litteram scribi crebro reperi. Sequitur: *Et vocavit Abraham nomen loci illius, Dominus vidit.* Cur hoc nomen accepit? Pro eo quod hic habet, *Vidit*, in Hebræo habet, *Videbitur*. Hoc autem apud Hebræos exivit in proverbium, ut si quando in angustia constituti sunt, et Domini optant auxilio sublevari, dicant: *In monte Dominus videbitur*, hoc est, sicut Abraham misertus est, miseretur et nostri. Unde et signum dati arietis solent etiam nunc cornu clangere.

Recapitulatio. — Jubetur Abraham immolare filium suum unicum, ille autem obtemperans Deo solvit votum. Stravit asinum, imposuit ligna, servos longe dimisit, solus cum filio ascendit, in triduo ad locum pervenit, antequam filius veniret ad locum sacrificii, ipse sibi immolandum ligna portabat. Deinde Abraham gladio armatur, et cum jam pene feriret, admonetur ut parceret; et non tamen sine sacrificio, sine sanguine fervori cedit. Apparet namque aries in vepre, inhaerens cornibus; immolatur, peragiturque sacrificium, peracto sacrificio dicitur ad Abraham: *Benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, et velut arnam maris; possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obaudisti voci meæ.*

Explicatio spiritualis. — Age nunc videamus quid sub hujus sacramenti lateat mysterio. Iste enim Abraham quando filium unicum perduxit ad immolandum, habebat personam Dei Patris. Sed quid est quod eum senex suscepit? Deus enim non senescit. Sed ipsa pronuntiatio de Christo jam quodammodo senuerat, quando natus est Christus, inchoata est ab Adam, ubi dictum est, *Erunt duo in carne una* (*Math. xix, 5*): sacramentum illud magnum, hoc est, in Christo et in Ecclesia, completum est sexta ætate sæculi, quæ significat senectam Abraham: quia ipsum sacramentum Dei longævum erat, et senectus Saræ in plebe Dei, hoc est in multitudine prophetarum hoc idem significat: quia in fine temporum ex ipsa plebe sanctarum animarum natus est Christus. Sterilitas autem ejus intimat quod in hoc sæculo spe salvi facti sumus, et in Christo tanquam in Isaac omnes nati sumus, quem partum Ecclesiæ in fine temporum mirabili Dei gratia, non naturali fecunditate prophetavit. Jam deinde sequentis historiæ sacramentum, quod imaginarie portendebat, inspicendum est. Quis ergo in Abraham (ut prædictum) per illam immolationem figurabatur, nisi Pater excelsus? Quis in Isaac, nisi Christus? Nam sicut Abraham unicum et dilectum filium Deo vitimam obtulit, ita Dominus unicum Filium suum pro nobis omnibus tradidit. Et sicut Isaac ipse sibi ligna portabat, quibus erat imponendus; ita et Christus gestabat in humeris lignum crucis, in quo erat crucifigendus. Duo autem servi illi dimissi, et non perducti ad locum sacrificii, Judæos figurabant: qui cum serviliter viverent, et carnaliter saperent, non intelligebant humanitatem Christi, non intelligebant passionem ejus; ideo non pervenerunt ad locum sacrificii. Cur autem duo servi, quia ipse in duas partes dividendus erat. Quod factum est Salomone peccante, quando divisus est idem populus loco regni, non errore impietatis, quibus etiam sæpe per prophetam dicitur: *Aversatæ Israel, et prævaricatrix Juda*, et reliqua (*Jeren. iii, 8*). Asinus autem ille insensata est stultitia Judæorum: ista insensata stultitia portabat omnia sacramenta, et quod ferebat nesciebat. Jam quod dictum est eis, *Expectate hic cum asino, usque, Revertimur ad vos*; Apostolum audi, *Cæcitas ex parte in Israel facta est* (*Rom. xi, 25*). Quæ cæcitas ex parte est hic cum

A asino: ut plenitudo, gentium intraret; hoc est, postquam adoraverimus, ubi sacrificium crucis dominicæ impletum, per gentes fuerit prædicatum: hoc est, ut *penitendo gentium intraret*. Quid est revertimur ad vos? *Et sic omnis Israel salvus fiet*. Triduum autem illud, in quo venerunt ad locum immolationis, tres mundi ætates significantur: unam ante legem, aliam sub lege, tertiam sub gratia. Ante legem, ab Abraham usque ad Moysen; sub lege, a Moyse usque ad Joannem, inde jam a Domino, et quidquid restat. Tertius dies gratia est, in qua tertia ætate quasi post triduum sacramentum sacrificii Christi completum est. Deinde Isaac ligatis pedibus altari superponitur: et Dominus in ligno suspensus cruci affigitur. Sed illud quod figuratum est in Isaac, transgressum est ad arietem. Cur? quia Christus ovis: ipse enim filius, ipse agnus; filius, quia natus; aries, quia immolatus. Sed quid est quod in vepribus hærebat aries ille? Crux cornua habet. Sicut enim duo ligna cum compagiuntur, in se speciem crucis reddunt. Unde et scriptum est de eo, *Cornua in manibus ejus sunt*. Cornibus ergo hærens aries crucifixum Dominum significat. Vepræ autem spinæ sunt, Spinæ iniquos et peccatores significant, qui suspenderunt Dominum in cruce. Inter spinas itaque peccatorum Judæorum suspensus est Dominus, sicut per Jeremiam idem dicit: *Spinis peccatorum suorum circumdedit me populus hic*. Alii hunc arietem cornibus in vepribus obligatum, eundem Christum senserunt, antequam immolaretur spinis a Judæis coronatum. Peracto igitur sacrificio dicitur ad Abraham: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*. Quando enim hoc factum est, nisi quando dicit illo aries: *Foderunt manus meas, et pedes meos, et dinumeraverunt omnia ossa mea* (*Psa. m. xxi, 17, 18*)? Hoc enim quando peractum est illud in Psalmis sacrificium, tunc in ipso Psalmo dictum est: *Reminiscetur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium. Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium* (*Ibid. 28, 29*). *Immolato ergo Abraham ariete pro Isaac filio suo, vocavit nomen loci illius, Dominus vidit*: pro eo quod est, Dominus videre fecit, utique per incarnationem. Sequitur: De Job et genere ejus, ut veritas patefacta clareat, edoceri cupio.

Hieronymus. — *Et nuntiaverunt Abraham dicentes: Ecce peperit Melcha et ipsa filios Nachor fratri tuo, Huz primogenitum ejus, et Buz fratrem illius, et Camuel patrem Syrorum, et Cased.* Primogenitus Nachor fratris Abraham de Melcha uxore ejus filia Aram natus est, Huz de cujus Job stirpe descendit; sicut scriptum est in exordio voluminis ejus: *Vir fuit in terra Huz, Job nomen ejus* (*Job 1*). Maie igitur quidam æstimant Job de genere esse Esau; siquidem illud quod in fine libri ipsius habetur, eo quod de Syro sermone translatum est, et quartus sit ab Esau, et reliqua quæ ibi continentur, in Hebræis voluminibus non habetur. Secundus natus est de Melcha Buz, quem Septuaginta Buz transferre voluerunt. Et ex hujus genere est Balaam ille divinus, ut Hebræi tradunt, qui in libro Job dicitur Helius primum vir sanctus et propheta Dei; postea per inobedientiam et desiderium munerum, dum Israel maledicere cupit, divini vocabulo nuncupatus. *Et iratus est Helui filius Barachiel Buzites*, de hujus videlicet Buzi race descendens. Camuel vero pater est Damasci. Ipsa enim vocatur Aram, quæ hic pro Syria scripta est, et ipso nomine legitur in Isaia. Caseth quoque quartus est, a quo Casdei, id est Caldæi, postea vocati sunt.

De obitu Saræ.

Hieronymus. — Qualem debemus accipere locum Arboc, in quo Sara mortua esse perhibetur. *Mortua est*, inquit, *Sara in civitate Arboc, quæ est in valle, hæc est Hebron in terra Chananaan.* Hoc autem quod

hic positum est, in valle, in authenticis Codicibus non habetur. Nomen quoque civitatis Arhoc paulatim a scribentibus legentibusque corruptum est. Neque enim putandum Septuaginta Interpretes nomen civitatis Hebrææ barbære, corrupte et aliter quam in suo eloquio dicitur, transfuisse. Arhoc enim nihil omnino significat, sed dicitur Arbec, hoc est quatuor, quia ibi Abraham, Isaac et Jacob conditi sunt, et ipse princeps humani generis Adam, ut in Jesu libro apertius demonstratur. Sequitur.

Dixitque Ephron ad Abraham : Audi nos, domine rex, a Deo tu es nobis, in electo sepulcro nostro s: peli mortuum tuum. Pro rege principem habet sive ducem. Nasin quippe non rex, sed dux dicitur. Sequitur:

Et appendit Abraham Ephron argentum, quod locutus est in auribus filiorum Het. In Hebræo sicut hic posuimus, primum nomen ejus scribitur Ephron, secundum Ephran. Postquam enim pretio victus est ut sepulcrum venderet, et acciperet argentum, licet cogente Abraham, rau littera, quæ apud illos pro a legitur, ablata de ejus nomine est: pro eo Ephron appellatus est Ephran, significante Scriptura non eum fuisse consummatæ perfectæque virtutis, qui potuerit memorias vendere mortuorum. Sciant igitur qui sepulcra venditant, et non coguntur ut accipiant pretium, sed a molestantibus quoque extorquent, mutuari nomen suum, et perire quid de merito eorum, cum etiam ille reprehendatur occulte quod inuitus acceperat.

Recapitulatio. — Moritur Sara centesimo vicesimo anno vitæ suæ, etempto agro ab Ephron, sepeliunt eam. Sed quid sibi velit quod Sara in sepulcro duplici sepelitur, nosse cupio. Hoc sane sciendum quia anima quæ sæculo moritur ut Deo vivat, gemina vitæ requie suscipitur, id est, in actione boni operis, et contemplatione divinitatis.

De juramento servi in femore Abrahæ.

Hieronymus. — *Erat autem Abraham senex dierumque multorum. Dixitque servo suo seniori, qui supra omnia ejus erat: Pone manum tuam sub femur meum, ut adjurem te per Deum cæli et terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum; sed ad terram et cognationem meam proficiscaris, et inde accipies uxorem filio meo Isaac. Posuitque servus manum suam sub femur Abrahæ, et juravit ei.* Cur in femore Abrahæ jurat, quasi in loco sancto? Super verbo hoc tradunt Hebræi quod in sanctificatione, hoc est in circumcissione, juraverit. Nos autem dicimus jurasse eum in semine Abrahæ, hoc est in Christo, qui ex illo nasciturus erat: juxta evangelistam Matthæum loquentem, *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham.* Sequitur.

*Perrexitque servus in Mesopotamiam Syriæ, stetitque juxta fontem, et ecce Rebecca venit adquare greges; et ait servus: Ecce ego sto super fontem aquæ, et filia hominum civitatis egredietur ad hauriendam aquam, et erit, virgo quæ egredietur ad hauriendum, cui ego dixerò: Du mihi aquam de hydia tua, ut bibam et cætera usque, Ipsa est quam preparavit Dominus filio domini mei, et quod sequitur. Tulitque v r in aurem auream, didrachmum pondus ejus. Hæc quod in hoc loco pro didrachmo scribitur, semuncia est. Secel vero qui Latino sermone siclus cor: upte appellatur, uncie pondus habet. Quid sibi vult quod sic tam varie in translationibus invenitur. In aliis namque servum Abrahæ dixisse conperi: *Et ecce virgo quæ egredietur ad hauriendum, etc.* In aliis vero pro virgine adolescentulam legimus, quæ quomodo sibi invicem congruant, doce. In Hebræo namque adolescentulam quoque, quæ Græco sermone νεανίς dicitur, ibi legimus Alma: quod quidem in Isaia habetur nomine hoc loco, ubi in nostris codicibus scriptum est: *Ecce Virgo concipiet.* Et Aquila transtulit: *Ecce adolescentula concipiet et pariet.* Et in Hebræo: *Ecce alma concipiet.* Notandum ergo quod nomen*

A Alma nunquam nisi in virgine scribitur: et habet eymologiam ἀπόρροπος, id est, abscondita. Scriptum est siquidem in Job, *Et sapientia unde invenitur, et quis locus intelligentiæ, et absconditur ab oculis omnis viventis.* Ubi nunc diximus, Absconditur, in Hebræo, propter declinationem verbi aliter figuratum est, Naalma dicitur huic quid simile, licet ma culino genere declinetur. Et in Regnorum libris scriptum est ex persona Elisei loquentis ad Giezi: *Et Dominus abscondit a me.* Ergo alma quod interpretatur abscondita, id est, virgo nimia diligentia custodita, mihi majoris laudis videtur esse quam virgo. Virgo qui, pe juxta Apostolum potest esse corpore, et non spiritu: abscondita vero, quæ virgo est, ἐπιταστω virginitatis habet, ut virgo sit et abscondita. Et quæ abscondita est, juxta idioma linguæ Hebrææ, consequenter et virgo est: quæ autem virgo, non statim sequitur ut et abscondita sit. Hoc idem verbum et in Exodo de Maria sorore Moysi virgine legimus. Ostendant igitur Judæi in Scripturis alieni positum **B** Alma, ubi adolescentulam tantum, et non virginem sonet: et concedemus eis illud quod in Isaia apud nos dicitur: *Ecce Virgo concipiet et pariet,* non absconditam virginem, sed adolescentulam significare jam nuptiam. Sequitur;

Et dimiserunt Rebecca sororem suam et substantiam ejus, et servum Abrahæ et viros qui cum eo erant. In Hebræo habet: *Et dimiserunt Rebecca sororem suam, et nutricem ejus, et servum Abrahæ, et viros illius.* Decens quippe erat ut ad nuptias absque parentibus virgo proficiscens, nutricis solatio foretur. Sequitur

Isaac namque habitavit in terra Austri, et egressus est ut exerceretur in campo ad vesperam. Cujus significationis sit ista egressio Isaac in campum ad vesperam, scire desidero. Hoc mihi videtur significari velle, unde a Patre ad immolandum quondam fuerat abductus. Quod autem ait: *Et egressus est ut exerceretur in campo,* quod Græce dicitur ἀδολεσχῆσαι in Hebræo habet: *Et egressus est Isaac ut loqueretur in agro declinante jam vespera.* Significat autem secundum illud quod Dominus solus orabat in monte, etiam Isaac, qui in typo Domini fuit, ad orationem, quasi virum justum domo egressum, et vel nona hora, vel ante solis occasum spirituales victimas obtulisse. Sequitur.

DISCIPULUS.

Vidensque Rebecca Isaac, tulit theristrum, et operuit se. Theristrum quod sit expone.

MAGISTER.

Theristrum etenim pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici vestimenti, quo mulieres provincie illius utuntur. Sequitur:

Et adjecit Abraham, et accepit uxorem nomine Ceturam, et peperit ei Zamram, et Jecsan et Madan, et Madian, Jeshoc et Sue. Jecsan genuit Saba et Dadun. Filii Dadan fuerunt Assurim, et Letusim, et Loomim. Filii Madian Ephra, et Opher, Saba, et Henca et Abida et Eldaa. Omnes filii Ceturæ. Deditque Abraham universa quæ habuit, Isaac; filiis autem concubinarum quas habuit, dedit munera, et dimisit eos ab Isaac filio suo, cum adhuc viveret in Oriente ad Orientalem plagam (Gen. xxv).

DISCIPULUS.

Quæ est ista Cetura, aut quo ex genere, vel quæ sit interpretatio nominis ejus, quæso ut dicas.

MAGISTER.

Cetura Hebræo sermone *copulata* interpretatur, aut victa: quam ob causam suspicantur Hebræi mutato nomine eandem esse Agar Ægyptiam, quæ Sara mortua, transierit in uxorem, et videtur decrepiti jam Abrahæ excusari ætas, ne senex post mortem uxoris vetulæ novis arguatur nuptiis lascivisse. Nos quod incertum est relinquentes, hoc dicimus, quod

de Cetura nati filii Abraham, juxta historicos Hebræorum, occupaverint *Πρωγαδόντες* et Arabiam quæ nunc vocatur *Εδαϊα*, usque ad mare Rubrum. Dicitur autem unus ex posteris Abraham, qui appellabatur Opher, duxisse ad versus Libyam exercitum, et ibi victis hostibus concessisse, ejusque posteros ex nomine atavi Africam nunciasse. Hujus rei testis est Alexander, qui dicitur Polyhistor, et Cleodemus cognomento Malchus, Græco sermone barbaram historiam retexentes. Quod autem et filii Dadaï fuerunt Assurim, et Latasim, et Loomim, et Assurim, in negotiatores transferri putant, Latasim aeris ferrique metalla euentes, Loomim vero *φύλαρχος*, id est, princeps multarum tribuum atque populorum. Alii ob hoc Assurim, vocatos Syros esse contendunt, et a plerisque filiis Abraham ex Cetura, occupatas Indæ regiones.

Recapitulatio a juramento servi in femore usque filios Ceturæ. — Animadvertendum cur Abraham servo suo dixerit, postulans jurejurando fidem: *Pone, B* inquit, manum tuam sub femore meo, et adjuro te per Deum cæli (Gen. xxiv). Quid sibi vult, Deus cæli ad femur Abraham, nisi ut cognoscatur sacramentum. Per femur enim genus intelligitur. Ergo quæ fuit illa conjuratio, nisi quia significabatur de genere Abraham in carne venturum Deum cæli. Senior autem iste imaginem habuit legis per quam sponsa, id est, Christi Ecclesia desponsabatur. *Abiit itaque puer in Mesopotamiam, in civitatem Nachor, sicutique circa fontem quærens sponsam filio domini sui (Ibid.).* Sic et lex, quæ post fidem est, venit ad fontem baptismatis, ibi orans occurrit ei virgo Rebecca, id est, Ecclesia. *Vidit autem Rebecca puerum, id est, sermonem propheticum, deponit de humero hydriam (Ibid.),* utique elatam sæculi faciendam, et ad humilem propheticum se inclinat sermonem. Accipit autem a puero in aurem auream, id est, suscepit fidei ornamenta, vel morum, vel etiam aureos Scripturarum sensus, et clarum argenti eloquium; sicque secuta puerum Rebecca venit ad Isaac. Secuta verbum propheticum Ecclesia, venit ad Christum, quæ tamen cameli dorso dedu itur, quia ad Christum ex gentili aie Ecclesia propterea intortis vitiosisque vitæ veteris conversationibus invenitur. Quæ, Isaac viso, descendit de camelo, quia Domino agnito vitia sua gentilitas deseruit, et ab elatione celsitudinis viam humilitatis petiit. Quæ etiam et verecundata pallio velabatur, quia coram eo de erroribus prioris vitæ confunditur. Quod vero inclinata jam die egressus est in agrum Isaac, hoc significabat quod extremo hujus mundi tempore velut in diei fine veniens Christus, qui quasi in agrum foras exiit, quia cum sit invisibilis, se tamen visibilem in hoc mundo venienti ex gentilibus Ecclesia demonstravit. Invenit autem eum Ecclesia ad puteum visionis, id est, in contemplatione et intelligentia veritatis, ubi intellectum percipiat altiore, sive lavacrum aquæ, ubi purificetur; sicque dehinc copulatur sponso suo Christo, adhærens illi gloria æternitatis et regno. Sequitur. Quid enim sibi velit quod Abraham post obitum Saræ Ceturam duxit uxorem? Numquid ob incontinentiam, dum esset jam ætate grandævus? Absit, sed propter filiorum procreationem, dum illi semen quasi stellæ cæli ex Isaac filio promitteretur. Ergo videamus, quid sibi velit ista Cetura nisi quia sicut Agar et Ismael significaverunt carnales Veteris Testamenti, sic et Cetura et filii ejus significabant hæreticos, qui se ad Testamentum Novum æstimant pertinere, sed filii concubinae dicuntur. Sola Sara semper uxor vocatur, sicut scriptum est: *Una est columba mea, una est perfecta mea (Cant. vi).* Sequitur. Quid datur intelligi quod Abraham cuncta quæ possidebat dedit filio suo Isaac, filius autem concubinarum, largitus est munera et separavit ab invicem. Dantur quippe et nonnulla munera filiis concubinarum, id est, carnalium, sed non perveniunt ad regnum promissum nec hæretici nec

Judæi, quia carnalia luera sectantur: præter, Isaac enim nullus est hæres, utique quia non filii carnis, sed filii promissionis deputantur in semine.

De morte Abraham.

Hieronymus. — Et mortuus est Abraham in senectute bona, senex et plenus dierum, et collectus est ad populum suum. Male in Septuaginta interpretibus adlitum est: *Abraham deficiens mortuus est*, quia non convinit Abraham deficere et minui. Illud quoque quod nos posuimus: *In senectute bona, senex et plenus*, in Græcis codicibus ponitur *Plenus dierum*. Quod cum sensum videatur exponere, eo quod luce et diei operibus plenus occubuerit.

Item hæc nomina filiorum Ismael in generationibus suis et nominibus.

Hieronymus. — *Primogenitus Ismaelis Nabajoth et Cedar, et reliqui usque ad eum locum ubi ait: Et habitaverunt ab Heila usque Sur, quæ est contra faciem Egypti venientibus in Assyriis, in conspectu omnium fratrum suorum cecidit (Gen. xxv).*

Duodecim filii nascuntur Ismaeli: ex quibus primogenitus fuit Nabajoth, a quo omnis regio ab Euphrate usque ad mare Rubrum Nabathena usque hodie dicitur, quæ pars Arabiæ est. Nam et filia earum oppidum ac pagi et munita castella, et tribus horum appellatio celebrantur ab uno ex his Cedar in deserto et Dum; alia regio, et Theman ad Austrum, et Cedma ad Orientalem plagam dicitur. Quod autem in extremo hujus capituli juxta Septuaginta legimus: *Contra faciem omnium fratrum suorum habitabit*, verius est illud quod nos posuimus: *Coram omnibus fratribus suis occubuit*, id est, in mambus omnium filiorum suorum mortuus est superstitibus liberis, et nullo prius morte præcepto. Fratres autem pro filiis appellari Jacob ad Laban demonstrat, dicens: *Quid est peccatum meum, quia persequitur es post me, et quia scrutatus es omnia vasa mea (Gen. xxxi)?* Quid invenisti de universis vasis domus tuæ? ponatur coram fratribus meis et fratribus tuis, et judicent inter nos. Nec enim possumus credere, ut Scriptura commemorat, quod Jacob, exceptis liberis, secum fratres aliquos haberit.

Sequitur de conceptione Rebecca.

Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod sterilis esset, et exaudivit eum, deditque conceptum Rebecca (Gen. xxv).

Hieronymus. Et concepit Rebecca, et movebantur filii ejus in ea. Pro motione Septuaginta posuerunt interpretes *ἐκίπτων*, id est, iudebant; vel, ut Aquila translulit, *confrungebantur filii in utero ejus*. Symmachus vero *διέπλεον*, id est, in similitudine navis in superficie ferebantur. Sequitur: *Egressusque primus rubeus, sicut pellic pilosus (Ibid.).* Ubi nos pilosum posuimus, in Hebræo habet Sear. Unde et Esau, sicut et alibi legimus, Scir, id est, pilosus, est dicitur.

DISCIPULUS.

Gregorius. — *Deus Abraham promisit dicens: In Isaac vocabitur tibi semen (Gen. xxii); cui etiam dixit: Patrem multarum gentium posui te (Gen. xvii); cui rursus promisit dicens: Benedicens benedicam tui, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, et velut arenam, quæ est in litore maris (Gen. xxii).* Quare aperte constat quia omnipotens Deus semen Abraham multiplicare per Isaac prædestinaverat; et tamen scriptum est: *Deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod sterilis esset; qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebecca (Gen. xxv).* Si ergo multiplicatio generis Abraham per Isaac prædestinata fuit, cur conjugem steriliam accepit?

MAISTER.

Ea namque quæ viri sancti oratio efficiunt, ita prædestinata sunt, ut precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis prædestinatio ita est ab

omnipotente Deo disposita, ut ad hoc electi ex labore perveniant, quatenus postulando mereantur accipere quod eis omnipotens Deus ante sæcula donare disposuit. Quod utrum verum sit, pensa que proposuisti, et concite vales probare, quia predestinatio precibus impletur, quando is in quo multiplicare semen Abraham predestinaverat, oratione obtinuit, ut filios habere potuisset.

Recapitulatio. — Igitur Isaac, dum rogaret Dominum ut pareret uxor ejus, que sterilis erat, concessit Dominus quæ postulabat, illidebanturque gemini in utero ejus inclusi angustia: quæ dum agerentur, interrogavit Dominum, accepto responsum: *Duæ gentes in utero tuo sunt, et duo populi de ventre tuo dividentur, populusque populum superabit, et major serviet minori (Ibid.).* Quod figuratim factum etiam ipsi Judæis non creditibus notum est, qualiter populus Ecclesiæ Synagogæ populum superabit, et quomodo plebs Judæorum tempore major serviet minori populo Christianorum. Siquidem et in singulis nobis hoc dici potest, quod duæ gentes et duo populi sunt intra nos, vitiorum scilicet atque virtutum; sed iste minor est, ille major. Semper enim plures sunt mali quam boni; et vitia numerosiora virtutibus sunt, sed tamen et in nobis gratia Dei populus populum superat, et major serviet minori. Servit etenim caro spiritui, et vitia virtutibus cedunt. Proceidit enim Esau primus rufus, et totus tanquam pellis hirsutus. *Deinde exiit frater ejus Jacob, et manus ejus implexerat calcaneo Esau (Ibid.).* Sed cur ille totus rubeus et hispidus, nisi quia populus prior prophetarum et Christi fuit crure pollutus, ac peccati et nequitie squalore exstitit circumdatus. Cujus ideo minor calcaneum tenuit, quia mystice majorem populum minor superatus esset. Sequitur.

Factus est Esau vir gnarus venandi, et homo agricola. Jacob autem simplex habitabat in tabernaculis (Ibid.). Et sicut in alia translatione habetur, *habitavit domi.*

Gregorius. — Quid per venationem Esau, nisi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fusi carnem sequuntur; qui etiam agricola esse describitur, quia amatores sæculi hujus tanto magis exteriora inculunt, quanto interiora sua inculta derelinquunt. Jacob vero simplex in tabernaculis habitare perhibetur, quia nimirum omnes qui in curis exterioribus spargere fugiunt, simplices in cogitatione atque in conscientia sua habitatione consistunt. In tabernaculis enim aut in domo habitare, est se intra mentis secreta restringere, et nequaquam exterius per desideria dissipare, nedum ad multa foras inhiant, a seip-sis alienatis cogitationibus recedant.

Hieronymus. — Dixitque Esau ad Jacob: *Da mihi gustum de coctione ista rubea, quia deficio (Ibid.).* Propterea vocatum est nomen ejus Edom. Rubrum enim sive solum lingua Hebræa Edom dicitur. Ab eo igitur quod rubro cibo venderet primitiva sua sibi, id est, Edom sortitus est nomen.

Gregorius. — De Esau quod propter lenticulam fratri venderet primogenita, ita ait: Sciendum quia quinque nos modis gulæ vitium tenet. Aliquando namque indigentia tempora prævenit, aliquando tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit. Aliquando quælibet sumenda sunt, et præparare curantur expetit. Aliquando autem et qualitate ciborum et tempore congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram refectionis excedit. Nonnumquam vero et abjectus est quod desiderat, et tamen in ipso astu immensi desiderii deterius peccat: quæ vitiorum tempora melius ostendimus, si hæc exemplis evidentioribus aprobemus. Mortuus quippe sententiam patris ore Jonathan meruit, quia in gustu mellis constitutum edendi tempus antecessit; et ex Ægypto populus educus in eremo occubuit, quia despecto manna cibos carniū petiit, quos launores putavit. Et prima sit orum Hei culpa suborta est, quod ex eorum voto sacerdotis puer non antiquo more coctas vellet de

A sacrificio carnes ac ipere, sed crudas quereret, quas accuratius exhiberet. Et cum ad Jerusalem dicitur: *Hæc fuit iniquitas Sodonæ sororis tuæ superbia, saturitas panis, et abundantia aquæ (Ezech. xxi),* aperte ostenditur quod idcirco salutem perdidit, quia cum superbæ vitio mensuram immoleratæ refectionis excessit. Hinc primogenitorum gloriam amisit, quia magno æstu desiderabilem cibum, id est, lenticulam concupivit: quom dum vendidit primogenitis prætulit, quomodo in illo appetitu anhelaret, i dieavit. Neque enim cibis, sed appetitus in vitio est. Unde et lautiores cibis plerumque sine culpa sumimus, et abjectiores non sine reatu concupiscentiæ degustamus. Hic quippe, quem diximus, Esau, primatum pro lenticula perdidit, et Elias in eremo virtute corporis carnis edendo servavit. Unde et antiquus hostis, quia non cibum, sed cibi concupiscentiam esse causam damnationis intelligit, et primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit, et secundum non carne, sed pane tentavit. Hinc quod plerumque Adam culpa committitur, et am cum abjecta et vilisumuntur. Neque Adam etenim solus, ut a vitio se pomo contineret, præceptum prohibitionis accepit. Nam cum alimenta quedam saluti nostræ Deus contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam vetat. Et cum concupiscentes noxia attingimus, profecto quid aliud quam vitia degustamus? Ea itaque sumenda sunt, quæ naturæ necessitas quærit, et non quæ edendi libido suggerit, ne si hæc moderata discretio minus caute prospexerit, illicitæ se concupiscentiæ quis voragine mergat.

Isidorus. — Nam quod iste Esau primogenita sua propter escam fratri suo juniori vendidit, ac postmodum paterna benedictione sibi promissa privatus est, significat eundem populum Israeliticum; qui ideo ut Exodi indicat liber, primogenitus filius nuncupatus est, non solum primatus sui honorem amisit, verum etiam et regni cælestis præmium præparatum adipisci non meruit: Domino quodammodo id eidem exprobrante cum dicit: *Augetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti voluntatem ejus (Math. xxi).* Primogenita autem, ipsa vestis erat sacerdotalis, quæ majores natu, cum benedictione patris, induti, vicinias Deo velut pontifices offerebant. Hoc demum terreni amoris desiderio caruerunt Judæi cum gloria regni luuri. Sequitur.

Orta dehinc fame super terram, abiit Isaac ad Abimelech regem Palæstinarum in Gerara (Gen. xxvi).

Hieronymus. — *Seminavit autem Isaac in terra illa, et invenit in anno illo centuplum hordei (Ibid.).* Licet in aliena terra seminaverit Isaac, tamen non puto, quæ ei tanta fertilitas hordei fuerit. Unde melius puto illud esse, quod habetur in Hebræo, et Aquila quoque translulit: *Et invenit in illo anno centuplum æstimatum, id est, εξατόν εξασπύρον.* Licet enim eisdem litteris et æstimatio scribatur, et hordeum, tamen æstimationes searim leguntur, hordea vero Seorim. Tacens autem scriptura genus frugum quod centuplicaverit, videtur mihi cunctarum in illo virtutum offensisse multiplicationem. Denique sequitur. *Et benedixit ei Dominus et magnificatus est vir, et ambulabat vadens magnificatus, donec magnus fuerit valde sive vehementer (Ibid.).* Felicitas autem hordei multiplicati, ignoro si quem posset, facere gloriosum. Sequitur.

Et abiit inde Isaac, et venit in vallem Gerarim, et habitavit ibi (Ibid.). Pro valle torrentem habet in Hebræo. Neque enim Isaac, postquam magnus factus est, habitare poterat in valle. Habitavit autem in torrente de quo scriptum est: *De torrente bibit in via (Psal. cix).* De quo etiam Elias tempore famis bibit. Sed quia Elias non erat ut Christus, ideo ei torrentis ille aruit. Dominus enim noster etiam in torrente traditus est, dedicans regenerationem nostram et baptismi sacramentum. Sequitur.

Et fodit puteum Isaac in valle Gerarim, et invenit ibi puteum aquæ vivæ (Ibid.). Et hic pro valle tor

rentem habet. Nunquam enim in valle invenitur puteus aque vivæ. Sequitur.

Et foderunt puteum alterum, et altercati sunt e iam super eum, et vocavit nomen ejus inimicitie (Ibid.). Pro inimicitis quod Aquila transtulit et Symmachus, τῶν ἀνεχθαιμῶν et ἐναντιοσῶν, id est, adversum atque contrarium, in Hebræo habet *satana*. Ex quo intelligimus Satanam contrarium interpretari.

Et foderunt puteum alterum, et non litigaverunt cum eis, et vocavit nomen ejus latitudo (Ibid.). Pro latitudine in Hebræo habet *Rohoboth*, ad probandum illud quod supra diximus: *Ipse ædificavit Niniven civitatem et Rohoboth*, hoc est, plateas ejus (*Gen. x*). Sequitur.

Et Abimelech ivit ad eum de Geraris et Ochozath pronubus ejus, et Phicol princeps militie ejus (Gen. xxvi).

Pro *Ochozath* in Hebræo habet collegium amicorum ejus, ut non tam hominem significet quam amicorum turbam, quæ cum rege venerat, in quibus fuit et *Phicol princeps exercitus*. Sequitur:

Et venerunt servi Isaac, et nuntiaverunt de puteo quem foderunt, et dixerunt ei: Invenimus aquam, et vocavit nomen ejus Saturitas (Ibid.). Nescio quomodo in LXX interpretibus habeatur: *Et venerunt pueri Isaac, et nuntiaverunt de puteo quem foderunt; dixeruntque ei: Non invenimus aquam, et vocavit nomen ejus Juramentum*. Quæ enim etymologia est propterea vocari Juramentum, quod aquam non invenisset? E contrario in Hebræo, cui interpretationi Aquila quoque consentit et Symmachus, hoc significat, quod invenerit aquam, et propterea appellata sit puteus ipse Saturitas. *Et est vocata civitas Bersabee (Ibid.)*, hoc est, puteus saturitatis. Licet enim supra ex verbo juramenti, sive ex septenario ovium numero, quod sibi dicitur, asserimus Bersabee appellatum, tamen nunc ex eo quod aqua inventa est, Isaac ad nomen ejus civitatis, quæ ita vocabatur illudens, declinavit paululum litteram, et post triduo Hebræorum *sin*, a quo *Sabe* incipitur, Græcum *sigma*, id est, Hebræorum *samech* posuit. Alioquin et juxta allegoriam legem post tantos puteos in fine virtutum nequaquam congruit ut Isaac aquam minime repererit.

Recapitulatio unde supra. — Ex præcepto itaque et benedictione Domini ivit Isaac ad Abimelech regem Palæstinorum, ibique uxorem suam Rebeccam sororem finxit causa timoris, quam rex alienigena Isaac conjugem tunc esse cognovit, quando eum cum ea ludentem vidit. Quid autem sibi velit in sacramento Christi et Ecclesie, quod tantus patriarcha cum conjugate luserit, conjugiumque illud sit cognitum. Vidit profecto quisquis, ne aliquid errando in Ecclesia peccet, si secretum viri ejus in Scripturis sanctis diligenter intueatur, et invenit eum majestatem suam, qua in forma Dei æqualis est Patri, paulisper abscondisse in forma servi, ut ejus capax esse humana infirmitas possit, eoque modo se conjugati congruenter aptaret. Quid enim absurdum, imo quid non convenienter futurorum prænuntiationi accommodatum, si propheta Dei carnale aliquid loquitur, ut eum caperet affectus uxoris, cum ipsum verbum Dei caro factum sit, ut habitaret in nobis (*Joan. i*). Post hæc refert Scriptura illud, quod Isaac postquam etiam benedixit Dominus, et magnificentus est valde, aggressus est opus, et cepit fodere puteos, quos foderant pueri patris ejus Abraham; sed invidentes et Palestini, obstruxerunt eos, implentes humo, et reliqua (*Gen. xxvi*). Quis est iste Isaac, nisi Salvator noster, qui dum descendisset in istum torrentem Gerara, primo omnium illos puteos fodere vult, quos foderant pueri patris sui, id est, Moyses puteum legis foderat; David, Salomon et propheta, libros scripserunt Veteris Testamenti, quos tamen terræ et sordida repleverat intelligentia Judæorum et hæreticorum. Illos cum vellet purgare Isaac, ut ostendret quia quæcumque lex et propheta dixerunt, de

ipso dixerunt, rixati sunt cum eo Philistini. id est, Judæi, a regno Dei alieni, sed discedit ab eis. Non enim potest esse cum eis, qui in puteis aquam habere nolunt, sed terram. Et dicit eis: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (Math. xxiii)*. Fodit ergo Isaac novum puteum, immo Isaac pueri fodiunt. Pueri sunt Isaac, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes, Petrus, Jacobus, Judas, Paulus, et reliqui qui omnes novi Testamenti puteum foderunt, et invenerunt aquam vivam, quæ sit fons aquæ salientis in vitam æternam (*Joan. iv*). Sed pro his adhuc altercantur illi qui terræ sapunt, nec nova adhuc condi patiuntur, nec vetera purgari evangelicis puteis contradicunt, apostolis adversantur; et quoniam in omnibus contradicunt, litigantes, dicitur ad eos: *Quoniam indignos vos fecistis gratia Dei, ex hoc jam ad gentes ibimus (Act. xiii)*. Post hæc fodit tertium puteum Isaac, et appellavit nomen ejus Latitudo, dicens: *Nunc dilatavit nos Deus, et crescere fecit super terram (Gen. xxvi)*. Vere dilatatus est Isaac, id est, Christus, et implevit omnem terram scientia Trinitatis, et in toto orbis latitudinem Ecclesie collocavit. Præus notus tantum erat in Judæa Deus, et in Israel nominabatur (*Psal. lxxv*); nunc autem in omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (*Psal. xviii*). Exeuntes enim pueri Isaac per universum orbem terræ, foderunt puteos, et aquam omnibus ostenderunt, baptizantes apostoli omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (*Math. xxviii*).

DISCIPULUS.

Sed quid est quod puteos quos Abraham aperuit, Isaac sic eos vocavit, sicut et pater ejus?

MAGISTER.

Sciendum sane quia Moyses apud nos etiam Moyses appellatur, ut propheta unusquisque nomine vocitatur, nec mutantur, quasi eorundem vocabula puteorum. Ille mystice.

Gregorius. — Moraliter autem Isaac apud alienam gentem puteos fodisse describitur; quo videlicet exemplo discimus, ut in hac peregrinationis ærumna positi, cogitationum nostrarum profunda penetremus, et quousque nobis veræ intelligentiæ aqua respondeat, nequaquam nostræ inquisitionis manus ad exhaurienda cordis terrena torpescat. Quos tamen puteos Allophyli insidiantes replent, quia nimirum immundi spiritus cum non studiose confiteri peccata nostra conspiciunt, molestas nobis tentationum cogitationes immergunt. Et quia si sæpe eloqui sacris intendimus, malignorum spirituum insidias gravius toleramus, quia menti nostræ terrenarum cogitationum pulverem aspergunt, ut intentionis nostræ oculos a luce intimæ visionis obscurant. Unde semper mens evacuanda est, incessanterque fodienda, ne, si indiscussa relinquatur, usque ad tumorem perversorum operum cogitationum super nos terra emuletur. Unde ad Ezechielem dicitur: *Fili hominis, fode parietem (Ezech. vii)*, id est, cordis duritiæ crebris perscrutationum ictibus rumpe.

De generationibus filiorum Isaac.

Hieronymus in libro Quæst. — Dixitque Jacob: *Ecce Esau frater meus, vir pilosus est, et ego vir lenis (Gen. xxvii)*. Ubi nos pilosum legimus, in Hebræo habet *seir*. Unde postea mons *Seir*, et regio in qua versabatur est dicta. Diximus de hoc et supra.

Et sumpsit Rebecca vestimenta filii sui majoris, quæ erant desiderabilia valde, apud se domi (Ibid.). Et in hoc loco tradunt Hebræi, ut jam intimavimus, primogenitos functos officio sacerdotum, et habuisse vestimentum sacerdotale, quo induti victimas offerebant, antequam Aaron in sacerdotium eligeretur. Sequitur.

Et dixit Esau: Juste vocatum est nomen ejus Jacob, supplantabit enim me ecce scundo. Jacob supplantator interpretatur, eo igitur quod fratrem arte deceperit,

allusit ad nomen, qui ideo Jacob ante vocatus est, A lictorum divinum metuentes aspectum, propter quod quod mortui fratris plantam apprehenderat. Sequitur :

Dixitque Isaac ad Esau : Pacta benedictionis, Jacob fratri tuo servies, et erit tempus, quando depones jugum illius de collo tuo (Ibid.).

Significat quod Idumæi servituri sint Judæis, et tempus esse venturum quando de collo jugum servitutis abjiciatur, eorumque imperio contradicant. Secundum autem Septuaginta interpretes ita habet : *Erit autem cum deposueris et solveris jugum de collo tuo; videtur pendere sententia, nec esse completa.*

DISCIPULUS.

Hieronymus Damaso. — Cur Isaac, vir justus et Deo charus, non cui voluit, sed cui noluit deceptus errore benedixit ?

MAGISTER.

Differo paulisper typos, et ea quæ a majoribus nostris super hoc loco interpretata sunt prætereo ; non quia opinioni eorum non acquiescam, sed quod tu illic tantum quæras quare vir justus aliquid ignoraverit, et contra suam fecerit voluntatem. Ad quod districtè respondendum est nullum hominem, excepto eo qui ob nostram salutem carnem est dignatus assumere, plenam habuisse scientiam, et certissima doctrinæ fluentia potare. Unde nec mirum si tamen celsus patriarcha aliquid ignoraverit. Ex parte namque cognovit et ex parte prophetavit, et nunc per speculum vidit in ænigmate (I Cor. xiii) ; et secundum quod oportet orare, nescire nos dicit (Rom. viii). Quia cum venerit quod perfectum est, tunc quod ex parte est destruetur (I Cor. xiii). Sed quod vidit homo, vidit in facie, Deus autem inspicit cor (I Reg. xvi). Et sicut Samuel nescivit quem ex filiis Jesse benedicere deberet, priusquam, Domino revelante cognovit, ut David qui erat in pascuis ungi deberet in regem (Ibid.). Aut sicut Eliseus propheta, prohibente Giezi puero suo mulierem Sunamitem, dicebat : *Dimitte eam, anima enim ejus in angustia est, et Dominus celavit a me, et non indicavit mihi, et reliqua (IV Reg. iv).* Unde nec mirum est, Isaac patriarcham in suam maximam utilitatem nescire quid facere cum eo magis eo tempore erraret, quo filium sanguinariæ deditum voluptati, et eum qui fratrem postea possit occidere, prætermisso illo qui innocenter habitabat, domi vellet differre, et suam magis quam Dei statuere voluntatem (Rom. x). Ego puto divinæ dispensationis fuisse ut oculis cæcicaretur ; et cum ipse diceret : *Vox quidem vox Jacob est, manus autem manus sunt Esau (Gen. xxvii),* tamen non intelligeret minorem esse filium, qui ad benedictionem fratris præceptor aslitterat. Junilius.

DISCIPULUS.

Quid est typus, quem differre dixisti superius ?

MAGISTER.

Quem nos figuram dicimus, sive formam, sicut dicit Apostolus : *Omnia enim in figura contingebant illis (I Cor. x) ;* et iterum : *Adam qui est forma futuri (Rom. v).* Nec enim ab re est unum aliquid multis significare.

DISCIPULUS.

Quid est ergo typus vel figura ?

MAGISTER.

Præsentium aut præteritarum aut futurarum ignoratio per opera, secundum id quod opera sunt manifestatio.

DISCIPULUS.

Da præteritorum typos.

MAGISTER.

Ut est catechumenorum humilitas. Typum enim gerunt ad ea paradisi exclusi, et ex conscientia de-

licitorum divinum metuentes aspectum, propter quod et per publicum capitibus tectis incedunt.

DISCIPULUS.

Da in præsentibus.

MAGISTER.

Ut Aaron vestis, quæ duodecim tribuum nomina lapidibus insignita gestabat, ostendens se pro omni quodammodo populo supplicare.

DISCIPULUS.

Da de futuris.

MAGISTER.

In his nulla est difficultas, tamen ex superfluo nunc in duobus filiis Isaac duo testamenta monstrata sunt.

DISCIPULUS.

Quoniam et de prophetia similem pene definitionem diximus, quid interest ?

MAGISTER.

Quod in prophetia verbis secundum hoc quod verba sunt futura significantur. In typis autem res declarantur ex rebus. Possunt tamen hæc duo ita definitione misceri, ut dicamus quia prophetia est typus in verbis, secundum id quod verba sunt, et e contra, typus est prophetia in rebus, in quantum res esse nocentur. Hæc de typis, figuris vel formis hoc in loco dictum sufficit.

DISCIPULUS.

Item unde supra Gregorius. — Quid significare velit actus Esau et Jacob, quod alter ad venatum mittitur, ut benedicatur, alter vero per suppositionem matris a patre benedicatur ?

MAGISTER.

Liquido constat, quia juxta sacræ lectionis historiam pascitur, in qua videlicet historia se ad intellectum paulo subtilius stringatur. Vide quia Jacob primogeniti benedictionem non per fraudem subripuit, sed, ut sibi debitam accepit, quam a concedente fratre delentis mercede comparavit. At vero si quis, alius sentiens, utrumque factum velit per allegoriæ arcana discutere, protinus ab historia in mysterium surgat.

DISCIPULUS.

Quid est enim quod Isaac de majoris filii sui venatione vesci concupiscit ?

MAGISTER.

Omnipotens etenim Deus Judaici populi bona operatione pasci desideravit, sed illo tardante minorem Rebecca supposuit, quia dum Judaicus populus bona opera foras quærit, gentilem populum mater gratia introduxit, ut omnipotenti Patri cibum boni operis offerret, et benedictionem majoris fratris acciperet, qui eosdem cibos ex domesticis animalibus præbuit, quia gentilis populus placere Deo de exterioribus sacrificiis non quærit, per vocem prophetæ dicit : *In me sunt Deus vota tua, quæ reddam, laudationes tibi (Psal. lv).*

DISCIPULUS.

Quid est quod iisdem Jacob manus ac brachia et collum hædinis pellibus textit ?

MAGISTER.

Hædus sæpe pro peccato offerri consuevit, et gentilis populus, dum se conlisteri peccatorum non erubescit, carnis in se peccata mactavit.

DISCIPULUS.

Quid sibi vult quod vestimentis majoris fratris Jacob induitur ?

MAGISTER.

Sacræ namque Scripturæ præceptis, quæ majori populo data fuerant, in bona operatione vestitus est, et eis minor in domo utitur, quæ major foras exiens

tatus reliquit : quæ ille gentilis populus habere non potuit, dum solam in eis litteram attendit.

DISCIPULUS.

Quid indicat quod Isaac eundem filium nescit, quem benedicit?

MAGISTER

De gentili ergo populo Dominus per Psalmistam dicit : *Populus quem non cognovi, servivit mihi (Psalm. xvii)*, etc.

DISCIPULUS.

Quid est quod per præsentem filium non vidit, et tamen in futuro ei multa prævidit?

MAGISTER

Omni ipotens enim Deus, cum per prophetas suos prædixit gentilitatem gratiam prærogandam, eam in præsentem per gratiam non vidit, quam tunc in errore dereliquit; et tamen quia hanc quandoque collecturus erat, per benedictionis gratiam prævidit. Unde et eidem Jacob gentilis populi figuram tenenti in benedictione dicitur : *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus Deus (Gen. xxvii)*. Sicut enim in Evangelio Veritas dicit : *Ager est hic mundus (Matth. xiii)*. Et quia electorum populus in universo mundo virtutibus redolet. Odor fidei, odor est agri pleni. Aliter namque olet flos uvæ, quia magna est virtus et opitio prædicatorum, qui debriant mentes credentium. Aliter flos olivæ, quia suavis est opus misericordiarum, quod more olei refouet et relucet. Aliter flos rosæ, quia mira est flagrantia, quæ rutilat et redolet ex cruore martyrum. Aliter flos lili, quia candida vita carnis est de incorruptione virginitatis. Aliter flos violæ, quia magna est virtus humilium, qui ex desiderio loca ultima tenentes, super humilitatem in altum a terra non sublevant, et cælestis regni purpuram in mente servant. Aliter redolet spica, cum ad maturitatem perducitur, quia honorum operum perfectio ad saturitatem eorum qui justitiam esuriunt præparantur. Quia ergo gentilis populus in electis suis ubique per mundum sparsus est, et ex eis virtutibus quas agit omnes qui intelligunt odore bonæ opinionis replet, dicatur recte : *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni (Gen. xxvii)*. Sed quia easdem virtutes ex semetipso non habet, adjungit : *Cui benedixit Dominus Deus*. Et quoniam iisdem electorum populus per quosdam etiam in contemplationem surgit, per quosdam vero in activæ vitæ solummodo opere pinguescit, recte illud addit : *Det tibi Deus de rore cæli, et de pinguedine terræ abundantiam (Ibid.)*. Ros enim desuper subtiliter cadit, et toties de rore cæli accipimus, quoties per infusionem contemplationis intimæ aliquid tenuiter videmus. Cum vero bona opera etiam per corpus agimus, de terræ pinguedine ditamur.

DISCIPULUS.

Quid est quod Esau tarde ad patrem redit?

MAGISTER.

Constat procul dubio quod Judaicus populus ad placandum Dominum sero revertitur; cui et hoc in benedictione dicitur : *Tempusque erit cum solvatur jugum de collo tuo (Ibid.)*, quia servitute peccati Judaicus populus in fine liberatur. Sicut scriptum est : *Donec plenitudo gentium introierit, et sic omnis Israel salvus fiet (Rom. xi)*.

Item unde supra ipse qui supra. — Liquido constat quod nullus Judæorum qui plene legem didicit, adventum Redemptoris nostri ignoravit; unde et Herodes rex, magorum occasione perterritus, sacerdotes ac principes studuit solerter inquirere ubi Christum nascenturum esse præscirent. Cui protinus responderunt : *In Bethleem Judææ*. Prius ergo noveant quem passionis tempore, dum despicerent, ignorabant. Quorum notitia prior, et ignorantia posterior bene ac breviter Isaac caligante signatur, qui

dum Jacob benediceret, et quid eveniret in futuro prævidebat, et quis illi præsens assisteret nesciebat. Sic quippe Israelitarum populus, qui prophetiæ mysteria acceperunt, sed tamen cæcos oculos in contemplatione tenuit, qui eum præsentem non vidit, de quo tam multa in futuro prævidit. Ante se enim positum nequaquam cernere valuit, cujus adventus potentiam longe ante nuntiavit.

Item recapitulatio unde supra. — De benedictione Jacob quid figuratiter indicaverit. Hippolyti martyris verba, sicut excellentissimæ scientiæ ac doctrinæ Hieronymus explicavit, in hoc loco ponenda sunt. Isaac, inquit, portat imaginem Dei Patris; Rebecca, Spiritus sancti; Esau populi prioris et zabuli; Jacob, Ecclesiæ et Christi. Senuisse Isaac, consummationem orbis ostendit. Oculos illius caligasse, fidem periisse de mundo, et religionis lumen ante eum neglectum esse denuntiat. Quod filium major vocatur, acceptio legis est Judæorum. Quod escas ejus atque capturam dilexit pater, homines sunt ab errore salvati, quos per doctrinam justus quisque venatur. Sermo Dei repromissionis est benedictio, et spes regni futuri, in quo cum Christo sancti regnaturi sunt, et verum sabbatum celebraturi. Rebecca, plena Spiritu sancto, sciens quod audivit, ante quam pareret, quia major serviet minori, formam gerit in hoc loco Spiritus sancti, quæ futura noverat in Christo, ante in Jacob meditatur. Loquitur ad filium minorem : *Vade ad gregem, et accipe mihi duos hædos inde (Gen. xxvii)*, præfigurans carneum Salvatoris adventum, in quo eos vel maxime liberaret, qui peccatis tenebantur obnoxii. Si quidem in omnibus scripturis hædi pro peccatoribus accipiuntur. Quod autem duos jubetur afferre, duorum populorum significabatur assumptio, quod teneros et bonos, docibiles et innocentes animas ostendit. Stola Esau fides et scripturæ sunt Hebræorum, quæ illis primo datae sunt et postmodum gentilibus indutus est populus. Pelles autem quæ ejus brachiis circumdatae sunt, peccata utriusque populi, quæ Christus in extensione manuum cruci secum pariter allixit. Ipse enim in corpore suo non sua, sed aliena peccata portavit. Quod Isaac quaerit a Jacob, cur tam cito venerit, admiratur velocem in Ecclesiis credentium fidem. Quod cibi delectabiles offeruntur, hostia placens Deo, salus est peccatorum. Quod postea consequitur benedictio, et ejus odore perfuitur, virtutem resurrectionis et regni aperta voce pronuntians : *Taliter enim benedicitur : Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni (Ibid.)*. Odore nominis Christi, sicut ager mundus impletur, cujus est benedictio de rore cæli, hoc est, de verborum pluvia divinarum. Et de pinguedine terræ, hoc est congregatione populorum. Multitudo frumenti et vini, hoc est, multitudo quam colligit de sacramento corporis et sanguinis sui : illi serviunt populi ex gentibus ad eum conversi. Ipsum adorant tribus, id est, populi ex circumcisione credentes. Ipse est dominus fratrum suorum, quia plebi dominatur Judæorum. Ipsum adorant filii matris ejus, qui et ipse secundum carnem ex ea natus est. Ipsum qui maledixerit, maledictus est; et qui benedixerit, benedictionibus replebitur. Christus, inquam, noster ex ore populi ignorantis benedicitur, id est, veraciter dicitur. Sed alius a Judæis benedici putatur, qui ab eis errantibus expectatur. Ecce benedictione præmissa repente stupore majore expavit Isaac, et alium se pro alio benedixisse cognoscit. Nec tamen indignatur revelato sibi sacramento, sed confirmat benedictionem in filio dicens : *Benedixi eum, et benedictus est*. Hæc est benedictio prima Isaac, quæ data est minori populo Christianorum. Sed neque tamen majorem filium penitus fuisse despectum, quia cum intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus erit. Cujus tamen secundæ benedictionis prophetat hæc est : *In pinguedine terræ, et in rore cæli erit benedictio tua (Ibid.)*. In pinguedine utique terræ, id est, in fe-

cunditate rerum, et potentia regni, quæ in illo populo fuit : *Et in rore cæli erit benedictio tua*, id est, in eloquiis Dei, ipsis enim credita sunt eloquia Dei, et egis testamenta. Quod autem ait : *Vives gladio (Ibid.)*, id est, quia populus sanguine ille deditus, neces in Christo vel prophetis exercuit. *Et fratri tuo servies minori (Ibid.)*, id est, populo Christiano. Tempusque venit cum excuties et solvas iugum de cervicibus tuis, dum per agnitionem fidei ad gratiam Christi conversus deposueris onus legis, quando non servis populo minori, sed per fidem frater vocaberis. Igitur Esau post benedictionem patris invidia stimulis concitatus, necem fratri suo Jacob fraudulenter excogitat : hoc nimirum et Judaicus populus in Christo præmeditatus non solum Dominum crucis patibulo tradidit, verum etiam credentes in illum usque ad effusionem sanguinis persecutus est. Jacob autem dolos fugiens fratris, relicta domo patria vel parentibus, vadit in regionem longinquam, ut accipiat sibi uxorem ; non aliter Christus, relicta parentibus secundum carnem, id est, populum Israel, et patriam, id est, Jerosolymam, et omnes regiones Judæ abiit in gentibus, accipiens sibi inde Ecclesiam, ut imple-retur quod dictum est : *Vocabo non plebem meam plebem meam, et non dilectam plebem dilectam, et erit in loco ubi dictum est : Non plebs mea, vos ibi vocabimini filii Dei vivi (Rom. 1x).*

De itinere Jacob in Mesopotamiam Syriæ.

Pergens itaque in Mesopotamiam, etc., usque Non est hic aliud nisi domus Dei, et porta cæli (Gen. xxviii).

Hieronymus. — *Et vocavit Jacob nomen loci illius Bethel, et Ulam Luz erat nomen civitati prius (Ibid.)* : ab eo quod supra dixerat : *Quam terribilis est locus iste, non est hic nisi domus Dei, et hæc porta cæli*. Nunc loco nomen imponit, et vocavit illum Bethel, id est, domum Dei, qui locus ante vocabatur Luz, quod interpretatur lux, sive amigdalon. Unde ridicule quidam, qui verbum Hebraicum Ulam nomen esse urbis putant, cum Ulam interpretatur prius. Ordo itaque est iste locutionis : *Et vocavit nomen loci illius Bethel et prius Luz vocabulum civitatis*. Antiquæ omnes Scripturæ verbo Ulam, sive Elem plebæ sunt, quod nihil aliud significat, nisi ante aut prius, vel vestibulum, sive super liminare, vel postus.

Recapitulatio. — *Venit autem Jacob in locum ubi tunc Bethlehem vocatur, et posuit sub capite suo lapidem magnum, et dormiens vidit scalam subnixam, immitentem cælo, et angelos Dei ascendentes et descendentes. Hoc viso evigilavit, unxitque lapidem dicens : Vere hic domus Dei est, et porta cæli, et his dictis discessit (Ibid.)*. Somnus iste Jacob mors sive passio Christi est. Lapis ad caput ejus, qui nominatim quodammodo dictus est, et jam unctus Christus significatur. Caput enim viri Christus est (I Cor. xi). Quis enim nescit Christum ab unctione appellari. Domus autem Dei, quia ibi natus est Christus in Bethlehem, porta vero cæli, quia ibi in terram descendit, ibi iterum ad cælum conscendit, erectio autem lapidis resurrectioni Christi est. Porro scala Christus est, qui dixit : *Ego sum via (Joan. xiv)*. Per hanc ascendebant et descendebant angeli, in quibus significati sunt evangelistæ, prædicatores Christi, ascendentes utique cum ad intelligendam ejus super eminentissimam divinitatem excedunt universam creaturam, ut eam inveniant. *In principio verbum apud Deum, per quem facta sunt omnia (Joan. 1)*. Descendentes autem ut eum inveniant, *Factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret (Galat. iv)*. In illa enim scala a terra usque in cælum, e carne usque ad spiritum, quia in illa carnale proficiendo, velut ascendendo spirituales, sunt, ad quos lacte nutriendus etiam ipsi spirituales descendunt quodammodo ; cum eis non possunt loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus (I Cor. iii) : ipse est sursum in

A capite suo, ipse deorsum in corpore suo, quod est Ecclesia. Ipsum ergo scalam intelligimus, quia ipse dixit : *Ego sum via (Joan. xiv)*. Ad ipsum ergo ascenditur, ut in excelsis intelligatur ; et ad ipsum descenditur, ut in membris suis parvulus nutriatur ; et per illum solum se erigunt, ut sublimiter expectent. Per ipsum etiam se humiliant, ut eum sublimiter ac temperanter annuntient. *Post hanc visionem inde Jacob iter faciens vidit oves et pastores, et puteum aquæ vivæ, et lapidem magnum superpositum puteo*. Figuraliter per oves, iustorum populi significantur, sicut illud quod dictum est in Evangelio : *Statuet oves quidem ad dexteram (Matth. xxv)*. Pastores vero prophetæ sunt, qui usque adventum Domini, Spiritu sancto inundati, Israelitarum populum gubernabant. Lapis puteo superpositus figuram Domini præferbat. Puteus gratiam Spiritus sancti, per prædicationem Christi venturam ad Ecclesiam ex gentibus ; quæ oblecta erant, nondum adveniente et homine facto Christo.

De conjugio Jacob.

Hieronymus. — *Ait ergo Laban ad Jacob : Complere ergo hebdomadam istius, et dabo etiam hanc tibi (Gen. xxix)*. Postquam Liam Jacob, fraude deceptus, pro Rachel uxorem acceperat, dicitur ei a socero Laban, ut septem dies post nuptias sororis prioris expleat, et sic accipiat Rachel, pro qua iterum septimanis aliis serviturus sit. Non igitur, ut multi male æstimant, post septem annos alios Rachel accepit uxorem, sed post septem dies nuptiarum primæ. Nam sequitur :

Et ingressus est ad Rachel, et dilexit Rachel magis quam Liam, et servivit ei annis septem aliis ; concepitque Lia et peperit filium, et vocavit nomen ejus Ruben (Ibid.). Omnium patriarcharum, propter compendium lectionis, etymologias nominum volo pariter dicere. *Et vocavit, inquit, nomen ejus Ruben ; dicens : Quia vidit Dominus humilitatem meam (Ibid.)*. Ruben interpretatur visionis filius.

Et concepit, inquit, alterum filium, vocavitque nomen ejus Simeon dicens : Quoniam exaudivit me Dominus, et quod odio me haberet vir meus, et dedit mihi etiam hæc (Ibid.). Simeon quippe interpretatur auditio. De tertio vero sequitur : *Et concepit adhuc, et peperit filium, et dixit : Nunc mecum erit vir meus, quia peperit ei tres filios. Ideo vocavit nomen ejus Levi (Ibid.)*. Ubi nos legimus : *Mecum erit vir meus*, Aquila interpretatus est : *Applicabitur mihi vir meus*. Quod Hebraice dicitur *Ilaue*, et a doctoribus Hebræorum aliter transfertur, ut dicant : *Prosequetur me vir meus*, id est, non ambigo de amore in me viri mei. Erit mihi in hac vita comes, et ejus dilectio me ad mortem usque deducet et prosequetur, tres enim ei filios genui. Et concepit et peperit genuitque filium, et dixit : *Nunc super hoc confitebor Domino, et ob id vocavit nomen ejus Juda (Ibid.)*. *Juda confessio* dicitur, a confessione itaque confessoris nomen est dictum. Verumtamen hic confessio pro gratiarum actione aut pro laude accipitur, ut frequenter in Psalmis et in Evangelio : *Confitebor tibi, Domine cæli et terræ (Matth. xi)*, id est : Gratias ago tibi, sive : Glorifico te.

Et concepit Bala, et peperit Jacob filium, et dixit Rachel : Judicavit me Deus, et exaudivit vocem meam, et dedit mihi filium ; propterea vocavi nomen ejus Dan (Gen. xxx).

Causam nominis expressit, ut ab eo quod judicasset se Dominus filio ancillæ, iudicii nomen imponeret. Dan quippe interpretatur iudicium. *Et concepit adhuc Bala, et peperit filium, et dixit Rachel : Habitare me fecit Deus habitatione cum sorore mea, et invalui ; vocavitque nomen ejus Nephthaim (Ibid.)*, causa nominis Nephthali alia hic multo exponitur, quam in libro Hebræorum nonnum scripta est. Unde et Aquila ait : *Συναίστεργόν με ὁ θεός, καὶ συναίστεργόν, pro quo in Hebræo scriptum est :*

Naphthale Elohim, Naphthalei. Unde a conversatione, sive comparatione, quia utrumque sonat, Nephtholim nomen imposuit. Quod autem sequitur: *Et peperit Zelfa, ancilla Lia, Jacob filium; et dixit Lia, In fortuna, et vocavit nomen ejus Gad (Ibid.).* Ubi nos posuimus in fortuna, et Græce dicitur *ἰν τύχῃ*, quæ potest eventus dici, in Hebræo habet *Bagdad*, quod Aquila interpretatur, *Venit accinctio*, nos autem dicere possumus in præcinctu. *Ba* enim potest præpositionem sonare in, et *Gad, venit.* Ab eventu ergo, sive præcinctu, qui *Gad* dicitur, *Zelfæ* filius *Gad* vocatus est. Sequitur:

Et peperit Zelfa, ancilla Lia, filium Jacob secundum, et dixit Lia: Beata ergo quia beatificant me mulieres, et vocavit nomen ejus Aser divitiæ (Ibid.).

Male additæ sunt divitiæ, id est, *πλοῦτος*, cum etymologia nominis *Aser* Scripturæ auctoritate pandatur dicentis: *Beata sum ego, et beatificant me mulieres.* Et ab eo quod beata dicatur ad omnibus, filium suum beatum vocaverit. *Aser* ergo non divitiæ, sed *beatus* dicitur duntaxat in præsentis loco. Nam in aliis secundum ambiguitatem verbi possunt et divitiæ sic vocari.

Et audivit Deus Liam, et concepit et peperit filium quintum, et dixit Lia: Dedit Deus mercedem meam viro meo, et vocavit nomen ejus Issachar (Ibid.).

Etymologia hujus nominis Septuaginta interpretes ediderunt, *Est merces.* Non igitur, ut plerique addito pronomine male legunt, æstimandum est ita scriptum esse, quod est merces, sed totum nomen interpretatur *est merces.* *Jes* quippe dicitur *est*, et *Sachar, merces.* Hoc autem ideo, quia mandragoris filii Ruben introitum qui Racheli debebatur ad se verterat.

Et concepit adhuc Lia, et peperit filium sextum Jacob. Dixitque: Dotavit me Deus dote bona in hoc tempore. Habitavit mecum vir meus, quia peperit ei sex filios; et vocavit nomen ejus Zabulon (Ibid.).

Ubi nos posuimus *Habitavit mecum, LXX* interpretati sunt *Diliget me.* In Hebræo habetur *Izholeni*, et est sensus: *Quia sex filios genui Jacob, propterea jam segura sum. Habitabit enim mecum vir meus, et filius meus vocetur habitaculum.* Male igitur et violenter in libro nominum, *Zabulon fluxus noctis* interpretatur.

Et post hoc peperit filiam, et vocavit nomen ejus Dina. Hæc transferitur in causam, quam significantius Græci *δίκην* vocant. Jurgii enim in Sichimis causa existit. Post filios et parentum ponenda sunt nomina. *Lia* interpretatur laborans, *Rachel ovis*; cujus filius *Joseph* ab eo quod sibi alium addi mater optaverat, vocatur augmentum.

Recapitulatio spiritalis. — Igitur *Jacob* pergens in Mesopotamiam, accepit uxores duas filias *Laban*, fratris *Rebeccæ* (*Gen. xxviii-xxx*).

Hoc est, primo *Liam*, secundo *Rachel*, inde sibi accepit *Lia* ancillam nomine *Zelfa*, et ancillam *Rachel* *Balam*, ex quibus quatuor duodecim genuit filios et unam filiam. De *Lia* scilicet, genuit *Ruben*, *Simeon*, *Levi*, *Juda*, *Issachar*, *Zabulon*; De *Rachel* autem, *Joseph* et *Benjamin*; de *Bala*, ancilla *Rachel*, *Dan*, et *Nephtholim*; de *Zelfa*, ancilla *Lia*, *Gad* et *Aser*. Hi sunt duodecim filii *Israel*. Nunc autem quid rerum figuraverint quatuor uxores *Jacob*, quarum duæ liberæ et duæ ancillæ fuerunt, observandum. *Scimus* enim *Apostolum* in libera et ancilla, quas habebat *Abraham*, duo testamenta intelligere, sed ibi in una et una facilius apparet quod dicitur: *Hic etiam duæ sunt et duæ.* Deinde ibi ancillæ filius exhereditatus; hic vero ancillarum filii simul cum filiis liberarum terram promissionis accipiunt. Unde hic procul dubio aliquid aliud significatur. Quamquam enim duæ liberæ uxores *Jacob* ad novum testamentum, quod in libertatem vocati sumus, existimantur pertinere, non tamen frustra duæ sunt, nisi quia duæ vitæ nobis in Christi corpore prædicantur: una temporalis, in qua laboramus; alia

æterna, in qua delectationem Dei contemplabuntur. *Lia* namque, ut diximus, interpretatur *laborans*; *Rachel* autem *ovis*, et secundum aliorum opinionem, *visum principium*, sive *verbum*. Actio ergo hujus vitæ, in qua vivimus ex fide, laboriosa est in operibus, et incerta in quo exitu proveniat ad utilitatem eorum quibus consulere volumus. *Ipsa* est *Lia* prior uxor *Jacob*, ac per hoc infirma oculis fuisse commemoratur. Cogitationes enim eorum mortalium timidæ et incertæ providentiæ nostræ; spes vero æternæ contemplationis Dei, habens certam intelligentiam veritatis. *Ipsa* est *Rachel*, unde etiam dicitur bona facie et pulchra specie. Hanc enim amat omnis pie studiosus, et propter hanc servit gratiæ Dei, quia *peccata nostra et si fuerint sicut Phanicium, tanquam nix dealbabitur (Isai. i)*. *Laban* quippe interpretatur *dealbatio*, cui servit *Jacob* propter *Rachel*. Neque enim se quisque convertit sub gratia remissionis peccatorum servire justitiæ, nisi ut quiete vivat in verbo, ex quo videtur principium quod *Deus* est. Ergo propter *Rachel*, non propter *Liam*, servitur. Nam quis tandem amaverit in operibus justitiæ laborem actionum atque passionum; quis eam vitam propter se ipsam expetierit, sicut nec *Jacob* *Liam*, sed tamen sibi suppositam in usum generandi amplexus fecunditatem ejus expertus est. Dominus enim eam, quia per se ipsam diligere non poterat, primo ad *Rachel* perveniretur, tolerari fecit; deinde propter filios commendavit. Ita vero unusquisque utilis Dei servus sub dealbationis peccatorum suorum gratia constitutus, quid aliud amans in sua conversatione meditatur, nisi doctrinam sapientiæ, quam plerique se percepturos putant, statim ut se in septem præceptis legis exercuerint, quærunt dilectionem proximi, ne cuiquam noceatur, id est: *Honora patrem tuum et matrem; non machaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui, non concupisces uxorem proximi tui (Deut. v)*. Quibus observatis postea quam homini pro concupita delectatione doctrinæ per tentationes varias, quasi per hujus sæculi noctem tolerantiam laboris adhæserit, velut pro *Rachel* *Lia* inopinata conjungitur; et hanc sustinet, ut ad illam perveniat, si perseveranter amat, acceptis septem aliis præceptis, ac si ei dicatur. *Servi alios septem annos propter Rachel, ut sis pauper spiritu, mitis, lugens, esuriens sitiensque justitiam, misericors, mundi cordis, pacificus (Matth. v)*. Vellet enim homo, si fieri possit, sine ulla tolerantia laboris, quæ in agendo patiendoque amplectenda est, statim ad pulchræ contemplationis delicias pervenire, sed hoc non potest in terra morientium. Hoc enim videtur significare quod dictum est ad *Jacob*: *Non est moris in loco hoc ut minor habeatur priusquam major, quia non absurde major appellatur, quæ tempore prior est; prior autem in hominis operatione labor boni operis quam requies contemplationis. Ad unum ergo contendendum, sed propter hoc multa ferenda sunt. Itaque duæ sunt uxores *Jacob* liberæ ambæ, quippe sunt filia remissionis peccatorum, hoc est, dealbationis, quod est *Laban*; verumtamen una amatur, altera toleratur, sed quæ toleratur ipsa prius et uberius fecundatur, ut si non propter se ipsam, certe propter filios diligatur. Labores enim justorum maximum fructum habent in eis quos regno Dei generant inter multas tentationes et tribulationes prædicando Evangelium ad eos propter quos sunt in laboribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus sæpius (*II Cor. xi*), propter quos habent foris pugnas, intus timores (*II Cor. vii*), gaudium et coronam suam vocant (*Philipp. iv*). Nascuntur autem eis filii facilius atque copiosius ex illo sermone fidei, quo prædicant Christum crucifixum (*I Cor. i*). *Rachel* autem clara aspectu mente excedit *Deo* (*II Cor. v*), et videt in principio Verbum Dei apud Deum (*Joan. i*), et vult parere, et non potest, quia generationem ejus quis enarrabit (*Isai. Li. i*)? Ideo-*

que cum contemplativa vita appetit ut divinitatem ineffabilem cernat, vacare vult ab omni negotio, et ille sterilis qui in variis pressuris non subvenit. Sed quia et ipsa interdum procreandi charitate inardescit, vult enim docere quod novit: videt sororem labore agendi filios abundantem, et dolet potius currere homines ad eam virtutem, qua eorum necessitatibus consulitur, et ad illam unde divinum aliquid discitur. Hic dolor figuratus videtur in eo quod scriptum est: *Et zelavit Rachel sororem suam (Gen. xxx)*. Proinde quia purus intellectus spiritalis substantiæ verbis carnis editus exprimi non potest, elegit doctrinam sapientiæ per quaslibet corporeas similitudines insinuare divina, sicut elegit Rachel ex viro suo et ancilla suscipere filios, quam sive filiis omnino manere. Bala quippe ancilla Rachel interpretatur inventa. De veteri quippe vita carnalibus sensibus dedita, corporeæ excitantur imagines, etiam cum aliquid de spiritali et incommutabili substantia divinitatis auditur. Suscepit et Lia filios de ancilla sua, amore habendæ numerosioris proles arcensa; invenimus autem Zelfan, ejus ancillam, interpretari *os hians*; quæ propter hæc ancilla illos figurat quorum in prædicatione fidei evangelicæ os hiat, et cor non hiat. De qualibus scriptum est: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Marc. vii)*. Et de quibus Apostolus dicit: *Qui prædicat non esse furandum, furaris (Rom. i)*. Verumtamen ut etiam per hanc conditionalem uxorem libera illa uxor Jacob laborans filios hæredes regni suscipiat, ideo Dominus dicit: *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite (Matth. xxiii)*. Unde Apostolus: *Sive, inquit, ex occasione, sive ex veritate Christus annuntiatur, in hoc gaudeo, sed et gaudebo (Philipp. i)*. Tanquam ut ancilla pariens de prole numerosiori lætatur. Est vero quidam Lia fetus ex beneficio Rachel. Rachel exit, ut cum viro suo debita nocte concubito, si acceptis a filio Lia mandragoricis malis cum sorore cubari permittit. Quid enim de mandragora dicendum est? Proinde rem comperi pulchram et suave olentem, saporem autem insipidum; et ideo in illo mandragorico pomo figurari intelligo famam bonam popularem. Unde dicit Apostolus: *Oportet etiam testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt (I Tim. iii)*, qui licet parum sapiant, reddunt tamen fructum plerumque labori eorum per quos sibi consulitur, et splendorem laudis et odorem bonæ opinionis. Nec ad istam gloriam popularem primi perveniunt eorum qui sunt in Ecclesia, nisi quicunque in actionum periculis et labore versantur. Propterea Lia filius mala mandragorica invenit, exiens in agrum, id est, honeste ambulans ad eos qui foris sunt (*I Thess. iv*); doctrina vero illa sapientiæ, quæ a vulgi strepitu remotissime in contemplatione veritatis dulci delectatione deligit. Hanc popularem gloriam quantumcumque non assequeretur, nisi per eos qui in mediis turbis agendo, actus populi præsent, quia dum isti et actiosi homines et negotiosi per quos multitudines administratur utilitas, et quorum auctoritas populis clara est, testimonium perhibent, etiam vitæ propter studium conquirendæ et contemplandæ veritatis otiosæ, quodammodo mala mandragorica per Liam veniunt ad Rachel; ad ipsam vero Liam per filium primogenitum, id est, per honorem secunditatis, in quo est omnis fructus laboriosæ atque in certamina tentationum periclitantis actionis. Quam plerique bono ingenio studioque flagrant, quamvis idonei regendis populis esse possint, tamen evitant propter turbulentas occupationes exire, si in doctrinæ otium toto pectore tanquam in speciosæ Rachel feruntur amplexus; et quia bonum est ut et hæc vita latius innotescens popularem gloriam mereatur. Injustum est autem ut eam consequatur, si amorem suum administrandis ecclesiasticis curis aptum et idoneum in otio dejinet, nec gubernationem communis utilitatis impedit. Propterea Lia sorori suæ dicit: *Parum est tibi quod virum meum*

A accepisti, insuper et mandragoras filii mei vis accipere (Gen. xxx)? Per unum virum significans eos omnes, quia cum sint agendi virtute habiles, et digni quibus regimen Ecclesiæ committatur ad dispensandum fidei sacramentum, illi accendi studio doctrinæ atque indagandæ et contemplandæ sapientiæ se ad omnibus actionum molestiis remove, atque in otio discendi aut docendi volunt considerare. Ita ergo dictum est: *Parum est tibi quod accepisti virum meum, insuper et mandragoras filii mei vis accipere*, ac si diceretur: *Parum est quod homines ad laborem rerum gerendarum necessarios in otio detinet vita studiorum, insuper et popularem gloriam requirit*. Proinde, ut eam juste comparet, impertit Rachel virum sorori suæ illa nocte, ut scilicet qui virtute laboriosa regimini populorum accommodati sunt, etiam si scientiæ vacare diligenter, suscipiant experientiam tentationum curarumque sarcinam pro utilitate communi, ne ipsa doctrina sapientiæ, cui vacare statuerant, blasphemetur; neque adipiscatur ab imperitioribus populis existimationem bonam, quod illa poma significant, et quod necessarium est ad exhortationem discendum. Sed plane ut hanc curam suscipiant viri coguntur, satis et hoc est significatum. Quod cum veniret Jacob de agro, occurrit ei Lia, eumque detinens ait: *Ad me intrabis, conduzi enim te pro mandragoris filii mei*. Tanquam diceret: *Doctrinæ quam diligis vis conferre bonam opinionem, noli fugere officiosum laborem*. Hæc in Ecclesia geris quisquis adverterit, cernit et experitur in exemplis, quod intelligamus in libris. Quis non videat hoc geri toto orbe terrarum, venire homines ab operibus sæculi, et ire in otii usum cognoscendæ et contemplandæ veritatis tanquam in amplexu Rachel, et excipi de transverso ad ecclesiasticam necessitatem, atque ordinari in labore tanquam Lia dicente: *Ad me intrabis*, quibus istud mysterium Dei dispensantibus, ut in nocte hujus sæculi filios generent fidei, laudatur a populis etiam illa vita, cujus amore conversi spem sæculi reliquerunt, et ex cujus professione ad misericordiam regendæ plebis assumpti sunt. Idem agunt in omnibus operibus suis, vel laboribus, ut illa professio ex qua se converterent, quia tales rectores populi dedit ratio, non infametur, sed clarius glorificetur tanquam Jacob non recusante noctem Lia, ut Rachel pomis suave olentibus et clare nitentibus potiatur. Quæ aliquando et ipsa præstant misericordia Dei per se ipsam parit, vix tandem quidem quia perrarum est, ut: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i)*. Et quidquid de hac re pie sapienterque dicitur, et sine phantasmate carnalis cogitationis et salubriter vel ex parte capitur. Alio quoque sensu Liam et Rachel Victorinus martyr, et cæteri in similitudinem Ecclesiæ vel Synagogæ interpretati sunt. Liam enim major natu Synagogæ tenuisse existimabant typum, quia prior Dei genuit populum, et quidem oculis legitur gravis, quia lex per Moysen data, quod operata est atque signata. Rachel autem junior et pulchra, prius sterilis et postmodum secunda, similitudo est Ecclesiæ. Junior, quia tempore posterior; pulchra, quia corpore et Spiritu sancto oculi ejus decori, qui Evangelium perspicere meruerunt. Quæ etiam tandiu sterilis fuit, quousque Synagoga populum generabat. Cur autem Jacob pro Rachel servivit, et supponitur ei Lia major, nisi quia Dominus, ut Ecclesiam assumeret, prius Synagogam sibi conjunxit. Servitus itaque ipsius Jacob septem annorum pro duabus uxoribus, hujus vitæ præsentis tempus significat, quia per septem dies voluitur, in qua Dominus formam servi accepit, factus obediens paternæ voluntati usque ad mortem (*Philipp. ii*). Ille enim pro ovibus servit, et Dominus nosier ait: *Non venit Filius hominis ministrari, sed ministrare (Matth. xi)*. Ille oves pavit, et Dominus in Evangelio dicit: *Ego sum pastor bonus (Joan. xiv)*. Ille mercedis lucræ

varium sibi pecus abstulit; Christus diversarum gentium varietatem sibi congregavit. Ille tres virgas amputatis corticibus in alveis aquarum opposuit, ut earum contemplatione multiplicarentur ejus oves: et Dominus noster in aqua baptismatis trium personarum nomina Patris et Filii et Spiritus sancti populo fideli proposuit, ut quisquis hoc pleno corde perspexerit efficiatur ovis Dei.

Hieronymus. — Dixitque Jacob ad Laban: *Transibo in universo pecore tuo hodie; separa inde omne pecus varium et discolor, et omne pecus unius coloris in agnis, et varium et discolor in capris, et erit merces mea. Et respondebit mihi justitia mea in die crastino, cum venerit merces mea coram te. Omne quod non fuerit varium et discolor, in capris et agnis, futurum erit apud me, etc. (Gen. xxx).*

Multum apud LXX interpretes confusus est sensus, et usque in præsentem diem nullum potui invenire nostrorum qui ad liquidum quid in hoc loco diceretur exponeret. « Vis, inquit, Jacob me servire tibi, etiam alios septem annos? fac quod postulo. **B** Separa mihi omnes discolors et varias, tam oves quam capras; et trade in manus filiorum tuorum. Rursus ex utroque grege, alba et nigra pecora (id est, unius coloris) da mihi. Si quid igitur ex albis et nigris, quæ unius sunt, varium natum fuerit, mecum erit; si quid vero unius coloris, tuum erit. Rem non difficile postulo. Tecum facit natura pecorum, ut alba ex albis, et nigra nascentur ex nigris. Mecum justitia mea, dum Deus respicit humilitatem meam et laborem. Optionem Laban datam libenter arripuit, et ita ut Jacob postulabat faciens trium dierum iter, inter Jacob et filios suos separavit, ne quis ex vicinitate pecoris nasceretur dolus. Itaque Jacob novam stropham commentus est, et contra naturam albi et nigri naturali arte pugnavit. Tres enim virgas populeas et amygdalinas et mali granati, » quamquam Septuaginta *styracinas et nucinas et plataninas* habeant, « ex parte decorticans varium virgarum fecit colorem, ut ubicunque in virga corticem reliquisset, antiquus permaneret color; ubi vero tulisset corticem, color candidus panderetur. Observabat ergo Jacob, et tempore quo ascendebantur pecora, et post colorem die ad potandum avida pergebant; discolors virgas ponebat in canalibus, et admissis arietibus et lircis in ipsa potandi aviditate oves et capras faciebat ascendere, ut ex duplici desiderio dum avidi bident, et ascenduntur a maribus, tales fetus conciperent, quales umbras arietum et hircorum desuper ascenduntium in aquarum speculo contemplabantur. Ex virgis enim in canalibus positis, varius etiam erat imaginum color. » Nec mirum hanc in conceptu feminarum esse naturam, ut quales perspexerint sive mente conceperint, in extremo voluptatis æstu quæ concipiunt, talem sobolem procreent. Cum hoc ipsum etiam in equarum gregibus apud Hispanos dicatur fieri, et Quintilianus in ea controversia, in qua accusabatur matrona, quod Æthiopem pepererat, pro defensione illius argumentetur, hanc conceptum esse naturam, quam supra diximus. Et scriptum reperietur in libris Hippocratis quod quædam suspicione adulterii fuerat puniendâ, cum pulcherrimum peperisset, utriusque parenti generique dissimilem, nisi memoratus medicus solvisset quæstionem, monens quærere ne forte talis pictura esset in cubiculo; qua inventa mulier a suspicione liberata est. « Postquam autem nati fuerant hædi et agni varii et discolors ex albis, et unius coloris gregibus, separabat illos Jacob, et procul eas faciebat a pristino grege. Si quid autem nascebatur unius coloris (id est, albi sive nigri) tradebat in manus filiorum Laban, et ponebat virgas, quas decorticaverat in canalibus, ubi effundebantur aquæ, et veniebant ad potandum, contra pecora, ut conciperent eo tempore, cum venirent ad potandum; et concipiebat pecora contra virgas Jacob, virgas quas posuerat coram pecore in canalibus ad concipiendum in eis; et in

serotinis ovibus non ponebat, et fiebant serotina Laban, et temporanea Jacob. » Hoc in Septuaginta interpretibus non habetur; sed pro *serotinis et temporaneis* aliud nescio quid, quod ad sensum non pertinet, transtulerunt. Quod autem dicit Scriptura, hoc est: « Jacob prudens et callidus justitiam et æquitatem, etiam in nova arte servabat. » Si enim omnes agnos et hædos varios pecora procreassent, erat aliqua suspicio doli, et aperte huic rei Laban invidus contraxisset. Ergo ita omnia temperavit, ut ipse fructum sui laboris acciperet et Laban et penitus spoliaretur. Si quando oves et capræ primo tempore ascendebantur, quia melior vernus est fetus, ante ipsas ponebat virgas, ut varia soboles nasceretur; quæcunque autem oves et capræ sero quærebant marem, ante harum oculos non ponebat, ut unius coloris pecora nascerentur. Et quidquid primum nascebatur, suum erat, quia discolor et varium erat, quidquid postea, Laban. Unius enim tam in nigro, quam in albo coloris pecus oriebatur. In eo autem loco, ubi scriptum est, ut *conceperint in virgis*; et in Hebræo habet *Iehammenna*. Vini verbi Hebraici, nisi circuitu exprimeri non possum. *Iehammenna* enim proprie dicitur extremus in coitu calor, quo corpus omne concutitur, ut patris voluptati vicinus est finis.

Idem qui supra. — *Et pater vester mentitus est mihi, et mutavit mercedem meam decem vicibus, et non dedit ei Deus ut noceret mihi. Si dixerit: Hoc varium pecus erit merces tua, nascetur omne pecus varium; et si dixerit: Unius coloris erit merces tua, nascetur omne pecus unius coloris (Gen. xxxi).*

Pro eo quod nos posuimus *Mutavit mercedem meam decem vicibus*, Septuaginta interpretes posuerunt *Decem agnis*: nescio qua opinione ducti, cum verbum Hebraicum *Monim* numerum magis quam agnos sonet. Denique et ex consequentibus hic magis sensus probatur, quod per singulos fetus semper Laban conditionem mutaverit. Si videbat varium nasci pecus, post fetum dicebat: *Volo ut in futurum varia mihi nascantur*. Rursus cum vidisset unius coloris nasci pecora (Jacob quippe hoc audito virgas in canalibus non ponebat), dicebat ut futuros fetus unius coloris sibi pecora procrearent. Et quid plura? usque ad vices decem semper a Laban pecoris sui, sive Jacob mutata conditio est. Et quodcunque sibi proposuerat ut nasceretur, in colorem contrarium vertebatur. Ne cui autem in sex annis decem pariendi vices incredibiles videantur, lege Virgilium in quo dicitur: *Bis gravidæ pecudes*. Natura autem Italicarum ovium et Mesopotamiæ una esse traditur.

Sequitur qui supra. — *Et furata est Rachel idola patris sui (Gen. xxxi)*. Ubi nunc idola legimus, in Hebræo Teraphim scriptum est, quæ Aquila *μορφώματα*, id est, *figurata*, vel *imagines*, interpretatur. Hoc autem ideo, ut sciamus quid in Judicum libro Teraphim sonet. Sequitur:

Et transiit fluvium, et venit in montem Galaad (Ibid.). Non quod eo tempore Galaad mons diceretur, sed per anticipationem, ut frequenter diximus, illo vocatur nomine, quo postea nuncupandus erat.

Item supra. — *Et mutasti mercedem meam decem agnis (Ibid.)*. Idem error qui supra, numerus pro agnis legendus. Sequitur: *Et dixit Jacob fratribus suis: Colligemus lapides, et congregatis lapidibus fecerunt acervum, et comederunt. Et vocavit illum Laban acervus Testimonii, et vocavit Jacob illum acervus Testis. Acervus lingua Hebræa Gal dicitur; et vero testimonium. Rursus lingua Syra acervus igitur appellatur, testimonium vero Saadutha. Jacob igitur acervus Testimonii, hoc est, Galaad lingua appellavit Hebræa. Laban vero id ipsum, id est, acervum testimonii igitur Saadutha, a gentis suæ sermone, vocavit. Erat enim Syrus, et antiquam linguam parentum provincie in qua habitabat sermone mutaverat.*

Recapitulatio. — « Post longam igitur servitutum, quam Jacob apud socerum suum pro uxoribus velut mercedem sustinuit, præcepit ei Dominus ut revertere-

reior in patriam suam. Tunc ignorante socio suo, cum uxori- bus et comitatu prope- ravit. Laban autem con- secutus est eum in monte Galaad cum furore, atque idola quæ Rachel furata erat apud eum requisivit, nec reperit. Quid ergo sibi hoc ipsum figuraliter velit? Dum enim Laban superius altam gerat personam, nunc tamen diaboli tyronum figurat. Laban quippe interpretatur *dealbatio*. Dealbatio autem diabolus non inconuenienter accipitur; qui cum sit tenebrosus ex merito, transfiguratur se velut angelum lucis (II Cor. xi). Huic seruit Jacob, id est, ex parte reproborum Iudaicus populus, ex cuius carne incarnatus Dominus venit. Potest etiam per Laban mundus sic exprimi, qui cum furore Jacob persequitur, quia electos quosque qui Redemptoris nostri membra sunt, præsequendo opprimere conatur. Huius filiam, id est, mundi seu diaboli Jacob abstulit, cum sibi Christus Ecclesiam ex gentilitate conjunxit, quam et de domo patris abstulit, quia ei per prophetam dicit: *Obliviscere populum tuum, et domum patris tui (Psal. xlii)*. Quid vero in idolis, nisi avaritia designatur. Unde per Paulum dicitur: *Avaritia, quæ est idolorum servitus (Ephes. v)*. Laban vero veniens apud Jacob idolum non invenit, quia, ostensis mundi thesauris, diabolus Redemptori nostro vestigia concupiscentiæ terrenæ reperit (Matth. iv), sed quia Jacob non habuit, ea Rachel sedendo cooperavit. Per Rachel quippe, quæ ovis dicitur, Ecclesia figuratur. Sedere autem est humilitatem penitentiæ appetere, sicut scriptum est: *Surgite postquam sederitis (Psal. cxxi)*. Rachel ergo idola sedendo operuit, quia sancta Ecclesia Christum sequens, vitium terrenæ concupiscentiæ per humilitatem penitentiæ cooperuit. De hac cooperatione vitiorum per prophetam dicitur: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata (Psal. xxxi)*. Nos igitur Rachel significavit, quia idola sedendo premimus, si culpas avaritiæ penitendo damnamus. Qua utique avaritiæ immunditia, non illos qui viriliter currunt, impedit, quibus dicitur: *Viriliter agite, et confortietur cor vestrum (Psal. xxvi)*; sed his maxime evenit, qui quasi effeminatum gressu gradientes per blandimenta sæculi resolvuntur. Unde et illic ejusdem Rachelis hæc verba sunt: *Juxta consuetudinem seminarum nunc accidit mihi (Gen. xxxi)*, id est, quasi muliebricia se habere innotuit. Laban vero postquam persecutus est Jacob, et invenisset eum, et locuti essent inter se, ineuntes fœdus, tulit Jacob lapidem, et erexit in titulum; dixitque fratribus suis: *Afferte lapides. Qui congregantes fecerunt tumulum, quem et vocabat Laban tumulum Testis, et Jacob acervum Testimonii.* Inter fideles enim tam Judæos quam gentiles, testis est lapis eminens, in similitudinem Christi, acervus lapidum, qui est multitudo credentium. Sequitur:

Hieronymus. — *Et occurrerunt ei angeli Dei, et dixit Jacob, ut vidit eos: Castra Dei hæc sunt; et vocavit nomen loci illius Castra (Gen. xxxii)*. Ubi hic castra posita sunt, in Hebræo habet *Mahanaim*, ut sciamus, si quando in alio loco interpretatum ponitur, quem locum significet. Et pulchre ad fratrem iturus inimicum angelorum se comitantium excipitur choris.

Et dixit Jacob: Deus patris mei Isaac, Domine, qui dixisti mihi: Revertere in terram tuam, et benedicam tibi, minor sum omnium misericordiarum tuarum et omni veritate tua, quam fecisti servo tuo (Ibid.).

Pro eo quod non posuimus *Minor sum*, aliud nescio quid quod sensum turbet in Græcis et Latinis Codicibus continetur. Sequitur:

Et dixit ei: Quod tibi nomen est? qui ait: Jacob. Dixitque autem ei: Jam non vocabitur Jacob nomen tuum, sed vocabitur nomen tuum Israel, quia invaluisti cum Deo, et cum hominibus vales (Ibid.).

Josephus, in primo Antiquitatum libro, Israel ideo appellatum putat, quod adversus angelum steterit; quod ego diligenter excutiens, in Hebræo penitus invenire non potui. Et quid me necesse est opiniones

A quærere singulorum, cum etymologiam nominis exponat ipse qui posuit. *Non vocabitur*, inquit, *nomen tuum Jacob, sed Israel erit nomen tuum*. Quare interpretatur Aquila: *Ὅτι ἤρξας μετὰ Θεοῦ*, Symmaachus: *Ὅτι ἤρξω ἰσχυρὶ πρὸς Θεόν*: Septuaginta et Theodotus, *Ὅτι εὐίσχυρας μετὰ Θεοῦ*. Sarith enim, quod ab Israel vocabulo derivatur, principem sonat. Sensus itaque hic est: Nomen tuum non vocabitur supplantatur, hoc est, Jacob; sed vocabitur nomen tuum princeps cum Deo, hoc est, Israel. Quomodo enim princeps sum ego, sic et tu qui mecum luctari potuisti, princeps vocaberis. Si autem mecum qui Deus sum, sive angelus (quoniam plerique varie interpretantur), pugnare potuisti, quanto magis cum hominibus, hoc est cum Esau, quem formidare non debes. Illud autem quod in libro Nominum interpretatur Israel *vir videns Deum, sive meus videns Deum*, omnium pene sermone detritum, non tam vere quam violenter mihi interpretatum videtur. Hic enim Israel per has litteras scribitur: *iod, sin, res, aleph, lamech*, quod interpretatur *principes Dei, sive directus Dei*, hoc est, εὐθύπατος Θεοῦ. *Vir vero videns Deum*, his litteris scribitur, ut *vir* ex tribus litteris scribatur: *aleph, iod, sin*, et dicatur *ais*; *videns vero* tribus: *res, aleph, he*, et dicatur *rahe*. Porro *El*, ex duabus *aleph* et *lamech*, interpretatur *Deus, sive fortis*. Quamvis igitur grande auctoritatis sint et eloquentiæ, et ipsorum umbra nos opprimat, qui Israel *virum* sive *mentem videntem Deum* transtulerunt, non magis scripturæ, et angeli, vel Dei, qui Israel ipsum vocavit, auctoritate ducimur, quam cujuslibet eloquentiæ sæcularis. Illud quoque quod postea sequitur: *Et benedixit eum ibi, et vocavit Jacob nomen loci illius facies Dei; vidi enim Deum facie ad faciem, et salva facta est anima mea (Ibid.)*, in Hebræo dicitur *Phanuel*, ut sciamus ipsum esse locum qui in cæteris Scripturæ sanctæ voluminibus, ita ut in Hebræo scriptum est *Phanuel* legitur in Græco.

Item qui superiore libro, quo supra. — *Et divisit pueros super Liam et super Rachel et super ancillas duas, et super filios eorum primas. Liam vero, et pueros novissimos, et Rachel et Joseph novissimos, et ipse transit ante eos (Gen. xxxiii)*. Non, ut plerique æstimant, tres turmas fecit, sed duas. Denique ubi nos habemus *Divisit*, Aquila posuit, *ἡἰσέωσας*, id est, *dimidiavit*, ut unum cuneum faceret ancillarum cum parvulis suis, et alium Liæ et Rachel, quæ liberæ erant cum filiis earum; primasque ire faceret ancillas, secundas liberas, ipse autem ante utrumque gregem fratrem adoraturus occurreret. Sequitur:

Et edificavit ibi Jacob domum, et pecoribus suis edificavit tentoria sive tabernacula. Ideo vocavit loci illius nomen Tabernacula (Ibid.). Ubi nos *tabernacula* habemus, in Hebræo legitur *Succoth*. Est autem usque hodie civitas trans Jordanem hoc vocabulo interpretata, Scythopoleos, de qua in libro Locorum scripsimus. Sequitur:

Et venit Jacob Salem civitatem Sichem in terra Chanaan, cum venisset de Mesopotamia Syria (Ibid.). Error oboritur quomodo Salem Sichem civitas appelletur, cum Jerusalem in qua regnavit Melchisedech, Sale ante sit dicta. Aut igitur unius urbs utraque nominis est, quod etiam de pluribus Judææ locis possumus invenire, ut idem urbis et loci nomen in alia atque alia tribu sit. Aut certe ista salem, quæ nunc pro Sichem nominatur, dicimus hic interpretari consummatam atque perfectam, et illam quæ postea Jerusalem dicta est, pacificam, nostro sermone transferri. Utrumque enim accentu paululum declinato hoc vocabulum sonat. Tradunt Hebræi quod claudicantis femur Jacob ibi convalescit, et sanatum sit, propterea eandem civitatem curati atque perfecti vocabulum consecutam.

Repetitio. — Illis ita transactis, Jacob mittit nuntios ad Esau fratrem suum, et muneribus. Post hæc, transductis omnibus suis per torrentem, ipse navescit solus, et ecce vir luctabatur cum illo. Prævaluitque

ei Jacob, nec dimisit eum, nisi benedictionem extorqueret, sacrumque Israel nomen acciperet.) (Gen. xxxii). In quo principaliter sacramenti Dominici imago præfigurata est. Vir enim ille typum Christi evidentissime gesserat, cui tamen ideo prævaluit Jacob utique volenti, et ut mysterium figuraret passionis Domini, ubi visus est Jacob in Judæorum typo, hoc est in corporis sui sobole prævaluisse Deo, et quasi cum infirmo, ita cum carne ejus luctamen iuire, et invalescere in passione ejus, sicut scriptum est, cum diceret: *Crucifige* (Marc. xv). Et tamen Jacob benedictionem ab eodem angelo, quem victor superaverat impetravit, cujus nominis impositio utique benedictio fuit. Interpretatur autem *Israel*, hoc est, *videns Deum*, quod erit in fine præmium omnium sanctorum. «Teligit porro illi idem angelus latitudinem femoris, et claudum reddidit» (Ibid.); sicque erat unus atque idem Jacob benedictus et claudus. Benedictus in his qui in Christum ex eodem populo crediderunt, atque in infidelibus claudus. Nam femoris nervum vel latitudinem, vel generis multitudo est. Plures quippe sunt in Ecclesia qui, degenerantes a fide patrum et a præceptis auctoris sui deviantes, in erroris sui semitis claudicant, de quibus propheticè prædictum est: *Et claudicaverunt a semitis suis* (Psal. xvii), qui tamen populus post tactis sibi viribus, non solum claudicat, sed et torpescit, ne ultra jam generare filios possit. Denique quod adjecit idem patriarcha, vidiisse se Deum facie ad faciem, cum superius virum secum narret fuisse luctatum, id significat quia idem Deus homo erat futurus, qui cum Jacob populo luctaretur.

Hieronymus sequitur. — *Et venit Hemor et Sichem filius ejus ad portam civitatis, et locuti sunt ad viros civitatis dicentes: Viri isti pacifici nobis sunt* (Gen. xxxiv). Ubi nunc LXX interpretes *pacificos* transtulerunt, Aquila interpretatus est, ἀπνηστεινούς, id est, *consummatus atque perfectus*; pro quo in Hebræo legitur *Salamin*. Ex quo perspicuum est verum esse illud quod supra de Saleo diximus. Sequitur:

Et introgressi sunt civitatem diligenter, et interfecerunt omne masculinam (Ibid.). Pro eo quod in Græcis legitur ἀσφαλώς, id est, *diligenter*, in Hebræo scriptum est *Beta*, id est, *audacter et confidenter*.

Recapitulatio. — *Hemor itaque filius Sichem, Dinam filiam Jacob violavit, qui post concubitum ejus familiae Israel voluerat sociari, quem Simeon et Levi fratres, virginitatis sororis vindicantes, dolo cum omni populo ejus interfecerunt.* Sed quid sibi velit quod scriptum est: *Egressa est Dina ut videret mulieres regionis illius, quam cum ridisset Sichem filius Hemor Hevæi, princeps terræ illius, adamavit et rapuit, dormivitque cum illa, vi opprimentis virginem, et conglutinata est anima ejus cum ea, tristemetque blanditiis delinivit* (Ibid.). Dina quippe ut mulieres videat extraneæ regionis, egreditur quando unaquæque mens, sua studia negligens, actiones alienas curans, extra habitum atque extra ordinem proprium evagatur, quam Sichem princeps terræ opprimit, quia videlicet in curis inventam exterioribus diabolus corrumpit. *Et agglutinata est anima ejus cum ea, quia unitam sibi per iniquitatem respicit. Et quia cum mens a culpa respiscit, atque admissum flere conatur, corruptor autem spes et securitates vacuas ante oculos vocat, quatenus utilitatem tristitiæ substrahat, recte illic adjungitur: Tristemetque blanditiis delinivit.* Modo enim aliorum facta graviora, modo nihil esse quod perpetratum est, modo misericordem Deum loquitur, modo adhuc tempus subsequens ad pœnitentiam pollicitur ut dum per hæc decepta mens ducitur, ab intentione pœnitentiæ suspendatur, quatenus tunc bona nulla percipiat, quam nunc mala nulla contristant; et tunc plenius obsedatur suppliciis, quæ tunc gaudet etiam in delictis.

Hieronymus. — *Et venit Jacob in Luza in terra Chanaan, quæ est Bethel* (Gen. xxxv). Ecce manifestissime comprobatur Bethel, non Ulam Luz, ut supra

A dictum est, sed Luzam, id est, amygdalon ante vocitatum.

Recapitulatio. — *Dehinc loquitur Deus ad Jacob, ut habitaret in Bethel; ibi Rachel cum pareret Benjamin, mortua est.* Sed quid sibi vult quod cum eundem Benjamin Rachel pareret, vocavit nomen ejus Filius doloris mei, nisi futurum prophetans ex ipsa tribu Benjamin Paulum, qui affligeret filios Ecclesiæ persecutionis suæ tempore? Aliter per Benjamin cœlestis figurabatur Jerusalem, quæ est in tribu ejusdem Benjamin, cujus populis matrem gravi dolore afflicto effundendo sanguinem prophetarum. Insuper etiam in necem Christi, impiis acclamando vocibus: *Sanguis ejus super nos et super filios nostrorum* (Matth. xxvii).

Item Hieronymus. — *Et mortua est Debbora nutritrix Rebecca, et sepulta est sub terra Bethel* (Gen. xxxv). Si mortua est nutritrix Rebecca nomine Debbora, ut LXX quoque hic interpretes transtulerunt, et ipsum verbum est Hebraicum *Meneket*, scire non possumus quare ibi substantiam posuerint, hic nutritricem. Sequitur:

Et dixit ei Deus: Jam non vocabitur nomen tuum Jacob, sed erit Israel nomen tuum, et vocabit nomen ejus Israel (Ibid.). Dudum nequaquam ei ab angelo nomen imponitur, sed quod imponendum a Deo sit, prædicatur. Quod igitur ibi futurum promittitur, hic docetur expletum. Sequitur:

Et factum est cum appropinquarent Cabratha in terra Chanaan, ut veniret Ephrata, peperit Rachel (Ibid.). Verbum Hebraicum Cabratha in consequentibus, ubi Jacob loquitur ad Joseph: *Ego autem cum venissem de Mesopotamia Syria mortua est mater tua Rachel in terra Chanaan, in via Hippodromi, ut venirem Ephrata* (Gen. xlvi), nescio quid volentes Hippodromum Septuaginta interpretes transtulerunt, et statim ibi, ubi in Hebræo dicitur: *Et sepelietur eam in via Ephrata*, hoc est, Bethlehem, rursum Septuaginta interpretes pro Ephrata posuerunt Hippodromum, cum utique si Cabratha Hippodromus est, Ephrata Hippodromus esse non possit. Aquila autem hoc ita transtulit, *Et factum est, καὶ ὄδῳ τῆς γῆς, in itinere terræ introiens in Ephrata*. Sed melius est si transferatur, *in electo terræ tempore, cum introierit Ephrata*. Porro vernum tempus significat, cum in florem cuncta rumpuntur et anni tempus electum est: vel cum transeuntis per viam carpunt et eligunt e vicinis agris, quodcumque ad manum venerit, diversis floribus. Ephrata vero et Bethlehem unius urbis vocabulum est, sub interpretatione consimili; siquidem Bethlehem in domum patris vertitur, propter eum panem qui de cœlo descendisse dicitur. Sequitur:

Et factum est cum dimitteret animam (siquidem moriebatur) vocavit nomen ejus filius odoris mei. Pater vero ejus vocavit nomen ejus Benjamin. In Hebræo similitudo nominis resonat. *Filius enim doloris mei, quod nomen mater moriens imposuit, dicitur Benoni. Filius vero dexteræ, hoc est virtutis, quod Jacob mutavit, appellatur Benjamin.* Unde errant qui putant Benjamin alium dierum interpretari. Cum enim dextra appelletur *jamin*, et finiatur in n litteram: dies quippe appellantur et ipsi *jamin*, sed in m litteram terminantur. Sequitur:

Et profectus est Israel, et extenavit tabernaculum trans turrin in Ader. Illic locum Hebræi volunt esse ubi postea templum ædificatum est, et turrin Ader, turrin gregis significari, hoc est congregationis et cœtus, quod et Michæas propheta testatur dicens: *Et tu turris gregia nebulosa, filia Sion*, etc. Illo tempore Jacob trans locum ubi postea ædificatum est templum, habuisse tentoria: sed si sequamur ordinem viæ, pastorum juxta Bethlehem locus est, ubi vel angelorum grex in ortu cecinit: vel Jacob pecora sua pavit, loco nomen imponens: vel, quod verius est, quodam vaticinio futurum jam tunc mysterium monstrabatur.

Hieronymus. — Et venit Jacob ad Isaac patrem suum in Mambre civitate Arbec, hæc est Chebron. Pro Arbore in LXX campum habet, cum Chebron in monte sita sit. Eadem autem civitas dicitur et Mambre, ab amico Abrahæ ita antiquitus appellata.

Hæc generationes Esau.

Et peperit Adesa, Esau Eliphaz. Iste est Eliphaz, cujus Scriptura in Job volumine recordatur. Isti filii Esau, et isti principes eorum : ipse est Edom, et hi filii Seir. Esau, Edom et Seir, unius nominis est hominis, et quare varie nuncupetur supra dictum est. Quod autem sequitur, et Chorræi habitantes terram, etc. Postquam enumeravit filios Esau, alius repetit et exponit, qui ante Esau in Edom terra principes fuerint ex genere Chorræorum, qui in lingua nostra interpretantur liberi. Legimus diligenter Deuteronomium, ubi manifestius scribitur quomodo venerint filii Esau, et interfecerint Chorræos, ac terram eorum hæreditate possederint. Et fuerunt filii Lotkam Chorræi et Eman et soror Lotan Tamna. Hæc est Tamna de qua supra dictum est : Et Tamna erat concubina Eliphaz, filii primogeniti Esau, et ex ipsa natus est Amalech. Idcirco autem Chorræorum recordatus est, quia primogenitus filiorum Esau ex filiabus earum acceperat concubinam. Quod autem dicitur Theman, et Kenez, Amalech, et reliqua, sciamus postea regionibus Idumæarum ex his vocabula imposita. Sequitur : Ipse est Ana, qui invenit Iamin in deserto cum pasceret asinos Zebeon patris sui. Multa et varia apud Hebræos de hoc capitulo disputantur : apud Græcos et nostros super hoc silentium est. Alii putant Jamin maria appellata, iisdem enim scribuntur litteris maria quibus et nunc iste sermo descriptus est : et volunt illum, dum pascit asinos patris sui in deserto, aquarum congregationes reperisse, quæ juxta idioma lingue Hebræicæ maria nuncupentur, quod scilicet stagnum peperit : ejus rei inventio in eremo difficilis est. Nonnulli putant aquas calidas juxta Punicæ lingue viciniam, quæ Hebrææ contermina est, hoc vocabulo significari. Sunt qui arbitrantur onagros ab hoc admissos esse ad asinas, et ipsam istiusmodi reperisse concubitum, ut velocissimi ex his asini nascerentur, qui vocantur Jamin : plerique putant quod equarum greges ab asinis in deserto ipse fecerit primus ascendi, ut mulorum inde nova contra naturam animalia nascerentur. Aquila hunc locum ita transtulit : Ipse est Anas, qui invenit οὐν τοῦ σπητι, et Symmachus similiter, τοῦς σπητι, quæ interpretatio pluralem numerum significat. Septuaginta vero et Theodotus æqualiter transtulerunt dicentes, τὴν λαμίν, quod indicat numerum singularem. Sequitur :

Et regnavit pro eo Jobab filius Zare de Bosra. Hunc quidam suspicantur esse Job, ut in fine voluminis ipsius additum est ; contra Hebræi asserunt de Nachor eum stirpe generatum, ut jam supra dictum est. Sequitur :

Interea Ruben concupiscentia motus libidinis, in concubinam patris sui præceps efferbuit, quod incesti crimen non scriberetur, nisi futura populi perversitas pronuntiaretur. Quamquam et in illo qui hoc commiserit consideraretur esse flagitium, in Scripturis autem prophetia est futurorum. Namque per Ruben primogenitum populum primogenitum Israel ex circumcissione significatur, qui thorum concubinæ polluit, id est legem Veteris Testamenti sæpe prævaricando commaculavit. Quod autem in concubina lex Veteris Testamenti ponatur, Paulus apostolus edocuit dicens : Abraham duos filios habuit : unum de ancilla, et unum de libera. Hæc autem duo sunt Testamenta, in quo Agar, quæ concubina fuit, in Veteris Testamenti ponitur typo. Una est ergo columba genitricis suæ, quæ virgo casta regina, sponsa regi Ecclesiæ per Evangelium jungitur Christo. Hieronymus.

Et Israel dilexit Joseph super omnes filios suos, qui

erat filius senectutis, et fecit ei tunicam variam. Pro varia tunica Aquila interpretatus est tunicam ἀσπαγγάσιον, id est tunicam talarem, Symmachus, tunicam manicatam, sive quod ad talos usque descenderet, et manibus artificis mira esset varietate distincta, sive quod haberet manicas. Antiqui enim magis colobis utebantur. Et adjecit, et peperit filium Judæ æzor, vocavitque nomen ejus Sela : hæc autem erat in Ghazbi, quando peperit eum. Verbum Hebraicum hic pro loci vocabulo positum est, quod Aquila pro re transtulit dicens : Et vocavit nomen ejus Selom. Et factum est ut mentiretur in partu postquam genuit eum. Postquam eum genuit Selom stetit partus ejus. Chazbi ergo non nomen loci, sed mendacium dicitur ; unde et in alio loco scriptum est : Mentietur opus olivæ, id est, fructum oliva non faciet. Sequitur :

Et consolatus Judas ascendit ad eos qui tondebant oves ejus ipse et Hiras pastor ejus Odolanites. Pro pastore amicus legitur : sed verbum ambiguum est, quia iisdem litteris utrumque nomen scribitur. Verum amicus re, pastor ro legitur.

Et sedit ad portam Enan, quæ est in transitu Thamna. Sermo Hebraicus Enaim transfertur in oculos. Non est igitur nomen loci, sed est sensus : Sedit in vivo sive in composito, ubi diligenter debet viator aspicere quod iter gradiendi capiat. Sequitur :

Cognovit autem Judas et ait : Justior est ista quam ego, eo quod dedi eam Sela filio meo. In Hebræo habet, Justificata est ex me, non quod justa fuerit, sed quod comparatione illius minus male fecerit, nequaquam vaga ad turpitudinem, sed liberos requirendo. Sequitur :

Ecce egressus est frater ejus, dixitque : Ut quid divisa est propter te maceria, et vocavit nomen ejus Phares. Pro maceria Aquila et Symmachus divisionem transtulerunt, quod Hebraice dicitur Phares. Ab eo igitur quod diviserit membranulam secundinarum, divisionis accepit nomen. Unde et Pharisæi, qui se quasi justos a populo Dei separaverunt, divisi appellantur.

Post hoc exiit frater ejus, in cujus manu erat coccinum, et vocavit nomen ejus Zara. Hoc nomen interpretatur oriens, sive igitur quia primus apparuit, sive quia plurimi justi ex eo nati sunt, ut in libro Paralipomenon continetur. Zara, id est oriens, appellatus est.

Recapitulatio ubi supra. — Jam deinde Judæ factum consideremus, quia cum nuru sua concubuit, quid significaverit futurorum. In Thamar ergo nuru Judæ intelligitur plebs Judæa, qui de tribu Juda reges tanquam mariti adhibebantur. Merito nomen ejus amaritudo interpretatur : ipsa enim Domino fellis poculum dedit. Duo enim genera principum, qui non recte operabantur in plebe : unum eorum qui oberant, alterum eorum qui nihil proderant, significantur in duobus filiis Judæ, quorum unus erat malignus vel sævus ante Dominum, alter in terra fundebat semen, ne daret semen ad fecundandam

Thamar. Nec sunt amplius quam duo genera hominum inutilia generi humano : unum nocentium, alterum præstare nolentium, et si quid boni habent in hac terrena vita perdentium, tanquam in terram fundentium, et qui a malo prior est, ille qui nocet illi qui non prodest. Ideo major dicitur malignus, ille minor et sequens qui fundebat semen in terram. Nomen quoque majoris, qui vocatur Her, interpretatur pellicius, quilibet tunicis induti sunt primi homines in pena damnationis suæ, dimissi ex paradiso. Sequentis autem nomen, qui vocatur Onan, interpretatur mæror eorum : quorum nisi quibus nihil prodest, cum habeat unde prodesse possit, atque id perdat in terra. Majus porro malum est ablata vitæ, quod significat pellicis, quam non ad vitæ, quod significat memor eorum. Deus tamen ambos occidisse dictus est, ubi figuratur regnum talibus hominibus abstulisse. Tertius vero filius Judæ, qui illi mulieri non jungitur, significat tempus ex quo reges plebi Ju-

daorum coeperunt de tribu Juda non fieri. Ideo erat quidam filius Judæ, sed jam Thamar maritum non accipiebat, quia eadem erat tribus Judæ, sed jam in populo Judæ nemo regnabat, unde et nomen ejus, id est Sela, interpretatur, dimissio ejus. Non pertinent sane ad hanc significationem viri sancti et justi, qui licet illo tempore fuerint, ad Novum tamen pertinent Testamentum, qui prophetando scienter utiles fuerunt. Qualis David fuit eo sane ipso tempore, quo jam Judæa coeperat reges ex tribu Juda non habere. Non est computandus Herodes major in regibus ejus tanquam maritus Thamar. Erat enim alienigena, nec ei sacramento illo mysticæ unctiois tanquam conjugali cœdere cohærebat; sed tanquam extraneus dominabatur, quam potestatem a Romanis et a Cæsare acceperat, sic et ejus filii tetrarchæ, quorum erat unus Herodes patris nomine appellatus, qui cum Pilato in passione Domini concordavit. Isti ergo alienigenæ usque adeo non deputabantur in regno illo mystico Judæorum, ut ipsi Judæi publice clamarent frendentes adversus Christum: *Nos non habemus regem nisi Cæsarem*. Neque hoc verum, nisi illa universali dominatione Romanorum, quippe etiam Cæsar rex erat, non proprie Judæorum, sed ut Christum negarent, et non adorarent, ideo se tali voce damnarunt. Illo enim tempore quo jam de tribu Juda regnum defecerat, veniendum erat regnum Christo vero Salvatore nostro Domino, qui non obesset, multumque prodesset; hinc enim fuerat prophetatum: *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est: et ipse erit exspectatio gentium*. Jam isto tempore omne quoque magisterium Judæorum et mystica, unde Christi vocabantur, unctio ipsa defecerat secundum prophetiam Danielis: *Tunc venit, cui repositum erat exspectatio gentium; et unctus est sanctus sanctorum oleo exultationis præ participibus suis*. Natus est enim Herodis majoris tempore, passus est autem Herodis minori tetrarchæ. Hujus itaque venientis ad oves quæ perierant domus Israel, figuram gessit ipse Judas, cum iret ad tendendas oves suas in Thamar, quod interpretatur deficientes. Jam enim defecerat princeps ex Juda, et omne magisterium atque unctio Judæorum, donec veniret cui repositum erat. *Venit autem cum suo pastore Odolamite, cui nomen erat Hiras, quod interpretatur fratris mei visio*. Odolamites vero testimonium in aqua, cum hoc plane testimonio Dominus venit, habens testimonium majus Joanne; sed tamen propter oves infirmas, hoc est testimonio usus in aqua. Nam et ipse Hiras, ut jam diximus, interpretatur fratris mei visio. Vidit omnino fratrem suum Joannes, fratrem secundum semen Abrahæ, secundum cognationem Mariæ matris ejus, et Elizabeth matris suæ, eumdemque Deum ac Dominum suum: quia sicut ipse ait: *Ex plenitudine ejus accepit*. Vidit omnino, et ideo in *natis mulierum major illo non surrexit*: quia ex omnibus prænuntiantibus Christum ipse vidit, quod multi justis et prophetæ cupierunt videre, et non viderunt. Salutavit ex utero, agnovit perfectius ex columba: et ideo tanquam Odolamites vere testimonium perhibet in aqua. Venit autem Dominus ad tendendas oves, hoc est, exonerandas sarcinis peccatorum, ex quibus in Ecclesiæ laude in Canticis anticorum, *Dentes ejus velut grex tonsarum*. Jam deinde habitum Thamar mutat. Nam et commutans interpretatur Thamar: mutat habitum, mutat et nomen, et sit de Synagoga Ecclesia. Sed in ea prorsus nomen amaritudinis manet, non illius amaritudinis in qua Domino fel ministravit, sed illius in qua Petrus amare flevit. Nam et Juda Latine confessio est: confessio ergo amaritudo misceatur, ut vera poenitentia præsignetur. Hac poenitentia fecundatur Ecclesia in omnibus gentibus constituta. Oportebat enim pati Christum, et resurgere a mortuis tertia die, et prædicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus a Jerusalem. Nam et ipse habitus meretricius

A confessio peccatorum est, typum quippe Ecclesiæ gerit. Thamar quippe ex gentibus evocata, sedens cum hoc habitu ad portam Neman vel Enahin, quod interpretatur fontes. *Currat enim velut cervus ad fontes aquarum*, pervenire cupiens ad semen Abrahæ. Illo enim non cognoscente fetatur, quia de illo prædictum est: *Populus quem non cognovi, servivit mihi; accepit in occulto annulum, monile et virgam: vocatione signatur, justificatione decoratur, glorificatione exaltatur. Quos autem prædestinavit, illos et vocavit. Quos autem vocavit, illos et justificavit: quos autem justificavit, illos et glorificavit* (Rom. viii, 30). Sed hæc, ut dixi, adhuc in occulto, ubi sit et conceptio sanctæ ubertatis. Mittitur autem promissus hædus tanquam meretrici. Hædus exprobratio peccati per eumdem Odolamitem tanquam increpantem et dicentem, *Generatio viperarum*: sed non eam invenit peccati exprobratio, quam mutavit confessionis amaritudo. Post vero jam publicis signis annuli, monilis et virgæ vicit temere judicantes Judæos. Quorum jam personam Judas ipse gestabat, qui dicunt hodie quoque, Non hunc populum esse Christi, nec habere nos semen Abrahæ; sed prolatis certissimis documentis nostræ vocationis, justificationis et glorificationis, erubescunt sine dubio et confunduntur, et nos magis quam se justificatos esse fatebuntur. Pignora enim refert se Ecclesia habere, cum accusatur a Judæis, quasi adulteratrix legis. Sed ostendit virgam, id est, passionis signum, et monile legis legitimæ, et annulum pignus immortalitatis. Quod autem Scriptura inducit *Thamar parientem, et duos in utero geminos habentem, quorum scilicet primus qui dicitur Zara, misit manum suam, et obstetrix ligavit coccinum, et de hinc illo intrinsecus manum retrahente. Posterior qui Phares vocatur, porrexit manum, et nascendo præcessit*. Figuraliter congruit, quod extenderit Israel in legis opera manum suam, et eam prophetarum et ipsius Salvatoris pollutam cruore contraxerit. Postea vero prorupit populus gentium, scilicet ut futuri essent novissimi primi, et primi novissimi.

De Joseph.

Hieronymus. — *Et vendiderunt Ismaelitis viginti aureis*. Pro aureis, in Hebræo, argenteis habet. Neque villore metallo Dominus venditari debuit quam Joseph. *Madianæi autem vendiderunt Joseph in Ægypto, Putiphar eunucho, Pharaonis archimagiro*. In plerisque enim locis archimagiros, id est cocorum principes, pro magistris exercitus, Scriptura commemorat: *μαγιστρῶν* quippe Græce interpretatur occidere. *Venditus igitur Joseph principi exercitus et bellatorum, non Petephre, ut in Latino scriptum est, sed Putiphar eunucho*.

DISCIPULUS.

Ubi quaeritur quomodo postea uxorem habere dicitur, si eunuchus erat?

MAGISTER.

D Tradunt Hebræi emptum ab hoc Joseph ob nimiam pulchritudinem in turpe ministerium, et a domino viribus ejus arefactis, postea electum esse juxta morem *ισποπαρτεῖν* in pontificatione Heliopoles; et hujus filiam esse Aseneth, quam postea Joseph uxorem acceperit. Sequitur: *Post hæc peccavit princeps vinariorum regis Ægypti*. Ubi nos posuimus principem vinariorum, in Hebræo scriptum est *Maskeh*: illud verbum quod in nomine servi Abraham dudum legimus, quem nos possumus more vulgi pincernam vocare. Nec vile putetur officium, cum apud reges barbaros usque hodie maximæ dignitatis sed regi poculum porrexisset. Poeta quoque de Catamito et Jove scriptitant quod amasium suum huic officio mancipavit. Sequitur: *Et ecce vitis in conspectu meo, et in vita tres fundi, et ipsa germinans tres fundos. Tria flagella, et tres ramos, sive propaggines*, Hebræo sermone significat, quæ ab illis vocantur Sarigium.

Et videbar mihi tria canistra chondritorum portare in capite meo. Pro tribus canistris chondritorum, tres cochinos farinæ in Hebræo habet. *Et ecce de fluvio ascendebant septem boves, speciosæ ad vivendum, et electæ carnis, et pascebantur in achi.* His in Genesi scriptum est *achi*; et neque Græcus sermo est, nec Latinus. Sed et Hebræus ipsæ corruptus est: dicitur enim in *Ahu*, hoc est in palude. Sed quia *rau* littera apud Hebræos, et *iod* similes sunt, et tantum magnitudine differunt: pro *Ahu*, *achi* Septuaginta interpretes transtulerunt; et secundum consuetudinem suam ad exprimendam duplicem aspirationem, *heth* Hebrææ litteræ χ Græcæ litteram copulaverunt. Sequitur: *Et respondit Joseph Pharaoni, dicens: Sine Deo non respondebitur salutare Pharaoni.* In Hebræo aliter habet: *Sine me Deus respondebit pacem Pharaoni.* Denique Symmachus more suo apertius transtulit: *Non ego, sed Deus respondebit pacem Pharaoni.* Sequitur: *Et ecce septem anni venient abundantia magna in omni terra Ægypti.* Miror quomodo verbum Hebraicum *Saba*, quod nos supra, abundantiam sive satietatem, in puteo quem foderunt extremum servi Isaac, interpretati sumus: nunc Septuaginta rectissime transferentes, ibi juramentum interpretati sunt, cum et juramentum, et septem, et satietas, et abundantia, prout locus et ordo flagitaverit, possit intelligi. Sed et in consequentibus ubiqueque abundantia legitur in Hebræo, idem verbum scriptum habetur. Sequitur: *Et clamavit ante eum præco, et constituit eum super omnem terram Ægypti.* Pro quo Aquila transtulit: *Et clamavit in conspectu ejus ad g-niculationem.* Symmachus ipsum Hebraicum sermonem interpretans ait: *Et clamavit eum, Abrech.* Unde mihi videtur non tam præco sive adgeniculatio, quæ in salutando, vel adorando Joseph accipi potest, intelligenda, quam id quod Hebræi tradunt, dicentes patrem tenerem ex hoc sermone transferri. Ab quippe dicitur pater, *Rech*, delicatus sive tenerimus, significante Scriptura quod juxta prudentiam quidem pater omnium fuerit; sed juxta pietatem tenerimus adolescens et puer. Sequitur: *Et vocavit Pharaon nomen Joseph Zaphanath Phaanecha, et dedit ei Aseneth filiam Putipharis sacerdotis Heliopoleos in uxorem.* Licet Hebraice hoc nomen absconditorum repertorem sonet; tamen quia ab Ægyptio ponitur, ipsius lingua debet habere rationem. Interpretatur ergo sermone Ægyptio *Zaphanath Phaanecha*, sive, ut Septuaginta transferre voluerunt, *ψαφθαγανίζ*, Salvator mundi, eo quod orbem terræ ab imminente famis excidio liberaret. Notandum autem quod domini quondam et emptoris sui filiam uxorem acceperit, quia ad id locorum pontifex Heliopoleos erat. Neque enim fas absque eunuchis idoli illius esse antistes, ut vera illa Hebræorum super eo quod ante jam diximus suspicio comprobetur. Sequitur: *Et Joseph nati sunt duo filii, antquam venirent anni famis, quos peperit ei Aseneth filia Putipharis sacerdotis Heliopoleos.* Vocavit autem Joseph nomen primogeniti Manasse, quia dixit, *Oblivisci me fecit Dominus omnium laborum meorum, et omnis domus patris mei.* Nomen autem secundi vocavit Ephraim, quia *creascere me fecit Deus in terra humilitatis meæ.* Observa propter questionem quæ post paululum de Joseph filius proponenda est, quod ante famis tempus, quo Jacob intravit in Ægyptum, duos tantum Joseph filios habuerit, Manasse et Ephraim. Manasse vocans ab eo, quod sit oblitus laborum suorum; ita enim Hebraice vocatur oblivio Ephraim, eo quod auxerit cum Deus: ex hoc enim vocabulo in linguam nostram transfertur augmentum. Sequitur: *Et deferte viro munera, aliquid resinæ, et mellis, et thymiamæ, et stacten, et terebinthum, et nucæ: sive, ut Aquila et Symmachus transtulerunt, amygdala.* Idcirco hoc capitulum posuimus, ut sciamus ubi in nostris codicibus habetur thymiamæ, in Hebræo esse *nechota*, quod Aquila storacem transtulit: ex quo domus Ne-

thymiamatis sive storacis intelligitur, eo quod in illa aromata diversa sint condita. Sequitur: *Diberuntque et inebriati sunt cum eo.* Idioma linguæ Hebrææ, ut ebrietatem pro satietate ponat, sicut ibi, *In stillicidiis suis lætabitur germinans:* haud dubium quia terra pluviis irrigata. Sequitur:

Et pone argentum uniuscujusque in ore sacculi, et condy meum argenteum mitte in sacculum junioris. Pro sacculo *peronem* vel *follem* in Hebræo habet, pro *condy*, id est, poculo, quod etiam in Isaiâ legitur: *Aquila scyphum*, Symmachus *phialam* transtulerunt.

Descende ergo ad me, ne steteris et habitabis in terra Gosen Arabiæ. Ille Arabiæ additum est: in Hebræis enim voluminibus non habetur. Unde et error increbuit quod terra Gosen in Arabia sit. Porro si, ut in nostris codicibus est, per extremum m scribitur Gosen, quod mihi nequaquam placet, terram significat complutam; Gosen enim in imbrem vertitur. Sequitur:

Dixit autem Pharaon ad Joseph: Dic fratribus tuis, Hoc facite, onerate vehicula vestra, et ite in terram Chanaan. Pro vehiculis, quæ Septuaginta et Theodotion τὰ φορτία interpretati sunt, jumenta reliqui transtulerunt.

Et dedit illis cibaria in via. Verbum *zeda*, quod hic omnes ore consono ἰσθιαζόν, id est, cibaria vel sitarcia interpretati sunt, in P-alterio quoque habetur; ubi enim nostri legunt, *Vidua ejus benedicens benedicam*, licet in plerique quæ codicibus pro vidua, hoc est pro *χῆρα*, nonnulli legunt *θῆρα*, in Hebræo habet *zeda*, id est cibaria ejus benedicens benedicam. Porro *θῆρα* venationem magis potest sonare quam fruges, tametsi moris sit Ægyptiorum *θῆρα* etiam far vocare, quod nunc corrupte atheram vocant.

Recapitulatio spiritalis. — Dehinc sequitur historia Joseph, qui venditur a fratribus, in Ægyptum perductus, atque ibidem sublimatus est. Joseph unus ex duodecim filiis Jacob, quem pater præcæteris filiis dilexit, Christum Dominum figuravit: quem Deus Pater secundum carnem natum, cæteris fratribus ex Abraham stirpe progeniis, prætulit. Unde et ibi dicitur: *Amabat eum Jacob quod in senectute genuisset eum.* Senescens enim mundo, illucescens Dei Filius per Mariæ virginis partum serus advenit, tanquam filius senectutis secundum sacramentum suscepti corporis, qui erat ante, sicut nunc semper apud Patrem. Tunica autem polymita, quam fecit ei pater, varietatem populorum ex omnibus gentibus in corpore Christi congregatam significavit. Somnum vero illud, per quod fratrum manipuli illius manipulum adoraverunt, illud est quod in Christo completum est. *Adoraverunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei,* scilicet per fidem fructuum bonorum operum offerentes. Ipse est quem sol et luna et stella adorant. De quo sole dictum est: *Laudate eum sol, et luna, et stellæ omnes.* Ipsum enim excellentia sanctorum in solis nomine, Ecclesiæ claritas sub imagine lunæ et omnium populorum: numerositas in figura stellarum adorat. Unde pater suus increpavit eum dicens: *Nunquid ego, et mater tua, et fratres tui, adorabimus te?* Objurgatio ista Patris duritiam populi Israel significat, pro eo quod ex se natum Christum esse cognoscunt, et adorare contemnunt. Jacob mittit Joseph filium suum, ut de fratribus sollicitudinem gereret: Deus Pater misit Filium suum unigenitum, ut genus humanum peccatis languidum visitaret. Mittitur ab illo utique Patre, de quo scriptum est: *Misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati, ut videret si recte esset erga oves;* et Christus in Evangelio, *Non veni nisi ad oves perditas domus Israel Inventi ergo Joseph fratres suos in Dothaim,* quod interpretatur defectio: vere in grandi defectione erant qui de parricido cogitabant. *Cumque vidissent Joseph fratres sui procul, occidere eum cogitabant;* et Judæi videntes verum Joseph, Dominum Jesum Christum,

nt eum crucifigerent, uno omnes consilio statuerunt **A** dicentes : *Crucifige eum* (Joan. xix, 6). *Fera pessima devoravit eum*, id est, Judas atque Judaica bestia interfecit eum. De qua Dominus in Evangelio dicit : *Ecce mitto vos in medio luporum*. Nudaverunt Joseph fratres sui tunica polymita et talari, et Judæi Christum per mortem crucis expoliaverunt tunicam corporalem. *Polymitam autem*, id est, decoratam omnium virtutum diversitate. *Resparserunt autem tunicam hædi sanguine*, quia falsis eum testimoniis accusantes, in invidiam deduxere peccati omnium peccata dimittentem. *Mittitur dehinc in cisternam*, id est in lacum ; et Christus expoliatus carne humana, descendit in infernum. *De cisterna quoque levatus ille Ismaelitis*, id est gentibus, venditur : et Christus posteaquam de inferno egreditur, ab omnibus gentibus fidei commercio comparatur. Ille per Judæ consilium triginta argenteis distrahitur, et hic Christus per consilium Judæ Scarioth eodem numero venundatur. Dehinc Jacob posteritatis suæ deplorans dispendia, quasi pater filium lugebat amissum, quasi propheta flebat intentum Judæorum. Denique scidit vestimentum suum, quod in passione Domini legimus factum a principe sacerdotum. Sed et velum templi scissum est, ut prophæaret nudatum suum populum, et divisum ostenderet regnum. Igitur Joseph descendit in Ægyptum, et Christus in mundum. *Emitte eum eunuchus*, id est, castus in disciplinis evangelicis populus. *Erat autem Joseph pulchra facie* : ita et de Christo David ait, *Speciosus forma præ filiis hominum : diffusa est gratia in labiis tuis. Sed mulier, inquit, in eum oculos injecit, ut adulterium cum illa perpetraret*. Ista mulier figura erat Synagogæ, quæ sæpe, sicut scriptum est, *mæchata est post deos alienos*. Similiter voluit et Christum in adulterii sui scelere tenere, ut negaret se esse Deum, et Pharisæorum magis et Scribarum quam Legis præcepta servaret, quæ illi velut maritus erat. Christus autem non acquiescens illicitæ doctrinæ, ab adulterinæ Synagogæ manu veste corporis apprehensus, carne se exiit mortali, et liber mortis in cælum ascendit. Calumniata est meretrix, ubi eum tenere non potuit, dicens, eo quod templum Domini blasphemaret, et Legis diceretur esse transgressor. Et illum non carcer terruit, non inferna tenuerunt, cum etiam ubi velut puniendus descenderat, inde alios liberavit. *Denique invenit Joseph duos eunuchos, de domo regis in carcere rinctos, duorum populorum credentium vel incredulorum figuram significantes, qui conclusi sub peccato Adæ transgressionis obnoxii tenebantur : qui ideo eunuchi dicuntur, quia castam acceperant regulam disciplinæ. Eloquia, inquit, Domini casta*. Denique post trinam lucem Domino ab inferis resurgente, et legis obscura, ut Joseph somnia revelante, solutus est a peccatis credentium populus, et inferni carcere liberatus. Redditur in ministerio divinæ legis, incredulus autem et impius populus Judæorum, quia in conversionis ligno non credidit, transgressionis ligno suspenditur, ut illi alteri contigit eunuchus, qui Judæorum imaginem indicavit. Præterea narrat Pharaon, somnium interpretatur Joseph. Sed quid significant septem anni, qui in septem spicis plenis, seu qui in septem vaccis pinguibus ostendebantur, nisi septem charismatum spiritualium dona, quibus ubertas fidei larga pietate redundat. At contra septem steriles et jejunii, fame veritatis et justitiæ novissimis temporibus significabant. *Congregavit autem Joseph per septem annos omnem abundantiam frugum*, id est, frumenta fidei sanctorum horreis condens, per illa scilicet charismata septem quasi per septem annos ; ut cum septem anni inopiæ cœperint, id est, cum iniqui ac occurrerit septem capitalium criminum sub Antichristo, quando fœnis fidei fuerit et salutis, tunc sancti pariter ac fideles habeant copiosam justitiæ frugem, ne fides eorum inopiæ sermonem tenuitate deficiat. Inde Joseph qui typum induerat Christi, currum merum, et præco

præconavit ante eum, et constituit illum Pharaon super universam terram Ægypti ; et Dominus noster postquam est distractus a Juda, ut Joseph a fratribus, et de inferorum carcere surrexit, ascendit currum regni cælestis, de quo dictum est : *Currus Dei decem millium*, et accepit potestatem a Patre prædicandi et judicandi, sicut Paulus apostolus ait : *Et dedit ei nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genuflectatur, cælestium, terrestrium et inferorum* (Philip. ii, 10). *Accepit quoque et annulum, pontificatum scilicet fidei, quo credentium animæ salutis signo signantur, frontibusque et cordibus nostris per signum crucis figura æterni regis exprimitur. Induiturque stola byssina*, id est, carnem sanctam hyssu splendidiorem, et stolam immortalitatis. *Accepit quoque torquem auream*, id est intellectum bonum. *Præco ante eum præcedit*, id est, Joannes Baptista, qui iter ejus præcedens præconavit dicens : *Parate viam Domino* (Luc. iii, 4). Hæbet et alium præconem, tubam angeli, quia ipse dixit : *Veniet in tuba angeli*. Vocatur quippe Joseph lingua Ægyptiaca Salvator mundi. Quid manifestius de Christo. Quando sub figura Joseph Salvator ostenditur, non tantum unius terræ Ægypti, sed etiam totius mundi. Triginta annorum Joseph, quando in conspectu regis Pharaonis stetit : totidemque annis fuisse legitur Christus, quando sub typo Pharaonis in conspectu regis apparuit revelatus. Accepit ergo ex gentibus uxorem, id est, Ecclesiam, ex qua genuit duos filios, id est duos populos, ex Judæis et gentibus congregatos. *Igitur post ubertatis annos in universo orbi fames prævaluit merito, quia non erat qui faceret bonitatem*. Post hæc Joseph penuria frumenti salvat Ægyptum : et Christus fame Dei verbi liberat mundum. Aperuit enim horrea sua Christus in omni orbe terrarum, et erogatione frumenti sui omnia subjugavit. Nisi enim Joseph fratres vendidissent, defecerat Ægyptus ; nisi Christum Judæi crucifixissent, perierat mundus. Joseph interpretatur augmentatio, sive ampliatio. Sed in illo Joseph ampliationem non habuit, nisi sola Ægyptus : in nostro vero Joseph augmentum habere meruit universus mundus. Ille erogavit triticum, noster erogavit Dei verbum. *In omnem enim terram exiit sonus eorum* (Rom. x, 18). Dicit Jacob filiis suis, *Est fractus in Ægypto* ? Dicit et Deus Pater : *Ex Ægypto vocavi Filium meum. Descendunt igitur decem perfectiones*, id est Judæi, quasi Decalogi legis in numero constituti, quos ipse cognoscens, non est agnitus ab eis : cognoscuntur et Hebræi a Christo, ipsi autem non agnoscunt eum. Dederunt quidem illi pecuniam, sed Joseph, id est Christus, triticum dedit, et argentum reddidit : quia non pecunia emitur Christus, sed gratia. *Vidit Joseph Benjamin parvulum fratrem suum* : mystice quoque vidit Jesus Paulum, quando lux circumfulsit eum. Parvulus dicitur, quia nondum in carne maturam fidei ætatem gerebat. Unde etiam et adolescens legitur, quando lapidantium Stephanum vestimenta servabat. *Flevit Joseph* : et cæcitatem Pauli flet Christus. *Lavat iterum faciem suam*, ut lumen ei amissum restituit : lavat faciem suam Christus, ubi baptizatus est Paulus, per quem Dominus Jesus a plurimis videretur. *Dehinc scyphus argenteus solo sacculo junioris inseritur*. Sed quid vult sibi quod inventus est in sacca Benjamin scyphus Joseph, nisi quia in corpore Pauli jam doctrinæ cælestis præfulgebat eloquium, dum esset eruditus in Lege, sed quia subjectus non erat. *Infra saccum erat scyphus doctrinæ intra Legem, lucerna inter modium. Missus tamen Ananias manum posuit, marsupium solvit* : maraupio soluto argentum resplenduit, et decidentibus squamis velut quibusdam saccingulis : soluto sacco, id est, deposito Legis velamine, adeptus est gratiam libertatis, et revelata facie, sermonem Evangelii prædicat. *Dati sunt ei triginta argentei, cum quinque stolis optimis* : triginta argenteos a Christo accipit quicumque prædicat Tri-

nitatem, sive Christi crucem. Ideoque Paulus ait: *Neque enim judicavi scire me aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum (I Cor. II, 2)*. Quinque enim stolas accepit, id est, sapientiæ, omniumque sensuum multiplices disciplinas. Præcellit igitur Paulus, ejus exuberat portio meritorum; sed tamen habent et fratres, id est alii prædicatores, gratiam suam, binas stolas, id est, ut confiteantur Christum et Deum esse hominem, juxta quod in Proverbiis legitur: *Omnes domestici ejus vestiti duplicibus*, id est, mystica, vel morali intelligentia. Mittantur et patri munera, filius honorat patrem: Christus populum suum promissis invitat muneribus. *Portant hæc munera asini*, illi gentiles inutiles ac laboriosi, nunc autem utiles portant in typo Christi munera. Portant in Evangelio munus largitorem. *Dimisit Joseph fratres suos, qui nuntiaverunt patri dicentes: Joseph vivit, et ipse dominus est in omni terra Ægypti*. Expatit autem Jacob, id est, plebs incredula, sed postquam gesta Christi agnoscit, reviviscit spiritus ejus; et qui mortuus videbatur fide, resurrectionis Christi vivificatur. Vocatur ergo a filiis suis, id est a Petro, Paulo et Joanne: populus Judæorum invitatur ad gratiam. Occurrit illis Judas, quod interpretatum est confessio: quia jam præcedit confessio, quos ante perfidia possidebat, et sic Joseph verus Christus occurrit. Quis enim ætate jam suscipiat ultimis temporibus populum Judæorum? Non secundum illius merita, sed secundum electionem suæ gratiæ, et imponit manum super oculos ejus, et cæcitate auferit: cuius distulit cæcitate, ut postremus crederet, qui ante non putavit esse credendus. Unde et Apostolus ait: *Quia cæcitas ex parte in Israel facta est, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fiet (Rom. XI, 25)*.

Hieronymus.—*Omnes ergo animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, et quæ exierunt de femoribus ejus absque mulieribus filiorum Jacob, omnes animæ sexaginta sex. Filii autem Joseph, qui nati sunt ei in Ægypto, animæ novem. Omnes enim animæ quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, septuaginta quatuordecim. Quod excepto Joseph et filiis ejus sexaginta sex animæ, quæ egressæ sunt de femoribus Jacob, introierunt in Ægyptum, nulla dubitatio est. Ita enim et paulatim per singulos supputatis numerus approbat, et in Hebræis voluminibus invenitur. Hoc autem quod in Septuaginta legimus: *Filii autem Joseph qui nati sunt ei in Ægypto, animæ novem*, sciamus in Hebræo pro novem esse duas. Ephraim quippe et Manasse antequam Jacob intraret in Ægyptum, et famis tempus ingrueret, nati sunt de Aseneth filia Putipharis in Ægypto. Sed et illud quod supra legimus: *Facti sunt autem filii Manasse, quos genuit ei concubina Syra Machir; et Machir genuit Galaad. Filii autem Ephraim fratris Manasse Suthalaam, et Thaan. Filii vero Suthalaam, Edem*, additum est: si quidem id quod postea legimus, quasi per anticipationem factum esse describitur. Neque enim illo tempore quo ingressus est Jacob in Ægyptum, ejus ætatis erant Ephraim et Manasse, ut filios generare potuerint. Ex quo manifestum est omnes animas quæ ingressæ sunt Ægyptum, de femoribus Jacob fuisse LXX, dum LXVI postea sint ingressæ, et pepererunt in Ægypto animas tres, Joseph videlicet cum filiis suis, septuagesimus autem ipse fuerit Jacob. Hanc rem ne videamur adversus Scripturæ auctoritatem loqui, etiam LXX Interpretes in Deuteronomio transtulerunt, quod in LXX animabus ingressus est Ægyptum. Si quis igitur nostræ sententiæ suffragatur, Scripturam intra se contrariam faciet. Ipsi enim LXX Interpretes, quia hic LXXV animas, per *πρὸς ἄνθρωπον*, cum Joseph et posteris ejus Ægyptum ingressas esse dixerunt, in Deuteronomio LXX tantum introiisse memorantur. Quod si e contra illud nobis opponitur, quomodo in Actis apostolorum in contentione Stephani dicatur ad populum septuaginta quinque animas ingressas esse Ægyptum, facilis excusatio est.*

A Non enim debuit sanctus Lucas, qui ipsius scriptor historicæ, in gentes Actuum apostolorum volumen emittens, contrarium aliquid scribere adversum eam Scripturam quæ jam fuerat gentibus divulgata, et utique majoris opinionis illo duxerat tempore Septuaginta interpretum habebatur auctoritas, quam Lucas, qui ignotus et vilis et non magnæ fidei in nationibus ducebatur. Hoc autem generaliter observandum quod ubique sancti apostoli aut apostolici viri loquuntur ad populos, his plerumque testimoniis abutuntur, quæ jam fuerant gentibus divulgata, licet plerique tradant Lucam evangelistam ut proselytum Hebræas litteras ignorasse. Sequitur:

Judam vero misit ante se ad Joseph, in terram Ramesse. In Hebræo nec urbem habet heroum, nec terram Ramesse, sed tantummodo Gosen. Nonnulli Judæorum asserunt Gosen nunc Thebaidam vocari, et id quod postea sequitur: *Dedit eis ut possiderent terram Ægypti*, Ramesse, pagum. Arsenotien sic olim autumant vocatum. Sequitur: *Et dixit ei, Jura mihi, et juravit ei, et adoravit contra summitatem virgæ ejus.* Et in hoc loco quidam frustra simulat adorasse Jacob summitatem sceptri Joseph, quod videlicet honorans filium potestatem ejus adoraverit, cum in Hebræo multo aliter legatur. *Et adoravit*, inquit, *Israel ad caput lectuli*: quod scilicet postquam juraverit, et filius securus de petitione quam rogaverat adorare Deum contra caput lectuli sui. Sanctus quippe et Deo deditus vir, oppressus senectute, sic habebat lectulum positum, ut ipse jacens habitus absque difficultate ulla adorationem esset paratus. *Et nuntiatum est Joseph, Ecce pater tuus regnolat; et tulit duos filios suos secum, Manasse et Ephraim.* Ex hoc illud quod supradictum est demonstratur quia Joseph ad id locorum duos tantum filios habuerit, Ephraim et Manassen. Si enim post multos annos moriente Jacob patre suo, duos tantum filios ducit ad benedictionem, utique illo tempore cum filii ejus generare nequiverant, parvuli atque lactantes in ingressu patris et fratrum, nepotes ex eis habere non potuit.

Et confortatus Israel, sedit super lectulum suum. Causam cur Septuaginta Interpretes idem verbum aliter atque aliter ediderunt nescio. Hoc unum audacter dico quod ipsum verbum *Mitta*, quod hic in lectulum transtulerunt, supra ubi diximus adrasse Jacob virgam potius quam lectulum, nominarunt. Sequitur: *Et nunc esse duo filii, qui nati sunt tibi in terra Ægypti, antequam venire ad te in Ægyptum, mei sumi, Ephraim et Manasse, quasi Ruben et Simeon erunt mihi. Quos autem generis post hæc, tui erunt: in nomina fratrum suorum vocabuntur.* Si quis ambigebat quod septuaginta animæ introissent Ægyptum filiorum Israel, et quod Joseph eo tempore quo ingressus est Jacob, non novem, sed duos tantum filios habuerit, præsentis capitulo confirmatur. Si quidem ipse Jacob loquitur, duos cum filios habuisse, non novem. Quod autem dicit *Ephraim et Manasse, sicut Simeon et Ruben erunt mihi*, illud significat: Sicut Ruben et Simeon duæ tribus erunt, et suis vocabulis appellabuntur, sic Ephraim et Manasse duæ tribus erunt, duosque populos procreabunt, et sic hereditabunt repositionis terram, sicut et filii mei. *Reliquos autem*, ait, *filios, quos post mortem meam genueris, ostendens necdum illo tempore procreatos, tui erunt. In nomine fratrum suorum vocabuntur in hereditatem suam.* Non, inquit, accipient separatim terram, nec funiculos habebunt proprios, ut reliqui tribus, sed in tribubus Ephraim et Manasse quasi appendices populi commiscebuntur. Sequitur: *Dixitque Jacob ad Joseph: Ego dedi tibi Sichimam præcipuam, super fratres tuos, plus quam fratribus tuis: quam accipi de manibus Amorrhæorum in gladio meo et sagitta.* Sichimam, juxta Græcæ et Latinæ consuetudinem declinata est, alioquin Hebræice Sichem dicitur, ut Joannes Evangelista testatur. Licet vitiose ut Sichar legatur, error inolevit, et est nunc Neapolis,

urbs Samaritanorum. Quia igitur Sichem lingua Hebræa transferatur in humerum, pulchre allusit ad nomen, dicens: *Et ego dabo tibi humerum unum*; pro præcipuo enim, id est, ἀξίπρην, unum scribitur in Hebræo. Quod autem dicit, se eam in arcu et in gladio possedisse, arcum hic et gladium iustitiam vocat, per quam meruit peregrinus et advena interfecto Sichem et Emor de periculo liberari. Timuit enim, ut supra legimus, ne vicina oppida atque castella ob eversionem fœderatæ urbis adversum nie consurgerent. *Et Dominus non dedit eis ut nocerent eis*; vel certe sic intelligendum, Dabo tibi Sichimam, quam enim in fortitudine mea, hoc est, in pecunia, quam multo labore et sudore quæsivi. Quod autem ait, *Super fratres suos, ostendit absque morte dedisse se eam tribui Joseph, et mausoleum ibi usque hodie cernitur.*

Recapitulatio. — Tradidit ergo Joseph patri et fratribus suis optimam terram Gosen, præbens eis cibaria, quia famem oppresserat terram: sic et Dominus eligens optimam terram parentibus, id est patriarchis et prophetis, ex quibus Christus secundum carnem, sive omnibus sanctis, de quibus in Evangelio dicit: *Hi sunt fratres mei, qui faciunt voluntatem Patris mei* (Matth. vii, 21). His igitur dat terram, scilicet repromissionis regni Dei, de qua dicit Propheta: *Credo videre bona Domini in terra viventium* (Psalm. xxvi, 13).

Iterum recapitulatio. — De hinc Joseph festinans accipere benedictionem patris, duos filios suos oblitit, Manassen et Ephraim; in quibus sicut factum est in Esau et Jacob, dicente Domino, *Major serviet minori*, ita et in istis duobus filiis Joseph. Nam major Manasses qui interpretatur oblitio, typum gessit populi Judæorum, qui oblitus est Dominum suum qui fecit eum. Minor autem Christianorum qui fecunditatem sonat: quod est proprium populi junioris, qui corpus est Christi, qui fecundatus est in latitudi mundi: *hos quidem cum benedicere velet Jacob, posuit Jacob Ephraim ad sinistram, Manassen autem ad dexteram illius constituit*; at ille cancellatis manibus, crucis mysterium præfigurans, *translata in minore dextram, majori sinistram, figuratiter superposuit*: sicque crucis similitudo super capita eorum denotata *Judaïs scandalam, Christianis futuram gloriam præsignavit, senioreinque per crucis mysterium, sinistrum factum de dextro, et juniorem dextrum de sinistro, quia Judæis in nostra deserta labentibus nos illorum gloriam adepti sumus. Talique sacramento majori populo Judæorum præpositus est minor populus gentium. Unde et idem patriarcha ait, Hic quidem erit in populum, sed frater ejus minor major illo eris.*

De Benedictionibus Jacob super filios.

Heronymus. — Vocavit itaque Jacob duodecim filios suos, et benedicens illis, ait: Ruben primogenitus meus, tu forti udo mea, et principium filiorum meorum, durus ad srendum, et durus propacitate et injur a, sicut aqua non ebullius. Ascendisti enim super lectum patris tui, tunc violasti stratum cum ascendisti. In Hebræo ita scriptum est: Ruben primogenitus meus, fortitudo mea, et capitulum in liberis meis, major ad portandum roborem: effusus es quasi aqua, ne adicias. Ascendisti enim cubile patris tui, et contaminasti stratum in ascensu. Est autem sensus hic: Tu es primogenitus meus, major in liberis, et sedebas juxta ordinem natiuitatis tuæ; et hæreditatem, quæ primogenitis jure debebatur, sacerdotium accipere et regnum. Hoc quippe in portando onere, et prævalido robore demonstratur; verum quia peccasti, et quasi aqua quæ vasculo non tenetur, voluptatus effusus es impetu, idcirco præcipio tibi ut ultra non pecces, sisque in fratrum numero pœnas peccati lugeas, quod primogeniti ordinem perdidisti.

Item Repetitio. — Vocavit Jacob filios suos ut benediceret eos. Mystice ordine loquens, vere tanquam

A futurorum præcius. Dixitque eis quæ novissimis temporibus futura erant, incipiens ita: *Ruben primogenitus meus*. Secundum mysticam intelligentiam, Ruben prioris populi videtur ostendisse personam. Cui etiam Dominus per prophetam dicit: *Israel primogenitus meus*. Etenim juxta quod primogenitis debebatur, ipsius erat accipere sacerdotium atque regnum, additur: *Tu virtus mea*, utique quia ex ipso populo fundamentum fidei; ex ipso virtus, quæ est Christus, advenit. Quomodo autem ipse est principium dolorum, nisi dum Patri Deo semper irrogaret injuriam, dum convertit ad eum dorsum, et non faciem. Iste prior in donis, quia primis ipsis data sunt eloquia Dei. Primis ipsis legislatio et testamentum sive promissio. Iste major in imperio, atque pro magnitudine virum, quia copiosius cæteris in hoc sæculo populus idem regnavit. Effusus est autem sicut aqua peccando in Christo, quasi aqua quæ vasculo non tenetur, voluptatis effusus est impetu. Et idcirco addit, *Ultra non crescas*, quia populus ipse postquam in universo orbe dispersus est, valde immixtus atque abbreviatus est. Sed quare talia meruit, ita subjecit: *Quia ascendisti cubile patris tui*, non sicut Judæi intelligunt hoc, proinde dictum esse, eo quod cum Balac concubina patris sui concubuerat. Prophetia enim futura prænuntiabat, non quæ fuerant gesta ipso patriarcha dicente: *Annuntiam vobis quæ ventura sunt novissimis diebus*: et ideo in præterito non est referendum, quod ille futurum prædixit. Prædicabat enim Domini passionem, et primogenitis plebis audaciam. Qui ascendit cubile Dei Patris sui, et maculavit stratum ejus, quando corpus Dominicum, in quo pleniudo divinitatis requiescebat, raptum in cruce suspendit, et ferro commaculavit.

Item Hieronymus. — Simeon et Levi fratres consummaverunt iniquitatem adinventionis suæ, in consilium eorum non venit anima mea, et in congregatione eorum ne amuletur cor meum: quia in furore suo interfecerunt homines, et in desiderio suo subnervaverunt taurum. Necessitate compellimur juxta propositum operis longius ea repetere quæ ab Hebræis veritate discordant. Legitur enim ibi: Simeon et Levi fratres, vasa iniquitatis Amorrhæorum, in arcanum eorum non intret anima mea, et in conventu ipsorum non desoletur gloria mea, quia in furore suo interfecerunt virum, et in libidine sua suffoderunt murum. Significat autem non sui fuisse consilii quod Sichem et Emor fœderatos viros interfecerunt, contraque ejus pacis et amicitiarum sanguinem fuderunt innocentem, et quasi quodam furore sic crudelitate rapti muros hospite urbis everterent. Unde sequitur, et dicit: Maledictus furor eorum, quia prociat; et ira eorum, quia dura; dividam eos in Jacob, et dispergam eos in Israel. Levi enim hæreditatem propriam non accepit, sed in omnibus sceptis paucas urbes ad inhabitandum habuit. De Simeon vero in libro Jesu scriptum est quod et ipse proprium funiculum non fuerit consecutus, sed de tribu Juda quiddam accepit. In Paralipomenon manifestius scribitur quod cum multiplicatus fuisset, et non habet possessionis locum, exiret in desertum. Quidam propheticè interfectos homines apostolos, et subnervatum taurum a Pharisæis Christum interpretantur.

Recapitulatio. — Conversusque Jacob ad Simonem et Levi dixit: Simeon et Levi fratres, vasa iniquitatis bellantia. Per Simeonem et Levi, scribæ et sacerdotes Judaici populi intelliguntur. De Simeone enim scribæ erant Judæorum, de tribu vero Levi principes sacerdotum: de quibus scriptum est, Quia consilium fecerunt, ut Jesum morti traderent (Matth. xxvi, 4). De quo consilio iste patriarcha, qui jam mente Deum videbat, dicit: In consilio eorum non venit anima mea, et reliqua (Gen. xxxix). Horrebat namque jam illo tempore sanctus ista patriarcha videre tantorum scelerum, quæ in novissimis temporibus facturi erant Judæi. Sequitur: Quia in furore suo occiderunt virum (Ibid.), id est, Christum, juxta quod scriptum est:

Væ animæ ipsorum, quia cogitatio ipsorum consilium malum adversus se dicentes: Alligenus justum, quia inutilis est nobis (Sup. 1). Et in dolore suo suffoderunt murum (Gen. xxxix), quando lancea confoderunt illum spiritalem et fortissimum propugnaculum, quod custodit Israel. Maledictus furor eorum, quia pertinax utique ad tantum scelus perpetrandum, quando, furore accensi et ira, obtulerunt Christum Pontio Pilato præsidi dicentes: Crucifige, Crucifige (Marc. xi), et: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris (Joan. xix). Et indignatio eorum quia dura, dum Barrabam latronem peterent, et principem vitæ crucifigendum postularent. Dividam eos in Jacob, et dispergam eos in Israel (Gen. xxxix). Illic duo nominantur, divisio et dispersio. Idcirco, quia nonnulli ex ipsis Deo crediderunt, quidam in infidelitate permanserunt. Divisi enim dicuntur hi qui ab eis separantur, et veniunt ad fidem. Dispersi autem hi quorum patria temploque subverso, per orbem terræ incredulum genus spargitur.

Hieronymus. — Juda, te laudant fratres tui (Ibid.). Quia Juda confessio, sive laus interpretatur, consequenter scribitur: Juda, tibi confitebuntur fratres tui, vel te laudabunt fratres tui. Adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda, ex germine, fili mi, ascendisti; procumbens ut leo, et quasi catulus leonis, quis suscitavit eum? (Ibid.) Licet de Christo grande mysterium sit, tamen juxta litteram per David stirpem generentur, et quod adoret eum omnes tribus. Non enim ait: Filii matris tuæ, sed filii patris tui. Et quod sequitur: Ex germine, fili mi, in Hebræo habet: De captivitate, fili mi, ascendisti, ut ostenderet eum captivos populos esse ducturum. Et juxta intelligentiam sacratiorem, ascendisse in altum, captivitatem duxisse captivam (Ephes. iv), sive, quod melius puto, captivitas passionem, ascensus resurrectionem significat. Alligans ad vitem pullum suum, et junculum pullo asinæ, in Hebræo ita habet: Alligans ad vitem pullum suum, et in Sorek, fili mi, asinam suam (Gen. xlix); quod videlicet pullum asinæ, cui supersedit Jesus, hoc est, gentiliū populū, vineæ apostolorum, quia ex Judæis sunt, copulaverit, et ad Sorek, id est, et etiam vitem alligaverit asinam, cui supersedit Ecclesia ex nationibus congregata. Quod autem dicit: Fili mi, apostrophen ad ipsum Juda facit, quod Christus hæc sui universa facturus. Sed et hoc sciendum, quod ubi nos legimus: Alligans ad vitem pullum suum, pro pullo in Hebræo possit legi, urbem tuam, juxta eundem sensum aliis verbis Ecclesia demonstrata. De qua alibi scriptum: Non potest civitas abscondi supra montem vocata (Matth. v), et fluminis impetus lætificat civitatem Dei (Psal. xlv).

Recapitulatio. — Juda, te laudabunt fratres tui (Gen. xlix). Per hunc enim Judam verus confessor exprimitur Christus, qui ex ejus tribu secundum carnem est genitus. Ipsum laudant fratres sui, apostoli, scilicet, et omnes cohæredes ejus, qui per adoptionem filii Dei patris effecti sunt, et Christi fratres per gratiam, quorum ipse est Dominus per naturam. Manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum (Ibid.). Iisdem enim manibus atque eodem crucis tropæo et suos textit, et inimicos et adversarias potestates curavit. Juxta quod et Pater promittit ei dicens: Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. cix). Adorabunt te filii patris tui (Gen. xlix), quoniam multi filii Jacob adorant eum et per electionem gratiæ salvifici sunt. Catulus leonis Juda (Ibid.), quoniam nascendo parvulus factus est, sicut scriptum est: Parvulus natus est nobis (Isai. ix). Ad prædam, fili mi, ascendisti (Gen. xlix), id est, ascendens in crucem captivos populos redemisti. Et quos ille contrarius leo invaserat, tu moriens eripuisti. Denique rediens ab inferis ascendisti in altum, captivum duxisti captivitatem (Ephes. iv), requiescens accubuisti ut leo (Gen. xlix). Manifestissime in passione Christus re-

quievit quando, inclinato capite, tradidit spiritum (Joan. xix), sive quando in sepulcro securus velut quodam corporis somno quievit. Sed quare ut leo, et velut catulus leonis? In somno enim suus leo fuit, quia non necessitate, sed potestate hoc ipsum implevit, juxta quod et ipse dixerat: Potestatem habeo ponendi animam meam, et nemo eam tollit a me, sed ego eam pono (Joan. x). Quod vero addidit, Et ut catulus leonis (Gen. xlix), inde enim mortuus, unde et natus. Physici autem de catulo leonis scribunt, quod cum natus fuerit, tribus diebus et noctibus dormit. Tunc deinde patris fremitu vel rugitu veluti tremefactus cubilis loco suscitare dicitur catulum dormientem. Quod valde convenienter de passionis morte aptatur in Christo, qui tribus diebus et tribus noctibus in cubili sepulcri jacens, somnum mortis implevit. Bene ergo Christus ut leo requievit, qui non solum mortis acerbitatem, sed etiam ipsum mortis imperium vicit. Bene idem iterum et catulus leonis, quia die tertia resurrexit: unde et sic adjungitur de resurrectione ejus: Quis suscitabit eum? (Ibid.) Hoc est, quia nullus hominum, nisi ipse, juxta quod idem de corpore suo dixit: Solvite tempus hoc, et in triduo suscitabo illud (Joan. 11). Sequitur:

Non deficiet princeps de Juda, nec dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium (Gen. xlix).

Hic locus manifestissime ad Judam refertur. Tandiu enim fuit ex semine ejus apud Judæos intemperata successio regni, donec Christus ad redemptionem mundi ex Virgine nasceretur. Probat hoc historia Judæorum, quibus ostenditur primam alienigenam regem in gente Judæorum fuisse Herodem, quo tempore Christus natus est. Quod si putant Judæi non venisse Christum, ergo de tribu Juda non usque hodie Judæorum permanet regnum. Itaque non defuit rex de populo Juda, donec veniret cui repositum est. Sed quia non solum Judæis profuit, qui mittendus erat, ideo sequitur: Et ipse erit expectatio gentium. Alligans ad vineam pullum suum (Ibid.). Pullos suos ex gentibus populus, cui adhuc nunquam fuerat legis onus impositum. Hunc copulavit ad vineam apostolorum, quia ex Judæis sunt. Nam vinea Domini Sabaoth domus Israel est (Isai. vi), et ad vitem, o fili mi, alligat asinam suam (Gen. xlix). Ipse dixit: Ego sum vitis vera (Joan. xv). Ad hanc ergo vitem alligat asinam suam, cui supersedit Ecclesia, ex nationibus congregata. Hanc itaque ad vitem corporis sui alligavit vinculo charitatis, et disciplinæ evangelicæ astringit nexibus, ut de imitatione illius vivens efficiatur hæres Dei, et cohæres Christi (Rom. viii). Atque namque Synagogam hanc asinam intelligi volunt, tardigradam scilicet et gravi pondere Legis oppressam. Lavabit in vino stolam suam (Gen. xlix), sive carnem suam in sanguine passionis, sive sanctam Ecclesiam in illo vino qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum (Matth. xxvi), et in sanguine vitæ pallium suum (Gen. xlix). Pallium gentes sunt, quas corpori suo conjunxit, sicut scriptum est: Vivo ego dixit Dominus, nisi hos omnes induam sicut vestimentum (Isai. xlix). Nos quippe Christus in sanguine vitæ mundavit, quando sicut botrus in ligno crucis pendit. Tunc enim ex latere ejus sanguis et aqua profluit (Joan. xix); sed aqua nos abluit, sanguis redemit. Pulchrioris oculi ejus vino (Gen. xlix). Oculi Christi apostoli sunt, et evangelistæ, qui lumen scientiæ universo corpori Ecclesiæ præstant. Hi pulchrioris vino probantur, quia eorum doctrina austerioris vini veteris exsuperat, id est, priscae legis traditionem evangelicæ præcepta longe clara sunt, quam veteris testamenti mandata. Et dentes lacte candidiores (Ibid.). Dentes prædicatores sunt sancti, qui præcidunt ab erroribus homines, et eos quasi comedendo in Christi corpore transferunt. Nomine autem lactis doctrina Legis significatur, quæ carnalem populum tanquam parvulos poculo lactis

alebatur. Cujus quidem conditores effecti sunt doctores Ecclesiæ, qui sortem et validum verbi cibum mandant atque distribuunt. De quibus dicit Apostolus in Epistola ad Hebræos: *Perfectorum est autem solidus cibus* (Hebr. v). Et bene candidiores lacte dentes ejus dicit. Omnes enim qui perfecti sunt, et qui Scripturarum cibos explavantes subtilem et minutum intellectum qui spiritalis dicitur, Ecclesiæ corpori subministrant, candidi debent esse et puri, atque ab omni macula liberi.

Hieronymus. — *Issachar bonum desideravit, requiescens inter medios clericos et videns requiem, quia bona est; et terram, quia pinguis. Suppositus humerum suum ad laborandum, et factus est vir agricola* (Gen. xlix). In Hebræo ita scriptum est: *Issachar asinus osseus recumbens inter terminos, et videns requiem, quia bona est; et terram, quia pulchra. Inclinauit humerum suum ad portandum, et factus est in tributum serviens.* Quia supra Zabulon dixerat, quod maris magni littora esset possessurus, Sidonem quoque et reliquas Phœnicis urbes contingeret, nunc ad mediterraneam provinciam redit, et Issachar, qui juxta Nephtholim pulcherrimam in Galilæa regione possessurus est, benedictione sua habitatorem facit. Asinum autem osseum vocat, et humerum ad portandum, quia in labore terræ, et vehendis ad mare, quæ in suis finibus nascebantur, plurimum labore, regibus quoque tributa comportans. Aiunt Hebræi per metaphoram significari quod, Scripturas sanctas die ac nocte meditans, studium suum dederit ad laborandum, et idcirco ei omnes tribus serviant, quasi magistro dona portantes.

Recapitulatio. — *Issachar asinus fortis* (Ibid.). Issachar, quod interpretatur *merces*, refertur ad populum gentium, quem Dominus sanguinis sui pretio est mercatus. Hic Issachar asinus fortis scribitur, quia prius gentilis populus quasi brutum animal et luxuriosum erat, nullaque ratione subsistens; nunc vero fortis est, Redemptoris dominio colla subjiciens et jugum disciplinæ Dominicæ et evangelicæ præferens. Hic accubans inter terminos vidit requiem, quod esset bona; et terram, quod optima. Inter terminos namque accubare, est præstolato mundi sine requiescere, nihilque de his qui nunc versantur in medio querere, sed ultima desiderare. Et fortis asinus requiem vidit, et terram optimam, cum simplex gentilitas, idcirco se ad robur boni operis erigit, quia ad æternæ vitæ patriam tendit. Unde etiam ponit humerum suum ad portandum, quia dum ad promissam requiem pervenire desiderat, cuncta mandatorum onera libenter portat. Unde et factus est tributum serviens, hoc est, Regi et Christo suo fidei dona operumque bonorum munera offerens.

Hieronymus. — *Dan judicabit populum suum quasi unum ex septem tribus Israel. Fiat coluber Dan in via, regnulus in semita, mordens ungulas equi, et cadat accensor ejus retrorsum. Salutare tuum expectabo, Domine* (Ibid.).

Sanson judex Israel de tribu Dan fuit. Hoc ergo dicit, nunc videns in spiritu comam nutrire Samsone Nazareum, tum, cæsis hostibus triumphare, quod, in similitudinem colubri regulique obsidentis vias, nullum per terram Israel transire permittat. Sed etiam si quis temerarius, virtute sua quasi equi velocitate confusus, eam voluerit prædonis more populari, effugere non valebit. Totum autem per metaphoram serpentis et equitis loquitur. Videns ergo iam sortem Nazareum tuum, quod ipse propter meretricem mortuus est, et moriens nostros occidit inimicos, putavi, o Deus, ipsum esse Christum Filium tuum verum, quia mortuus est, et non resurrexit, et rorsum captus ductus est Israel. Alius mihi Salvator mundi et mei generis præstolandus est, ut veniat cui repositum est, et ipse erit expectatio gentium (Ibid.).

Recapitulatio. — *Dan judicabit populum suum sicut*

alia tribus Israel. Fiat coluber Dan in via, cerastes in semita, etc. (Ibid.).

Alii dicunt Antichristum per hæc verba prædici, et de ista tribu futurum; alii de Juda, a quo traditus est Christus. Hæc scripta pronuntiant et equitem, atque dominum cum carne suscepti designare volunt. Retrorsum autem cadere, ut in terram reverteretur, de qua sumptus est; sed quia die tertia resurrexit, ideo ait: *Salutare tuum expectabo, Domine* (Ibid.). Sicut et per David dicit: *Non derelinques animam meam in inferno* (Psal. xv). Hæc quidem ita exponunt. Alii autem hanc prophetiam ad Antichristum transferunt, pro eo quod in hoc loco Dan et coluber asseritur, et mordens. Unde et non immerito, dum Israeliticus populus terras in castrorum partitione susceperat, primus Dan ad Aquilonem castra metatus est, illum scilicet significans qui in corde suo dixerat: *Sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis: ascendam altitudinem nubium, similis ero Altissimo* (Isai. xiv). De quo per prophetam dicitur: *A Dan auditus est fremitus equorum ejus* (Jerem. viii), qui non solum coluber, sed etiam cerastes vocatur. Cerasta enim Græce cornua dicitur, serpensque hic cornutus esse perhibetur, per quem recte adventus Antichristi asseritur, quia contra viam fidelium morsu pestiferæ prædicationis armabitur, etiam cornibus potestatis. Quis autem nesciat semitam angustiorum esse quam viam? *Fit ergo coluber in via* (Gen. xlix), quia in præsentis vitæ latitudinem eos ambulare provocat, quibus quasi parcendo blanditur; sed in via mordet, quia eos quibus libertatem tribuit, erroris sui veneno consumit. *Fit iterum cerastes in semita* (Ibid.), quia quos fideles reperit, et sese ad præcepti cœlestis angustam itinera constringentes, non solum nequitia callidæ persuasionis impetit, sed etiam terrore potestatis premit, et in persecutionis angore post beneficia titæ dulcedinis exercet cornua potestatis. Quo in loco equus hunc mundum insinuat, qui per elationem suam in cursu labentium temporum spumat, et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur. Cerastes iste equi ungulas mordere perhibetur, ungulam quippe equi mordere, est extrema sæculi feriendo contingere, ut cadat ascensor ejus retro. Ascensor equi est, quisquis extollitur indignationis mundi. Qui retro cadere dicitur, et non in faciem sicut Saulus cecidisse dicitur. In facie enim cadere, est in hac vita suas unumquemque culpas agnoscere, easque ponitendo deslere. Retro vero, quod non videtur, cadere, est ex hæc vita repente decidere, et ad quæ supplicia ducatur ignorare. Et quia Judæa erroris sui laqueis capta pro Christo Antichristum expectat. Bene autem Jacob eodem loco in electorum vocem conversus est dicens: *Salutare tuum expectabo, Domine* (Ibid.), id est, non sicut infideles Antichristum, sed eum qui in redemptionem nostram venturus est, verum credo fideliter Christum. Sequitur:

D Zabulon in littore maris habitabit, et in statione navium (Ibid.). Zabulon interpretatur *habitaculum fortitudinis*, Ecclesiam significat fortissimam ad omnem tolerantiam passionis. Hæc in littore maris, et in statione navium, ut credentibus sit refugium, et periclitantibus demonstrat fidei portum. Hæc contra omnes turbines sæculi immobili et inconcussa firmitate solidata expectat naufragium Judæorum et hæreticorum procellas, quæ circumferuntur omni vento doctrina (Ephes. iv), quorum etsi tunditur fluctibus, tamen ipsa fluctibus non frangitur, nec ullis hæresum tempestatibus cedit, nec ullo vento schismatum commota succumbit. Pertendit autem usque ad Sidonem, hoc est, usque ad gentes pervenit. Legitur etiam in Evangelio, inde assumptos esse aliquos apostolorum, et in ipsis locis Dominum sæpe docuisse, sicut scriptum est: *Terra Zabulon et terra Nephtholim via maris trans Jordanem Galilæe gen-*

tium populus, qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam (Isai. ix).

Hieronymus. — *Gad latrunculus latrocinebitur, et ipse latrocinebitur plantam* (Gen. xlix). Juxta Hebræorum interpretati sumus. Sed ubi nos latrunculum posuimus, ibi scriptum est *Gedud*, ut ad *Gad* nomen alluderet, qui significantius ἄζωγος, id est, *accinctus*, sive expeditus exprimi potest. Totum autem illud est, quod autem Ruben, et dimidia tribu Manasse ad filios, quos trans Jordanem in possessionem dimiserat, post tredecim annos revertens prælium adversum eos gentium vicinarum grande repererit, et, victis hostibus, fortiter dimicaret. Lege librum Jesu Nave et Paralipomenon. Non ignoro plura in benedictionibus patriarcharum esse mysteria, sed ad præsens opusculum non pertinent.

Recapitulatio. — *Gad accinctus præliabitur ante ipsum* (Gen. xlix). Iste *Gad* accinctus personam Domini indicat, qui in primo adventu humilitatis sue ante adventum Antichristi præliandus occurrit, accinctus gladio verbi sui circa femur potentissime (Psal. xlv), quo inimicos divisit, id est, filium a patre, filiam a matre, nurum a socro. Juxta quod legitur in Evangelio: *Non veni mittere pacem, sed gladium* (Matth. x); quod autem ait: *Ipse accingetur retrorsum* (Gen. xlix), claritas Domini nostri in secundo adventu ejus ostenditur, quia cum venerit Antichristus, ita occurret retrorsum, id est, post ejus vestigia Christus celeri adventu progrediens, ut interficiat eum gladio oris sui. Unde et bene idem *Gad* latrunculus interpretatur, eo quod posterior, id est, secus pedes, quasi latrunculus, rapido atque improvise adventu exsiliat contra aptam Antichristi eppugnationem. Hinc est quod evangelista proclamât dicens: *Quia dies Domini, sicut fur, ita in nocte veniet* (I Thess. v). Christus ergo et ante et retro præliari contra Antichristum scribitur. Ante eum, namque in occulto humilitatis demonstrat aperte et Moyse prophetiam patriarchæ hujus specialiter pertinere ad Christum; sic enim: *Benedictus, inquit, in latitudine Gad, quasi leo requievit, cepitque brachium et verticem, et vidit principatum suum* (Deut. xxxiii). Agnoscant itaque quis requieverit sicut leo, nisi Christus in sepulchro suo; quis confregerit verticem et brachia potentium, nisi Redemptor noster, qui humiliavit virtutem et superbiam excelsorum; quis vidit principatum suum, nisi ille cui datus est principatus honorque et regnum. Sequitur:

Aser pinguis panis est, præbet delicias regibus (Gen. xlii). *Aser*, cujus nomen significat *delicias*, idem Christus est, cujus altitudo divitiarum sapientiae et scientiæ (Rom. xi), qui propter nos factus est pauper, cum esset dives (I Cor. viii); cujus panis pinguis lactus est, caro scilicet ejus, quæ est sancta sanctorum, quam si quis manducaverit, non morietur in æternum (Joan. vi). Iste etiam præbet delicias sapientiæ regibus, id est, qui sensus proprios bene regunt, qui domini sunt vitiorum suorum, qui castigant corpora sua, et in servitute subjiciunt (I Cor. ix).

Hieronymus. — *Nephtholim virgultum resolutum dans in generatione pulchritudinis* (Gen. xlix). In Hebræo ita scriptum est: *Nephthali ager irriguus, dans eloquia pulchritudinis*, significans quod aquæ calidæ in ipsa nascantur tribu, sive quod super lacum Genesareth et fluento Jordanis irrigua sit. Hebræi autem volunt propter Tiberiadem, quæ legis videbatur habere notitiam, agrum irriguum, et eloquia pulchritudinis prophetari. Porro ubi nos agrum irriguum, et LXX σάραχος ἀντισύων, id est, *virgultum resolutum* posuerunt, in Hebræo legitur *Aiata selaha*, quod potest et *cervus transferri emissus*, propter temporaneas fruges, velocitatem terræ uberioris ostendens. Sed melius si ad doctrinam Salvatoris cuncta referamus, quod ubi vel maxime docuerit, ut in Evangelio quoque scriptum est.

Recapitulatio. — *Nephtholim* quod interpretatur *dilatatio*, apostolos et prædicatores sanctos significat, quorum doctrina in latitudinem totius mundi diffusa est. Ex hac enim tribu fuerunt apostoli, qui sunt principes Ecclesiarum, et duces et principes Zabulon, et principes Nephtholim, qui sine dubio ad personam referuntur apostolorum, ipsi sunt illi excussorum (Psal. cxv), id est, prophetarum, qui in manus potentis Dei positi, et tanquam sagittæ excussæ pervenerunt usque ad fines terræ (Psal. xviii). Uade et bene hic Nephtholim cervus emissus scribitur, quia nimirum apostoli, sive prædicatores veloci saltu exsiliantes, in morem cervorum transcendunt, implicamenta, scilicet, mundi hujus, sicque excelsa ac sublimia mediantes, dant eloquia pulchritudinis, id est, prædicant cunctis gentibus doctrinam Domini Salvatoris.

Hieronymus. — *Filius auctus Joseph, filius auctus, super fontem filix, gradu composito incedentes super murum. Et exacerbaverunt eum, et contenderunt, et irascebantur, adversum eum habentes sagittas. Sedit in forti arcus ejus, et disrupta sunt brachia manuum ejus a manibus fortis Jacob; inde pascetur lapis Israel a Deo patris tui, et reliqua* (Gen. xlix).

Quia Septuaginta interpretes in plerisque dissentiant, pro interpretatione reliquorum, ut in Hebræo habetur expressimus. Et est sensus capituli: *O Joseph, qui ideo sic vocaris, quia auxit te mihi Dominus, sive quia inter fratres tuos major futurus es; fortissima aequidem tribus Ephraim, ut in Regnorum et in Paralipomenon libris legimus: «Obliquam, fili Joseph, qui tam pulcher es, ut te tota de muris et turribus ac fenestris puellarum Ægypti turba prospectet. Inviderunt enim tibi, et te ad iracundiam provocaverunt fratres tui, habentes livoris sagittas, et zeli jaculis vulnerati. Verum tu arcum tuum et arma pugnandi posuisti in Deo, qui fortis est propugnator; et vincula tua quibus te fratres ligaverant, ab ipso soluta sunt et disrupta, ut ex tuo semine tribus nascoretur Ephraim, fortis et stabilis, et instar lapidis durioris invicta impetibus quoque duodecim tribubus Israel.»*

Recapitulatio. — *Filius accrescens Joseph* (Ibid.). Hæc propheta post passionem Domini paternæ vocis imaginem tenuit, quo redeunti in cælum post victoriam Pater alloquitur dicens: *Filius accrescens Joseph; filius accrescens utique in gentibus, quia cum ob incredulitatem Synagoga populum reliquisset, innumeram sibi plebem Ecclesiæ ex omnibus gentibus ampliavit, quod et David cecinit, dicens: Reminiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et reliqua* (Psal. xxi). *Filius accrescens et decorus, aspectu enim omnes superat illius pulchritudo, juxta quod et de illo in Psalmis canitur: Speciosus forma præ filiis hominum* (Psal. xlv). *Filix discurrerunt super murum* (Gen. xlix), id est, gentes, vel Ecclesiæ, quod crediderant in Christum; hæc sic per soliditatem fidei quasi super murum amore pulchritudinis Christi ascensæ discurrunt, ut verum sponsum per contemplantionem aspiciant, et osculo charitatis illi copulentur, atque adhaereant. Sed objugati sunt eum, quando falsis testimoniis calumniantes sanctum Domini opprimere Synagoga populi tentaverunt, inviderunt illi habentes jacula. Neque enim quisquam in Joseph coniecit sagittas, vel aliquid vulneris telum, sed hoc specialiter venit in Christum. *Sedit in forti arcus ejus* (Ibid.); Christus enim arcum suum et arma pugnandi posuit in Deo, qui fortis est propugnator, cujus virtute conciditur omnis nequitia perfidorum, et dissoluta sunt vincula brachiorum ejus, quibus fratres eum victum ad Pilatum duxerunt, vel quibus eum suspensum ligno crucifixerunt. Rescissa sunt enim per manus Dei omnipotentis. Jacob ex cuius ore ipse Dominus bonus pastor egressus est, lapis et firmitas credentium in Israel.

Deus patris tui erit adjutor tuus (Ibid.). Quis adju-

vet Filium nisi Pater Deus solus, qui dixit : *Jacob A puer meus, suscipit eum anima mea.*

Et omnipotens benedicit tibi benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum (Ibid.).

Universa enim subjecit ei cœlestia per benedictionem cœli, et terrena per benedictionem abyssi jacentis deorsum, ut in omnibus angelis et hominibus dominaretur.

Benedictionibus uberum. Id est, sive duorum Testamentorum, quorum alteri nuntiatum est, alteri demonstratum, sive benedictionibus uberum Mariæ, quæ vere benedicta erant, quia iisdem sancta virgo Domino potum lactis immulsit. Unde et illa mulier in Evangelio ait : *Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti (Luc. xi).*

Benedictionibus uberum et vulvæ (Gen. xlix). Etiam hic benedictur vulva ejusdem matris, utique illa virginis, quæ nobis Christum Dominum edidit. De qua per Jeremiam dicit : *Priusquam te formarem in utero, novi te; et antequam exires de vulva, sanctificavi te (Jerem. i).*

Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum tuorum (Gen. xlix).

Benedictiones patris tui, inquit cœlestis, quæ datæ sunt tibi a summo cœli, et abyssi confortati sunt, id est, prævaluerunt benedictionibus patrum tuorum. Ultra omne enim sanctorum meritum, patriarcharum sive prophetarum, convaluit benedictio Patris in filio, ita ut ei nullus sanctorum æquetur, donec veniret.

Desiderium collium æternorum (Ibid.). Colles isti sancti sunt, qui, Christi adventum prophetantes, magno cum desiderio Incarnationem ejus expectaverunt. De quibus Dominus dicit : *Quia multi justi et prophetae cupierunt videre quæ videtis et reliqua (Matth. xii).* Hi ergo sancti dicti sunt colles, propter excellentiam sanctitatis; qui etiam æterni vocantur, quia vitam consequuntur æternam, nec intereunt cum mundo, sed esse creduntur æterni.

Fiant in capite Joseph omnes scilicet benedictiones (Gen. xlix). Istæ super caput Christi ponuntur, quas incarnatus accepit.

Et super verticem Nazareth. De quo scriptum est : *Quoniam Nazareus vocabitur (Matth. ii),* id est, sanctus Dei inter fratres suos, quia ipse est caput omnium eminentium universorum sanctorum, quos etiam in Psalmis fratres vocat dicens : *Narrabo nomen tuum fratribus meis, etc.*

Hieronymus.—*Benjamin lupus rapax, mane comedit spolia, ad vesperam dabit escam (Gen. xlix).*

Hæc quia de Paulo apostolo manifestissima propheta sit, omnibus patet quod in adolescentia sua persecutus Ecclesiam, in senectute prædicator Evangelii fuerit; tamen in Hebræo sic legitur : *Benjamin lupus rapax sive capiens, in matutino comedit prædam, et ad vesperam dividit spolia,* quod ita Hebræi edisse-

runt : Altare in quo immolabantur hostiæ, et victimarum sanguis ad basem illius fundebatur, in partibus Benjamin fuit. Illoc, inquit, ergo significat quod sacerdotes mane immolent hostias, et ad vesperam dividant ea quæ sibi a populo ex lege collata sunt : lupum sanguinarium, lupum voracem super altaris interpretationem ponentes, et spoliarum divisionem super sacerdotibus, qui serviunt altari, vivant de altari.

Isidorus.—Legimus quemdam ex doctoribus ad urbem Jerusalem, ea quæ de Benjamin scripta sunt referentem. Benjamin, inquit, *filius doloris* interpretatur. Hic sorte hæreditatis eum locum accepit, in quo terrena est Jerusalem, quæ nunc propter incredulitatem abjecta est atque repulsa; hæc enim in filiis suis sub persona Benjamin designatur. Nam sicut Benjamin ultimam consequitur benedictionem, ita et idem populus ultimus est salvandus, postquam plenitudo gentium introisset (Rom. xi). Dicitur enim Benjamin lupus rapax. Lupus scilicet, quia ipse populus effudit sanguinem prophetarum atque justorum; rapax autem, propter aviditatem dicitur. Ex multa enim fame verbi Dei, et inedia venit rapax, quia et ipsi violenter diripiunt regnum Dei : *Hic autem mane comedit prædam;* mane illud tempus creditur, quo Legem accepit. Tunc enim mundo prima quidem illuminatio scientiæ data est; comedit autem mane quia Legem, quam mane accepit, edit, adhuc meditatur, licet sequens legem justitiæ in legem fidei non pervenerit; *ad vesperam autem dividit spolia (Gen. xlix).* Vespera est illud tempus novissimum quo convertitur. Tunc ergo dividit escam; tunc intelligit dividendam esse litteram a spiritu, et tunc cognoscat quia *littera occidit, spiritus autem vivificat (II Cor. iii).* Quia ergo jam per gratiam Domini illuminatus incipit in Lege spiritalia corporalibus dividere et separare, ideo dicitur ad vesperam dividere escam, quod tota die in Lege medians ante non fecit. Quæritur autem de Jacob cur omnes quos de liberis et de ancillis genuit æquales honore filios et hæredes constituerit, nisi ut ostenderet quod Christus Dominus omnibus gentibus, qui per fidem corpori ejus conciliantur, cunctis pari honore et gloria habitus cœlestia præmia largiatur. Nec est discretio, Judæus an Græcus, Barbarus an Scythia, servus an liber sit, quia per omnia et in omnibus Christus est. Propterea enim figuram servi Salvator noster et Dominus induit, et pro libero et pro servo servivit, ut in omnibus in se credentibus in se æquale donum bonorum cœlestium largiatur. Nec præfertur apud illum, qui secundum carnem nobilior sit. Quicumque enim fidem Domini promeretur, nullis maculis carnalis nativitas offusatur. Nam hoc ita futurum etiam per Prophetam significatur, dicente Domino : *Erit in novissimis diebus, effundam de spiritu mee super omnem carnem (Act. ii).*

QUÆSTIONUM SUPER EXODUM,

EX DICTIS PATRUM,

DIALOGUS.

PROLOGUS.

Quædam mysteria ex libro Geneseos, et obscuriora rerum gestarum, quæ allegorice sunt obiecta figuris, ex libris majorum breviter excerpta perstrinximus; nonnulla vero sequentis legis typica et figurata mysteria singillatim ex litteris sanctorum virorum sublata

D subjungimus, pauca scilicet ex eorum stylo promentes. Nam omnia Legis quis poterit indagare, quæ tam immensa sunt, ut nec juxta historiæ textum explicari facile possint. Proinde tamen secuti sumus quantum contiguo operi sufficiens putavimus, ut nec libellus excedat modum, nec lector incurrat fastidium.